

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

Rasa Vičiūtė

**BENDRADARBIAVIMO KŪRIMO, KAIP POKYČIŲ VALDYMO,
METODOLOGINIAI ASPEKTAI TENKINANT SPECIALIUOSIUS UGDYMO SI
POREIKIUS BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE**

Magistro darbas

Šiauliai, 2006

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA

**BENDRADARBIAVIMO KŪRIMO, KAIP POKYČIŲ VALDYMO,
METODOLOGINIAI ASPEKTAI TENKINANT SPECIALIUOSIUS UGDYMO SI
POREIKIUS BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE**

Magistro darbas

Socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas (03 S)

Magistro darbo autorė Rasa Vičiūtė.....

Vadovas prof. dr. Jonas Ruškus.....

Recenzentas.....

SANTRAUKA

Rasa Vičiūtė

Bendradarbiavimo kūrimo, kaip pokyčių valdymo, metodologiniai aspektai tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius bendrojo lavinimo mokykloje

Magistro darbas.

Magistro darbe yra suformuluotos bendradarbiavimo kūrimo, siekiant pozityvių pokyčių ugdant specialiųjų poreikių turinčius mokinius, bendradarbiavimo metodų perkėlimo bei jų tinkamumo problemos. Išanalizuoti Lietuvos ir užsienio autorių bendradarbiavimą skatinantys metodai. Atlikta jau sukurto praktinio bendradarbiavimo modelio analizė. Eksperimentiškai, kuriant bendradarbiavimą, patikrintas ir įvertintas sukurto bendradarbiavimo modelio vidinis ir išorinis tinkamumas. Patvirtinamos autoriaus suformuluotos mokslinio tyrimo hipotezės, kad sukurtas bendradarbiavimo modelis yra veiksmingas kuriant bendradarbiavimą konkrečiose praktinėse situacijose, leidžiantis inicijuoti specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo ir bendradarbiavimo pokyčius; specialistų ir pedagogų iniciatyva, remiantis pragmatiniu požiūriu, paskatintų tėvus aktyviau dalyvauti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymo procese; siekiant perkelti praktinį bendradarbiavimo modelį į kitą edukacinę aplinką gali kilti ugdymo aplinkos pasipriešinimas planuojamam pokyčiui.

SUMMARY

Rasa Vičiūtė

Methodological aspects supplying special educational needs of cooperation buildup as the control of changes in comprehensive school. Master's work

There are formulated validity and transference of cooperation methods and cooperation buildup with a view to reach positive changes in education of learners with special needs. The methods promoting the cooperation of Lithuanian and foreign authors were analyzed in this work. The analysis of already made-up practical cooperation pattern was done as well. Experimentally when building up the cooperation inside and outside validity of made-up cooperation pattern was reviewed and evaluated. The research hypothesis, certifying the efficiency of the made-up cooperation pattern when building up the cooperation in practice, formulated by the author has been confirmed. The pattern allows initiating the changes of cooperation and the changes to meet the special educational needs. By the initiative of the professionals and educators following the pragmatic viewpoint the cooperation pattern would stimulate parents to participate in the educational process of educating the learners with special needs. When transferring practical pattern of cooperation into another educational environment the resistance of educational environment against the transference might arise.

TURINYS

ĮVADAS.....	5
I. BENDRADARBIAVIMO KŪRIMO METODŲ TINKAMUMO PROBLEMA.....	11
1. 1. Pagrindinių sąvokų analizė.....	11
1. 2. Pokyčių valdymas organizacijoje.....	12
1. 3. Bendradarbiavimo kūrimas, kaip pokyčių valdymas.....	17
1. 4. Veiklos tyrimas – pokyčių valdymo metodas.....	22
1. 5. Bendradarbiavimo, tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius, modelis.....	26
1. 6. Metodų tinkamumo problema: vidinis (turinio) ir išorinis (perkeliamumo) tinkamumas.....	30
II. BENDRADARBIAVIMO MODELIO TINKAMUMO EMPIRINIS PATIKRINIMAS.....	34
2. 1. Tyrimo metodologija.....	34
2. 2. Tyrimo imties charakteristika.....	36
2. 3. Bendradarbiavimo modelio vidinio tinkamumo patikrinimas.....	40
2. 3. 1. Bendradarbiavimo situacijos Klaipėdos miesto pagrindinėje mokykloje įvertinimas.....	40
2. 3. 2. Ugdymo proceso dalyvių subjektyvių refleksijų turinio analizė.....	54
2. 3. 3. Bendradarbiavimo priemonių išbandymas sprendžiant realius probleminius atvejus ir subjektyvi individualios elgsenos pokyčių refleksija.....	68
2. 3. 4. Subjektyvių refleksijų turinio pokyčių individualiame lygmenyje įvertinimas.....	76
2. 4. Bendradarbiavimo modelio išorinio tinkamumo patikrinimas.....	79
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	83
LITERATŪRA.....	85
PRIEDAI.....	89

PRIEDŲ SĄRAŠAS

- 1 priedas. Metodai įveikti pasipriešinimą pokyčiams
- 2 priedas. Kaitos pakopos
- 3 priedas. Pokyčių vadybai būtinos žinios, įgūdžiai, asmeninės savybės
- 4 priedas. Vaidmenys komandoje ir jų ypatybės
- 5 priedas. Anketa tėvams
- 6 priedas. Anketa mokytojams
- 7 priedas. Vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, interviu forma
- 8 priedas. Interviu su mokyklos specialiojo ugdymo komisijos nariais: klausimai
- 9 priedas. Interviu su mokyklos specialiojo ugdymo komisijos nariais: kategorijos, subkategorijos, leksiniai – semantiniai vienetai
- 10 priedas. Interviu su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių tėvais: klausimai
- 11 priedas. Interviu su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių tėvais: kategorijos, subkategorijos, leksiniai – semantiniai vienetai
- 12 priedas. Vaiku interviu: kategorijos, subkategorijos, leksiniai – semantiniai vienetai
- 13 priedas. Klausimai savirefleksijoms po kiekvienos diskusijos
- 14 priedas. Nepažįstamo mokinio istorija (projekcijos metodas)
- 15 priedas. Mokinių diskusijų turinys
- 16 priedas. Konfliktinės situacijos tarp tėvų, auginančių specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką, ir pedagogų
- 17 priedas. Tėvų diskusija analizuojant konfliktines situacijas: kategorijos, subkategorijos, leksiniai – semantiniai vienetai
- 18 priedas. Pirmoji pedagogų diskusija (sėkmingas atvejis iš mano patirties): kategorijos, subkategorijos, leksiniai – semantiniai vienetai
- 19 priedas. Individualių pedagogų refleksijų turinio analizė po pirmosios diskusijos
- 20 priedas. Vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, charakteristikos (atvejų analizei)
- 21 priedas. Antroji pedagogų diskusija (vaiko dalyvavimas bendrai sprendžiant ugdymosi problemas): kategorijos, subkategorijos, leksiniai – semantiniai vienetai
- 22 priedas. Individualių pedagogų refleksijų turinio analizė po antrosios diskusijos
- 23 priedas. Trečioji pedagogų diskusija (tėvų dalyvavimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius): kategorijos, subkategorijos, leksiniai – semantiniai vienetai
- 24 priedas. Individualių pedagogų refleksijų turinio analizė po trečiosios diskusijos
- 25 priedas. Konfliktinės situacijos tarp bendrojo ugdymo pedagogų ir specialistų

26 priedas. Ketvirtoji pedagogų diskusija (pedagogų bendradarbiavimas tenkinant specialiuosius ugdimosi poreikius): kategorijos, subkategorijos, leksiniai – semantiniai vienetai

27 priedas. Individualių pedagogų refleksijų turinio analizė po ketvirtosios diskusijos

28 priedas. Penktoji pedagogų diskusija (tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas: lūkesčiai ir galimybės): kategorijos, subkategorijos, leksiniai – semantiniai vienetai

29 priedas. Individualių pedagogų refleksijų turinio analizė po penktosios diskusijos

30 priedas. Šeštoji pedagogų diskusija (bendradarbiavimo būdai ir metodai): kategorijos, subkategorijos, leksiniai – semantiniai vienetai

31 priedas. Individualių pedagogų refleksijų turinio analizė po šeštosios diskusijos

32 priedas. Kaip paruošti mokinių aktyviai dalyvauti susitikime?

33 priedas. Vaikų, turinčių specialiųjų ugdimosi poreikių, interviu forma (po probleminių atvejų analizės)

34 priedas. Interviu su ugdytiniais po probleminių atvejų analizės: kategorijos, subkategorijos, leksiniai – semantiniai vienetai

35 priedas. Interviu su pedagogais ir tėvais klausimai (po probleminių situacijos analizės)

36 priedas. Interviu po probleminių situacijų analizės: kategorijos, subkategorijos, leksiniai – semantiniai vienetai

ĮVADAS

Pasaulis įžengė į sparčios kaitos, naujų iššūkių amžių, kuris iškelia vis naujesnius reikalavimus visuomenei, asmeniui ir juos ugdančiai švietimo sistemai. Taigi mokykla turi ugdyti žmogų žvelgdama į ateitį, suspėti keistis, o tuo pačiu kelti sau vis didesnius siekius. Įgyvendinant naujus švietimo plėtotės uždavinius mokyklos bendruomenė tampa švietimo pertvarkos partnere. Mokinių tėvai tapo pačia gausiausia ir didžiausią įtaką turinčia grupe, tačiau kaip pabrėžė R. Želvys (2003) ši grupė mažai organizuota, tiesiogiai savo poreikius, požiūrius į švietimo paslaugas silpnai artikuliuojanti.

Mokyklos ir šeimos glaudus ir dažnas bendradarbiavimas įtakoja visapusišką vaiko ugdymą bei mokyklos darbo efektyvumą. Bendrosiose programose (1997) mokykla apibūdinama kaip savarankiškai demokratiškai tvarkoma, savo gyvenimą grindžianti humanizmo principais ir bendrosiomis žmonių vertybėmis, iškeltų ugdymo tikslų siekianti mokinių, jų tėvų ir mokyklos bendruomenė.

Pertvarkant mokyklų tinklą, formuojant naujos besimokančios mokyklos įvaizdį ir mokytojo autoritetą visuomenėje, labai svarbu sužinoti ir įvertinti pačių ugdymo dalyvių – mokytojų, mokinių ir jų tėvų nuostatas į esminius mokyklos ir šeimos bendros veiklos pokyčius, analizuojant dabartines mokyklos problemas, akcentuoti ir išsiaiškinti partnerystės svarbą. Siekiant mokyklos efektyvumo, būtina įvertinti bendruomenės narių grįžtamąjį ryšį.

Per pastarąjį dešimtmetį įvyko esminių pokyčių šeimos ir mokyklos bendradarbiavimo srityje. Dėl nevyriausybinų tėvų organizacijų kūrimosi ir veiklos, mokyklos bendruomenių mokymosi programų kūrimo ir įgyvendinimo, profesionalios patirties perėmimo iš užsienio, tarptautinių projektų vykdymo, pradėtos taikyti “moksleivio krepšelio” metodikos susiformavo nauji mokyklos santykiai su aplinka ir ypač su tėvais.

Dabartinė pedagogika ir psichologija, švietimo vadyba vis labiau gilinaisi į šeimos vaidmenį, į jos dalyvavimo galimybes bendruomenės veikloje, akcentuoja partneriško bendradarbiavimo idėjas. “Bendradarbiaudama su tėvais, bendrojo lavinimo mokykla ugdo savarankų, laisvei pajėgų, atsakingai savo gyvenimą kurtis gebantį žmogų” (Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos Bendrosios programos, 1997, p. 12). Pripažįstant, kad namų ir mokyklos bendradarbiavimas yra vienas iš svarbiausių ir siekiamiausių atsinaujinančios mokyklos bruožų, jis lieka vienu iš sunkiausiai įgyvendinamų.

B. Everard ir kt. (1997) teigia, kad mokyklų vadovų ir pedagogų praktika rodo, jog ugdytojų bendravimas ir bendradarbiavimas neretai yra formalus, o mokyklų vadovų bendradarbiavimas su pašaliečiais yra vienas iš nemėgstamiausių jų veiklos aspektų. Įgyvendinti bendradarbiavimo principus, inicijuoti namų – mokyklos dialogą ne visada pavyksta. Dabartinė situacija rodo, kad problemos atsiranda dėl pernelyg didelio atotrūkio tarp mokytojo ir

moksleivio tėvų, per daug dalykiškų santykių, skirtingo tėvų požiūrio į vaiko mokymosi ir elgesio rezultatus, nesuderintų šeimos ir mokyklos reikalavimų, kuriuos mokytojai ir tėvai kelia vieni kitiems, nesutampančių interesų, skirtingai suvokiamų dalykų interpretavimo, skirtingo atsakomybės supratimo, nevienodų galių pripažinimo vieni kitų atžvilgiu.

Tokios pat problemos iškyla bendraujant ir bendradarbiaujant ir su tėvais, kurių vaikai turi specialiųjų ugdymosi poreikių. Šią tėvų grupę dar sunkiau “prisišaukti” į mokyklą. Neretai tėvai bijo sužinoti tikrąją tiesą apie jų vaikui kylančius sunkumus, jiems sunku susitaikyti su esama padėtimi. Todėl būtina gerai pažinti tėvų, su kuriais tenka dirbti grupę, atsižvelgiant į jų patirtį, santykius su vaikais ir požiūrį į mokyklą. Kai kurie tėvai yra labai geros nuomonės apie švietimą, kitiems jų vaikų mokslas tėra jau pažįstama kova šalia didesnių rūpesčių.

Temos aktualumas

Šiandienos mokytojai dirba besikeičiančiame pasaulyje, kuris vis dažniau įvairių mokslininkų (Fullan, 1988; Hargreaves, 1999; Hopkins, Ainscow, West, 1998) vadinamas postmoderniuoju amžiumi. Tokiame pasaulyje kaita neišvengiama. Tai – vienas esminių postmoderniosios visuomenės bruožų (Fullan, 1998). Švietimo sistemoje vykstanti kaita paskatino ir specialiosios pedagogikos atsinaujinimą – prasidėjo integracijos ir inkliuzijos procesai. Taip pat didesnis dėmesys skiriamas specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių tėvams, siekiant juos įtraukti į aktyvų šių vaikų ugdymo procesą.

Lietuvoje nėra labai daug atlikta tyrimų, kurie nagrinėtų bendradarbiavimo situaciją, tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius. Kai kurie autoriai užsimena apie tėvų dalyvavimo vertinant vaiko problemas ir analizuojant ugdymo proceso svarbą, remdamiesi kitų šalių patirtimi pateikia rekomendacijų, kaip sėkmingai įtraukti tėvus (Ališauskas, Miltenienė, 2001; Ališauskas, 2002; Galkienė, 2003; Gevorgianienė, 2003). Pastaraisiais metais buvo atliktas šeimos, auginančios neįgalų vaiką situacijos įvertinimas (Ruškus ir kt., 2002), adaptuotų ir modifikuotų ugdymo programų taikymo efektyvumo veiksnių tyrimas, kuris pabrėžė tėvų ir mokyklos bendradarbiavimo metodo paieškos būtinybę (Ambrukaitis, Ruškus, 2002), bendradarbiavimo su šeima galimybių tyrimas ankstyvosios reabilitacijos tarnybų veiklos kontekste (Ališauskienė, 2002). S. Ališauskienė (2002) išsamiai aprašė bendradarbiavimo su šeima struktūrą ir bendradarbiavimo modelio konstravimo galimybes optimizuojant ankstyvosios reabilitacijos tarnybų veiklą. L. Miltenienė (2005) sukonstravo bendradarbiavimo modelį, kuris inicijuotų pozityvius pokyčius, tenkinant mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius bendrojo lavinimo mokykloje. Sukurtas modelis turėtų padėti aktyviau įsitraukti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių tėvams į šiems mokiniams kylančių problemų sprendimo bei ugdymo procesą.

Dialogo svarbą tarp tėvų ir mokyklos pabrėžia P. Freine (2000). R. I. Arends (1998, p. 427) teigia, jog “darbas su tėvais ir tėvams yra svarbi organizacinė mokymo funkcija ir ją tinkamai atliekant, galima sukurti tvirtą paramos sistemą“. Veikos tyrimas (*action research*), kaip bendradarbiavimo kūrimo metodas plačiai aprašomas tiek užsienio, tiek ir lietuvių tyrėjų (Miltenienė, 2005, Ališauskienė, 2002; Ruškus, 2005; Jurašaitė – Harbison, 2000; Kemmis ir kt. 1988; Armstrong ir kt., 2004; Burns, 2000; Calhoun, 1994; Osterman ir kt., 1993; Wells, 1994). Kuriant bendradarbiavimą svarbu sutelkti ir motyvuoti dalyvius, šiam tikslui pasiekti literatūroje (Белановский, 2001; Žydžiūnaitė, 2001; Tamošiūnas ir kt., 2003) minimas dar vienas, sutelktos grupės (*focus group*) metodas.

Kaip pritaikyti sukurtą praktinį bendradarbiavimo modelį kitame instituciniame kontekste ir įvertinti sukurto modelio tinkamumą, tyrimų Lietuvoje nėra atlikta. Apie tyrimo perkeliamumą (*transferability*) bei jo tinkamumą (*validity*) nemažai rašo užsienio autoriai (Burge, 1994; Mills; Riege 2003; Morse ir kt., 2002). Dažniausiai įvairiuose tekstuose minimi E. G. Guba ir Y. S. Lincoln, kurių įvardinti tinkamumo (*validity*) kriterijai bus akcentuojami ir šiame magistro darbe.

Tyrimo aktualumą atskleidžia **probleminiai klausimai**:

- Koks yra metodologinis bendradarbiavimo kūrimo pagrindas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius bendrojo lavinimo mokykloje?
- Kokie realūs dalyvių (pedagogų, specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių bei jų tėvų) ir organizacijos pokyčiai vyksta kuriant bendradarbiavimą?
- Kokiais kūrimo ir perkėlimo ypatumais pasižymi bendradarbiavimo metodai?

Tyrimo objektas – bendradarbiavimo kūrimo, tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius bendrojo lavinimo mokykloje, metodai.

Tyrimo dalykas – bendradarbiavimo metodų vidinis ir išorinis tinkamumas.

Tyrimo tikslas – eksperimentiškai, kuriant bendradarbiavimą, patikrinti ir įvertinti jau sukurto bendradarbiavimo modelio vidinį ir išorinį tinkamumą.

Tyrimo uždaviniai

1. Išnagrinėti mokslinę ir mokyklų bendruomenės profesinę literatūrą praktiniu vadybos problemų aspektu.
2. Atskleisti bendradarbiavimo kūrimo, tenkinant mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius, procese vykstančius pokyčius.
3. Įvertinti jau sukurto bendradarbiavimo modelio tinkamumą bendrojo lavinimo mokyklos praktinėje veikloje.

4. Remiantis gautais tyrimo rezultatais, pateikti rekomendacijas, kaip toliau plėtoti sukurto bendradarbiavimo modelio tenkinant mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius veiklą.

Hipotezės

1. Tikėtina, jog sukurtas bendradarbiavimo modelis yra veiksmingas kuriant bendradarbiavimą konkrečiose praktinėse situacijose, leidžiantis inicijuoti specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo ir bendradarbiavimo pokyčius.
2. Specialistų ir pedagogų iniciatyva, remiantis pragmatiniu požiūriu, paskatintų tėvus aktyviau dalyvauti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymo procese.
3. Tikėtina, jog siekiant perkelti praktinį bendradarbiavimo modelį į kitą edukacinę aplinką gali kilti ugdymo aplinkos pasipriešinimas planuojamam pokyčiui, kurį lemia specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių socialinių vaidmenų devalvacija.

Metodologija

Į vaiką orientuoto ugdymo paradigma, kuri remiamasi pagrindinėmis humanistinės filosofijos, pedagogikos ir psichologijos idėjomis, grindžiančiomis demokratinius įvairių visuomenės sluoksnių santykius, užtikrinančiomis žmogaus laisvę, asmenybės saviraišką ir prigimtinių galių ugdymą (Lepeškienė, 1996; Bitinas, 2000)

Progresyvistinio ugdymo koncepcija pabrėžia skirtumų pripažinimo svarbą, priimant kiekvieną asmenį kaip vertingą, nepaisant jo gebėjimų, poreikių, interesų ar kultūrinės aplinkos, keliama ir skatinama integruoto ugdymo idėja (Bitinas, 2000).

Laisvojo ugdymo paradigma, kuri remiasi pragmatistinio ugdymo koncepcija, akcentuojančia ugdytinio aktyvumą, gebėjimą spręsti realias gyvenimo problemas (praktines, asmenines, socialines); laikomasi nuostatos, jog vaikai, mėgindami rasti problemų sprendimus, pradeda geriau suprasti ir kontroliuoti savo gyvenimą (Bitinas, 2000).

Socialinės komunikacinės paradigmos metodologinėmis nuostatomis, kurios susijusios su neįgaliųjų socialinės integracijos, inkluzijos, integracijos į bendrojo lavinimo mokyklą, normalizacijos idėjomis, akcentuojančiomis socialinius santykius ir sąveiką, narystę bendruomenėje, bendradarbiavimą, partnerystę (Ruškus, 2002).

Komunikacine teorija, kuri teigia, kad žmonės komunikuoja perduodami pranešimus, kai siuntėjas ir gavėjas užkoduoja, iškoduoja informaciją, naudoja komunikacinius kanalus ir priemones, o vienas asmuo veikia kito elgesį ar dvasinę būseną. Sėkmingą komunikaciją lemia pranešimo turinio pozityvumas ir prieinamumas, pranešimui suteiktos reikšmės “suderinimas”, efektyvių komunikacijos kanalų pasirinkimas (Fiske, 1990).

Tiriamieji. Iš viso apklausoje dalyvavo 46 respondentai (iš jų 22 tėvai auginantys vaikus, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių, 18 pedagogų (aukštesniųjų klasių mokytojai, specialieji

pedagogai, logopedas, socialinis pedagogas, psichologas dirbantys mokykloje, kurioje buvo atliekamas tyrimas) ir 6 aukštesniųjų klasių mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių):

- 22 tėvai ir 18 pedagogų (*anketinė apklausa*).
- 7 specialiosios ugdymo komisijos nariai (pusiau struktūruotas *grupinis interviu*), 3 tėvai (pusiau struktūruotas *grupinis interviu*) ir 3 mokiniai (pusiau struktūruotas *individualus interviu*).
- 6 tėvai ir 14 pedagogų dalyvavo sutelktose diskusijų grupėse (*focus group*).
- 4 tėvai, 8 pedagogai, 4 mokiniai (po probleminių atvejų analizės pusiau struktūruotas *individualus interviu*).

Tyrimas vyko vienoje Klaipėdos miesto pagrindinėje mokykloje.

Instrumentarijus. Atliekant tyrimą buvo naudojamos jau sukurtu bendradarbiavimo modeliu, kurio pagrindą sudaro veiklos tyrimas (*action research*), naudojant sutelktos grupės metodą (*focus group*).

Tyrimo metodai. Tyrimas atliktas vadovaujantis trianguliacijos principu, tarpusavyje derinant kokybinius ir kiekybinius metodus (Šaparnis, 2000; Kardelis, 2002).

1. Švietimą reglamentuojančių dokumentų studijavimas ir literatūros šaltinių analizė pasirinkto tyrimo aspektu.
2. Duomenų rinkimo ir apdorojimo metodas.
3. Pirmajame tyrimo etape dominavo kiekybiniai tyrimo metodai. Standartizuoto tipo *anketinės apklausos* metodu buvo siekiama identifikuoti ugdymo realybėje esančią bendradarbiavimo situaciją, tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius. Atsižvelgiant į tai, kad bus apklausiami įvairaus amžiaus vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, buvo atliktas *individualus* pusiau standartizuotas *interview*. Šis metodas naudotas apklausai atlikti ir jų nuomonių į teikiamą specialiąją pedagoginę pagalbą ir dalyvavimą, sprendžiant mokymosi problemas, turiniui atskleisti.
4. Antrajame tyrimo etape dominavo kokybiniai metodai. Pokyčių inicijavimo ir metodo vidiniam tinkamumui (*validity*) nusakyti, kuriant bendradarbiavimo santykius, procese taikytas *veiklos tyrimas* (*action research*) naudojant *sutelktos grupės* (*focus group*) metodą. Pokyčių skatinimo ir vertinimo instrumentais buvo pasirinkta: *tarpusavio mokymas, situacijų modeliavimas ir analizė, vaidmenų pasikeitimas, refleksijos, interview*.

Analizuojant duomenis, taikyti kokybiniai – interpretaciniai (turinio analizė) metodai. Gautiems tyrimo duomenims apdoroti, sisteminti ir grafiškai vaizduoti naudotos Windows Microsoft Word ir Windows Microsoft Excel programos. Faktams ir dėsniumams iliustruoti naudojamos lentelės, diagramos.

Rezultatų naujumas. Gauti rezultatai papildo atliktus S. Ališauskienės (2002) bei L. Miltenienės (2005) tyrimus. Atskleidžiamos nepalankios aplinkybės, trukdžiusios sėkmingam bendradarbiavimo modelio įgyvendinimui.

Teorinis rezultatų reikšmingumas.

- Bendradarbiavimo kūrimas analizuojamas ugdymo paradigų kaitos kontekste.
- Atskleidžiamas ryšys tarp pedagogų iniciatyvos ir tėvų pasyvumo tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius.
- Tyrimo rezultatai įkomponuojami į bendrą individų elgsenos, mokyklos ir aplinkos problematiką.

Praktinis rezultatų reikšmingumas grindžiamas tuo, jog tyrimas vyko natūralioje ugdymo aplinkoje (bendrojo lavinimo mokykloje), buvo sprendžiamos praktikams ir kitiems ugdymo proceso dalyviams aktualios problemos, veikta realiose situacijose. Atlikus tyrimą, pateikiama naujų rekomendacijų, kaip toliau dalyvauti švietimo kaitos procesuose, taip pat pasiūlymų išryškėjusiems negatyviems reiškiniams pašalinti.

I. BENDRADARBIAVIMO KŪRIMO METODŲ VALIDUMO PROBLEMA

1. 1. Pagrindinių sąvokų analizė

Bendradarbiavimas - specialiųjų poreikių kontekste bendradarbiavimas reiškia dviejų ar daugiau asmenų bendrą veiklą ieškant tinkamiausių pagalbos būdų ir juos įgyvendinant. Bendradarbiavimo esmė nurodytame kontekste – dalijimasis patirtimi, siekiant teigiamų pokyčių (Westwood, 1996, cit. Miltenienės, 2005).

Išorinis tinkamumas (validity) - tai mastas, kuriuo naudojamos tyrimo rezultatus apibendrinti ir perkelti (<http://72.14.203.104/search?q=cache:CPbr1ch2XdUJ:oak.cats.ohio>).

Modelis – pavyzdys, pagal kurį kas nors gaminama, kuriama, tiriama (Tarptautinių žodžių žodynas, 2004 p. 489).

Pokytis - pakeitimai, kurie vykdomi siekiant tobulinti ar net iš esmės keisti vienus ar kitus organizacijos gyvenimo elementus (Zakarevičius, 2003, p. 37).

Refleksija – procesas, per kurį žmogus pažįsta savo paties psichinius veiksmus ir būsenas...; gilus susimąstymas, samprotavimai, pagrįsti analize, mintis, kuri kilo pamąsčius (Psichologijos žodynas, 1993, p. 252; Tarptautinių žodžių žodynas, 2004, p. 631).

Specialieji ugdymosi poreikiai (SUP) – pagalbos ir paslaugų reikmė, kylanti dėl to, kad ugdymo ir saviugdymo reikalavimai neatitinka specialiųjų poreikių asmens galimybių (Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas, 1998).

Vidinis tinkamumas (validity) - tai tikslumas, kuriuo remiantis tyrimas buvo atliktas: tyrimo projektas, atsakomybė surenkant duomenis, sprendimų priėmimas dėl to, kas buvo ištirta ir dėl to, kas liko neištirta. Ši sąvoka taip pat apima ir alternatyvius paaiškinimus dėl bet kurių nenumatytų tyrimo santykių bei pačių dalyvių nuomonę apie kuriamą metodą (<http://72.14.203.104/search?q=cache:CPbr1ch2XdUJ:oak.cats.ohio>).

1. 2. Pokyčių valdymas organizacijoje

Anksčiau buvo siekiama geriau vadovauti *status quo*, tačiau darosi vis sunkiau suvaldyti aplinką, todėl ypač svarbu mokėti sėkmingai tvarkytis su pokyčiais, t.y. jiems tinkamai vadovauti. Nagrinėjant pokyčius vykstančius organizacijų aplinkoje ir viduje, būtina apibrėžti jų esmę ir įvertinti kai kuriuos jų sampratos aspektus, kadangi pokyčių turinys gana dažnai suprantamas nevienodai.

P. Zakarevičius (2003) pateikia daugelio autorių požiūrį nagrinėjamu klausimu. Jo teigimu, kai kurie autoriai (Quinn, 1980; Magnusen, 1981; Carnall, 1990) pokyčiais vadina pakeitimus, kurie vykdomi siekiant tobulinti ar net iš esmės keisti vienus ar kitus organizacijos gyvensenos elementus. Šie pakeitimai yra sąlygojami pasikeitimų organizacijos išorės aplinkoje arba jos viduje vykstančių kaitos procesų. Šie pokyčiai tarsi išvestiniai pokyčiai iš kitų pokyčių, objektyviai vykstančių organizaciją supančioje aplinkoje. Tiksliausiai juos būtų galima vadinti "pakeitimais".

Kiti P. Zakarevičiaus nurodyti autoriai (Hurst, 1995; Johnson, 1987; Morgan, 1986) pokyčiais vadina pasikeitimus organizacijos aplinkoje ir viduje, vykstančius objektyviai ir visiškai nepriklausomai nuo jos veiklos pobūdžio, rezultatų, vadybos bei kitų aspektų. Pasak S. Stoškaus ir kt. (2005) juos galima ignoruoti, jiems priešintis, į juos reaguoti, jais pasinaudoti įvairiais tikslais, tačiau jų neįmanoma pakeisti, pakreipti kita linkme ar kaip nors įtakoti. Taip yra apibūdinami tie pokyčiai, kurie sąlygoja pakeitimus, sąmoningai vykdomus siekiant išvengti neigiamų pasekmių ir tobulinti organizacijos veiklą.

Objektyvių pokyčių svarba organizacijos gyvensenai ypač reikšminga. Norint sėkmingai reaguoti į šiuos pokyčius, jais pasinaudoti gerinant organizacijos veiklą, reikia suvokti jų atsiradimo priežastis bei galimas vyksmo trajektorijas.

Priežastys, sąlygojančios objektyvius pokyčius organizacijos išorės aplinkoje ir jos viduje dažniausiai būna šios: nauji mokslo atradimai, globaliniai pasikeitimai visuomeniniuose pasaulio vystymosi procesuose, neprognozuojami kitų organizacijų ekonominės ir vadybinės veiklos veiksmi, ekonomikos globalizavimo ir internacionalizavimo procesai, organizacijos personalo kokybinis augimas, organizacijos kiekybinis plėtimasis, organizacijos išsigimimas (revitalizacija) (Zakarevičius, 2003, p. 38 - 39).

Organizaciniai pokyčiai vyksta nuolat ir yra neišvengiami. Pasak A. Vasiliausko (2001, p. 248 – 249) organizacinių pokyčių greitis gali būti dviejų kraštutinių:

- lėti organizaciniai pokyčiai. Tokie pokyčiai yra daromi lėtai ir todėl tikėtina, kad jie sutiks mažesnę pasipriešinimą, jų progresas bus sklandesnis ir žmonės jaus didesnę įsipareigojimą pokyčiams;

- greitai organizaciniai pokyčiai. Tokie pokyčiai yra daromi staiga, netikėtai ir yra svarbios strateginės iniciatyvos sudėtinė dalis. Todėl didelė tikimybė, kad tokie pokyčiai sutiks pasipriešinimą net ir tada, kai pokyčiai tvarkomi atidžiai.

Mokyklose kaip ir kitose organizacijose vyksta kaita. Tarp priežasčių, skatinančių pokyčius mokyklose, minima etninės mažumos susidarymas, aiškinimas, kad švietimas neparengia jaunuomenės darbui ir mažėjantis šalies pajėgumas skirti daugiau lėšų. Pačiose mokyklose susiklostė tokia padėtis, kurią reikia keisti: bloga drausmė, nepatenkinami egzaminų rezultatai arba koks nors darbuotojas (taip pat ir vadovas), norintis ką nors kitaip daryti. Tiek išorinės, tiek vidinės priežastys, sąlygojančios objektyvius pokyčius, turi keletą savybių, kurios trukdo visapusiškai įvertinti šių pokyčių įtaką organizacijos gyvensenai ir priimti optimalius jos pakeitimų sprendimus. Išskiriama keletą bendrų, nepaisant ištakų, pokyčių bruožų (Zakarevičius, 2003; Everard ir kt. 1997):

1. Žmonės, kuriuos tai liečia, iš pradžių skirtingai įsivaizduoja kam reikia pokyčio. Kai kas jį suvokia kaip grėsmę arba nesaugumo šaltinį, verčiantį nerimauti dėl galbūt atsiskleisiančių silpnųjų ir pavojaus asmenybei. Pokytis gali priversti mokytis naujų įgūdžių ir nuostatų bei pamiršti senuosius.
2. Iš pradžių neaišku, kaip viskas atrodys įvykus pokyčiui: čia daug nežinomųjų ir nežinomybės baimė.
3. Pasidaro svarbi institucinė politika: asmenys buriasi į bendrų interesų grupes – tiek į neformalias, tiek į formalias.
4. Pokytis sukels kai kurių vidinių padarinių, jis palies įvairias mokyklos sistemas ir interesus.
5. Mokykla, kurioje vyksta pokyčiai, nėra izoliuota, patį pokytį gali sukelti aplinkos dalis.
6. Pokytis yra sudėtingas, nes teisingi veiksmai gali prieštarauti institucijai. Be to, jis paveikia daugelio žmonių elgesį.
7. Kaitai iškyla nemažai kliūčių. Vienos jų akivaizdžios, kitos – užmaskuotos.
8. Skirtingai gali būti įsivaizduojama, kaip pokytį įgyvendinti.
9. Vadybines funkcijas atliekantys žmonės pajunta, kad pokytis įvelia juos į gausybę konfliktų, rūpesčių, kad tai – sunkus darbas.

Vykstantys pokyčiai paliečia ne tik žmones, bet ir organizaciją, jos struktūras, normas, ją supančią aplinką. Todėl jie negali įvykti sėkmingai, jei nėra palaikomi, kreipiami norima linkme arba nesudaromos jiems palankesnės sąlygos.

P. Zakarevičius (2003) teigia, jog pagrindinė reagavimo į objektyvius išorės aplinkos ir vidaus pokyčius forma – pakeitimai vienuose ar kituose organizacijos sandaros elementuose,

kitaip vadinamos transformacijos, įgalinančios pasinaudoti objektyvių pokyčių sudarytomis aplinkybėmis arba eliminuoti galimas neigiamas pasekmes. Šie pakeitimai arba transformacijos, dažnai vadinami pokyčiais, suteikiant jiems reagavimo į objektyvius pasikeitimus prasmę.

Pokyčių analizė, įvertinimas, jų įgyvendinimo ir valdymo organizavimas būtų gana problemiški neapibūdinus jų turinio ir pagrindinių charakteristikų. P. Zakarevičius (2003) siūlo pokyčius klasifikuoti atsižvelgiant į jų turinį, vyksmą laike, apimties mastą, pokyčių priežasčių susiformavimo vietą ir jų įgyvendinimo iniciatyvą, kompleksiskumą. Organizacijų gyvensenos praktikoje “išgrynintų” pagal tokios klasifikacijos požirius pokyčių vargu ar galima rasti. Pokyčiai vyksta integruotai, tuo pačiu metu keičiantis įvairiausiems organizacijos veiklos aspektams.

Vykstant organizacijos sisteminei kaitai vienaip ar kitaip, vieni daugiau, kiti mažiau, turi keistis visi jos parametrai. Turi keistis tikslinės funkcijos (funkciniai parametrai), morfologija (sandaros ir struktūriniai parametrai), procesai (procesualiniai parametrai)(Zakarevičius, 2003).

Organizacijose vykstančių ir (arba) sąmoningai vykdomų pokyčių įtaka jų veiklos efektyvumui nuolat didėja. Todėl jų valdymo mechanizmų, būdų ir priemonių nagrinėjimui reikėtų skirti ypatingą dėmesį.

B. Everard ir kt. (1997) pabrėžia, jog siekiant sėkmingos organizacijos kaitos reikėtų palankiai sutikti pokyčius arba “numatyti evoliuciją”: puikiai dirbančios organizacijos yra besimokančios organizacijos, turinčios daug priemonių ir nusistovėjusią, neleidžiančią sustabarėti vadybos praktiką. Jos daugiau eksperimentuoja su pokyčiais ir nepaliaujamai yra pasirengusios domėtis naujovėmis, kaita.

Beckhardas teigė, jog organizacijos gera būklė ir paslankumas labiausiai priklauso nuo vadovavimo strategijos (cit Everard, 1997). Aukščiausiems vadovams būtina turėti modelį arba filosofiją, kaip organizacija turėtų dirbti ir kaip ją galima keisti; po to, atsižvelgdami į savo patirtį, jie privalo tai iš naujo įvertinti. Jie turėtų stengtis kurti organizaciją, turėdami aiškų požirį į tikslą, struktūrą, procesą, žmones, realizmą ir aplinką.

Literatūroje (Zakarevičius, 2003; Janiūnaitė ir kt., 2002) nurodoma tokia pokyčių valdymo struktūra:

- planavimas;
- koordinavimas;
- kontrolė;
- rezultatų įvertinimas.

Kai pokyčiai įmonėse vyksta spontaniškai, t. y. iš anksto nepasirengus, didelė tikimybė, kad įgyvendinti jie neduos tokio rezultato, kokio tikėtasi. S. Stoškus ir kt (2005) pabrėžia, jog netinkamai valdomų pokyčių įgyvendinimas gali trukti labai ilgai ir tapti neefektyvus. Galimas

dar vienas pavojus: spontaniški pokyčiai gali sukelti ilgalaikį darbuotojų priešinimąsi įvairioms naujovėms. Jeigu kas nors keičiama vienoje įmonės veiklos srityje ir nepaaiškinama kitų sričių darbuotojams pokyčių esmė bei kitaip organizuojamas darbas, bendra veikla netaps efektyvesnė, nes geriau dirbančią įmonės sritį stabdys kitos, ne taip sėkmingai dirbančios. To pasekoje, galima daryti išvadą, jog pokyčius reikia planuoti.

J. A. F. Stoner ir kt. (2000) nurodo tokias individų pasipriešinimo pokyčiams priežastis:

- įpročiai;
- saugumas;
- ekonominiai;
- nežinomybės baimė;
- selektyvus informacijos priėmimas ir perdirbimas.

C. G. Johansen ir kt. (2005, p. 23) kalba apie įvairaus pobūdžio pasipriešinimą ir išskiria keturis elgesio pokyčių situacijoje tipus, kiekvieną tipą dar skiriant į potipius:

1. Pritarimas (nuo entuziastingo bendradarbiavimo, bendradarbiavimo, bendradarbiavimo darant spaudimą iki pritarimo).
2. Abejingumas (nuo rezignacijos, apatijos iki situacijos, kai daroma tik tai, kas liepta).
3. Pasyvus pasipriešinimas (nebrandus elgesys ir nemokšiškumas).
4. Aktyvus pasipriešinimas (nuo protesto, darbo pagal taisykles, vilkinimo, tyčinių klaidų iki tyčinio sabotažo).

Siekiant įveikti pasipriešinimą pokyčiams, J. A. F. Stoner (2000, p. 411) pateikia bendrus metodus kaip tai atlikti (žr. 1 priedą).

Gana tiksliai pokyčių valdymo visuminę charakteristiką išdėstė J. Kotter (cit. Zakarevičiaus, 2003, p. 64 - 65), apibūdinamas aštuonis pokyčių numatymo ir realizavimo etapus, kurių metu atlikti veiksmai įgalina organizaciją sėkmingai pereiti į kokybiškesnį lygmenį. Aštuonių etapų esmė yra ši:

- organizacijoje sudaroma pokyčių skubumo (neatidėliotinum) atmosfera – diskutuojama apie potencialias krizes ar pasitaikančias galimybes;
- suformuojama stipri pokyčių koordinavimo koalicija – surenkama organizacijos vadovų grupė, turinti pakankamai įgaliojimų vadovauti pokyčiams;
- susikuriama aiški vizija, kuri suteikia pokyčiams kryptingumą, suformuojamos strategijos tokios vizijos pasiekimui;
- vizija išaiškinama – panaudojant visus galimus būdus ir priemones vizija ir strategijos perteikiamos organizacijos nariams;

- įgalinama veikti pagal sukurta viziją – pašalinamos kliūtys pokyčiams ir pakeičiamos viziją neatitinkančios sistemos;
- suplanuojami ir sukuriama trumpalaikiai veiklos gerinimo siūlymai – suplanuojami aiškiai matomi ir per trumpą laiką pasiekiami veiklos pagerinimai, jie realizuojami;
- apjungiami veiklos pagerinimai ir sukuriama didesni pokyčiai – nuolat vertinama ir atsisakoma pokyčių realizavimo būdų, struktūrų ir procedūrų, nesiderinančių su vizija;
- įvertinami nauji požiūriai ir veiklos metodai – nustatomas ryšys tarp naujų veikimo būdų ir organizacijos sėkmės bei sukuriama priemonės, užtikrinančios tolimesnę vystymąsi ir sėkmingą veiklą.

Remiantis išvardintais pokyčių numatymo ir realizavimo etapais buvo sudarytos šešios pagrindinės pokyčių pakopos (Everard ir kt., 1997), kurias reikia iš eilės pereiti, o kai kuriose vėlesnėse proceso pakopose ciklą gali tekti pakartoti (žr. 2 priedą).

J. A. F. Stoner ir kt. (2000, p. 410) pateikia K. Lewin'o išplėtotą trijų žingsnių pokyčio proceso modelį, kuris padėtų po trumpų bandymų laikotarpio daryti dalykus kitaip, paliktiems vieniems individams negrįžti prie įprastų elgesio modelių ir padėtų įveikti tokio pobūdžio kliūtis. Modelis vėliau buvo patikslintas kitų autorių ir vienodai tinka individams, grupėms ir visoms organizacijoms. Į jį įeina dabartinio elgesio modelio "atšildymas", naujo elgesio modelio "pakeitimas" ar sukūrimas ir naujo elgesio "iššaldymas" ar sustiprinimas.

1. Į "atšildymą" įeina pokyčio poreikio išryškėjimas, kad asmuo, grupė ar organizacija galėtų laisvai pamatyti ir priimti pokytį kaip būtinybę.
2. Keitimas apima naujų pažiūrų, vertybių bei elgsenos atradimą. Apmokytas "pokyčio agentas" vadovaus asmenims, grupėms ar organizacijai per visą procesą. Šio proceso metu "pokyčio agentas" skatins naujas vertybes ir elgesį per identifikacijos ir internalizacijos procesus. Organizacijos nariai prisitaikys prie pokyčio agento vertybių, pažiūrų ir elgesio, juos internalizuos, kadangi suvoks jų efektyvumą veiklai.
3. "Iššaldymas" reiškia naujo elgesio modelio įtvirtinimą pagal rėmimo ar sustiprinimo mechanizmus taip, kad tas elgesys tampa nauja elgesio norma.

"Pokyčio agentas" čia nurodomas kaip individas, vadovaujantis pokyčio organizacijoje procesui. Šie agentai gali būti organizacijos nariai ar konsultantai, taip pat pakviesti iš kitur. Individas vykdamas pokyčius organizacijoje turi turėti tam tikrų žinių, įgūdžių bei asmeninių savybių. K. B. Everard ir kt. (1997) pateikia Beckhardo sudarytą savybių sąrašą, būtiną pokyčių vadybai parinkti ir toliau plėtotiniams dalykams nurodyti (žr. 3 priedą).

Problemiškiausia planuojant pokyčius yra tai, kad neįmanoma tiksliai numatyti permainas, o joms kilus, atsižvelgti į jas veikloje (Fullan, 1998). Todėl pokyčių valdyme reikėtų laikytis sisteminio požiūrio į kaitą.

1. 3. Bendradarbiavimo kūrimas kaip pokyčio valdymas

Specialiojo ugdymo sistemos pokyčiai bei juos reglamentuojantys teisiniai aktai ir dokumentai reikalauja naujų darbo būdų ne tik su vaikais, bet ir su šeimomis. S. Ališauskienė (2002) pateikia kai kurių autorių (Royster ir McLaughlin 1996; Turnbull ir Turnbull 1997) teiginius, jog specialistų pareiga – padėti tėvams pasijusti kompetentingiems (įgalintiems) ugdyti savo vaiką. Gebėdami padėti vaikui, tėvai pajunta atsakomybę ir pasitenkinimą. Specialistai turi padėti tėvams būti optimistais ir tuo pat metu realistais ir leisti jiems paprasčiausiai būti tėvais.

Nepriklausomai nuo to, ar šeimos yra linkusios lengvai priimti paramą ir pagalbą, linkusios kooperuotis su specialistais, ar yra priešiškos, nelinkusios bendrauti ir bendradarbiauti, specialistai privalo sekti įtraukti šeimas į vaiko raidos ir pasiekimų vertinimo, veiklos planavimo bei individualios programos vykdymo procesus.

Šeimos ir specialistų susitikimas dažniausiai prasideda nuo konsultacijos, kuri gali peraugti į bendravimą, kooperavimąsi, šeimos įtraukimą, bendradarbiavimą komandoje ir partnerystę (Dettmer, 1999). **Konsultavimas** – žmonėms teikiami profesionalūs patarimai, rekomendacijos, paaiškinimai (Psichologijos žodynas, 1993).

Bendravimas – tai tarpusavio sąveika, sudėtingi, įvairialypiai žmonių kontaktai, atsirandantys iš bendros veiklos poreikių. Bendravimas apima keitimąsi informacija, bendros sąveikos strategijos parengimą, kito žmogaus suvokimą ir supratimą (Psichologijos žodynas, 1993).

A. Jacikevičius pateikia tokį bendravimo apibrėžimą: *“Bendravimas yra žmonių sąveika, kai apsiukeičiama mintimis, emocijomis, susipažįstama ir pasiekiami socialinio bendrumo”* (Jacikevičius, 1999, p. 158). Tas pats autorius bendravimą susieja su **komunikacijos** sąvoka ir tai apibūdina kaip specifinį sistemos elementų santykiavimą, kai vieni elementai daro įtaką kitiems tam tikrais ženklais (Jacikevičius, 1995).

Kooperacija – tai sąveika, kuri pasireiškia bendrai veikiančių individų savitarpio pagalba (Jacikevičius, 1999).

M. Webster's (1981) **koordinaciją** apibrėžia, kaip atskirų elementų susivienijimą bendrai veiklai, judėjimui ar būsenai, veiklos sinchronizavimą, suderinimą (cit. Miltenienės, 2005).

A. Anzenbacher **bendradarbiavimo** sąvoką apibūdina taip: *“žmonės bendradarbiauja, siekdami bendro tikslo. Materialines gėrybes ir kultūrinės vertybes, kurių jiems reikia*

savirealizacijai, galima realizuoti tik veikiant drauge. Kalbame apie žmogaus socialinę sąsają su kitais, atsirandančių dirbant” (A. Anzenbacher, 1992, p. 229).

G. Butkienė ir A. Kepalaitė (1996) akcentuoja, kad bendradarbiavimas – tai darbas kartu siekiant bendro tikslo. Dėl to pirmiausia svarbu visiems, kurie ketina bendradarbiauti, aptarti ir įsisąmoninti tikslą.

M. Teresevičienė ir G. Gedvilienė (2000) pateikia savo požiūrį, teigdamos, kad bendradarbiavimas yra daug daugiau negu fizinis buvimas kartu su kitais, pokalbiai, pagalba kitiems, dalijimasis informacija, nors visa tai taip pat svarbu. Bendradarbiauti ir dirbti tik būnant vienoje grupėje – skirtingi dalykai, nes asmenys dirbdami vienoje grupėje gali dirbti ir atskirai, siekdami to paties tikslo, o bendradarbiaujant dirbama išvien taip, jog grupės laimėjimas yra svarbesnis už pavienio grupės nario rezultata.

L. Idol ir kt. (1988) bendradarbiavimą apibrėžia kaip sąveikos procesą, įgalinantį komandos narius, turinčius skirtingą žinojimą, patirtį, kūrybiškai generuoti problemų sprendimus. Bendradarbiavimo rezultatas – sprendimas, kurio nebūtų sugalvojęs nei vienas komandos narys dirbdamas individualiai (cit. Miltenienės, 2005).

Anot P. Westwood (1996), specialiųjų poreikių kontekste bendradarbiavimas reiškia dviejų ar daugiau asmenų bendrą veiklą ieškant tinkamiausių pagalbos būdų ir juos įgyvendinant. Bendradarbiavimo esmė nurodytame kontekste – dalijimasis patirtimi (*sharing of expertise*) (cit. Miltenienės, 2005). C. C. Givner ir kt. (1995) teigia, jog efektyvus specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimas galimas tik esant aukštam ugdymo proceso dalyvių komunikacijos lygiui ir tarpusavio mokymo patirčiai (cit. Miltenienės, 2005).

P. Dettmer ir kt. (1999) nurodo, jog bendradarbiavimo pagrindą sudaro *komunikacija (bendravimas), kooperacija, koordinacija*.

M. Webster's teigimu **komandinis darbas** – tai darbas suvienijus pastangas, kai aiškiai apibrėžiamos kiekvieno nario funkcijos, kontroliuojamas individualios veiklos efektyvumas ir įtaka bendram rezultatui (cit. Miltenienės, 2005).

V. Barvydienė ir kt. (2001) pabrėžia, jog komandoje akcentuojamos bendros visų pastangos pasiekti tikslą. Komandos nariai turi galimybę įgyvendinti socialinius ir psichologinius poreikius. Komandos santykiai užtikina kiekvieno nario saugų, produktyvų buvimą grupėje. Komandos sėkmei būtinos kiekvieno jos nario žinios, įgūdžiai ir pastangos. Be profesinių įgūdžių, komandos nariams būtini ir bendradarbiavimo įgūdžiai. Be jų neįmanomas efektyvus bendras darbas.

L. Miltenienė (2005) teigia, jog dažniausiai literatūroje minimi tokie bendradarbiavimo procesą įtakoiantys veiksniai kaip vyraujančios vertybės, vaidmenys ir įgūdžiai būtini bendradarbiavimui. Taip pat akcentuojamos šios vertybinės nuostatos: lygiavertiškumas

(reiškiantis visų dalyvaujančių asmenų lygiavertį statusą grupėje), tikslų (vizijos) bendrumą, bendrą atsakomybę.

P. Dettmer ir kt. (1999) pateikia bendradarbiavimo tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius kūrimo etapus (žr. 1 paveikslą). Akcentuojamas gebėjimas organizuoti veiklą numatant turinį konkrečiame (kiekvienu atveju vis skirtingame) kontekste.

1 pav. Bendradarbiavimo kūrimo etapai (pagal Dettmer ir kt., 1999).

Ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimo pradžia – pasirengimas bendradarbiauti (žr. 1 paveikslą). *Pasirengimą bendradarbiauti* sudaro: *bendradarbiavimo įgūdžių tobulinimas*, kurio galima siekti išklausant tam tikrus kursus už institucijos ribų ar organizuojant paskaitas, seminarus, diskusijas, interviu, pasikeitimo vaidmenimis pratybas, praktinių įgūdžių įgijimo, savo veiklos reflektivaus vertinimo pratybas vietos bendruomenės nariams konkrečioje ugdymo institucijoje (Dettmer ir kt., 1999). Bendradarbiauti siekiantys asmenys turi įgyti bendros veiklos ir problemų sprendimo įgūdžių. Konkreti veikla susijusi su ugdymo proceso dalyvių pasirengimu bendradarbiauti ir tobulėjimo tikslai turi būti numatomi atsižvelgiant į individualų kiekvienos mokyklos kontekstą.

Apibrėžiant vaidmenis (funkcijas) numatytoje veikloje P. Dettmer ir kt. (1999) akcentuoja *vaidmenų aiškumą, lygiavertiškumą, adekvačius lūkesčius, atsakomybę už priimtas funkcijas*. K. C. Harris, A. G. Zetlin (1993) pabrėžia, jog bendradarbiaujant būtina atsisakyti tradicinių funkcijų ir vaidmenų ir siekti keitimosi turimais įgūdžiais ir patirtimi, kas leistų praplėsti ugdymo(si) patirtį (cit. Miltenienės, 2005).

Visų ugdymo proceso dalyvių aktyvus *įsitraukimas ir dalyvavimas* identifikuojant bei tenkinant mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius (planuojant veiklą, teikiant numatytą pagalbą ir vertinant jos rezultatus) skatina tarpusavio pasitikėjimą ir pagarbą, leidžia išvengti nepagrįstų lūkesčių ir siekti bendradarbiavimo bei partnerystės. Pedagogai gali vengti aktyvios

sąveikos ir nenorėti įsitraukti į bendrą veiklą. Tokį elgesį neretai sąlygoja noras dirbti atskirai ir būti individualiai įvertintam (Dettmer ir kt., 1999).

Vienas iš pirmųjų žingsnių, siekiant visų ugdymo proceso dalyvių aktyvaus įsitraukimo ir dalyvavimo tenkinant SUP, turėtų būti *pasidalijimas vaidmenimis*, t. y. *aiškiai* apibrėžiamas kiekvieno iš dalyvių vaidmuo, pabrėžiamas vaidmenų *lygiavertiškumas*, išsakomi *lūkesčiai*.

Vaidmenų aiškumas. Vienas iš svarbiausių etapų – aiškus vaidmenų apibrėžimas. Kai kyla bent menkiausių neaiškumų: kas, ką, kada ir kaip turėtų daryti – atsiranda abejonių, nepasitikėjimo ir sumaištis. Pasitaiko, kad bendrojo ugdymo pedagogams būna neaišku, ką mokykloje veikia specialusis pedagogas, socialinis pedagogas ar kitas specialistas (Dettmer ir kt., 1999). Po ilgų tyrinėjimų R. Belbin nustatė, jog yra aštuoni vaidmenys, kuriuos būtina atlikti komandoje, siekiant maksimalaus rezultato. Kiekvienas komandos narys atlieka savo vaidmenį (Kasiulis, Barvydienė, 2001; Smilga, Bosas, 1999; Želvys, 2003; Vijeikis, Vijeikienė, 2000; Everard, Morris, 1997). Komandos vaidmenys ir jų ypatybės pateiktos 4 priede. Būtent šių vaidmenų mišinys ir yra efektyvi komanda. Tyrinėtojai nesutaria, kiek ir kokių vaidmenų apskritai reikia, kurie yra būtini, o kuriuos galima kompensuoti.

Norint patirtį sėkmę įgyvendinant SUP mokinių programas, būtina visų ugdymo proceso dalyvių atsakomybė už prisiimtą vaidmenį. K. C. Harris ir A. G. Zetlin (1993) teigia, kad sistemos pokyčiai ir įstatymų įpareigojimas dirbti komandoje verčia atsisakyti įprastų vaidmenų ir mokytis keistis žiniomis ir mokėjimais, kuriant palankias edukacines sąlygas tiek mokiniams, tiek ir įsitraukusiems suaugusiems asmenims (cit. Miltenienės, 2005).

Vaidmenų lygiavertiškumas. Daugiareikšmiai vaidmenys ir tarpusavio nesusikalbėjimas apsprendžia vaidmenų nelygiavertiškumą. Specialistai gali jaustis reikalingi tik mokiniams, o mokyklos bendruomenė atstumti, jaustis bendrojo ugdymo pedagogų ignoruojami. Neretai epizodiška pagalba vaikui ir kasdieninės sąveikos nebuvimas specialistų sąmonėje kuria “nesvarbumo” jausmą.

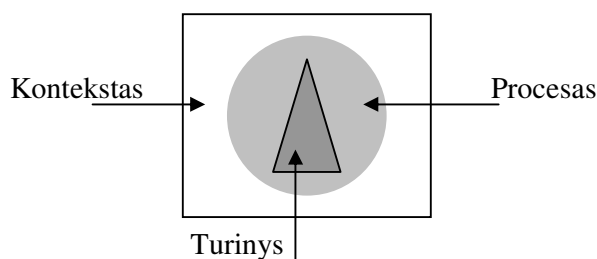
Lūkesčiai. Kartais ugdymo proceso dalyviai turi nepagrįstų lūkesčių, susijusių su specialiojo pedagogo veikla ar specialiąja pedagogine pagalba. Neretai tikimasi labai greitų ir gerų mokinio ugdymosi rezultatų arba itin akivaizdžių pozityvių poslinkių vos tik pradėjus teikti specialiąją pedagoginę pagalbą. Kai tokie lūkesčiai nepateisinami, atsiranda nusivylimas vaikui teikiama pagalba, abejonės specialistų kompetencija. Svarbu suprasti, kad “specialistų pagalba – tai ne panacėja nuo visų ligų” (Dettmer ir kt., 1999, p. 17). Bendrojo ugdymo pedagogai linkę pervertinti arba atvirksčiai – nepakankamai įvertinti, specialiosios pedagoginės pagalbos reikšmę, o patys specialistai gali būti linkę labiau orientuotis į tiesioginę pagalbą vaikui ir neigti darbo su suaugusiais asmenimis (vaiko tėvais, kolegomis) svarbą. Nerealūs ir nepagrįsti ugdymo proceso dalyvių lūkesčiai neigiamai įtakoja sąveikos kokybę.

Apibūdinant *bendradarbiavimo aplinkos ir priemonių numatymą* nurodomi trys svarbiausi elementai (Dettmer ir kt., 1999): *struktūros numatymas, išteklių paskirstymas ir proceso valdymas bei vadovavimas.*

Struktūra kuriama atsižvelgiant į kontekstą, vyraujantį požiūrį, egzistuojantį specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo modelį. Tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius įtraukiami visi asmenys, turintys ugdomąjį poveikį vaikui. Ugdytojai – tai ne tik pedagogai, bet ir tėvai, kiti pagalbą teikiantys asmenys. Anot L. Miltenienės (2005), labai svarbu sukurti visų susijusių asmenų bendradarbiavimą skatinančią, informacijos sklaidą ir tarpusavio pagalbą užtikrinančią veiklos sistemą ir numatyti formalius (planuoti susitikimai, posėdžiai, seminarai, konferencijos) ir neformalūs (pokalbiai pertraukų metu ir pan.) bendradarbiavimo būdus, jų periodiškumą.

Perskirstant išteklius daugiausiai problemų iškyla numatant laiką, todėl itin svarbi mokyklos administracijos iniciatyva skiriant papildomo laiko bendradarbiavimui.

Proceso valdymas ir vadovavimas. Ch. Walter – Thomas ir kt. (2000), B. S. Billingsley ir kt. (1993) teigia, jog bendradarbiaujant svarbu numatyti veiklos kryptį, svarbiausius dalyvius, motyvuoti ir įkvėpti kitus, inicijuoti reikalingus organizacinius pokyčius (cit. Miltenienės, 2005). Svarbus pasidalintas vadovavimas, kuris esti tuomet, kai kuriant, įgyvendinant, vertinant naujas programas administracijos atstovai inicijuoja visų susijusių asmenų aktyvų įsitraukimą, deleguoja kai kurias vadovavimo funkcijas, koordinuoja veiklą. Pakankami ištekliai (išorinė parama ir pripažinimas, profesinio tobulėjimo galimybės, reikalingi specialistai, numatytas laikas ir kt.) užtikrina veiklos efektyvumą ir optimalius rezultatus.

Kontekstas: bendruomeninės ir politinės struktūros; dalyvaujančiųjų charakteristikos; dalyvaujančiųjų asmenų vyraujančios nuostatos, vieningas požiūris (vizijos bendrumas); išorinė ir finansinė parama; pokyčiai mokykloje ir kt.

Procesas: formalus (susitikimai, struktūruoti problemų sprendimo seminarai, pasitarimai, planuoti pokyčiai ...), neformalūs (pokalbiai, pasidalinta atsakomybė, asmeninių skirtumų kompensavimas, spontaniški pokyčiai ...).

Turinys: žinių bazė apie priemones (vadovėlius, galimas užduotis, ...); išteklius (materialinius, žmogiškuosius, ...); metodus (bendradarbiavimo, aktyvaus mokymo, ...); strategijas (elgesio valdymo, turinio modifikavimo/adaptavimo, ugdymo, ...); alternatyvas (alternatyvias mokymo priemones, metodus, ...).

2 pav. Bendradarbiavimo struktūriniai elementai (pagal Dettmer ir kt., 1999).

Kita būtina bendradarbiavimo proceso dalis – nuolatinis *vertinimas*. Ch. Walter – Thomas ir kt (2000) teigia, jog tik kiekybiškai ir kokybiškai nuolat vertinant veiklą ir jos rezultatus galima inicijuoti būtinus pokyčius (cit. Miltenienės, 2005). Gali būti vertinami grupės veiklos pokyčiai,

rezultatai, kiekvieno nario veiklos rezultatai, bendravimo įgūdžiai. Pagal tai, kokio tikslo siekiama, skiriamas *formuojamasis (planuojamasis)* vertinimas ir *konstruojamasis* vertinimas. Formuojamasis vertinimas atliekamas veiklos proceso metu, kai reikia atsižvelgti į situaciją keisti sprendimus, koreguoti numatytą planą. Konstruojamasis vertinimas leidžia apibendrinti galutinius rezultatus ir planuoti tolesnes iniciatyvas. Vertinimas turi apimti visus struktūrinius elementus: **kontekstą, procesą ir turinį** (žr. 2 paveikslą) (Dettmer ir kt., 1999).

L. Miltenienė (2005) remdamasi keletu autorių teigia, jog bendraujant ir sprendžiant su specialiuųjų ugdymosi poreikių tenkinimu susijusias problemas svarbu:

- *tarpusavio supratimas, pozityvumas, empatija* (demonstruoti pagarbą ir pasitikėjimą, stengtis įsijausti į kito situaciją, priimti kitoki požiūrį, pripažinti asmens individualumą);
- *klausymo įgūdžiai* (pakviesti išsakyti savo nuomonę, demonstruoti susidomėjimą, reflektuoti ir perfrazuoti turinį, jausmus);
- *argumentavimas* (objektyvių faktų pateikimas, konkretumas, atvirumas, nuoširdumas);
- *konfliktų sprendimas* (susipažinti su informacija apie galimus konfliktus ir jų priežastis; atsiriboti nuo savo neigiamų emocijų, stengtis valdyti kitų pyktį, priešinimąsi);
- *bendras problemų sprendimas* (problemos identifikavimas ir gebėjimas ją apibūdinti; alternatyvių sprendimų paieška ir jų objektyvus įvertinimas; sprendimų priėmimas ir veiksmų plano sudarymas; veiksmų plano įgyvendinimas).

1. 4. Veiklos tyrimas – pokyčių metodas

J. Ruškaus ir kt. (2005) teigimu socialinėje psichologijoje dar iki antro pasaulinio karo susiformavo grupių dinamikos teorijos, kurių bene žinomiausia yra K. Lewin “Lauko teorija” (*field theory*). Šios teorijos orientavosi į socialinius eksperimentus, atliekamus ne laboratorinėmis, o natūraliomis sąlygomis, t. y. tyrimas atliekamas gerinant praktinės veiklos funkcionavimą kasdieninėse įprastinėse užduotyse ir veiklose. Tokie tyrimai vėliau didžiausią savo pritaikomumą rado ugdymo bei socialinio darbo srityse. “Lauko tyrimai” įvardinti kaip “veiklos tyrimai” (*action research*). Neretai literatūroje aptinkamas ir veiksmo tyrimo pavadinimas. Tai toks tyrimas, kai socialinę veiklą veda, reguliuoja teorija, kurią pačią, teoriją, socialinė veikla progresyviai modifikuoja, tikslina, grynina.

Būtina sąlyga norint atlikti veiklos tyrimą – tyrėjo ir praktikų kooperacija ir bendradarbiavimas (Burns, 2000). S. Kemmis, R. McTaggart (1988) pažymi, kad veiklos tyrimas yra kolektyvi, savireflektyvi tyrimo dalyvių apklausa, kurios metu analizuojama savo

socialinė ar praktinė veikla, siekiant ją patobulinti. Veiklos tyrimas *“dažniausiai būna susijęs su naujo projekto, plano ar procedūros sukūrimu, įdiegimu ir patikrinimu”* (Charles, 1999, p. 298). Šis tyrimo metodas dar siejamas su reflekyviosios praktikos sąvoka (Burns, 2000; McNiff, Whitehead, 2002), nes apima dalyvių savirefleksijas apie tai, ką jis veikia, kas vyksta, kas sekasi, kas nesiseka, ir yra veiksminga bei patikima mokymo(si) forma. L. Miltenienės (2005) teigimu, daugelis autorių (Armstrong, Moore, 2004; Thompson, 2004; Zalaieta, 2004; Simpson, 2004) nurodo, jog pastaruoju metu veiklos tyrimas itin dažnai buvo taikomas integruoto ir inkluzinio ugdymo kontekste bendrojo lavinimo mokyklose. Apibendrinus tokią tyriminę praktiką konstatuota, jog *“tai puikus metodas, leidžiantis dalintis žinojimu tarp teorinių žinių kūrėjų (universitetų, tyrimo centrų, specialiojo ugdymo politikos formuotojų) ir mokyklų bendruomenių, kurios iki šiol dažniausiai buvo tik paskutiniai – išorinių institucijų inicijuotų pokyčių realizavimo – grandis”* (Armstrong, Moore, 2004, p. 2). Veiklos tyrimas neišvengiamai susijęs su kooperacija, kūrybišku ir kritiniu mąstymu pokyčiais individualiame ir instituciniame lygmenyje (Burns, 2000).

S. Kemmis ir R. Mc Taggart (1988) nuomone, veiksmo tyrimo procesas vyksta spiralės trajektorija, o E. Calhoun (1994) teigimu – cikliškai. G. Wells (1994) modelio centre – “praktiko asmeninė teorija”, kuria grindžiamas visas veiklos tyrimo ciklas ir kuri naujų veiksmų veikiama pati kinta. Visų šių modelių struktūra labai panaši ir būdingi iš esmės tokie pat veiklos tyrimo žingsniai:

- 1) srities pasirinkimas ir problemos identifikavimas – stebėjimas, literatūros skaitymas;
- 2) duomenų rinkimas;
- 3) duomenų sisteminimas, kodavimas, grupavimas, analizavimas, interpretavimas;
- 4) veiksmo plano sudarymas;
- 5) pats veiksmas.

3 pav. K. Lewin veiklos tyrimo ciklinis modelis

Šaltinis: Burns, R. B. (2000). *Introduction to Research methods*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publication, p. 445.

K. Lewin veiklos tyrimą traktavo kaip būdą generuoti žinias apie socialinę sistemą, tuo pat metu bandant ją keisti. Išvystyta veiklos tyrimo teorija kaip šių žingsnių spiralė: planavimas, faktų radimas (arba žvalgyba) ir vykdymas. Pastaroji vėliau virto į planavimo, veikimo, stebėjimo ir reflektavimo – veiksmo – refleksijos ratą (žr. 3 paveikslą).

Veiklos tyrimo pagrindas yra trijų elementų sąsaja: tyrimo, veikimo ir dalyvavimo. Tačiau, net jei ir yra visi šie elementai, tai dar negalima teigti, jog tai veiklos tyrimas. Yra skiriamos šios pagrindinės veiklos tyrimo charakteristikos:

1. Veiklos tyrimas yra edukatyvus: taikant veiklos tyrimą, pirmiausia kyla dalyvių savigarba, supratimas ir žinios.
2. Veiklos tyrimas turi reikalą su individualiais kaip socialinių grupių nariais: veiklos tyrimo dėmesys yra nukreiptas į pagalbą grupėms, pasiekti jų tikslų.
3. Tai yra į problemą, specifinį kontekstą ir ateities perspektyvas orientuotas tyrimas: problemų sprendimo neatidėliojamoje situacijoje “įrankis”.
4. Įtraukia pokyčius: raktinis kriterijus – akivaizdūs planuoti pokyčiai. Veiklos tyrimas apjungia socialinius veiksmus ir pokyčius kaip tyrimo dalį.
5. Siekiama pagerinimo ir įtraukimo. Be sveikatos ir socialinės gerovės, tikslas yra (pa)gerinti profesinę patirtį, praktikos procesą visiems paslaugų tiekėjams ir vartotojams, įtraukiant juos į pokyčių procesus.
6. Apima ciklišką procesą, kuriame tyrimas, veiksmai ir vertinimai yra susiję. Veiklos tyrimas yra dinamiškas procesas, apimantis tris elementus – tyrimą, veiksmus ir vertinimą.
7. Viskas grindžiama tyrimo metu susiklosčiusiais santykiais, kai dalyviai įtraukiami į pokyčių procesą (Ruškus ir kt., 2005).

Veiklos tyrimas suprantamas kaip ciklinės prigimties kolaboracinis planavimas, įtraukiant tam tikros intervencijos vertinimą, kuris turi aiškų fokusą ir tikslus. Pastarieji iš anksto nenulemia rezultatų bei neatmeta tų, kurie yra nelaukiami. Veiklos tyrimo metodas yra naudojamas ieškant praktinių problemų sprendimo būdų įvairiose socialinėse situacijose, siekiant (pa)gerinti veiklos kokybę.

J. Ruškus ir kt. (2005) nurodo, jog veiklos tyrimas turi dvi esmines, teoriškai apibrėžtas charakteristikas: dalyvavimo ir bendruomeniškumo.

Veiklos tyrimas dalyvaujant (*participatory action research*) tyrimų praktikoje yra plačiai taikomas. Veiklos tyrimas dalyvaujant turi keletą pagrindinių siekių. Vienas tikslas yra tiesiogiai kurti žinias ir veiksmus, naudojamus grupės žmonių – per tyrimą, suaugusiųjų švietimą ir sociopolitines akcijas (veiksmus). Kitas tikslas yra naudojant konstravimo procesą ir pačių žmonių žinias, įgalinti žmones kitam, gilesniam lygiai. Tai yra savotiškas savivokos procesas per

kolektyvinį savi – tyrimą ir refleksijas. Kitas svarbus veiklos tyrimo dalyvaujant dalykas – autentiški išipareigojimai. Veiklos tyrimas dalyvaujant apjungia kartu tyrimą (duomenų rinkimą ir interpretavimą), tam, kad siekti veiksų (daryti kažką kitaip, arba geriau) bei šių veiksų supratimą (praktinių duomenų), tokiu būdu padedant reflektuoti ir įprasmint. Visa tai paremta egalitariniu tikėjimu (jog veiksmuose dalyvauja tie žmonės, kurie ieško ir generuoja naują supratimą apie tam tikrus, konkrečius kontekstus). Viso to rezultatas gauti daugiau žinių. Veiklos tyrėjų dėmesys yra sutelktas į mokymą(si) ir patirtis kaip procesus, kurie įgalina individus pasirinkti, kas jie yra, ir kaip jie yra kartu (bendruomenėje). Tačiau žmonių pasirinkimai dažnai konfliktuoja tarpusavyje. Taigi, juos reikia derinti ir pri(si)taikyti.

Bendruomeninis veiklos tyrimas (*community – based action research*) yra suprantamas kaip disciplinuotas tyrimas, kuriuo siekiama (pa)gerinti organizacinę, bendruomeninę ir šeimyninę žmonių gyvenimo kokybę. Bendruomenės veiklos tyrimo pagrindinė prieiga: a) plėtoti kasdienio darbo praktiką (kasdien praktiką apžvelgiant, permąstant; matuojant efektyvumą; planuojant veiklas); b) spręsti specifinius sunkumus ir problemas: (charakterizuojant problemą; vystant sprendimo strategijas, įvertinant). Nurodoma, kad bendruomeninis veiklos tyrimas gali būti produktyvus švietime, plėtojant mokyklos veiklą, tėvų dalyvavimą ir pan.

K. F. Osterman ir R. B. Kottkamp (1993) įsitikinimu, veiklos tyrimai reikalingi dėl to, kad suteiktų profesinio tobulėjimo galimybę, kurios esmė – reflektivi pedagoginė veikla. Tai svarbu profesionalams, nes:

- 1) visiems iš jų turi būti suteikta galimybė augti, tobulėti, mokytis;
- 2) prisiimti atsakomybę už savo profesinį tobulėjimą;
- 3) gauti informacijos apie savo veiklą;
- 4) bendradarbiauti vieniems kitus turtinant.

Kad veiklos tyrimas taptų pedagoginės veiklos neatsiejama dalimi, E. Jurašaitė – Harbison (2004), pataria:

- išbandyti veiklos tyrimo procesą ir įsitikinti, kad teigiami rezultatai pateisina laiko ir energijos sąnaudas;
- įsitikinti, kad veiklos tyrimas neturės neigiamo poveikio asmeniniam ir profesiniam gyvenimui (veiklos tyrimas – tai ne dar vienas dalykas, kurį pedagogas privalo padaryti; paaiškėjus šio tyrimo rezultatams, atsiras galimybė sistemingiau paanalizuoti ir patobulinti savo veiklą);
- pasikviesti į pagalbą kolegas (Joyce, Hersh, Mc Kibben, 1983 m. nustatė, kad retas kuris pedagogas, sužinojęs apie naujus ugdymo metodus, pradės juos taikyti savo darbe, jei jam nebus teikiama sisteminga pagalba). Todėl svarbu rasti bendraminčių,

kuriuos taip pat domintų veiklos turimas, ir padėti vieni kitiems rinkti duomenis, juos analizuoti.

E. Jurašaitė – Harbison (2004) aptardama veiklos tyrimus primena, jog:

- keistis nelengva;
- kaita priklauso nuo mūsų;
- pedagogas tyrėjas ir ugdymo įstaigos administracija permąsto, kaip ir ką kontroliuos ir kokia bus tarpusavio atsakomybė;
- vykstant kaitai, pedagogui tyrėjui reikės paramos;
- kaita ne visada būna “graži”, tolygi, greita;
- pedagogas tyrėjas turi atkreipti dėmesį į savo ugdymo įstaigos kultūrą;
- kaitos rezultatas turi teigiamai veikti ugdytinius;
- visada svarbu tikėtis ir siekti teigiamų pokyčių.

1. 5. Bendradarbiavimo tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius modelis

K. Lewin (cit. Miltenienės, 2005) veiklos tyrimo ciklinis modelis (žr. 3 pav.) leidžia suprasti, kas sudaro veiklos tyrimą. Galima išskirti du pagrindinius etapus: 1) identifikavimas, kurio metu analizuojamos problemos ir formuluojamos hipotezės; 2) intervencija, kurios metu hipotezės yra tikrinamos eksperimentuojant realiose socialinėse situacijose ir siekiant sąmoningai suplanuotų pokyčių. K. Lewin siūlomas veiklos tyrimo modelis apima 7 žingsnius.

1 žingsnis. Identifikuojamos, vertinamos, formuluojamos problemos ar bendros idėjos, kurios suvokiamos kaip kritinės tam tikrose kasdieninėse situacijose. Siekiama, kad įvardinta problema būtų kiek įmanoma plačiau interpretuojama, išdiskutuojama, kad būtų išvengta pernelyg siauro problemos supratimo, jos suprimityvinimo (orientacija į pernelyg praktines, buitines problemas). Formuluojama pagrindinė idėja, kuri konkrečiai įvardina situaciją ar dalyką, kurį dalyviai nori keisti ar tobulinti. Neretai tikroji problema keičiasi, įvardijama ir patikslinama ciklinio proceso eigoje. Tikslai yra kintamieji, o ne konstanta, nes jie nuolat kinta vystantis veiklos procesui.

2 žingsnis. Tai faktų, kuo išsamiau apibūdinančių situaciją, ieškojimo laikas. Svarbu atrasti problemos ar nepalankios situacijos priežastis, pasireiškimo aplinkybes ir kt. Tokia informacija leidžia sukurti svarbios, susijusios su problema informacijos bazę ir išskirti tam tikras grupes, kategorijas, tipus. Tokia veikla iššaukia gana radikalių pokyčių dalyviams suvokiant pagrindinę tyrimo idėją.

3 žingsnis. Šiame etape gali būti pateikiama literatūros, susijusios su tyrimu ar nagrinėjama problema, apžvalga. Siekiama supažindinti su jau įgyvendintais projektais, diskutuojama, ko

galima būtų pasimokyti, kokią patirtį perimti. Formuluojamos hipotezės, bendri teiginiai, paaiškinantys kai kuriuos su problema susijusius, faktus.

4 žingsnis. Informacijos, susijusios su hipotezių ir iškeltų tikslų galimu tikinimu, rinkimas. Ką mokytojai daro tam tikrose situacijose, kaip sekėsi, kokia buvo mokinių, tėvų reakcija? Surinkti faktai nukreips reikiama linkme tolesnį probleminės situacijos tyrimą. Šiuo atveju hipotezės nėra tikrinamos statistiniais metodais, tiesiog stebima, ar realybė sutampa su hipotezėmis. Net gi tuomet, kai kas nors konstatuoja, jog hipotezė pasitvirtino, geriau tuos teiginius vis dar palikti kaip hipotezes, o ne kaip išvadas, nes kitas gali susidurti su nenumatytomis aplinkybėmis ir ta pati hipotezė nepasitvirtins bei paskatins ieškoti išsamesnių paaiškinimų. Analizės procesas yra nesibaigiantis, tačiau veiklos tyrime jis turi būti pertraukiamas veiksmui (veiklai). Sustojimas turi būti tuomet, kai dalyviai mano, kad gali praktiškai veikti ir patikrinti hipotezę. Šiame etape pakoreguota pagrindinė problemos sprendimo idėja yra pripažįstama kaip įgyvendinama.

5 žingsnis. Pradedant veiksmus (veiklą) svarbu numatyti tyrimo procedūras (priemones, išteklius, metodus, užduočių paskirstymą). Labai svarbi diskusija ir sąlygų aptarimas su dalyviais, vadovais. Mokytojai gali norėti aptarti tam tikras sąlygas su kolegomis, vadovais. Jų gebėjimą deramai atlikti savo darbą gali įtakoti siūlomi pokyčiai, o gal tai jiems tebus papildoma našta arba visiškai nepageidaujama intervencija. Dėl šių priežasčių būtinos konsultacijos. Pagrindinis principas – pirminiai veiklos žingsniai turėtų būti pasiūlyti tose srityse, kur veiklos dalyviai turėtų daugiausiai laisvės priimdami sprendimą.

6 žingsnis. Šiame etape prasideda veiklos plano įgyvendinimas: apsisprendimas dėl sąlygų ir duomenų rinkimo metodų; užduočių kontrolė (tikrinimas) ir pasidalijimas patirtimi su grupe; duomenų klasifikavimas ir analizė. Šiame etape apgalvojamos ir galimos vertinimo procedūros siekiant kontroliuoti įgyvendinimo eigą. Galimas didelis vertinimo metodų pasirinkimas (galimi tiek kokybiniai, tiek kiekybiniai metodai). Dažniausiai naudojami dienoraščiai, analitiniai užrašai, dokumentų analizė, garso ar vaizdo įrašai, išorinis (objektyvus) stebėjimas, interviu ir klausimynai.

7 žingsnis. Tai galutinis etapas, kuriame interpretuojami duomenys, atliekamas visapusiškas tyrimo vertinimas. Tyrimo ataskaitoje turėtų atsispindėti istorinis kontekstas (t. y., kaip laiko požiūriu plėtojosi veikla ir tyrimas), įvykių prasminiai ryšiai.

Remiantis šiuo klasikiniu veiklos tyrimo modeliu ir bendradarbiavimo kūrimo teoriniu modeliu (žr. 1 pav.) buvo sudarytas veiksmų planas, veiklos tyrimo eiga (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

žingsniai	Esminės temos	Dalyviai	Priemonės metodai
1 žingsnis (siekiami suformuluoti pagrindinę idėją, įvardinančią situaciją, reiškinį, kurį reikia keisti)	Problemų iškėlimas, bendradarbiavimo situacijos analizė konkrečioje bendrojo lavinimo mokykloje.	Mokyklos SUK nariai	<i>Grupinis interviu</i>
		Tėvai, auginantys SUP turinčius vaikus	<i>Grupinis interviu</i>
		Mokiniai turintys SUP	<i>Individualusis interviu</i>
2, 3, 4 žingsnis (faktų apibūdinančių situaciją ieškojimas, realių situacijų analizė, literatūros apžvalga, supažindinimas su kitų šalių patirtimi)	<i>Diskusija sutelktoje grupėje.</i> Mokinių dalyvavimas bendrai sprendžiant ugdymosi problemas: lūkesčiai ir motyvai.	1 grupė. Mokiniai turintys SUP.	<i>Sutelktos grupės metodas (pasikeitimas vaidmenimis, stimulų, aprašytų praktinių situacijų – panaudojimas), anketavimas</i>
	<i>1 diskusija.</i> Tėvų vaidmuo ir dalyvavimo galimybės tenkinant vaiko SUP. Informacinio pobūdžio pranešimas. Vaiko dalyvavimas bendrai sprendžiant ugdymosi problemas. <i>2 diskusija.</i> Tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas: lūkesčiai ir galimybės (kartu dalyvauja ir pedagogų grupė).	2 grupė. Tėvai auginantys SUP turinčius vaikus.	
	<i>1 diskusija.</i> Sėkmę, tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius, lemiantys veiksniai. <i>2 diskusija.</i> Vaiko dalyvavimas bendrai sprendžiant ugdymosi problemas. Po diskusijos – informacinio pobūdžio pranešimas ta pačia tema. <i>3 diskusija.</i> Tėvų dalyvavimas tenkinant vaiko SUP. Po diskusijos – informacinio pobūdžio pranešimas ta pačia tema. <i>4 diskusija.</i> Pedagogų bendradarbiavimas tenkinant SUP. Po diskusijos – informacinio pobūdžio pranešimas ta pačia tema. <i>5 diskusija.</i> Tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas: lūkesčiai ir galimybės (kartu dalyvavo ir tėvų grupė). <i>6 diskusija.</i> Bendradarbiavimo būdai ir metodai. Po diskusijos – informacinio pobūdžio pranešimas ta pačia tema.	3 grupė. Pedagogai dirbantys su SUP turinčiais mokiniais (specialiojo ugdymo komisijos vadovas, klasės/dalyko mokytojai, specialistai)	
5, 6 žingsnis (tyrimo ir tolesnės veiklos procedūrų numatymas, veiklos plano	Bendradarbiavimo priemonių išbandymas sprendžiant probleminius atvejus	Mokiniai turintys SUP, jų tėvai, pedagogai	<i>Realių probleminių atvejų analizė</i>

įgyvendinimas			
7 žingsnis (vertinimas, plano tikslinimas)	Vertinimas, pokyčių fiksavimas	Mokiniai turintys SUP, jų tėvai, pedagogai	<i>Individualus interviu, anketinė apklausa</i>

Šaltinis: Miltenienė, L. (2005). *Bendradarbiavimo modelio konstravimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius. Daktaro disertacija*. Šiaulių universitetas, Šiauliai.

L. Miltenienė (2005) remdamasi teoriniu bendradarbiavimo modeliu ir gautais veiklos tyrimo rezultatais sudarė Lietuvos socialinę kultūrinę situaciją atitinkantį bendradarbiavimo, tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius, modelį (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

KONTEKSTAS (vertybės, nuostatos, išorinė parama)	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Orientacija į pagalbą vaikui</i> ▪ <i>Teigiamas požiūris į vaikus, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių</i> ▪ <i>Orientacija į sutrikimą*</i> ▪ <i>Pagalba pedagogams*</i> ▪ <i>Šeimos ir vaiko individualumo pripažinimas</i> ▪ <i>Administracijos parama</i> ▪ <i>Tėvų kompetencijų pripažinimas</i> ▪ <i>Pedagogų kompetencijų pripažinimas</i> ▪ <i>Atvirumas pokyčiams</i> 	
PROCESAS	
Komunikaciniai gebėjimai	Struktūra
<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Nuoširdumas</i> ▪ <i>Išklausymas</i> ▪ <i>Empatija</i> ▪ <i>Pasitikėjimas</i> ▪ <i>Pozityvumas</i> ▪ <i>Kalbos paprastumas</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Aktyvus vaiko vaidmuo</i> ▪ <i>Tėvų įtraukimas į bendros veiklos procesą</i> ▪ <i>Savanoriškas apsisprendimas</i> ▪ <i>Gerai pedagogų tarpusavio santykiai ir bendradarbiavimas</i> ▪ <i>Bendraamžių įtraukimas siekiant vaiko socialinės adaptacijos*</i>
Bendradarbiavimo aplinka ir priemonės	Išteklių valdymas ir vadovavimas vertinimas
<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Vaiko išankstinis paruošimas dalyvauti ir spręsti savo problemas</i> ▪ <i>Dalijimasis informacija</i> ▪ <i>Bendradarbiavimo formos ir būdai</i> ▪ <i>Bendras problemų sprendimas</i> ▪ <i>Pasidalijimas vaidmenimis ir atsakomybe</i> ▪ <i>Pagalba šeimai</i> ▪ <i>Pedagogų iniciatyva</i> ▪ <i>Tėvų iniciatyva</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Ilgalaikiškumas</i> ▪ <i>Vertinimas (savirefleksijos)</i> ▪ <i>Efektyvi organizacija ir vadovavimas</i>
TURINYS	
<p>Žinių bazė apie ugdymo proceso dalyvių lūkesčius, galimybes, bendradarbiavimo formas ir metodus, vertingos patirties perėmimas.</p>	

* žvaigždute pažymėti komponentai papildo teorinį bendradarbiavimo modelį ir yra labiau būdingi Lietuvos socialinei – kultūrinei situacijai.

Šaltinis: Miltenienė, L. (2005) *Bendradarbiavimo modelio konstravimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius. Daktaro disertacija*. Šiaulių universitetas, Šiauliai

Modelio autorė nurodo svarbiausią sąlygą, kuriant bendradarbiavimo modelį – visų ugdymo proceso dalyvių į(si)traukimas į bendradarbiavimo modelio kūrimo procesą, bendra diskusija ir bendri priimtas sprendimas.

Dauguma modelio komponentų sutampa su teorinio modelio komponentais. Modelio autorė nurodo, jog specifiška tai, kad Lietuvos situacijai būdinga tiek tėvų, tiek pedagogų *orientacija į*

vaiko negalę (sutrikimą), didesnis *pagalbos pedagogams* poreikis ir akcentuojama *bendraamžių įtraukimo svarba siekiant vaiko socialinės adaptacijos*. L. Miltenienė (2005) komentuoja, jog išryškėjęs pagalbos pedagogams poreikis (psichologo konsultacijos; pagalbos klasėje, ugdant specialiujų ugdymosi poreikių turinčius vaikus; metodinės pagalbos) ir bendraamžių įtraukimo svarbos akcentavimas aktualizuoja egzistuojančias problemas ir gali būti siejamas su intensyviais švietimo sistemos pokyčiais instituciniame lygmenyje ir netolygia jų raiška ugdymo realybėje.

1. 6. Metodų tinkamumo problema: vidinis (turinio) ir išorinis (perkeliamumo) tinkamumas

Priklausomai nuo filosofinių pažiūrų kokybinių metodų tyrinėtojai atmeta tinkamumo struktūrą, kuri paprastai yra taikoma kiekybiniuose socialinių mokslų tyrimuose (<http://www..socialresearchmethods.net/kb/qualval.htm>). Jie atmeta pagrindinę realistinę prielaidą, kuri teigia, kad mes suvokiame išorinę tikrovę. Dėl šios priežasties stebėjimo metu nebelieka prasmės susieti viską pagal „teisingą“ ar „neteisingą“ remiantis išorine tikrove (o tai yra pagrindinis tinkamumo dalykas). Tyrinėtojai nesutaria dėl skirtingų kokybinio tyrimo įvertinimo standartų.

J. M. Morse ir kt. (2002) analizuodami E. G. Guba ir Y. S. Lincoln darbus tvirtina, jog visi tiriamieji darbai privalo apimti „tikrąją vertę“ (*truth value*), „taikomumą“ (*applicability*), „nuoseklumą“ (*consistency*) bei „neutralumą“ (*neutrality*) tam, kad įgautų vertę; žinių pobūdis racionalistinėje (arba kiekybinėje) paradigmoje skiriasi nuo žinių natūralistinėje (kokybinėje) paradigmoje. Dėl šios priežasties kiekvienai paradigmai reikia tam tikrų specialių kriterijų, nukreiptų į „tikslumą“ (*rigor*) (tai dažniausiai naudojamas terminas racionalistinėje paradigmoje) arba į „patikimumą“ (*trustworthiness*), tai yra lygiagreti sąvoka kokybiniam „tikslumui“ (*rigor*). Autoriai pastebėjo, kad racionalistinėje paradigmoje tikslumui (*rigor*) pasiekti naudojami šie kriterijai: vidinis tinkamumas (*internal validity*), išorinis tinkamumas (*external validity*), patikimumas (*reliability*) bei objektyvumas (*objectivity*). Kita vertus, šie mokslininkai „patikimumui“ (*trustworthiness*) užtikrinti kokybinėje paradigmoje pasiūlė šiuos kriterijus: patikimumą (*credibility*), priderinamumą (*fittingness*), patikrinimą (*auditability*), užtvirtinimą (*confirmability*) (Guba, Lincoln, 1981). Šie kriterijai netrukus buvo patobulinti ir pervadinti kaip patikimumas (*credibility*), perkeliamumas (*transferability*), priklausomumas (*dependability*) bei patvirtinimas (*confirmability*) (Guba, Lincoln, 1985). J. M. Morse ir kt. (2002) bei E. J. Burge (1994) pabrėžia, jog skirtingi autoriai (Whittemore, Chase ir Mandle, 2001; Denzin ir Lincoln, 1994; Eisner, 1991; Marshall ir Rossman, 1989; Lincoln ir Guba, 1985) skirtingai vadina kokybinio tyrimo vertinimo kriterijus.

Wollcot (cit. Mills) aptardamas kokybinio tyrimo tinkamumo kriterijus, tyrėjui siūlo mažiau kalbėti tyrimo metu, bet daugiau klausytis, atidžiai viską stebėti ir pradėti viską užrašinėti nuo pat tyrimo pradžios. Jis pabrėžia, jog tyrėjas turi būti itin atviras ir ieškoti grįžtamojo ryšio.

E. G. Guba ir Y. S. Lincoln pasiūlyti keturi kriterijai labiau atspindėjo esmines prielaidas, kuriomis buvo remiamasi atliekant kokybinį tyrinėjimą.

Metodų tinkamumas (*validity*) dar skiriamas į išorinį tinkamumą (*external validity*) ir vidinį tinkamumą (*internal validity*) (<http://72.14.203.104/search?q=cache:CPbr1ch2XdUJ:oak.cats.>).

Vidinis tinkamumas (*internal validity*) tai tikslumas (*rigor*), kuriuo remiantis tyrimas buvo atliktas: tyrimo projektas, atsakomybė surenkant duomenis, sprendimų priėmimas dėl to, kas buvo ištirta ir dėl to, kas liko neištirta. Ši sąvoka taip pat apima ir alternatyvius paaiškinimus dėl bet kurių nenumatytų tyrime santykių.

Išorinis tinkamumas (*external validity*) apibrėžiamas kaip mastas, kuriuo naudojamos tyrimo rezultatams apibendrinti bei perkelti.

Patikimumas (*credibility*) (<http://www.socialresearchmethods.net/kb/qualval.htm>)

Patikimumo (*credibility*) kriterijus apima nustatymą, kad kokybinio tyrimo rezultatai patikimi arba tikėtini iš tyrime dalyvaujančių asmenų pusės. Šiuo požiūriu, kokybinio tyrimo tikslas yra apibūdinti arba suprasti dalyvio akimis susidomėjimo reiškinių; tikslai dalyviai gali pagrįstai spręsti apie rezultatų patikimumą (*credibility*). Siekiant patikimumo (*credibility*) mokslininkai rekomendavo taikyti specifinę strategiją, tokią kaip neigiami pavyzdžiai, tos pačios amžiaus grupės asmenų apklausa, pailgintas tyrimas, nuolatinis stebėjimas, patikrinimas bei narių kontrolė. Anot Guba ir kt. (1981) labai svarbios yra ir tyrimą atliekančio asmens savybės, jis turėtų būti atsakingas, jautrus bei prisitaikantis prie besikeičiančių aplinkybių, suvokiantis visumą, gebantis valdyti procesą betarpiškai, taip pat gebantis detalizuoti informaciją bei ją apibendrinti (cit. <http://72.14.203.104/search?q=cache:CPbr1ch2XdUJ:oak.cats.ohio>). Be susitarimo su nepriklausomais stebėtojais, galinčiais pakartoti tyrimo eigą, arba neturint galimybės naudotis tyrimo įrankiais bei metodais, suteikiančiais pastovius duomenis, tyrėjai neturėtų galimybės pateikti patenkinamų išvadų, suformuoti teoriją arba pateikti tyrimo apibendrinimą.

Tokiam rezultatui pasiekti Guba (1981) pasiūlė šiuos metodus:

1. Nuolat dalyvauti atliekamo tyrimo vietoje, siekiant išvengti atsirandančių nukrypimų tyrime.
2. Vykdyti nuolatinį stebėjimą, tokiu būdu gana lengva identifikuoti tiek paplitusius ypatumus, tiek netipinius bruožus.
3. Atlikti tos pačios amžiaus grupės asmenų apklausa, kuri suteiktų tyrėjams galimybę patikrinti savo didėjančią įžvalgumą sąveikoje su kitais profesionalais. Pavyzdžiui,

daugelis iš mūsų sugebėtų išskirti „krizės draugą“, kolegą „svarbų asmenį“, tą, kuris yra pasiruošęs ir turi galimybę padėti mums apmąstyti susidariusią situaciją išklaudydamas, patardamas bei įamžindamas mūsų nuovoką viso proceso eigoje.

4. Praktikuoti trianguliacijos metodą (palyginti skirtingais metodais surinktą medžiagą).
5. Rinkti visą su tyrimu susijusią medžiagą (dokumentus, garso ir vaizdo įrašus, kitą medžiagą).
6. Kontroliuoti narius, siekiant patikrinti visą tyrimo dalyvių ataskaitą prieš pateikiant ją galutiniam įvertinimui. (cit. Mills).

Perkeliamumas (*transferability*)

Perkeliamumas (*transferability*) remiasi kokybinio tyrimo gautų rezultatų apibendrinimo galimybe, o taip pat galimybe perkelti juos į kitą kontekstą arba taikyti kitomis aplinkybėmis. Kokybinio tyrimo požiūriu perkeliamumas (*transferability*) pirmiausia priklauso nuo atlikto apibendrinimo. Kokybinis tyrinėtojas gali padidinti perkeliamumo (*transferability*) galimybę, prieš tai atlikęs labai kruopštų tyrimo turinio aprašymą, o taip pat pateikęs prielaidas, kurios buvo svarbiausios tyrime. Asmuo, ketinantis perkelti rezultatus į kitokį kontekstą tampa atsakingu nuspręsti, kaip juntamai gali keistis rezultatai. Perkeliamumas (*transferability*) atsižvelgia į tai, jog nėra absoliučiai vienareikšmiškų atsakymų duotoms situacijoms; tiksliau tariant kiekvienas asmuo privalo nusistatyti geriausius savo įgūdžius. Perkeliant gautus kitų asmenų tyrimo rezultatus sudaroma galimybė lavinti bei tobulinti įgūdžius. Tyrimo dalyviams labai svarbu suvokti, jog tyrimo rezultatai ne visuomet gali būti perkelti, todėl vienoje tam tikroje situacijoje gauti rezultatai neprilygs rezultatams, gautiems iš ištyrus kitą panašią situaciją (<http://72.14.203.104/search?q=cache:CPbr1ch2XdUJ:oak.cats.ohio>).

Perkeliamumo (*transferability*) tikslas nėra „teisingų“ formuluočių išvedimas, kurios vėliau būtų apibendrintos ir pateiktos platesnei auditorijai. Siekdamas palengvinti aprašomųjų, bei su situacija susijusių teiginių formulavimą, Guba (1981) pasiūlė tyrinėtojiui:

1. Susirinkti išsamią aprašomąją medžiagą, kuri suteiktų galimybę palyginti turimą situaciją (klasę/mokyklą) su kitomis įmanomomis situacijomis, kur ketinama atlikti perkėlimą.
2. Suformuluoti detalų situacijos aprašymą, siekiant nuspręsti dėl tyrimo tinkamumo kitose įmanomose situacijose.
3. Tyrimo veiksmo perkeliamumas didžiaja dalimi priklauso nuo to, ar tyrimo dalyvis sugeba sutapatinti save su aplinka. Dėl šios priežasties būtina kuo daugiau aprašyti tyrimo situaciją, kad recipientai galėtų „matyti“ save toje aplinkoje (cit. Mills).

Priklausomumas (*dependability*)

Tradiciskai kiekybinio tyrimo požiūriu patikimumas (*reliability*) yra pagrįstas kopijavimo arba pasikartojimo pagrindu. Iš esmės tai yra susiję su klausimu, ar tyrėjas gautų tokius pat rezultatus, stebėdamas ta patį dalyką du kartus. Nors iš tiesų tą patį daiktą išmatuoti du kartus gana sudėtinga – remiantis apibrėžimu, matuojant ar tiriant objektą du kartus, mes tiriamo jau du skirtingus objektus. Tam kad būtų galima įvertinti patikimumą (*reliability*), kiekybiniai tyrinėtojai sukūrė įvairias hipotetines pažiūras (pvz., tikrosios priešasties teorija) kad galėtų apeiti šį faktą.

Priklausomumo (*dependability*) idėja, kita vertus, padeda tyrinėtojai paaiškinti nuolat kintančio konteksto priešastį, kai atliekamas tyrimas. Atliekant tyrimą būtina apibrėžti aplinkybių pokyčius ir tai, kokią įtaką tokie pokyčiai gali turėti visam moksliniam tiriamajam darbui. Priklausomumas (*dependability*) remiasi surinktų duomenų stabilumu. To atlikimui Guba (1981) rekomenduoja atlikti sekančius žingsnius:

1. Naudoti kelis metodus, nes vieno trūkumus galima kompensuoti kito metodo privalumais.
2. Sukurti “audito traukinį”. Sudaroma galimybė patikrinti vykstantį procesą išoriškai. Kuomet kritiškas draugas, direktorius ar absolventas patikrintų surinktus duomenis, jų analizę (cit. Mills).

Patvirtinimas (*confirmability*)

Kokybinio tyrimo požiūris teigia, jog kiekvienas tyrinėtojas įneša tam tikrų unikalių perspektyvų į tyrimo eigą. Patvirtinimas (*confirmability*) remiasi rezultatų tvirtinimo mastu bei gautų rezultatų palaikymu iš kitų asmenų pusės. Egzistuoja gana nemažai būdų patvirtinimui (*confirmability*) sustiprinti. Tyrinėtojas gali dokumentuoti visą procesą, tikrindamas ir pertikrindamas tyrimo metu gautus duomenis. Tuo tarpu kitas tyrėjas gali imtis „velnio advokato“ rolės gautų rezultatų atžvilgiu, ir šis procesas gali būti taip pat dokumentuotas. Tyrėjas gali aktyviai ieškoti ir apibūdinti neigiamus pavyzdžius, kurie prieštarauja ankstesniems stebėjimams. Atlikus tokį tyrimą, galima dar atlikti duomenų auditą, kuris patikrina surinktus duomenis bei patiekia proceso analizę, kuri padeda apspręsti šališkumo tendencijas arba nukrypimus nuo tyrimo. Patvirtinimui įvertinti įvardijami sekantys 2 žingsniai:

1. Taikyti trianguliacijos metodą, jei siekiant kryžminių būdu patikrinti medžiagą, yra lyginama duomenų šaltinių įvairovė ir skirtingi metodai.
2. Taikyti atspindėjimo metodą, siekiant atskleisti esmines prielaidas arba tendencijas, kurių pagrindu tyrinėtojas sudaro klausimyną, bei pristato savo išvadas. Vienas iš būdų sekti atspindėjimą – vesti žurnalą, kuriame reguliariai būtų užfiksuoti visi atspindėjimai/apmąstymai (cit. Mills).

II. BENDRADARBIAVIMO MODELIO VALIDUMO EMPIRINIS PATIKRINIMAS

2. 1. Tyrimo metodika

Tyrimė panaudotas anketinės apklausos kiekybinis metodas ir kokybiniai metodai: individualusis interviu, turinio (*content*) analizė, veiklos tyrimas (*action research*) naudojant sutelktos grupės (*focus group*) metodą.

Tyrimo duomenys buvo apdoroti kompiuterine Windows Microsoft Excel programa.

Anketinė apklausa. Apklauso būdu tiriamos nuostatos, nuomonės, žinios (Merkys, 1995). Tyrimui buvo parengti du uždaro tipo klausimynai atskiroms respondentų grupėms apklausti. Klausimynus sudarė trys dalys – instrukcija (atmintinė), demografinių kintamųjų (“paso duomenų”) dalis, pagrindinė – diagnostinių (konstrukto) kintamųjų dalis. Anketinė apklausa šiame tyrime buvo panaudota konkrečiam instituciniam kontekstui nustatyti bei įvykusiems pokyčiams fiksuoti.

Interviu (žodinė apklausa). Interviu apibrėžiamas kaip tyrėjo inicijuotas dviejų asmenų pokalbis, kurio tikslas gauti būtiną tyrimo uždaviniams informaciją apie įvairius pedagoginio proceso ypatumus, ugdytinių išgyvenimus, subjektyvų jų požiūrį į įvairius gyvenimo reiškinius (Kardelis, 2002). Interviu gali būti grupinis arba individualus (Merkys, 1995; Žydžiūnaitė, 2001). Šiame tyrime buvo naudotas individualus pusiau standartizuotas interviu. Pusiau standartizuotas interviu nėra griežtai apibrėžtas, t. y., interviu struktūra nėra labai griežta (Žydžiūnaitė, 2001). Buvo iš anksto numatyti klausimai, tačiau tyrėjas turėjo galimybę užduoti papildomus, tikslinamuosius klausimus ir tokiu būdu “geriau pažinti tyrinėjamą reiškinį, <...> lanksčiau vesti interviu, t. y., atsižvelgiant į atsakymą formuluoti kitą klausimą, išsiaiškinti niuansus, ...” (Kardelis, 2002, p. 198). Tai ypač svarbu, nes apklausiant mokinius, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių, neretai iškyla sunkumų suvokiant ir interpretuojant tiek žodžiu, tiek raštu pateikiamą kalbinę informaciją, todėl galimybė suteikti jiems pagalbą pateikiant kitą, paprasčiau suformuluotą klausimą, ta pačia tema ar paaiškinant nesuprantamas vietas itin reikšminga. Interviu tikslas – išsiaiškinti mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių nuostatas į save ir jiems teikiamą specialiąją pedagoginę pagalbą, įvertinti mokinių (si)traukimo lygį tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius ir sprendžiant mokymosi problemas. Socialiniai – demografiniai duomenys apie ugdytinius buvo renkami analizuojant pedagoginę dokumentaciją, o esant neaiškumams – pokalbio su ugdančiais pedagogais metu. Duomenys buvo užrašomi ranka į Miltenienės (2005) parengtas interviu formas (žr. 7 priedą).

Turinio (*content*) analizė yra socialinės informacijos turinio kiekybinė analizė (Tamošiūnas, 2003 p. 498). Tai technika, leidžianti, objektyviai ir sistemiškai išnagrinėjus teksto ypatybes, daryti patikimas išvadas. Šis metodas pasirinktas kokybinių tyrimų duomenims

apdoroti (interviu turinio, diskusijų turinio sutelktose grupėse analizei). Tai metodas naudojamas siekiant atrasti temas, sąvokas ir išsiaiškinti reikšmes. Turinio elementai grupuojami į kategorijas pagal jų reikšmes, semantinį panašumą (Burns, 2000). Praktinėje turinio analizėje pirmas žingsnis į kategorijų sudarymą vyksta teorinėje plotmėje, kur formuojamos turinio analitinės hipotezės. Tokiu būdu sudaromos pagrindinės kategorijų sritys, kurios tolesnėje pakopoje, remiantis tekstu, yra perkeliamos į objektyvią plokštumą. Išankstiniai teoriniai apmąstymai veda į negalutines (tarpines, darbinės) kategorijas, kurios yra teksto medžiagoje tikrinamos, taisomos ir modifikuojamos tol, kol su jų pagalba tekstas suvokiamas adekvačiai. Kategorijų sudarymas turinio analizėje vyksta įtampos lauke tarp indukcijos ir dedukcijos (Šaparnis, Merkys, 2000).

Veiklos tyrimas (*action research*). Veiklos tyrimo metodas yra naudojamas ieškant praktinių problemų sprendimo būdų socialinėse situacijose, siekiant pagerinti veiklos kokybę. Šiame darbe veiklos tyrimas (*action research*) buvo naudojamas siekiant inicijuoti pozityvius pokyčius ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimo srityje ir patikrinti sukurto bendradarbiavimo modelio tinkamumą, tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius. Buvo remtasi L. Miltenienės sudaryta veiklos tyrimo eiga (žr. 1. 4. skyrių, 1 lentelę).

Sutelktos grupės (*focus group*) **metodas** buvo naudojamas siekiant įvertinti situaciją ir fiksuoti pokyčius (1 žingsnis). Šiuo metodu norėta sutelkti ir motyvuoti dalyvius, tikėtasi, jog dalyviai jausis “*saugiau ir laisviau, būdami grupėje su kolegomis, <...> bus labiau atsipalaidavę, o kalbėdami papildys vienas kitą*” (Žydzūnaitė, 2001, p. 97). Šios specialiai organizuojamos “diskusijų grupės” tyrėją domina ne tiek idėjų gavimo galimybės, grupės viešosios nuomonės atskleidimu, kiek galimybe išsiaiškinti elgesio priežastis ir nustatyti konkrečių socialinių grupių ryšius su tam tikrais procesais ir reiškiniiais (Tamošiūnas, 2003 p. 460). Sudarant diskusijų grupes ir organizuojant veiklą jose vadovautasi sutelktos grupės (*focus group*) metodo principais. Белановский (2001) teigia, kad tyrimais sociologijos srityje įrodyta, kad žmonių asmeninė nuomonė formuojasi ne izoliacijoje, o bendraujant “akis į akį” susidariusiose socialinėse grupėse. Tyrimo metu sutelkta grupė esti dirbtinai sukurtas sociumo modelis, tačiau joje vykstantis socialinis kontaktas dalyvius įpareigoja išsakyti savo nuomonę ir reaguoti į kito vertinimus. Miltenienė (2005) teigia, jog žmogaus nuostatas ir vertinimus įtakoja ir apsispręsti padeda tiek asmeninė individo sąveika su kitais grupės nariais, tiek ir kitų grupės narių sąveikos stebėjimas ir jų nuomonės išklausymas. Nurodoma, jog optimaliausias skaičius grupėje yra 8 – 12 žmonių. Mažiausiai gali būti 5, daugiausiai – 15 – 16 žmonių. Atrenkant dalyvius reikėtų kviesti skirtingą požiūrį palaikančius dalyvius, tačiau kitais atvejais svarbus homogeniškumo principas: dalyviai turėtų būti to paties socialinio sluoksnio ir galėtų nesivaržydami tarpusavyje kalbėtis. Pageidautina, kad pokalbių tema būtų žinoma iš anksto.

Tyrimo pradžioje buvo sudarytos 3 skirtingos grupės, kurių nariai galėjo atvirai išsakyti savo problemas ir prioritetus ir vėliau drąsiau atstovauti savo interesus tiesioginės sąveikos metu su kitais tyrimo dalyviais (tėvų ir pedagogų bendros diskusijos metu, analizuojant individualius atvejus).

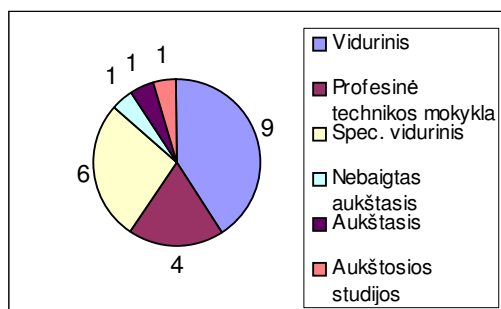
Tyrimo duomenų patikimumas. Siekiant užtikrinti kokybinio veiklos tyrimo duomenų patikimumą (*credibility*) yra išsaugoti visi užrašai ir anketos, kur buvo fiksuojama dalyvių sąveika ir pokyčiai. Priklausomumo (*dependability*) kriterijus veiklos tyrime siejamas su tyrimo patikrinimu. Todėl atliekant šį tyrimą nuolat buvo fiksuojamos vykstančio proceso detalės. Tenkinant kitą svarbų perkeliamumo (*transferability*) kriterijų, buvo išanalizuotas kontekstas, kuriame buvo sukurtas bendradarbiavimo modelis (Miltenienė, 2005) ir detaliai aprašyta situacija ir kontekstas, kuriame vyko veiklos tyrimas (žr. 2. 3. 1. skyrių), t. y. kontekstas į kurį modelis buvo perkeltas.

Tyrimui atlikti reikalinga medžiaga (anketos, interviu klausimai, interviu formos, konfliktinės situacijos, medžiaga probleminių atvejų analizei) panaudota iš Miltenienės (2005) daktaro disertacijos. Dalis tyrimui skirtos medžiagos modifikuota, siekiant pritaikyti konkrečiam instituciniam kontekstui.

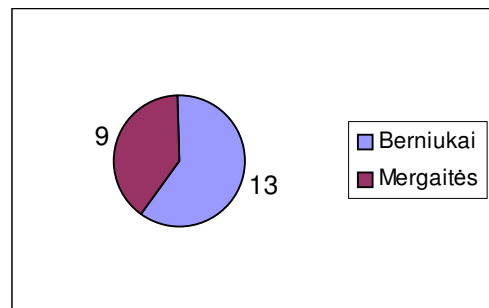
2. 2. Tyrimo imties charakteristika

Tyrimo imtį naudojant *anketinės apklausos metodą* sudarė 40 dalyvių. Buvo apklausti 22 tėvai, auginantys vaikus, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių, 18 pedagogų (aukštesniųjų klasių mokytojai, specialieji pedagogai, logopedas, socialinis pedagogas, psichologas dirbantys mokykloje, kurioje buvo atliekamas tyrimas).

Tėvai. Lyties požiūriu tarp apklaustųjų vyravo moterys (t. y. mamos), jų buvo 19, o vyrų (tėvų) buvo 3. Respondentų amžiaus vidurkis 38 metai. Vyriausias tėvas dalyvavęs apklausoje 58 metų, jauniausias – 31. Daugiausiai apklaustųjų yra įgiję vidurinį išsilavinimą (9), spec. vidurinį (6), baigę profesines technikos mokyklas (4) (žr. 4 paveikslą).

4 pav. Tėvų pasiskirstymas pagal išsilavinimą

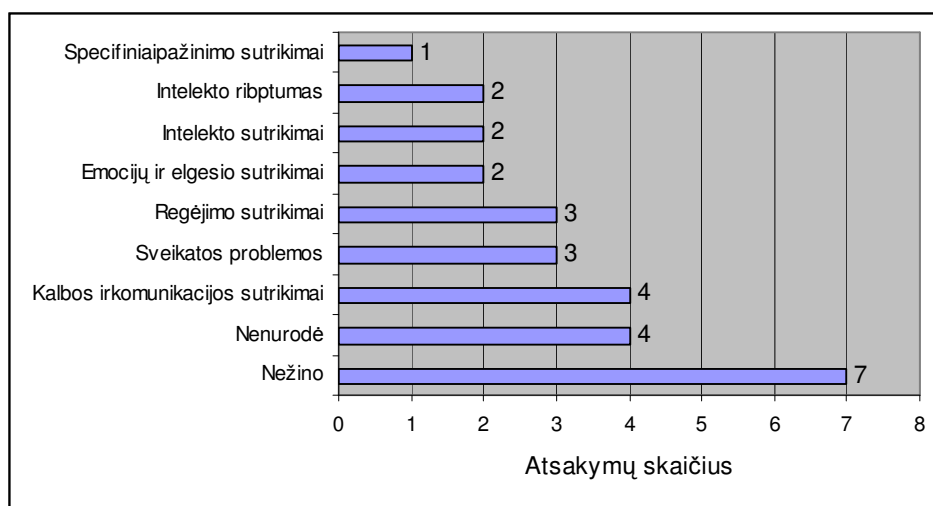

5 pav. SUP turintys vaikai

16 apklausoje dalyvavusių asmenų gyvena santuokoje, 3 – išsiskyre, 2 – našliai ir 1 netekėjusi. Daugiausiai tėvų dirbantys (15 dirba pilną darbo dieną, 2 – nepilną), 4 – bedarbiai ir

1 turi invalidumą. Didžioji dalis šeimų gyvena nuosavuose butuose (17), namuose (2) ir tik maža dalis gyvena nuomojamame bute (3). Daugiausiai šeimų (16) gyvena 40 – 65m² gyvenamajame plote ir augina 2 vaikus (11). Šeimos daugiausiai augina 11 – 16 m. SUP turintį vaiką, dominuoja berniukus auginantys tėvai (berniukus augina 13 apklaustųjų, mergaites – 9) (žr. 5 paveikslą).

Daugiausiai tėvų (19) nurodė, kad vaiko ugdymosi sunkumai buvo pastebėti jaunesniajame mokykliniame amžiuje (kai vaikui buvo 7 – 9m.), 1 iš tėvų teigė, kad sunkumus pastebėjo jau ikimokykliniame amžiuje (3 m.), 1 nurodė ankstyvąjį amžių (iki 3m.) ir 1 mama teigė, jog ugdymosi sunkumų atsirado tik aukštesnėse klasėse (kai vaikui buvo 12 m.). Tėvų buvo prašoma nurodyti priežastį (sutrikimą) dėl ko vaikui kyla ugdymosi sunkumų. 7 tėvai nežinojo šios priežasties, 4 jos nenurodė. Kita pusė tėvų nurodė tokius sutrikimus: 4 – kalbos ir komunikacijos sutrikimus, 3 – įvardijo sveikatos problemas, 3 – regėjimo sutrikimus, 2 – nurodė intelekto sutrikimus, 2 – intelekto ribotumą, 2 – elgesio ir emocijų sutrikimus, 1 – specifinį pažinimo sutrikimą (žr. 6 paveikslą). Neretai tėvai žymėjo po kelis sutrikimus. Tik 7 tėvai tiksliai žinojo kokia priežastis (sutrikimas) jų vaikui sukelia mokymosi sunkumus. Tėvams skirta anketa pateikiama 5 priede.

6 pav. Vaiko sutrikimas, nulemiantis ugdymosi sunkumus

Pedagogai. Apklausoje dominavo moterys: jų buvo 16, vyrų – 2. Didžiausias skaičius apklaustųjų buvo 26 – 39 m. amžiaus (12) ir 40 – 59 m. amžiaus (4). 1 pedagogo amžius buvo mažiau nei 25m. (20 m.) ir vienas jau pensinio amžiaus (60 m.). Beveik visi mokytojai yra įgiję aukštąjį išsilavinimą, 6 iš 18 turi magistro diplomą.

14 apklaustųjų pedagogų sudarė bendrojo ugdymo pedagogai (iš kurių 13 buvo aukštesniųjų klasių mokytojai, o 1 – dirba ir pradinėse klasėse), o likusieji 4 – specialistai. Tarp aukštesniųjų klasių mokytojų daugiausiai (8) buvo dėstančių kalbas ir literatūrą ir tikslųjų bei gamtos mokslų atstovų (4). 7 pedagogai turėjo auklėjamąją klasę (buvo klasės auklėtojai).

Tyrimo metu daugiausiai buvo apklausta pedagogų turinčių 0 – 4 metų pedagoginį darbo stažą ir įgijusių vyresniojo mokytojo kvalifikacinę kategoriją (9).

Paklausti apie lankytus kursus, susijusius su specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių ugdymu, 9 pedagogai teigė lankę tokius kursus, 7 – nieko neparasė, 1 pedagogas nurodė, jog nelankęs jokių tokio pobūdžio kursų ir 1 nurodė lankęs tik psichologinius kursus. Mokytojams skirta anketa pateikiama 6 priede.

Veiklos tyrimas vyko vienoje Klaipėdos miesto pagrindinėje mokykloje. Šiame tyrimo etape dalyvavo mokykloje veikiančios specialiojo ugdymo komisijos nariai ir mokyklos bendruomenės nariai (specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai, jų tėvai ir pedagogai), sutikę dalyvauti sutelktos grupės veikloje. Pagrindinis principas, kuriuo vadovautasi atrenkant veiklos tyrimo dalyvius – *savanoriško apsisprendimo* principas. Tyrimas buvo atliekamas 5 – 10 klasėse. Pateikiamos veiklos tyrimo dalyvių socialinės – demografinės charakteristikos.

Pedagogai. Sutelktos pedagogų grupės veikloje sutiko dalyvauti 14 pedagogių (visos buvo moterys), kurių amžiaus vidurkis 38 metai (jauniausia dalyvė buvo 26 metų, o vyriausia - 60 metų). Pedagogių pasiskirstymas pagal pareigas, kvalifikacinę kategoriją ir pedagoginio darbo stažą pateikiamas 3 lentelėje.

3 lentelė

Eil. Nr.	Pareigos	Amžius	Kvalifikacinė kategorija	Pedagoginio darbo stažas
1.	Specialiojo ugdymo koordinatorė	56 m.	Mokytoja metodininkė	29 m.
2.	Specialioj pedagogė	26 m.	Specialioji pedagogė	3 m.
3.	Specialioj pedagogė	27 m.	Specialioji pedagogė	4 m.
4.	Socialinė pedagogė	28 m.	Vyresnioji mokytoja	5 m.
5.	Psichologė	30 m.		3 m.
6.	Lietuvių kalbos mokytoja	28 m.	Mokytoja	5 m.
7.	Lietuvių kalbos mokytoja	33 m.	Mokytoja metodininkė	11 m.
8.	Matematikos mokytoja	42 m.	Vyresnioji mokytoja	10 m.
9.	Matematikos mokytoja	29 m.	Vyresnioji mokytoja	6 m.
10.	Istorijos mokytoja	55 m.	Vyresnioji mokytoja	30 m.
11.	Istorijos mokytoja	48 m.	Vyresnioji mokytoja	23 m.
12.	Biologijos mokytoja	60 m.	Mokytoja metodininkė	36 m.
13.	Geografijos mokytoja	38 m.	Vyresnioji mokytoja	16 m.
14.	Anglų kalbos mokytoja	33 m.	Mokytoja	4 m.

Tarp dalyvių buvo 1 administracijos atstovas (specialiojo ugdymo koordinatorė), 4 specialistai, 9 aukštesniųjų klasių mokytojai. Įsitraukė 4 dalyviai, kurių darbo stažas iki 5 metų, 4 dalyviai turintys 5 – 10 metų darbo stažą, 1 dalyvis, kurio darbo stažas 11 metų, 1 dalyvis, kurio darbo stažas 16 metų ir 4 dalyviai, kurių darbo stažas didesnis nei 21 metai.

Tėvai. Po atliktos anketinės apklausos (žr. 5 priedą) paaiškėjo, kad tėvai yra mažai informuoti apie savo vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo ypatumus. Tėvai anketose nurodė, jog norėtų gauti daugiau informacijos apie savo vaikų mokymosi pasiekimus, gauti specialistų konsultacijų, dažniau bendrauti su dalykų mokytojais bei bendradarbiauti. Atsižvelgiant į jų išreikštą nuomonę, tėvai laišku buvo kviečiami dalyvauti rengiamose diskusijų grupėse. Iš 22 tyrime dalyvavusių tėvų, diskusijų grupėse dalyvauti sutiko lygiai pusė – 11. Tačiau į pirmąją diskusiją atvyko tik 3 mamos. Po pirmosios diskusijos buvo bandoma pakviesti tuos tėvus, kurie pradžioj lyg ir “norėjo” dalyvauti diskusijose. Siekiant įtraukti kuo daugiau dalyvių, buvo remtasi laisvojo ugdymo paradigma (Bitinas, 2000), pragmatišku požiūriu. Pragmatizmas – nuostata, pateisinanti tik tokią veiklą ar elgesį, kai atsižvelgiama į konkrečias galimybes ir yra garantuoti pageidaujami tos veiklos rezultatai (Tarptautinių žodžių žodynas, 2004, p. 595). Pasak B. Bitino (2000) pragmatizmo filosofijos požiūriu ugdymo paskirtis – išmokyti spręsti realias gyvenimo problemas ir, sukaupus jų sprendimo patirtį, pasiekti maksimalią asmeninę gerovę, nepažeidžiant tų normų, kurios galioja visuomenėje. Iš to daroma išvada, kad svarbios ne pačios žinios ar socialinės idėjos, o individualus gebėjimas visuomeninę patirtį panaudoti asmeniškai reikšmingoms problemoms spręsti. Asmenys turi išmokti taikyti bendruosius problemų sprendimo principus bei metodus ir susiformuoti poreikį drąsiai ir protingai spręsti problemas, su kuriomis gali tekti susidurti. Todėl siūloma ne pasyviai taikytis prie susiklosčiusių aplinkybių, o aktyviai ieškoti šių aplinkybių komponentų, kuriuos būtų galima panaudoti asmeninei gerovei, taip pat pertvarkant aplinkybes norima kryptimi. Skatinant mokinių tėvus dalyvauti rengiamose diskusijose, ne kartą buvo skambinta, kviesta asmeniškai, taip pat apsilankyta namuose. Visa tai buvo daroma su tikslu, kad tėvai patirs sėkmę, kuri būtų stimulas tolimesniems veiksams. Po visų bandymų, prie tėvų sutelktos grupės prisijungė dar 3 mamos. Tėvai, kurie norėjo, bet negalėjo dalyvauti diskusijose nurodė tokias priežastis: *tik kas antras trečiadienis man laisvas; turiu mažą vaiką ir turiu derintis su vyru, kai dirba dieną pamainą; mano darbe slenkantis grafikas; tikrai atečiau, jeigu turėčiau laiko ir žiūrint kiek tai užtruktų; negaliu nes dažniausiai dirbu vakarais; mokyklos reikalus perdaviau tėvui.*

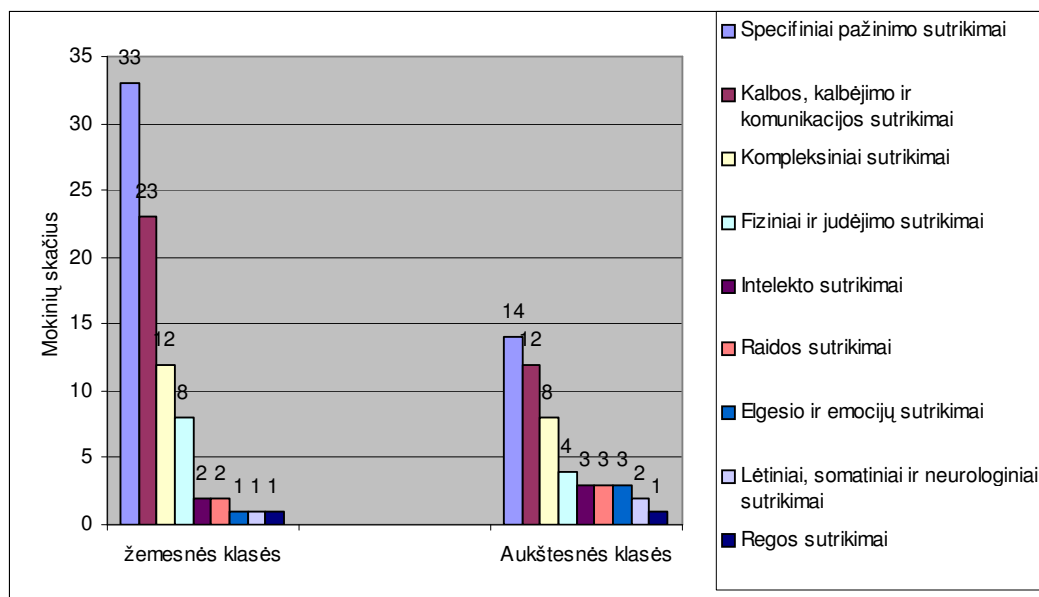
Į sutelktos grupės veiklą palaiapsniui įsitraukė šešios 5 – 10 klasių SUP turinčių mokinių mamos, kurių amžiaus vidurkis buvo 40 m. (jauniausia mama 34 metų, vyriausia – 58 metų). Pagal išsilavinimą 2 mamos buvo turinčios vidurinį išsilavinimą, 1 mama buvo įgijusi spec. vidurinį išsilavinimą, 1 mama nebuvo baigusi aukštojo mokslo, 1 mama buvo baigusi aukštąjį mokslą ir dar 1 mama buvo pabaigusi aukštąsias studijas. Iš dalyvavusių mamų 4 gyvena su sutuoktiniu, o 2 yra našlės (viena iš jų vaiką augina su nauju draugu, kita gyvena tik su vaiku). Tyrimo metu visos mamos dirbo paslaugų srityje, tik 2 nepilną darbo dieną.

Ugdytiniai. Veiklos tyrime dalyvavo 6 mokiniai, kurių tėvai (t. y. mamos pareiškė norą įsitraukti į tėvų sutelktos grupės veiklą). Pradiniame etape buvo 3 mokiniai, tik vėliau įsitraukus kitų mokinių mamoms į sutelktos grupės veiklą, buvo įtraukti ir likę 3 mokiniai. Mokinių amžius 12 – 17 metų. Dalyvavo 3 mergaitės ir 3 berniukai. Dviem mokiniams mokyklos specialiojo ugdymo komisija nustatė ugdymo sunkumus dėl specifinių pažinimo sutrikimų, o keturi moksleiviai dėl mokymosi sunkumų konsultavosi pedagoginėje psichologinėje tarnyboje. Jų mokymosi sunkumus lėmė intelekto sutrikimas, judesio ir padėties bei kalbos ir komunikacijos sutrikimas, taip pat ir raidos sutrikimai. Du mokiniai mokėsi modifikuojant tik lietuvių kalbos, užsienio kalbos ir matematikos bendrojo ugdymo programas, vienam modifikuojama visa bendrojo ugdymo programa, vienam adaptuojama visa bendrojo ugdymo programa ir dviem adaptuojama bendrojo ugdymo programa bei derinamos bendrosios ir specialiosios programos. Visiems mokiniams teikiama specialiojo pedagogo bei logopedo pagalba.

2. 3. Bendradarbiavimo modelio vidinio tinkamumo (*validity*) patikrinimas

2. 3. 1. Bendradarbiavimo situacijos Klaipėdos m. pagrindinėje mokykloje įvertinimas

Tyrimas vyko vienoje iš Klaipėdos miesto pagrindinių mokyklų (paisant tyrimo etikos reikalavimų, mokyklos pavadinimas neskelbiamas). Mokykla, kurioje vyko tyrimas teikia pradinį ir pagrindinį išsilavinimą.

7 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal sutrikimus

. Mokykloje tuo metu, kai vyko tyrimas (2005 – 2006 m. m.) mokėsi 846 mokiniai, tarp kurių buvo 121 mokinys, turintis specialiųjų ugdymosi poreikių. Pradinėse klasėse daugiausiai mokinių turinčių specifinių pažinimo, kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos bei kompleksinių sutrikimų. Aukštesnėse klasėse dominavo kompleksiniai bei elgesio ir emocijų sutrikimai.

Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių, kuriems pritaikomos dalykų programos, buvo 1 –4 kl. –23, 5 – 10 kl. - 30. Logopedo pagalba teikiama 106 mokiniams, specialiojo pedagogo – 53, logopedo ir specialiojo pedagogo – 57. Mokinių pasiskirstymas pagal sutrikimus pavaizduotas 7 paveiksle.

Mokykloje veikia specialiojo ugdymo komisija, kurią sudaro dešimt nuolatinių narių: 2 direktoriaus pavaduotojos ugdymui (viena jų specialiojo ugdymo komisijos pirmininkė), dvi specialiosios pedagogės, logopedė, socialinė pedagogė, psichologė, pradinė klasių mokytoja, aukštesniųjų klasių lietuvių kalbos mokytoja bei judesių ir korekcijos mokytoja – kineziterapeutė. Specialiojo ugdymo komisija, vadovaudamasi Lietuvos įstatymais, organizuoja ir koordinuoja mokinių specialiųjų poreikių ir specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimą. Norint geriau pažinti mokyklos situaciją ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimo aspektu, identifikuoti ir iškelti aktualias problemas, suburti diskusijų grupes buvo organizuojami *grupiniai ir individualūs interviu* su tais mokyklos bendruomenės nariais, kurie dalyvauja (arba turėtų dalyvauti) tenkinant mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius.

Išskiriami trys bendradarbiavimo situacijos įvertinimo etapai:

1 etapas. *Grupinis interviu* su mokyklos nuolatiniiais specialiojo ugdymo komisijos nariais.

2 etapas. *Grupinis interviu* su 5 – 10 klasių mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, tėvais.

3 etapas. *Individualūs interviu* su 5 – 10 klasių ugdytiniais, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių.

1 etapo rezultatai. Interviu dalyvavo specialiojo ugdymo komisijos nariai 7 (specialiojo ugdymo koordinatorius, 2 specialieji pedagogai, logopedas, psichologas, socialinis pedagogas, lietuvių kalbos mokytoja). Interviu buvo pusiau struktūruotas (iš anksto numatyti kai kurie klausimai (žr. 8 priedą)), tačiau kalbamasi ir nenumatytomis temomis. Duomenys buvo užrašomi – stenografuojami. Interviu rezultatai buvo analizuojami turinio (*content*) analizės metodu. Identifikuotos turinio kategorijos ir subkategorijos, apibūdinančios aktualiausias specialiojo ugdymo komisijos nariams problemas (žr. 4 lentelę) (leksinių – semantinių vienetų priskyrimas kategorijoms pateikiamas 9 priede). Norint nustatyti ir išryškinti bendruomenės stipriąsias ir silpnąsias puses visos subkategorijos buvo skirstomos į *sutampančias su teigiamais veiksniais* ir *sutampančias su neigiamais veiksniais*.

4 lentelė

Interviu su specialiojo ugdymo komisijos nariais turinio kategorijos

Eil. Nr.	Kategorija	SUTAMPA SU TEIGIAMAIS VEIKSNIAIS	SUTAMPA SU NEIGIAMAIS VEIKSNIAIS
		Subkategorija	Subkategorija
1.	Specialistų vaidmuo	Pagalbos organizavimas mokinių	Identifikavimas

		<p>grupėms/individams Vaiko įgalinimas Mokinių pažinimas, individualus priėjimas Ryšių palaikymas Dalyvavimas SUK veikloje Socialinių ryšių kūrimas</p>	
2.	Sunkumai organizuojant/ teikiant pagalbą		<p>Pamokos organizavimo sunkumai Laiko vadyba Darbo diferencijavimo sunkumai Kompetencijų stoka Specialiosios pagalbos organizavimo sunkumai Aukštesniųjų klasių mokinių ugdymo sunkumai Mokinių mokymosi motyvacijos stoka</p>
3.	Pedagogų bendradarbiavimas	<p>Neformalūs pokalbiai Klasės/dalyko mokytojo iniciatyva Individualios konsultacijos Svarbus klasės auklėtojo vaidmuo aukštesnėse klasėse SUK posėdžiai Paskaitos pedagogams mokykloje Pasitikėjimas specialistais</p>	<p>Pasidalijimo funkcijomis tarp pedagogų ir specialistų sunkumai</p>
4.	Bendravimas su tėvais	<p>Tėvų iniciatyva Tėvų informavimas Tėvų įtraukimas Tėvų įtraukimo svarbos pripažinimas Psichologinė parama vaikui Pedagogų kompetencijų pripažinimas – būtinas sėkmingos veiklos kriterijus Empatija tėvams</p>	<p>Tėvų neigiamos reakcijos (kaltinimai pedagogams, problemos nepripažinimas) Kaltinimai tėvams pasyvumu, abejingumu Tėvų kaltinimas dėl vaiko problemų Atsakomybės vengimas Specialiosios pedagoginės pagalbos vengimas (atskirties baimė) Nerealūs tėvų lūkesčiai Tėvų kompetencijų nuvertinimas Tėvai – trukdytojai Informacijos tėvams stoka</p>
5.	Klasės/ dalyko mokytojo vaidmuo	<p>Vertinimas Individualios konsultacijos su specialistais Individuali pagalba mokiniui Mokinio aktyvumo skatinimas, motyvacijos palaikymas Ugdymo individualizavimas Palankaus mikroklimato klasėje kūrimas Bendravimo su tėvais įgūdžiai</p>	<p>Identifikavimas Žinios, programa</p>
6.	Pedagogų požiūris į SUP vaikus ir jų ugdymą		<p>Požiūris kaip į problemą Integracijos idėjų atmetimas</p>
7.	SUK veikla	<p>Identifikavimas Organizavimas Vertinimas</p>	
8.	SUP vaiko vaizdinys	<p>Empatija vaikui</p>	<p>Socialinės – mokomosios veiklos kryptingumo stoka Vaiko galimybių nuvertinimas (netikėjimas jo galimybėmis)</p>
9.	Vaiko galimybės aktyviai dalyvauti	<p>Mokinių galimybių dalyvauti pripažinimas</p>	<p>Epizodiškas aukštesniųjų klasių mokinių įtraukimas į problemų</p>

	sprendžiant savo problemas		sprendimą
10.	Pedagogų savijauta		Nepasitenkinimas savimi ar savo darbo rezultatu Bejėgiškumo jausmas
11.	SUK koordinatoriaus vaidmuo ir veiklos prioritetai	Organizavimas Koordinavimas Komandinis darbas	

Tyrimas išryškino pedagogų bendruomenės stipriąsias puses ir tas sritis, kurios sukelia daugiausiai problemų. Apibendrinti rezultatai parodė, jog pasirinktoje mokykloje mažiausiai sunkumų pedagogams ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius kyla, *suvokiant savo vaidmenį šiame procese*. Tiek bendrojo ugdymo pedagogai, tiek specialistai dažnai akcentavo ugdymo individualizavimo ir pagalbos mokiniui svarbą (*labai gerai, kad yra galimybė padirbėti su tais vaikais individualiai; visada stengiuosi pamokoje laiko skirti ir tiems vaikams; mano kasdieninis darbas dalyvauti ugdymo procese, tenkinant specialiuosius mokinių ugdymosi poreikius; vedu užsiėmimus vaikams, turintiems kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimų; stengiuosi kiekvienam pritaikyti tinkanti mokymosi stilių*), vaiko įgalinimą (*kartais svarbu, kad tie vaikai gebėtų naudotis jiems pateikiama mokomąja medžiaga: vadovėlyje rastą reikiamą informaciją, mokėtų naudotis lentelėmis*), jo aktyvumo ir mokymosi motyvacijos skatinimą (*neišskiriu tų vaikų... visada stengiuosi paklausti tai ką geba, ką žino; skatinu šių vaikų dalyvavimą pamokoje, skiriu nesudėtingas, bet reikšmingas užduotis*), iniciatyvą palaikant ryšius su specialistais/pedagogais (*ko nesuprantu, ateinu pasiklausti; kartais trūksta dalykinių žinių vertinat gebėjimus ir tai aptariama su dalykų mokytojais*). Specialistams svarbi veikla mokyklos specialiojo ugdymo komisijoje (*būna specialiojo ugdymo komisijos posėdžiai*), ugdytinių socialinių ryšių kūrimas (*esu atsakinga už vaiko socialinius poreikius*). Klasės (dalykų) mokytojai pripažįsta svarbų savo vaidmenį, kuriant palankų mikroklimatą ugdytiniams klasėje (*per pamokas kalbam, kad visi esame skirtingi... kad tik nesumanytų pašiepti; jiems svarbu jaustis saugiai*), bendraujant su tėvais (*sunku tėvams pasakyti, kad vaikas turi problemų, tačiau tenka*). Pastebėtas aktyvus ir atsakingas, bendradarbiavimą skatinantis specialiojo ugdymo koordinatoriaus vaidmuo (*organizuoti efektyvų komandinį darbą*). Bendrojo ugdymo pedagogai labiau linkę orientuotis į žinias ir programinius reikalavimus, o ne į vaiko individualius poreikius (*juk turim išėiti programą... negali ilgai žaisti, juk ir egzaminus reikės laikyti*). Tiek pedagogai, tiek specialistai pabrėžia vaiko problemų (sutrikimų) identifikavimo svarbą (*svarbu laiku pastebėti vaiko bėdas ir laiku pradėti teikti pagalbą; jei trūksta žinių, reikia kreiptis į specialistus*).

Specialiojo ugdymo komisijos nariai akcentavo glaudų pedagogų ir specialistų bendradarbiavimą. Pedagogų bendruomenėje itin dažnos neformalaus bendradarbiavimo formos

(dažnai kalbamės pamokų, pertraukų metu; kartais pasikalbame ir pietaudamos), individualus bendravimas (konsultuojuos su spec. pedagoge, logopede, psichologe, soc. pedagoge, priklausomai nuo esamos situacijos), mokykloje vyksta paskaitos pedagogams (skaitomi pranešimai posėdžių metu, atskiriems metodiniams rateliams; bibliotekoj kaupiama literatūra apie spec. poreikių vaikų ugdymą, ypatumus), specialiojo ugdymo komisijos posėdžiai (specialiojo ugdymo komisijos posėdžiuose dalyvauja specialistų komanda ir mokytojai dirbantys su tais vaikais... dažnai pakviečiami ir tėvai... tuomet ir svarstome iškilusius klausimus), pabrėžiamas klasės auklėtojo vaidmuo, iniciatyva (tai tarsi šeimos mama, kuri geriausiai pažįsta savo vaikus; iškilus problemoms, pirmiausiai kreipiamasi į mus – klasės auklėtojus), bendrojo ugdymo pedagogai išreiškė pasitikėjimą mokykloje dirbančiais specialistais (visada gausi atsakymą; padarys kaip galima geriau). Vis dėlto, kuriant bendradarbiavimo santykius pedagogai neišvengia sunkumų pasidalijant funkcijomis (vaikas išsina dirbti pas spec. pedagoge, kitą dieną ateina ir sako: „man nieko neuždavė“... labai sunku greitai ir operatyviai perduoti informaciją, nes per pertrauką laukia dar 1000 reikalų... dažnai pas spec. pedagoge yra įtvirtinama praeitos pamokos medžiaga, kai vaikas ateina į klasę jis jau būna praleidęs klasėje aiškinimą), o minėtos bendradarbiavimo formos neskatina bendro problemų sprendimo ir neužtikrina efektyvios sąveikos, būtinos tenkinant ugdytinių specialiuosius ugdymosi poreikius.

Viena iš pastebėtų probleminių sričių – **sunkumai organizuojant/teikiant pagalbą**, susiję su pamokos planavimu ir organizavimu (sunku dirbant su visa klase, dirbti su tokiais vaikais; jų mokymosi tempas, atmintis skiriasi nuo kitų vaikų; reikia kartoti daugiau kartų nei kitiems vaikams; per tuos vaikus nukenčia tiek vidutinieji mokiniai, tiek ir gabieji), laiko vadyba (šių vaikų gebėjimas įsisavinti mokomąją medžiaga daug lėtesnis, todėl daugiau laiko reikia skirti aiškinimui, kartojimui, įtvirtinimui, ne visada geba dirbti su visa klase; pamokoje trūksta laikoties vaikams bei skirtingų užduočių parengimui), darbo diferencijavimo sunkumai (sunku diferencijuoti mokomąją medžiaga, įvairias užduotis, sunkiai sekasi dirbti grupėmis), reikalingų kompetencijų stoka (trūksta žinių kaip dirbti su tokiais vaikais, kaip prie jų prieiti; sunku rašyti adaptuotas bei modifikuotas programas; sunku tuos mokinius vertinti pažymiais), specialiosios pagalbos organizavimo ypatumais (kodėl mes tiems vaikams nuolat lengvinam, gerinam, o egzaminą laiko tokį patį kaip visi – nieko nepalengvina), mokinių mokymosi motyvacijos stoka (jeigu patiems vaikams nieko nereikia, tai nieko ir neišmokysi; dažnai tik atėję jau turi nuostata, kad nieko nemoka, nežino, nors užduoties nė nematė ir nebandė atlikti). Itin aktualūs aukštesniųjų klasių mokinių ugdymo klausimai (dalykinėje sistemoje daugiau problemų nei pradinėje klasėje... daug mokytojų, daugiau popierizmo, kartais nebeina rasti galo). Kita labai aktuali problema – **bendradarbiavimas su tėvais**. Tyrimo rezultatai parodė didelę pedagogų

nuomonių įvairovę. Dalis pedagogų pripažino tėvų iniciatyvą (*yra tėvų kuriems ne vis vien kas vyksta, domisi patys, ateina*), tėvų įtraukimo svarbą (*jei tėvai įtraukiami į šį darbą, daug lengviau dirbti, kontroliuoti ir kažko pasiekti... vaikas daugiau laiko praleidžia su šeima ir tik šeima jį geriausiai pažįsta*), demonstravo empatiškumą (*sunku šeimoms, kurios augina tokius vaikus... toms mamos ir tėvams nebesinori girdėti nieko blogo, o gerai išgirsta labai retai*), pageidavo tėvų pasitikėjimo ir pedagogų kompetencijos pripažinimo (*jeigu tėvai nepasitiki, tai perduoda savo vaikams ir pasidaro uždaras ratas... tada specialistams labai sunku dirbti*), psichologinės paramos vaikui namuose (*šeimose turėtų būti stiprus ryšys, kad vaikas turėtų kuo pasitikėti, į ką atsiremti... jei nesiseka mokykloje, kad bent šeima jį palaikytų*). Buvo išsakomi kaltinami tėvams pasyvumu, abejingumu (*sunku prisikviesti tėvus į mokyklą...ateina tie, kurie ir taip domisi bei viską puikiai žino*), kaltinimai dėl vaiko problemų (*dažniau pačios mamos turi didesnių problemų nei tie vaikai; nelabai tėvai supranta tas iškilusias problemas... dažnai turi savo nusistatymus, ar prisiklausiusios nebūtų mitų*), akcentuojamas tėvų nenoras prisiimti dalį atsakomybės už vaiko ugdymą (*jie mano, kad mokytojai visagaliai... matydami vaiką kartą per savaitę išspręs visas jo problemas; dažnai nori labai greito rezultato: duok piliulę, kad rytoj viskas būtų tvarkoj. Nėra tokio recepto; daugiausiai pretenzijų turi tie, kurie rečiausiai lankosi mokykloje*). Neretai demonstruojamas požiūris į tėvus kaip į trukdytojus (*pasakius, kad vaikas turi problemų tėvai ilgai galvoja; nepasitiki specialistais, mano, kad norima padaryti kaip blogiau; konsultuojasi ne su specialistais, bet su kaimynais, giminaičiais*), piktinasi tėvų neigiamomis reakcijomis – kaltinimais pedagogams, vaiko problemos nepripažinimu (*dažnai tėvai sako, kad namuose viską moka, viską žino, tik kažkaip mokykloje niekas nebeišeina... todėl kaltina, kad mokytojai užsisėdo*), nerealiais lūkesčiais (*neįvertina vaiko galimybių ir spaudžia kiek galėdami; nori to ko vaikas realiai negeba*). Pedagogai pastebėjo tėvų baimes dėl vaiko atskirties, kuri gali atsirasti pradėjus teikti specialiąją pedagoginę pagalbą (*pirmas klausimas: kur ta programa bus įrašyta; neretai gėdijasi giminių, kaimynų, draugų pasakymų, nes jie visi su aukštaisiais; klausia kaip tai vaikui atsilieps*).

Aktualūs ir **požiūrio į vaiką, turintį specialiųjų ugdymosi poreikių**, ir jo dalyvavimą sprendžiant problemas klausimai. Kalbėdami apie mokinius turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių, pedagogai dažniau minėjo neigiamas jų savybes arba su jų ugdymu susijusius negatyvius veiksnius. Tyrimo dalyviai kalbėjo apie specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių socialinės – mokomosios veiklos kryptingumo stoką (*neretai veikia kas patinka... kalbina klasės draugus... užsiima pašaliniais darbais*), blogą fizinę – emocinę savijautą (*labai trumpai išlaiko sukaupę dėmesį*), dažnai akcentuodavo jų problemas ir sutrikimus (*raštas baisus, teksto nesuvokia; nežino skaičių numeracijos, ką jau kalbėt apie...*), išreiškė netikėjimą vaiko galimybėmis (*niekas čia jau ir nepasikeis*). Pedagogai pastebi neigiamas bendraamžių nuostatas

ir atstūmimą (*pasijuokia klasė, kai nežino atsakymo į klausimą; kartais pavadina durneliais, atsilikėliais*), pripažįsta pedagogų dėmesio stoką (*mokytojams nebelieka laiko pamokoje pabendrauti su tais vaikais... gal čia turėtų daugiau dirbti klasės auklėtojas*). Bendrojo ugdymo pedagogams SUP turintys mokiniai klasėje dažnai yra problema, išsakomas nenoras juos ugdyti (*kai klasėje tau sėdi 7 mokiniai su programom, nebežinai nuo ko pradėti ir kuriems daugiau aiškinti*), atmetamos integracijos idėjos, nes nematoma galimybių jas praktiškai realizuoti (*čia tik teorija, o praktiškai taip dirbti labai sunku ir kai tokių vaikų tik daugėja darosi nebeįmanoma; ši problema turi būti sprendžiama kitais būdais; jiems turi būti atskiros mokyklos*). Kalbėdami apie vaiko galimybes aktyviai dalyvauti sprendžiant mokymosi ir socialines problemas dauguma pedagogų pripažino aukštesniųjų klasių mokinių galias įsitraukti ir aktyviai dalyvauti komandoje (*jie turėtų žinoti viską kas vyksta; kartais įdomu išgirsti ir jų nuomonę*), teigė turintys net tokios praktikos (*su didžiaisiais galima pasikalbėti, juk jie beveik suaugę žmonės, kiekvienas turi savo nuomonę; sėdam prie apskrito stalo ir kalbamės*), bet tai labiau spontaniški, epizodiški ir neplanuoti susitikimai (*dažniausiai, tai kaip išeina*). Identifikuotos **neigiamos pedagogų emocijos** ir **bloga savijauta** ugdant mokinius, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių – nepasitenkinimas savimi ar savo darbo rezultatais (*nebežinai nei ką, nei kaip bedaryti; pats prarandi vidinę motyvaciją; iš tikrųjų tai ką ten ir bepakeisi*).

2 etapo rezultatai. Antrame etape dalyvavo 3 tėvai tų mokinių, kurie turi specialiųjų ugdymosi poreikių ir mokosi 5 – 10 klasėse, (t. y. mamų, nes „tėvų“ grupę sudarė tik moteriškos lyties asmenys). Dalyvių atranka vyko vadovaujantis savanoriškumo principu – galimybė įsitraukti buvo suteikta visų 5 – 10 klasių mokinių tėvams (22 šeimos), dalyvauti sutiko 11 iš visų kviestųjų, tačiau į diskusiją atvyko tik 3 mamos. Interviu procedūra vyko panašiai kaip ir 1 etape su pedagogais – interviu buvo pusiau struktūruotas (iš anksto numatyti kai kurie klausimai (žr. 10 priedą), tačiau buvo kalbamasi ir nenumatytais temomis. Duomenys buvo užrašomi – stenografuojami. Interviu rezultatai buvo analizuojami turinio (*content*) analizės metodu. Identifikuotos turinio kategorijos ir subkategorijos, apibūdinančios tėvams aktualiausias problemas (žr. 5 lentelę) (leksinių – semantinių vienetų priskyrimas kategorijoms pateikiamas 11 priede).

5 lentelė

Interviu su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių tėvais turinio kategorijos

Eil. Nr.	Kategorija	SUTAMPA SU TEIGIAMAIS VEIKSNIAIS	SUTAMPA SU NEIGIAMAIS VEIKSNIAIS
		Subkategorija	Subkategorija
1.	Tėvų konstruojamas vaiko vaizdinys	Teigiamos asmenybės savybės Mokomosios veiklos kryptingumas Pomėgiai Vaiko iniciatyva	Neigiamos asmenybės savybės Kaltinimai vaikui Bloga fizinė – emocinė savijauta Bendraamžių neigiamos nuostatos ir atskirtis

		Pasitikėjimas savo jėgomis	
2.	Vaiko dalyvavimas sprendžiant problemas	Teigiamas tėvų požiūris	
3.	Tėvų lūkesčiai iš pedagogų	Dalijimasis informacija Specifinės žinios, domėjimasis specialiųjų poreikių vaikų ugdymu Kontrolė Teigiamų bendraamžių nuostatų skatinimas Pasitikėjimo savimi skatinimas Pagalba vaikui	Didesni reikalavimai, rezultatai
4.	Bendravimas su pedagogais ir specialistais	Tėvų empatiškumas Klasės mokytojas (auklėtojas) – pagrindinis kontaktinis asmuo	Kaltinimai pedagogams Nuomonių nesutapimas Bendravimo su specialistais stoka
5.	Specialioji pedagoginė pagalba	Tėvų iniciatyva skiriant specialųjį ugdymą Noras kartu spręsti problemas Pasitikėjimas specialistais ir specialiąja pagalba	Pedagogų tarpusavio bendradarbiavimo stoka
6.	Tėvų savijauta, reakcijos	Pagalbos ieškojimas	Orientacija į savo patirtį Kaltė Stresas Negalės prižasčių ieškojimas Ateities baimė Emociniai išgyvenimai Nuovargis
7.	Bendravimas su vaiku ir tėvų vaidmuo	Savarankiškumo skatinimas Pagalba namuose Domėjimasis ir kontrolė Vaiko poreikio bendrauti pripažinimas Mokymosi sunkumų pripažinimas Psichologinio atsparumo skatinimas Vaiko sveikata	
8.	Tėvams išskylantys sunkumai		Dalykinių žinių stoka Vaiko fizinė būklė Silpna mokymosi motyvacija

Tyrimo rezultatai leido geriau pažinti šeimas, jų situaciją, tėvų poziciją ir lūkesčius, teigiamus ir neigiamus veiksnius, galinčius nulemti bendradarbiavimo sėkmę ar nesėkmę. Paaiškėjo, kad tėvų konstruojamas *vaiko vaizdinys* turi nemažai pozityvių komponentų: teigiamos asmenybės savybės (*kantri; labai atsakinga... tvarkinga... stropi; labai atviras – viską pasisako... nieko neslepia, nuoširdus, draugiškas*), mokomosios veiklos kryptingumas (*be galo darbšti... daug skaito... ilgai ruošia pamokas; daug dirba... geografiją skaito į priekį; daug dirba kompiuteriu ir daug supranta*), pomėgiai (*piešimas... geografija; patinka darbų pamokos... drožinėjimas... medžio darbai... gal ir specialybę pagal tai rinksis*), vaiko iniciatyva (*visuomet,*

kai kas neaišku kreipiasi pagalbos), pasitikėjimas savo jėgomis (ji sako: „aš daug mokiausi, viską žinau ir žinau, kad per kontrolinį man pasiseks“). Taip pat buvo paminėtos ir neigiamos charakteristikos ar nepalankią vaiko situaciją lemiantys veiksniai. Daug mamos kalbėjo apie neigiamas asmenybės savybes, kurios reiškiasi uždarumu, perdėtu jautrumu (yra labai uždara... viską reikia labai ilgai išklausinėti... pati nepasakoja... pakėlus toną susigūžia... gaudinasi... labai daug verkė kol adaptavosi... trūksta iniciatyvos; labai jautriai reaguoja į pašaipą, kritiką), sunkumų vengimu, valios stoka (nedaro namų darbų... vietoj jų piešia... sunku priversti dirbti; kai ruošia namų darbus veja lauk iš kambario, nenori, kad padėčiau, po to pasirodo, kad tie namų darbai visiškai neatlikti... visas ruošimasis kontroliniui baigiasi pasakymu: „špargalką pasidariau“; vengia lietuvių kalbos ir matematikos; mokytojai visada man sako: „...sėdi pamokoje kaip pelytė po šluota, papiešia, pasiklauso. Užsiima pašaliniais darbais. Yra didžiausias svajotojas klasėje“), pasitikėjimo savimi bei savarankiškumo stoka (nedrįsta klausti klasėje mokytojos... labai nesavarankiška... susiklausiusi... trūksta pasitikėjimo savo jėgomis... kompleksuoja dėl savo apkūnumo... trūksta savarankiškumo... neturi motyvacijos; nepilnavertiškumo kompleksas pasireiškia nešiojant ortopedinę avalynę... klasiškai juos vadina invalidiškais batais). Buvo išsakyti teiginiai, apibūdinantys blogą vaiko fizinę – emocinę savijautą (ilgai sėdi, mokosi ir pervargsta...). Dėl prastų mokymosi rezultatų viena mama kaltino savo vaiką (jam trūksta darbštumo... labai tingi dirbti... sunku prisėsti ir ką nors padaryti... jei daugiau stengtųsi, tikrai galėtų mokytis kaip ir kiti vaikai). Kalbėdami apie vaiko galimybes aktyviau dalyvauti sprendžiant mokymosi problemas mamos buvo linkusios sutikti, jog vaikas turi teisę išsakyti savo nuomonę bei girdėti tai, kas yra apie jį kalbama (visuomet į susirinkimus veduosi sūnų... kartu su mokytojais aiškinamės problemas; nematau čia jokio blogumo, kad vaikas dalyvautų aptariant jo bėdas). Tėvai pasinaudojo galimybe išsakyti savo **lūkesčius** ir teigė, jog norėtų, kad pedagogai suteiktų vaikui reikalingą pagalbą (tikiuosi, kad mokytojai paaiškins ko vaikas nesupranta... pati jau nesugebu išaiškinti; norėčiau, kad mano vaikui būtų daugiau skiriama dėmesio per pamoką... dažniau klaustų... prašytų atsakinėti), skatintų vaiko pasitikėjimą savimi (gal galėtų mokytojai užduoti tokias užduotis, kurias vaikas gebėtų atlikti... nes dabar jau visai nebenori eiti į darbų pamokas, nes mano, jog nesugeba atlikti skirtų užduočių... bent taip paskatintų pasitikėti savimi; gal galėtų dažniau akcentuoti vaiko sėkmės, skatintų susidomėjimą, labiau motyvuotų), skatintų teigiamas bendraamžių nuostatas (klasės vadovas ar dalykų mokytojai turėtų pakalbėti su klase apie tokius vaikus), domėtusi specialiuju poreikių vaikų ugdymu (mokytojai patys turėtų daugiau domėtis šiais vaikais... ieškoti būdų kaip dirbti ir kaip padėti), dalijimosi informacija (labai daug tikiuosi iš elektroninio dienyno... kad ten rasiu pastabas ir kitus dalykus, kurie man svarbūs; kai susitinku su mokytojais ar per susirinkimus, jie man tik pasako: „na ramus, geras vaikas, šiaip viskas gerai“... tai jei vaikas

ramus ir geras, tai nereiškia, kad viskas gerai... norisi konkretumo, tikslumo; galėtų dažniau organizuoti susitikimus; gal būtų galima susiskambinti su mokytojais, ar bendrauti elektroniniu paštu). Kai kurie tėvų lūkesčiai buvo labiau orientuoti į rezultatą (norėčiau, kad dažniau būtų tikrinami namų darbai, lieptų daugiau skaityti... manęs kartais nepaklauso), o ne individualių vaiko poreikių pažinimą ir tenkinimą, todėl gali būti įvardijami kaip neigiami veiksniai, galintys apsunkinti bendradarbiavimą su kitais ugdymo proceso dalyviais. **Bendravimo su pedagogais ir specialistais** kategorijoje buvo išskirta daugiau su neigiamais veiksniais, negu su teigiamais veiksniais sutampančių subkategorijų. Tėvai buvo linkę kaltinti pedagogus (dažnai mokytojai nenori suprasti vaiko... nepasikonsultuoja su specialistais; kartais pavadina vaiką modifikuotu visos klasės akivaizdoje), kalbėjo apie bendravimo su specialistais stoką (su specialistais beveik nebendraujam... ateinam tik kai pasikviečia; dažnai pasirašau, kad reikia, bet ne visada suprantu kam), nuomonių nesutapimus (ne visada mokytojai linkę įsiklausyti į mūsų norus; per tuos darbus neišgirsta mūsų). Pozityvu tai, kad tėvai buvo empatiški ir stengėsi suprasti pedagogus (kai žinai kiek tas mokytojas uždirba ir kaip dabar viskas sunku, nieko nebereikalauju; dabar didelės klasės... tai nebelieka laiko kiekvienam vaikui). Pagrindinis asmuo, su kuriuo tėvai palaiko kontaktą – klasės auklėtoja. Kita kategorija – **specialioji pedagoginė pagalba**. Tėvai nevertina specialiosios pedagoginės pagalbos kaip vaiko atskirties (manau jokio skirtumo kur vaikas mokosi: klasėje ar pas spec. pedagogę; kaip tik geriau yra paaiškinama dirbant individualiai), išreiškia pasitikėjimą specialistais ir pasitenkinimą specialiąja pagalba (dirbdama spec. pedagogės kabinete ji atlieka daugiau užduočių, nei sėdėdama klasėje; išėjusi iš klasės ji labiau susikaupia ir geriau atlieka užduotis), pastebi pedagogų tarpusavio bendradarbiavimo stoką (grįžusi iš spec. pedagogo ji turi atlikti visas užduotis ką atliko klasė... kažkoks nesusipratimas). Tėvai rodė iniciatyvą skiriant specialųjį ugdymą (patiėjau kalbėtis su specialistais.. lankėm gydytojus... pati lankiau mokykloje organizuotą savitarpio pagalbos grupę; pati ieškojau pagalbos ir norėjau, kad būtų skirtas palengvintas mokymasis), išreiškė norą kartu spręsti problemas (galėtume dažniau susitikti ir aptarti vaiko problemas... tuo pačiu ir mes žinotume ką galime padaryti). Kategorijoje **tėvų savijauta ir reakcijos** nustatytos septynios subkategorijos, kurių turinys leidžia teigti, jog tėvai patiria neigiamų išgyvenimų (man labai sunku apie tai kalbėti), ieško vaiko negalės priežasčių (niekada niekas nieko nesakė... viskas buvo gerai, bet vieną dieną viskas užgriuvo... negi darželyje nesimatė, kad vaikas vystosi ne kaip visi?; kankina nuolatinis galvojimas, kodėl nemoki?), tam tikrus reiškinius bando interpretuoti remdamiesi savo patirtimi (abu su vyru esam baigę mokslus ir ne vienus, o mūsų mergaitei jie nesiseka; rodos, abu taip gerai mokėmės, o vaikas visai neturi atminties), kaltina save (aš tik lankydama psichologus supratau, kad per daug reikalavau iš savo vaiko... per daug spausdavau, užduodavau, dirbdavau...daug darbo – mažai

naudos... matyt dėl to jis toks dabar nemotyvuotas... pats nieko nebenori), su baime galvoja apie ateitį ir patiria daug streso (*nežinau kas bus toliau... jau dabar pradedu kalbėti apie tai kokią specialybę galėsi įsigyti; baisu darosi vien nuo tos minties, kas bus toliau*). Kalbėdami apie **bendravimą su vaiku ir savo vaidmenį** vaiko ugdymo procese tėvai akcentuoja pagalbą vaikui namuose (*labai daug dirbam kartu namuose, nes ji labai lėtai skaito, tai kai ketvirtadieniui reikia paruošti biologiją, geografiją ir istoriją, ji skaito iki 23. 30... aš būtinai turiu pagelbėti; mes kartu siuavam, kartu rašom... nes pati ji labai nesavarankiška*), domėjimąsi ir kontrolę (*visada stengiuosi pasiteirauti kaip sekėsi mokykloje... kontroliuoju namų darbų atlikimą*), pripažįsta vaiko mokymosi sunkumus (*suprantu, kad mano vaikas ne toks kaip kiti... stengiuosi tai suprasti ir mylėti jį tokį koks yra; manoji labai silpna matematikoje... nežino skaičiaus sandaros, tai lygčių sprendimas ir tekstiniai uždaviniai mums tikra tragedija*), poreikį bendrauti su tėvais (*vengia tiesiogiai bendrauti su auklėtoja... tariasi dėl visų sprendimų... pas mus tolerantiškas bendravimas... visuomet jam leidžiu rinktis... manau, kad mūsų santykiai tikrai draugiški; visuomet pasipasakoja... neturim jokių paslapčių*), ugdo psichologinį atsparumą (*stengiamės nesigilinti į problemas, o bandom jas spręsti; mokau kovoti už save... jei kažkas tau pasakė ką įžeidžiančio, tai surask ir tu to žmogaus trūkumus... tikrai jų turi kiekvienas... kol adaptavosi kartuėjome į mokyklą... labai daug padeda klasės draugai, kurie kartu su ja atėjo iš kitos mokyklos; dažnai atsitinka taip, kad ir ji mus jau sugeba paskatinti*), rūpinasi vaiko sveikata (*svarbu, kad dar kokių ligų neprisidėtų*). Kategorijoje **tėvams išskylantys sunkumai** identifikuotos trys subkategorijos. Viena problema – tėvams trūksta dalykinių žinių (*aš jau nebegaliu paaiškinti 7 klasės matematikos uždavinių; užsienio kalbos nemoku taip gerai, kad galėčiau paaiškinti*). Kita problema su kuria susiduria tėvai – silpna mokymosi motyvacija (*sugalvoja kaip išsisukti... sukuria įvairių istorijų... ateinu į kambarį – skaito, o po knyga padėtas piešinys*). Trečia problema – vaiko fizinė būklė (*mes daug laiko praleidžiame sanatorijose... besimokydama labai greitai nuvargsta*).

3 etapas. Šiame bendradarbiavimo situacijos ugdymo įstaigoje įvertinimo etape buvo apklausiami ugdytiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių. Buvo įtraukti tie mokiniai, kurių tėvai sutiko dalyvauti tyrime. Tokių tėvų pradiniame etape buvo 3, taigi tiek pat ir 5 – 10 klasių ugdytinių. Mokinių apklausai buvo naudojamas individualaus pusiau struktūruoto interviu metodas, kai dalis klausimų iš anksto numatoma, o dalis – kyla spontaniškai pokalbio metu (žr. 7 priedą). Apibendrinus žodinės apklausos rezultatus buvo identifikuota 10 kategorijų ir 65 subkategorijos, atspindinčios respondentų nuomonę ir poziciją aptariamam klausimui (žr. 6 lentelę) (leksinių – semantinių vienetų priskyrimas kategorijoms pateikiamas 12 priede).

Interviu su ugdytiniais, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių, turinio kategorijos

Eil. Nr.	Kategorija	SUTAMPA SU TEIGIAMAIS VEIKSNIAIS	SUTAMPA SU NEIGIAMAIS VEIKSNIAIS
		Subkategorija	Subkategorija
1.	Vaiko savivaizdis	Teigiamos asmenybės savybės Gera fizinė – emocinė savijauta Mokymosi negalės pripažinimas Tikėjimas savo galimybėmis Priešinimasis Konkretūs pagalbos sau būdai	Pasyvumas mokymosi veikloje Abstraktūs sau pagalbos būdai Paklusnumas Nesėkmės išgyvenimai Bloga fizinė – emocinė savijauta Neigiamos asmenybės savybės
2.	Siekiamas vaiko vaizdinys	Teigiamos asmenybės savybės Socialinė integracija	
3.	Santykiai su bendraamžiais	Socialinė integracija Teigiami bendraamžių vertinimai	Bendraamžių patyčios
4.	Santykiai su tėvais	Teigiamos nuostatos Psichologinis palaikymas, paskatinimas Skatinimas mokytis Pripažinimas Tėvų lūkesčiai	Neigiamos nuostatos
5.	Santykiai su pedagogais	Teigiamos nuostatos Psichologinis palaikymas Skatinimas mokytis	Neigiamos nuostatos
6.	Specialioji pedagoginė pagalba	Specialiosios pagalbos efektyvumas Gera vaiko savijauta Specialioji pagalba – būdas siekti geresnių rezultatų Palankus mikroklimatas	
7.	Asmenys teikiantys informacija apie specialiąją pagalbą	Mama Giminaičiai	Niekas
8.	Asmenys teikiantys informaciją apie pagalbos sau būdus	Mama Mokytojai Specialioji pedagogė	
9.	Vaiko dalyvavimas aptariant jo problemas	Dalyvauja	Nedalyvauja
10.	Vaiko noras dalyvauti	Norėtų Neapsisprendę	
11.	Noro dalyvauti motyvai	Objektyvios informacijos poreikis	

Vaiko *savivaizdžio* kategorijoje identifikuotos šešios subkategorijos, sutampančios su funkciniais veiksniais ir šešios - su disfunkciniais veiksniais. Tarp kategorijų, sutampančių su disfunkciniais veiksniais, labiausiai išryškėjo pasyvumas mokymosi veikloje (*nekeliu rankos... stengiuosi nekristi į akis*), abstraktūs pagalbos sau būdai (*reikia daugiau skaityti knygų... daugiau skaičiuoti*), kurie neduoda jokių rezultatų ir sukelia bejėgiškumo jausmą (*tik pavargstu ir nieko neišmokstu; pamirštu... jei viską prisiminčiau, geriau mokslai eitųsi*). Kalbėdami apie patiriamas sėkmės ir nesėkmės situacijas bei tikėjimą savo galimybėmis ir netikėjimą savo

galimybėmis visi mokiniai (3 iš 3) išvelgia savo nesėkmės situacijas (*man dažniau nesiseka*), tačiau tiki savo sėkme ateityje (*stengsiuosi padaryti kas liepta, ko reikalauja mokytojai ir tikrai bus geriau; manau, kad susitvarkysiu; man gerai sekasi siūti, tai gal būsiu siuvėja*). Vertinant subkategorijas priešinimasis ir paklusnumas, buvo laikomasi humanistinės psichologijos ir pedagogikos nuostatų bei vaiko įgalinimo modelio kriterijų, kur akcentuojamas vaiko aktyvumas, drąsa reiškiant savo nuomonę ir savarankiškumas, todėl priešinimasis (*ne visada klausau; kartais specialiai taip padarau*) vertinamas kaip funkcinis veiksnys, o paklusnumas (*elgiuosi kaip liepia*) – kaip disfunkcinis. Apklaustieji dažniau minėjo pozityvią priešinimosi funkciją Tarp kategorijų, sutampančių su funkciniais veiksniais, dominuoja teigiamos asmenybės savybės (*geras, neišdykęs, tvarkingas, nesiginčiju; linksma*), dažnai buvo paminėta ir teiginių, susijusių su gera fizine – emocine savijauta (*turiu daug energijos*), mokymosi negalės pripažinimas (*aš mikčioju ir turiu palengvintą programą; aš turiu ilgiau nei kiti sėdėti prie knygu*). Kai kada mokiniai įvardijo ir keletą konkrečių pagalbos sau būdų (*turiu labiau pasistengti... įsiklausyti ką sako mokytojai; pamokas ruošiu atskirai nuo mažosios sesės, kad netrukdytu*).

Išanalizavus kategorijos **sieliamas vaiko vaizdinys** struktūrą, nustatytos dvi subkategorijos – teigiamos asmenybės savybės (*noriu būti drąsesnis, tvarkingesnis*) ir socialinė integracija (*daugiau bendrauti su klasės draugais*).

Kalbant apie **santykius su bendraamžiais** vieni labiau akcentavo socialinę atskirtį (*nedaug aš turiu draugų; ne visi nori su manim bendrauti*) ir bendraamžių patyčias (*mane užgaulioja... juokiasi iš mano batų; juokiasi, kai nežinau atsakymo*), kiti – socialinę integraciją (*klasiškai padeda rasti kabinetą, pakilti liftu į kitą aukštą*) ir teigiamus bendraamžių vertinimus (*mane dažnai kalbina klasiškai, sako, kad esu gera*). Tokia situacija rodo, kad kiekvieno vaiko situacija gali būti labai individuali.

Santykių su tėvais kategorijoje daugiau išryškėjo subkategorijų sutampančių su funkciniais veiksniais, negu su disfunkciniais. Vaikai kalbėjo apie teigiamas tėvų nuostatas (*geras vaikas, neieškau problemų, nesimušu, nesikeikiu*), psichologinį palaikymą ir paskatinimą (*pagiria už gerus pažymius... už gerus darbus*), skatinimą mokytis (*sako, kad reikėtų daugiau laiko skirti mokslams... labiau susikaupti*), pripažinimą (*mane myli toks koks esu*), tėvų lūkesčius (*mama nori, kad galėčiau įgyti kokią specialybę*). Vis dėlto ir neigiamos tėvų nuostatos į vaiką (*jie galvoja, kad tingiu, nesistengiu ir žioplinėju*).

Bendraudami su pedagogais (kategorija **santykiai su pedagogais**) kai kurie mokiniai jaučia neigiamas nuostatas (*jie blogai galvoja, tik neišsako savo blogos nuomonės*), o kai kurie – teigiamas (*nekeliu konfliktų, įvykdu užduotis*). Kartais mokytojai savo ugdytinius paskatina

mokytis (*reiktų labiau klausytis*), palaiko psichologiškai (*pastebi ne tik kas bloga, bet ir ką padarau gero*).

Kategorijoje **specialioji pedagoginė pagalba** išryškėjo labiau teigiami dalykai negu neigiami. Ugdytiniai pripažįsta specialiosios pagalbos efektyvumą (*man vienam viską paaiškina; galiu labiau susikaupti ir daugiau padarau*) ir dažnai specialiąją pedagoginę pagalbą vertina kaip natūralią ugdymo proceso dalį (*einu ten per pamoką ir man aiškina tą pačią pamoką*) ir būdą siekti geresnių mokymosi rezultatų (*kad geresni pažymiai būtų... kad geresnis gyvenimas būtų, nes ateity reiks mokėti už mokslą pinigus*). Pastebėta gera vaiko savijauta (*gerai jaučiuosi, niekas nesišaipto*), palankus mikroklimatas specialiojo pedagogo kabinete (*čia nebijau klausti, žinau, kad atsakys*).

Apklaustos rezultatai rodo, kad su mokiniais niekas nesikalba apie specialiąją pedagoginę pagalbą, jos prasmingumą (kategorija **Asmenys teikiantys informaciją apie specialiąją pagalbą**), o apie savipagalbos būdus (kategorija **Asmenys teikiantys informaciją apie pagalbos sau būdus**) dažniau kalba mamos, nei ugdantys pedagogai ar specialistai, kurie tuos dalykus gerai išmano. Su vaiko mokymosi sunkumais susijusios problemos aptariamoms vaikui nedalyvaujant, tik vienu atveju vaikas buvo įtraukiamas į tokio pobūdžio diskusijas. Planuojant tolimesnius veiksmus, svarbu buvo sužinoti ugdytinių nuomonę apie bendrus su suaugusiais pasitarimus. Rezultatai parodė, kad mokiniai ne itin noriai dalyvautų aptariant jų problemas. Nedalyvavimo motyvai buvo: negatyvios informacijos baimė (*nelabai patinka, kai apie mane blogai prie mamos kalba; aš labai nerimauju*), suaugusiųjų pripažinimas (*man viską paaiškina namuose mama*), atsakomybės perdavimas kitiems (*tai geriau kai mama pasikalba*), pasyvumas (*aš galiu ten ne viską suprasti... ką aš ten veiksiu*). Viena mokinė (1 iš 3) norėtų dalyvauti aptariant savo problemas, tačiau savo noro ji negalėjo motyvuoti.

Išanalizavus ir apibendrinus anketų duomenis bei interviu rezultatus, galima apibūdinti mokyklos, dalyvavusios tyrime, situaciją:

- Pedagogai siekia labai tiksliai identifikuoti ugdytinių sutrikimus ir pagal tai juos skirstyti į grupes. Dažnai orientuojasi ne į individualius vaiko poreikius, bet į žinias ir rezultatą.
- Sunkumai kyla organizuojant darbą su specialiujų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais ir teikiant pagalbą (pamokos ir laiko vadyba, kompetencijų stoka, specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimo sunkumai ir kt.), tai kuria nepasitenkinimo atmosferą (pedagogų bloga savijauta).
- Pasirinktos bendradarbiavimo formos leidžia bendrauti perduodant informaciją viena kryptimi, tačiau neskatina bendro problemų sprendimo priėmimo, neužtikrina vaiko ir jo tėvų įtraukimo ir aktyvaus dalyvavimo (mokinys nedalyvauja aptariant mokymosi problemas; su juo

beveik nesikalbama apie specialiosios pedagoginės pagalbos tikslus, prasmę, galimybes; tėvams trūksta informacijos ir kt.).

- Tėvams trūksta informacijos apie vaiko ugdymą, neretai jie sunkiai supranta specifinę pedagoginę leksiką. Tačiau ir patys mažai rodo iniciatyvos, siekiant išspręsti kylančias problemas.

- Tyrime dalyvavusi specialiojo ugdymo koordinatorė teigė, jog dirbant su specialiuju ugdymosi poreikių turinčiais vaikais, ypatingai svarbus reikalingos pagalbos organizavimas, koordinavimas, vieningai dirbanti specialistų komanda. Tačiau realios pagalbos organizuojant darbą sulaukiama itin retai. Visi specialiosios ugdymo komisijos darbai ir sprendimų priėmimas yra paliekamas dirbančių specialistų atsakomybėje.

2. 3. 2. Ugdymo proceso dalyvių subjektyvių refleksijų turinio analizė

Siekiant paskatinti subjektyvias refleksijas ir inicijuoti pokyčius buvo sutelktos trys grupės (kokiais principais vadovautasi sudarant grupes ir dalyvių socialinės – demografinės charakteristikos aprašomos 2. 2. skyriuje): ugdytinių, jų tėvų ir pedagogų. Šiose grupėse vyko diskusijos numatytomis temomis (žr. 1 lentelę). Diskusijos buvo scenografuojamos, o jų turinys analizuojamas naudojant turinio (*content*) analizės metodą. Po kiekvienos pedagogų diskusijos dalyviai pildė atviro tipo anketą (žr. 13 priedą). Ją sudarė du teiginiai, kuriuos reikėjo pabaigti (*Mintys, kurioms visiškai pritariu:...*; *Mintys, su kuriomis nesutinku:...*) ir du atviro tipo klausimai (*Kaip aš jaučiausi diskusijos metu? Ko pasimokiau?*). Anketų pagalba buvo siekiama išsiaiškinti kiekvieno dalyvio individualią nuomonę ir individualių refleksijų turinį, kuris galbūt nesutampa su diskusijų turiniu. Numatant klausimus individualioms refleksijoms po diskusijų pasinaudota Miltenienės (2005) aprašyto bendradarbiavimo modelio kūrimo patirtimi. Siekiama stebėti tiek grupinius, tiek ir individualius turinio pokyčius kiekvienos diskusijos metu.

Ugdytinių subjektyvių refleksijų turinio analizė

Siekiant išsiaiškinti ugdytinių lūkesčius ir galimas subjektyvias reakcijas dalyvaujant susitikime ir kartu su suaugusiais sprendžiant mokymosi problemas, buvo organizuojama mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių ir besimokančių 5 – 10 klasėse, veikla grupėje. Naudojant projekcijos metodą (buvo pateikta nepažįstamo mokinio istorija (žr. 14 priedą), o ugdytiniai turėjo sugalvoti istorijos tęsinį ir padėti istorijos veikėjui savo patarimais ir pasiūlymais, kurie atspindėjo dalyvių jausmus, elgesio motyvus) buvo siekiama pažinti ugdytinių savijautą, išgyvenimus. Norint išsiaiškinti, kokie veiksniai leistų kurti palankias sąlygas vaiko dalyvavimui kartu su suaugusiais sprendžiant mokymosi problemas, buvo naudojamas pasikeitimo vaidmenimis metodas. Ugdytiniai pasidalijo į tris grupes. Vieni įsivaizdavo esą mokiniai, kiti tėvai, o dar kiti – mokytojai. Kiekviena grupė ant skirtingos spalvos juostelių

surašė patarimus vaikui, tėvams, pedagogams (priklausomai nuo vaidmens) apie elgesį, kurio iš jų tikimasi susitikimo, kai bendrai sprendžiamos vaiko mokymosi problemos, metu. Išanalizavus pateiktos istorijos vertinimų, pasiūlymų ir patarimų turinį buvo išskirtos 4 kategorijos (*mokinių sau skiriamas vaidmuo, savijauta, lūkesčiai iš tėvų, lūkesčiai iš mokytojų*) ir 15 subkategorijų (leksinių – semantinių vienetų priskyrimas kategorijoms pateikiamas 15 priede). Sužinojus, kad gali tekti dalyvauti kartu su tėvais ir mokytojais aptariant mokymosi problemas, mokinius apima baimė (*kad tik ko negero nepasakytų*), o dalyvavimas tokio pobūdžio susitikime sukelia kaltės jausmą (*reikia pripažinti, kad nepakankamai laiko skiriu savo mokslams*). Kurdami galimą susitikimo scenarijų dalis mokinių iš karto atmesdavo tokią galimybę, taip pat matė save tik kaip išsigandusį pasyvų klausytoją (*geriausiai būtų tylėti*), o kiti – kaip aktyvų dalyvį (*reikėtų baimę išvartyti ir susikaupti, viską sakyti drąsiai*). Diskusijos eigoje dalis “pasyviųjų klausytojų” tapo “aktyviais dalyviais”, t. y. pakeitė savo nuomonę nagrinėjamu klausimu. Ugdytiniai akcentavo tinkamo elgesio svarbą (*reikėtų susikaupti*). **Lūkesčiai iš tėvų** buvo susiję su *pagalba vaikui (kad daugiau namuose prispaustų prie knygų ir diktantų), objektyvios informacijos perdavimu pedagogams (paaiškinti kas nesiseka), pozityvios informacijos suteikimu (pasakyti, kad labai stengiasi namuose), psichologiniu palaikymu (tėvai turi nuraminti, pasakyti, kad ant tavęs nešauksiu, nemušiu, ramiai pasišnekėti), vaiko individualumo pripažinimu (neturėtų mušti savo vaiko, nesimti drastiškų priemonių dėl blogo mokymosi), bendravimo kultūra (įsiklausyti į mokytoją ir stengtis suprasti savo vaiką)*. Taip pat labai ryški vaikų baimė tėvų agresijai, vaikai labai bijo mušimo bei šaukimo. **Lūkesčiai iš pedagogų** buvo susiję su tokiomis subkategorijomis kaip *objektyvi informacija (pasakyti, kad neina mokyti, kad nesupranti tos temos), pozityvi informacija (reikia ir pagirti), empatija ir supratimas (negali išduoti paslapčių)*. Kalbėdami apie lūkesčius iš pedagogų mokiniai dalijo patarimus, ką ir kaip reikėtų daryti žvelgiant į situaciją jų akimis (*mokytojai vertėtų padirbėti po pamokų ir nevertėtų kalbėti su tėvais; turėtų sumažinti užduočių skaičių*). Su mokinių savijauta ir lūkesčiais vėlesnių diskusijų metu buvo supažindinti tėvai ir pedagogai.

Tėvų subjektyvių refleksijų turinio analizė

1 diskusijos (tėvų vaidmuo ir dalyvavimo galimybės tenkinant vaiko SUP) analizė.

Diskusijos dalyviams buvo pasiūlytos dvi sumodeliuotos konfliktinės situacijos tarp tėvų, auginančių specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką ir pedagogų (žr. 16 priedą). Tėvai pasidalijo į dvi grupes ir pasiskirstė vaidmenimis: vieni situaciją vertino iš pedagogų pozicijų, kiti – iš tėvų. Vertinant antrąją situaciją, buvo dar kartą apsikeista vaidmenimis siekiant įvairesnės patirties (įsijautimo tiek į tėvų, tiek ir į pedagogų situaciją). Atlikus diskusijos turinio analizę nustatytos 5 kategorijos (*tėvų ir pedagogų bendravimas, tėvų vaidmuo ir dalyvavimas, pedagogų vaidmuo, specialioji pedagoginė pagalba, tėvų savijauta*) ir 27 subkategorijos

(leksinių – semantinių vienetų priskyrimas kategorijoms pateikiamas 17 priede). Siekiant pozityvių pokyčių **tėvų ir pedagogų bendravimo** srityje tėvams atrodė svarbus *dalijimasis informacija* tiesioginės sąveikos metu (*reikia kalbėtis apie tai*), nuolatinis *ryšių palaikymas ir bendravimas* (*daugiau reikia susitikimų ir pokalbių*), *pasitikėjimas* (*labai pasitikėjau mokytojais, kurie dirbo su mano vaiku*), *pozityvumas* (*ramus situacijos paaiškinimas*), *šeimoms individualumo pripažinimas* (*būna tėvų, kai niekas neįtinka*). Nesugebėjimas suderinti pozicijų ir *nuomonių skirtumai* vertinti kaip turintys neigiamą įtaką tarpusavio santykiams (*kiekvienas žiūri iš savo pozicijų*). Kalbėdami apie **tėvų vaidmenį ir dalyvavimą** vaiko ugdymo(si) procese diskusijos dalyviai akcentavo tėvų *iniciatyvą* (*pačiai reikia kreiptis į specialistus; mama turėtų rasti laiko savo vaikui*), svarbų savo vaidmenį (*tėvai gali paskatinti savo vaikus*), pagalbą vaikui namuose (*tėvai turėtų daugiau dirbti su vaiku namuose*), pastangas ginant vaiko interesus (*norėjau, kad būtų geriau*). Dėl kylančių konfliktų ar problemų tėvai linkę patys prisiimti kaltę (*tai pačios mamos problema; mama nelabai gilinasi į situaciją, nesiklauso*). Vertindami **pedagogų vaidmenį** dalyviai kaip svarbų veiksnį išskyrė ir pedagogų *iniciatyvą* bendraujant su tėvais (*reikėtų nulenkti rankų ir tiksliai mamai viską paaiškinti*), jų kompetenciją (*mokytojai kartais geriau žino kaip viskas yra*). Išskirtinis vaidmuo pedagogams skiriamas kuriant palankų mikroklimatą klasėje ir skatinant teigiamas bendraamžių nuostatas į neįgalius ugdytinius (*viskas priklauso nuo klasės mokytojo. Jei jis leis šaipytis...*). Tais atvejais, kai *mamai reikia pagalbos*, reikėtų *nukreipti ten, kur jai būtų suteikta pagalba* (*pagalba šeimai*), teikti *individualią pagalbą vaikui*. Teigiamą atmosferą kuria gebėjimas *pripažinti vaiko individualumą, empatiškumas*. Neigiamas reakcijas tėvams sukėlė pedagogų noras skirstyti ugdytinius *į silpnus ir stiprius* bei etiketizavimas („*niekam tikęs*“, „*visai durnas*“). Tokie neigiami veiksniai gali lemti ir **specialiosios pedagoginės pagalbos** siejimą su vaiko atskirtimi (*klasės vaikai mato, kad dalis mokinių per pamoką išeina mokytis kitur*). Dalyviai siūlė kasdienėje mokyklinėje leksikoje naudoti mažiau specifinių terminų ir pavadinimų (*dažnai spec. pedagogę vadina „durniukų mokytoja“*), nes dažnas žodžio „specialusis“ naudojimas verčia jaustis „kitokiu“. Svarbu stengtis pozityviai nuteikti bendraamžius leidžiant jiems apsilankyti specialiojo pedagogo kabinete (*nuvesti klasės vaikus kartu su spec. poreikių vaikais pas spec. pedagogę*), specialiajai pagalbai suteikiant teigiamą reikšmę (*garsiai nepasakyti sutrikimų*). Kalbėdami apie specialiąją pagalbą tėvai akcentavo specialistų kompetencijos svarbą (*reikia specialisto, kuris viską paaiškintų*), pagalbos savalaikiškumą ir kokybę (*jeigu laiku būtų pastebėta ir pradėta dirbti, problemų būtų mažiau*). Dalyviai gilinosi į savo kaip tėvų, **savijautą** ir išgyvenimus: *nusivylimo vaiku* jausmą (*visada galvojau, kad mano vaikas bus kaip ir kiti*), *bejėgiškumą* (*pritrūksta kantrybės*), *abejones savo kompetencija* (*galbūt nežinau kaip tai teisingai daryti*).

Antroji diskusija vyko dalyvaujant tiek tėvams tiek pedagogams. Jos analizė pateikiama 62 puslapyje, aptariant pedagogų 5 diskusijos (*tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas: lūkesčiai ir galimybės*) turinį.

Pedagogų subjektyvių refleksijų turinio analizė

1 diskusijos (sėkmingas atvejis iš mano patirties) analizė. Pedagogų buvo paprašyta pasidalinti savo patirtimi ir papasakoti sėkmingo specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio vaiko ugdymo situaciją ir apibūdinti su ja susijusias aplinkybes. Atlikus diskusijos turinio analizę išryškėjo 4 kategorijos ir 23 subkategorijos (žr. 18 priedą).

Pirmoji kategorija, kurioje identifikuotas didelis skaičius subkategorijų – tai *vaikas ir jo situacija*. Kalbėdami apie sėkmingus atvejus ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką, pedagogai kaip vieną iš labai svarbių veiksnių minėjo vaiko sutrikimo laipsnį bei jo ugdymosi poreikių dydį (*dažnai rezultatai pasiekiami dirbant su disgrafikais... sunkiau, kai vaikas turi intelekto sutrikimų; tas mokinys nebuvo riboto intelekto*) ir tai siejo su pozityviais poslinkiais vaiko ugdymo(si) procese ir geresniu rezultatu. Didesnei daliai pedagogų buvo itin svarbūs apčiuopiami ir akivaizdžiai matomi pozityvūs poslinkiai vaiko ugdymosi pasiekimuose (*džiugu, kai matai, kad mokiniui nebereikia skirti lengvinančios programos... kai jau sugeba dirbti su visa klase*), kurie vertinami kaip sėkmės įrodymas ir tik retesniais atvejais sėkmė siejama su nežymia individualia vaiko pažanga (*parašėm diktantą, vos neapsiverkiau iš džiaugsmo, kad jis sugebėjo taip susiimti*). Pedagogai išryškino veiksnius, kurie itin svarbūs siekiant sėkmės ir gali būti vertinami kaip teigiami veiksniai kuriant bendradarbiavimo santykius: *vaiko supratimas bei priėmimas, klasės draugų pagalba ir pripažinimas, vaiko pastangos ir stipri mokymosi motyvacija*. Kalbėdami apie pozityvią patirtį, pedagogai dalijosi mintimis ir apie kylančius sunkumus, negatyvius veiksnius. Jie pastebi psichologinę įtampą, kurią išgyvena specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai ir jų socialinę atskirtį nuo bendraamžių. Tai įvardijama kaip kliūtys siekiant sėkmės.

Pristatant sėkmingus ugdymo atvejus labai dažnai buvo kalbama apie *tėvų įtraukimą ir dalyvavimą* vaiko ugdymo(si) procese. Pedagogai pasakojo apie savo bendravimo su tėvais patirtį ir paminėjo nemažai veiksnių, turinčių teigiamos įtakos kuriant bendradarbiavimo santykius: *pozityvumas, konkretūs patarimai, šeimos ir vaiko pažinimas, parama (psichologinė, socialinė) šeimai, informacijos perdavimas*. Pedagogų diskusijų turinio analizė rodo, kad labiau orientuojamasi į vienkryptį informacijos perdavimą (*aš skambinau... kalbėjau; aš jai sakiau, kad taip gali nutikti*), o ne į abipusį dalijimąsi informacija, kuris yra labai svarbus sėkmingo bendradarbiavimo veiksnys. Vengimo reakcijos iš tėvų pusės (*labai sunku pasikviesti mamą į mokyklą, o jei ir ateina, tai visada turi daug reikalų ir stengiasi kuo greičiau ištrūkti*) buvo įvardintos kaip neigiamas veiksnys, apsunkinantis bendros veiklos procesą. Diskusijos metu

nebuvo išvengta noro *nuvertinti tėvų kompetencijas* ugdyti savo vaiką (*nežinau ko ji tokiu savo elgesiu siekia... ji nesupranta ko vaikui reikia*).

Kita tema, siejama su sėkmingu specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių ugdymu – tai ***pedagogų bendradarbiavimas***. Diskusijos metu dalyviai akcentavo *bendrojo ugdymo pedagogų bendravimo su specialistais svarbą, dalijimąsi informacija*, bendrojo ugdymo pedagogai *pripažino specialiosios pedagoginės pagalbos efektyvumą ir bendrumo jausmą*, kuris atsiranda bendromis pastangomis pasiekus tikslą, gerų rezultatų (*tai visos komandos darbo vaisius*). Kartais buvo kalbama apie visų ***ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimą: bendras problemų sprendimas*** (tėvai, specialistai, pedagogai), *individualūs pokalbiai*. Pavykus kartu su tėvais išdiskutuoti problemą pedagogai akcentavo tiek savo, tiek tėvų *pasitenkinimą bendros veiklos rezultatu*. Tarp aktyvių ugdymo proceso dalyvių buvo minimas ir ugdytinis. Diskusijos pabaigoje dalyvių buvo paprašyta apibendrinti visų pasisakiusių patirtį ir įvardinti specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų sėkmingą ugdymą užtikrinančius veiksmus. Pedagogų įvardinti veiksniai – *laiku pastebėti ir nustatyti vaiko sutrikimą; suteikti vaikui pagalbą; mokinio mokymosi motyvacija; teigiamas klasės mokinių požiūris; vaikus skatinti, pagirti už , kad ir menką pažangą; ryšys tarp mokytojo ir specialistų, tarp mokyklos ir šeimos auginančios spec. poreikių vaiką*. Jų įvardinti veiksniai buvo labiau susiję su vaiku, jo situacija, o nuo pačių pedagogų priklausantiems veiksniams buvo skiriama per mažai dėmesio, nors diskusijos metu buvo kalbama apie veiksnius, susijusius su: *tėvų įtraukimu ir dalyvavimu, pedagogų bendradarbiavimu, visų ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimu*. Kalbėdami apie ryšį tarp „mokyklos ir šeimos“ nesuteikė tam konkretesnio turinio ir buvo labiau deklaratyvus.

Individualių refleksijų turinio analizė

Individualių refleksijų turiniui analizuoti taip pat naudotas turinio (*content*) analizės metodas. Daugiausiai dalyvių pritarimo („Mintys, kurioms visiškai pritariu: ...“) susilaukė šie veiksniai: *ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimas, pozityvumas* (žr. 19 priedą). Po pirmosios diskusijos nebuvo nė vieno pedagogo, kuris būtų išreiškęs nepritarimą girdėtiems teiginiams. Tai galėtų rodyti kritiškumo stoką arba paviršutinišką požiūrį į diskutuojamą problemą. Apibūdindami savo savijautą, neretai apsiribojo bendro pobūdžio žodžiais „gerai“, „neblogai“, džiaugėsi galimybe dalytis informacija (*dalijomės darbo patirtimi; turėjau galimybę išgirsti kitų kolegų nuomonę*) ir tik keletas analizavo savo ir kitų patirtį (*visada įdomu išgirsti kaip sekasi kitiems, kokiais būdais sprendžia iškilusias problemas, vėliau tai galima panaudoti ir savo darbe*). Atsakydami į klausimą „Ko pasimokiau?“ dauguma pedagogų neįvardijo konkrečių dalykų, o labiau akcentavo vėl gi tą pačią galimybę dalytis informacija, apibendrinant turimas žinias (neįvardinant kokias). Keletas dalyvių jautėsi išmokę pažvelgti į situaciją kitu kampu, taip pat ir kantrybės dirbant tokį darbą. Po diskusijos atsirado poreikis kelti sau tikslus (*tobulėti,*

domėtis, skaityti, neužmigti), kas gali būti siejama su tarpusavio mokymo sąvoka ir pozityvia patirtimi.

2 diskusijos (vaiko vaidmuo tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius) analizė. Diskusijos inicijavimui buvo naudojama situacijų analizė (atvejai pateikiami 20 priede) ir pasikeitimo vaidmenimis metodas. Pedagogai pasidalijo į dvi grupes, kurių kiekviena gavo skirtingas situacijas, apibūdinančias ugdytinius, jų asmenybės, bendravimo su tėvais ypatumus. Pirmiausiai pedagogų buvo paprašyta įsijausti į vaiko situaciją, kai tėvai gauna kvietimą atvykti į mokyklą pasikalbėti apie vaiko mokymąsi, o vaikas pasilieka namuose; o vėliau – į situaciją, kai toks vaikas kartu su suaugusiais dalyvauja aptariant mokymosi problemas. Atlikus diskusijų turinio analizę nustatytos 4 kategorijos ir 23 subkategorijos (leksinių – semantinių vienetų priskyrimas kategorijoms pateikiamas 21 priede).

Kalbėdami apie *vaiko savijautą ir lūkesčius nedalyvaujant bendrame pasitarime* pedagogai, atsižvelgdami į aprašytus individualius atvejus prognozavo *pozityvios (praneš, jog man gerai sekasi moksluose)* arba *negatyvios informacijos lūkesčius (bus blogai), pasitikėjimą suaugusiais (grįžę tėvai viską papasakos man),* arba *galimą suaugusiųjų (tėvų) autoritarizmą (tėvai neklausys mano paaiškinimo)* ir *neigiamas emocijas (jam labai neramu, negali surasti sau vietos).* Vaiko savijautą ir lūkesčius pedagogai siejo su šeimos charakteristika, galimu tėvų elgesiu su vaiku.

Prasidėjus diskusijai apie vaiko dalyvavimo galimybes ir su tuo susijusius teigiamus ir neigiamus dalykus, pedagogai paminėjo vienodą teigiamų ir neigiamų veiksmų skaičių (žr. 7 lentelę ir 21 priedo, 2, 3 lenteles).

7 lentelė

Vaiko dalyvavimo aptariant problemas teigiami ir neigiami veiksniai

Neigiami vaiko dalyvavimo aptariant problemas veiksniai	Teigiami vaiko dalyvavimo aptariant problemas veiksniai
<i>Baimė (blogo vaiko savijauta)</i> <i>Tėvų ir pedagogų nesutarimai</i> <i>Vaiko manipuliavimas suaugusiais</i> <i>Bendravimo su tėvais sunkumai, tėvų kaltinimas</i> <i>Smurtas šeimoje</i>	<i>Galimybė atstovauti savo interesus</i> <i>Tėvų neigiamų nuostatų keitimas</i> <i>Pozityvios informacijos gavimas/suteikimas</i> <i>Gera vaiko savijauta</i> <i>Visapusiškas problemos pažinimas</i>

Vis dėlto vaiko dalyvavimo svarba nebuvo sumenkinta ir atsižvelgdami tiek į pozityvius, tiek į negatyvius veiksmus dalyviai numatė **sėkmingo vaiko dalyvavimo aptariant problemas sąlygas:** *vaiko išankstinis paruošimas, šeimos ir vaiko individualumo pažinimas, informacijos tėvams suteikimas, savanoriškas vaiko dalyvavimas, aktyvus vaiko vaidmuo pasitarimo metu, susitikimų sistemingumas, proceso nenutrūkstamumas ir ilgalaikiškumas, pedagogų paruošimas bendram problemų sprendimui, specialistų kompetencijos pripažinimas,* kurie sutampa su teorinio bendradarbiavimo modelio kriterijais ir gali būti vertinami kaip teigiami veiksniai.

Individualių refleksijų turinio analizė. Išanalizavus kiekvieno iš dalyvių individualių refleksijų turinį (žr. 22 priedą) paaiškėjo, kad dalyviai labiausiai pritarė (“Mintys, kurioms visiškai pritariu: ...”) tokiems veiksniams kaip *vaiko įtraukimas, pozityvumas, pedagogų pasiruošimas bendram problemų sprendimui, tikėjimas vaiko galimybėmis*. Pastarasis nebuvo paminėtas grupinės diskusijos metu ir išryškėjo tik individualiam lygmenyje, tačiau gali papildyti bendrą teigiamų veiksmų sąrašą. Antrosios diskusijos metu pedagogai buvo aktyvesni, drąsiau reiškė savo nuomonę (lyginant su pirmąja diskusija). Net septyni dalyviai išreiškė nepritarimą vienai ar kitai nuomonei. Kai kurių pedagogų pasipriešinimo sulaukė tokios kategorijos kaip *vaiko įtraukimas (ne į visus susirinkimus reiktų kviešti mokinius), būdų pritaikomumas (vyresnėse klasėse yra sunkiau pritaikyti tinkamą metodą)*. Kalbėdami apie savo savijautą nemaža dalis dalyvių ją apibūdino kaip gerą, džiaugėsi galimybe pasisakyti ir pasitikrinti savo nuomonę: *smagu kai ir kiti kolegos pritaria tavo mintims. Jauti palaikymą ir susikalbėjimą*. Kai kurie aktyviai įsitraukė: *buvo įdomu diskutuoti*. Atsakydami į klausimą: “Ko pasimokiau?” pedagogai akcentavo *įgytas naujas žinias ir naują patirtį (tai buvo nauja patirtis), galimybę pasidalinti informacija (galėjau pasidalinti savo mintimis su kolegomis)*, bendra diskusija paskatino keisti savo veiklą – planuoti ir įgyvendinti naujoves (*reikėtų pabandyti visus sukviesti į pasitarimą*). Tikėtina, kad pasirinkti metodai (situacijų analizė, pasikeitimas vaidmenimis) paskatino pedagogų empatiškumą, atsakingesnę požiūrį į nagrinėjamą problemą ir didesnę aktyvumą.

3 diskusijos (tėvų dalyvavimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius) analizė.

Trečiajai diskusijai pradėti pedagogams buvo pasiūlytos dvi sumodeliuotos konfliktinės situacijos tarp tėvų, auginančių specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką ir pedagogų (žr. 16 priedą). Pedagogai pasidalijo į dvi grupes ir pasiskirstė vaidmenimis: vieni situaciją vertino iš pedagogų pozicijų, kiti – iš tėvų. Analizuodami antrąją situaciją dalyviai dar kartą apsikeitė vaidmenimis, kad kiekvienas turėtų galimybę pabūti tėvų “kailyje”. Išanalizavus diskusijos turinį buvo identifikuotos 4 kategorijos ir 24 subkategorijos (leksinių – semantinių vienetų priskyrimas kategorijoms pateikiamas 23 priede). Pasikeitimas vaidmenimis leido pedagogams įsivaizduoti ir prisiminti **tėvų savijautą ir galimas reakcijas**: *stresas, baimė (tėvai bijo tų programų, įrašų vertinimo komisijų), kaltės jausmas (dažnai tėvai jaučia kaltę už vaikų nesėkmes), gėda (tėvai gėdijasi prieš kaimynus, gimines, bendradarbius, kad jų vaikas kitoks), nepasitikėjimas (neretai tėvai specialistų išsakytą nuomonę “pasitikrina” su artimaisiais ir t. t.), priešiškus, kaltinimai kitiems (gynybinė mamos reakcija, ji kaltina kitus, turėdama sau susikūrus pateisinamą priežastį savo elgesiu), susimąstyti, kokia **pedagogų savijauta**, reakcijos atsiradus konfliktui su tėvais: *pyktis (pikta, kodėl tėvai neateina į mokyklą kviečiami), nusivylimas (Kontaktas tarp tėvų ir pedagogų liko neužmegztas)*. Daugiausiai teiginių buvo susijusių su **tėvų įtraukimo ir dalyvavimo** kategorija. Diskusijos metu dalyvių aktyvumas buvo gana didelis, kas galbūt lėmė didelį*

subkategorijų skaičių (16) ir liudijo problemos aktualumą. Išanalizavus diskusijų turinį paaiškėjo, kad ne visos subkategorijos gali būti vertinamos kaip teigiami veiksniai ir tapti bendradarbiavimo modelio struktūriniais elementais, nes buvo priešingos teorinio modelio kategorijoms. Teigiamiems veiksniams galima priskirti tokias subkategorijas kaip *išklausymas, šeimos pažinimas, atsakomybės pasidalijimas, kalbos paprastumas, šeimos individualumo pripažinimas, tėvų kompetencijų pripažinimas, dalijimasis informacija, empatija, abipusė iniciatyva, parama šeimai, parama pedagogams, atvirumas, susitikimų sistemingumas (planuoti susitikimai), pozityvios informacijos suteikimas*.

Tėvų ir pedagogų tarpusavio santykių sudėtingumą rodo vis dar dažni ir pasikartojantys kaltinimai tėvams *pasyvumu*, noras pažeminti tėvus ir *nesugebėjimas pripažinti jų individualumo (ką jau ta mama išmano apie mokyklą. Ji žino tiek, kiek prisimena nuo savo laikų)*. Atkreiptas dėmesys į pagalbą vaikui, integruojantis bendruomenėje, svarbą.

Diskusijos pabaigoje apibendrinami savo patirtį dalyviai akcentavo šiuos veiksniai: *įsijautimas į tėvų situaciją (empatija); įvairių bendravimo formų taikymas (kai tėvai gali susitikti su specialistais); pastebėti net menkiausių vaiko pažangą*. Formuliuodami teiginius dalyviai stokojo teorinių sąvokų, bet akcentavo teigiamą reikšmę turinčius veiksniai.

Individualių refleksijų turinio analizė. Po trečiosios diskusijos dažniausiai dalyviai (individualiam lygmenyje) pritarė tokioms subkategorijoms kaip *šeimos individualumo pripažinimas, empatija, psichologinės žinios ir geri bendravimo įgūdžiai, pozityvumas, nuoširdumas, bendradarbiavimo formos ir metodai, dalijimasis informacija, tėvų įtraukimas* (žr. 24 priedą). Nuomonės ne visada sutapo kalbant apie *šeimos individualumo pažinimą*: kai kurios mokytojos mano, kad *mokytojas negali tiek laiko skirti vaikui, kiek jo šeima*. Tokia pozicija patvirtina faktą, kad kai kurie pedagogai labiau norėtų dirbti tik su vaiku, ignoruodami galimybę visapusiškai pažinti vaiką ir jo aplinką. Kai kurie dalyviai nepritarė minčiai, kad *tėvams reiktų pataikauti (nereikėtų gražinti esamos situacijos, tėvai turi žinoti realią situaciją)*. Trečiojo susitikimo metu vieni dalyviai jautėsi *gerai*, kiti jautė *nepasitenkinimą* dėl negalėjimo išsakyti savo nuomonės iki galo. Diskusija vyko labai aktyviai ir reikalavo dalyvių greitos orientacijos, gebėjimo oponuoti ir argumentuoti savo mintis. Individualių refleksijų turinio analizė parodė, kad dauguma dalyvavusių pedagogų ištraukė, diskutuojamus atvejus lygino su savo patirtimi, kėlė sau klausimų (*kilo daug, įvairių minčių*), o tokio turinio teiginių skaičiaus didėjimas leidžia manyti, kad dalyviai vis labiau ištraukia, reflektiviai vertina nagrinėjamas temas. Viena pedagogė teigė, jog ji *liko nepatenkinta šios dienos diskusija. Neturėjo galimybės išsakyti savo nuomonę iki galo*.

Vertindami diskusijos naudą sau, dalyviai jautėsi patobulinę savo *bendravimo įgūdžius, įgiję naujų žinių*, kai kuriuos diskusija paskatino kelti *naujus tikslus*.

4 diskusijos (pedagogų bendradarbiavimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius) analizė. Kaip stimulus diskusijai buvo naudojama sumodeliuota konfliktinė situacija (žr. 25 priedą) tarp bendrojo ugdymo pedagogo ir specialisto (specialiojo pedagogo). Dalyviai pasiskirstė į dvi grupes pagal realias savo pareigas: specialistai (logopedas, specialieji pedagogai, socialinis pedagogas, psichologas ir specialiojo ugdymo koordinatorius) ir bendrojo ugdymo pedagogai (dalykų mokytojai). Šių grupių nariai prisiėmė tuos vaidmenis, kurių tikrovėje neatlieka: specialistai turėjo įsivaizduoti esant bendrojo ugdymo pedagogais, o bendrojo ugdymo pedagogai – specialistais, ir iš šių pozicijų vertinti situaciją. Aptarus situacijas pedagogai tose pačiose grupėse naudojant “minčių lietaus” metodą ant popieriaus lapo surašė lūkesčius iš specialistų (jei tai buvo bendrojo ugdymo pedagogai) arba iš bendrojo ugdymo pedagogų (jei tai buvo specialistai) bei iš specialiojo ugdymo koordinatoriaus (abi grupės). Buvo aptarti lūkesčiai ir jų realizavimo galimybės.

Kalbėdami apie bendrojo ugdymo pedagogų bendradarbiavimą su specialistais dalyviai minėjo tiek teigiamus, tiek neigiamus jų veiklą lemiančius veiksnius (žr. 8 lentelę ir 26 priedą).

8 lentelė

Pedagogų bendradarbiavimą veikiančys teigiami ir neigiami veiksniai

Neigiami veiksniai	Teigiami veiksniai
<i>Bendravimo įgūdžių stoka</i> <i>Nepasidalijimas vaidmenimis ir atsakomybe</i> <i>Laiko stoka</i> <i>Vaikų manipuliacijos</i> <i>Nesidalijimas informacija</i> <i>Pedagogų neigiamos nuostatos</i> <i>Atsakomybės stoka ar noras atsakomybę perduoti kitam</i>	<i>Koordinatoriaus parama</i> <i>Iniciatyva</i> <i>Empatija</i> <i>Konkretus planavimas ir bendradarbiavimo formų numatymas</i> <i>Lankstumas</i>

Analizuodami konfliktinę situaciją pedagogai ieškojo konflikto priežasčių ir labiau orientavosi į neigiamus veiksnius, tačiau vėliau ėmė ieškoti konflikto išvengimo ir sprendimo būdų. Lūkesčių išsiaiškinimas leido įvertinti jų pagrįstumą bei realumą, atrasti nuomonių bei norų panašumus ir skirtumus. Bendrojo ugdymo pedagogai iš specialistų tikisi *sisteminę dalijimosi informacija apie vaiko pasiekimus, informacijos apie specialiųjų poreikių vaikus, pagalbos klasėje teikiant pagalbą vaikui, metodinės paramos*. Specialistai išsakydami savo lūkesčius bendrojo ugdymo pedagogams akcentavo *teigiamą požiūrį į vaiką, turintį specialiųjų ugdymosi poreikių, sistemingą dalijimąsi informacija apie vaiko pasiekimus, iniciatyvą, empatiją*. Iš specialiojo ugdymo koordinatoriaus specialistai ir bendrojo ugdymo pedagogai tikisi *iniciatyvos organizuojant tėvų ir pedagogų švietimą, paramos sprendžiant konfliktus, informacijos sklaidos, efektyvios organizacijos ir vadovavimo*.

Veikla grupėje paskatino labai atvirą diskusiją (*Dažnai tenka gaudyti mokytojus; Įduodi užpildyti kokią formą ir žiūrėk kai paprašai sako, kad niekas nieko nedavė; Reikia nuolat prašyti, priminti ką turi padaryti mokytojai; Vyr.klasių mokytojai turi skirtingą pamokų skaičių per dieną, todėl į SUK posėdžius atleikia kada gali, kada patogiu, ne visada išgirsta reikiamą informaciją*) ir konkrečių priemonių paiešką susidariusiai situacijai keisti (*Mūsų bendravimas nesisteminas: susitinkam koridoriui prasilenkdamos – pakalbam, nesusitinkam – dažnai nusprendžiam ką daryti pačios; Reiktų numatyti tokius dalykus aiškiau ir apibrėžčiau*).

Formuluodami apibendrinamuosius diskusijos teiginius dalyviai akcentavo labai svarbius ir su teoriniu bendradarbiavimo modeliu sutampančius veiksnius: *sukurti bendros veiklos sistemą (tačiau konkrečių formų nenurodė); savo vaidmens suvokimas ir atsakomybės prisiėmimas; tėvų įtraukimas*.

Individualių refleksijų turinio analizė. Individualiose anketose dalyviai beveik vienbalsiai pripažino *dalijimosi informacija ir bendros veiklos sistemos* sukūrimo svarbą, pritarė, jog būtinas *pasidalijimas vaidmenimis ir atsakomybe, tolerancija ir tėvų įtraukimas* į vaiko ugdymo procesą (žr. 27 priedą). Buvo pedagogų, kurie svarstė, jų manymu, tinkamiausias bendradarbiavimo formas (*Nebus naudos jei visi sueis į krūvą, galbūt reiktų mokytojus grupuoti pagal dalykus. Tada jie savo “kalba” galės pasidalinti savo gerąja patirtimi*). Apibūdinant savijautą vyravo teigiamos emocijos (*patiko dalyvauti diskusijoje*), pedagogai įsitraukė ir aktyviai dalyvavo (*buvo kalbama apie man svarbius dalykus*), kai kurie džiaugėsi galimybe išsakyti savo nuomonę (*labai norėjau išsakyti savo nuomonę, pateikti savo pasiūlymus dėl bendradarbiavimo*). Tačiau viena iš dalyvių vis dar jautėsi blogai ir pasak jos *tos mūsų kalbos man atrodo* bevertės. Apibendrinus atsakymų į klausimą “Ko pasimokiau?” rezultatus išryškėjo trys visus atsakymus vienijančios kategorijos: naujos žinios, savęs nukreipimas, dalijimasis informacija.

5 diskusijos (tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas: lūkesčiai ir galimybės) analizė. Šios diskusijos metu kartu dalyvavo pedagogų ir tėvų grupės. Pagrindinis šios diskusijos tikslas – išsiaiškinti tarpusavio lūkesčius, galimybes. Tuo tikslu buvo organizuojama veikla grupėse (tėvų ir pedagogų). Pasiūlyta grupėje apsvaistyti, ko tėvai tikisi iš pedagogų, pedagogai iš tėvų. Savo pageidavimus dalyviai surašė popieriaus lape. Lūkesčiai buvo viešai aptariami ir svarstomos jų realizavimo galimybės (žr. 28 priedą ir 9 lentelę).

9 lentelė

Tėvų ir pedagogų lūkesčiai bei galimybės

Tėvai		Pedagogai	
Lūkesčiai iš pedagogų	Galimybės	Lūkesčiai iš tėvų	Galimybės
Empatijos Vaiko individualumo pripažinimo Pagalbos vaikui kuriant socialinius ryšius	Savo kompetencijų nuvertinimas Pagalbos vaikui suteikimas namuose Psichologinis vaiko	Pasitikėjimas pedagogais Iniciatyva Vaiko negalės pripažinimas	Individualios konsultacijos tėvams Pagalba vaikui ir šeimai Švietimas

Šeimos priėmimo Konkrečių patarimų Dažnesnių susitikimų su specialistais Psichologinės paramos šeimai	palaikymas Dažnesni susitikimai su specialistais		
--	--	--	--

Išsakydami savo lūkesčius tėvai pirmiausiai akcentavo požiūrio į vaiką problemą. Tikėdamiesi pedagogų empatiškumo tėvai prašė *supratimo ir pakantumo mūsų vaikams*, pagalbos vaikui kuriant socialinius ryšius (*moralinės paramos pamokų metu ir padedant bendrauti su klasės draugais*), konkrečių patarimų (*reikalingi konkretūs patarimai, kad žinotume kas geriau ir kaip reikia elgtis*), dažnesnio bendravimo su specialistais (*dažniau bendrauti su spec. pedagoge, logopede, psichologe*). Kalbėdami apie savo galimybes padėti vaikui, tėvai pirmiausiai pabrėžė savo kompetencijų stoką (*nebeturiu jau tiek žinių, kad galėčiau paaiškinti*), tačiau prisiėmė atsakomybę už reikalingos pagalbos vaikui suteikimą namuose (*ką suprantu visada padedu ruošti*), vaiko psichologinį palaikymą (*gal ne visada tai darome, bet iš tiesų tai nėra sudėtinga ir nieko nekainuoja*), teigė, jog būtų gerai dažnesni tokie bendri susitikimai su specialistais.

Pedagogai išreiškė norą, kad tėvai bendraudami jais *labiau pasitikėtų* ir tarsi atsakydami į tėvų būgštavimus teigė, kad *mes norime padaryti kaip vaikui būtų geriau, tikrai nesistengiame pakenkti*. Pedagogai labiau linkę iniciatyvos laukti iš tėvų (*norėtumėme didesnės iniciatyvos bendrauti su mumis iš jūsų pusės*), prašė tėvų *priimti savo vaiką tokį koks jis yra. Suprasti, kad jis gal kiek kitoks nei kiti ir galbūt niekada nebus toks kaip kiti. Todėl neverta vaiko barti jei jis negeba ko nors išmokti ar atlikti*. Kalbėdami apie galimybes pedagogai siūlė kreiptis į mokykloje dirbančius specialistus (*mokykloje dirba komanda specialistų, kurie visada mielai priims ir pakonsultuos iškilusiais klausimais*), taip pat buvo siūloma imtis šeimų švietimo (*galime organizuoti mini seminarus iškilusiais klausimais arba padėti susirasti reikalingos literatūros rūpimais klausimais*).

Apibendrinami grupės veiklą tiek pedagogai, tiek ir tėvai pripažino abipusę *iniciatyvos stoką*, kas aktualizuoja būtinybę suvienyti jėgas ir kartu siekti bendro tikslo.

Individualių refleksijų turinio analizė. Anketas individualiai pildė ir pedagogai, ir tėvai. Daugiausia dalyvių pritarimo sulaukė tokie veiksniai kaip *pagalba vaikui ir šeimai, tarpusavio sąveikų įvairovė, šeimos individualumo pripažinimas, pozityvumas, dalijimasis informacija, tėvų iniciatyva, abipusė iniciatyva, bendras problemų sprendimas, svarbus tėvų vaidmuo* (žr. 29 priedą). Nepritariančių buvo tik keletas. Vienam dalyviai nepatiko tėvų teisinimasis laiko stoka (*nesutinku, kad tėvai neranda laiko patikrinti namų užduotis. Kodėl jie tuomet nori, kad mes pamokoje kiekvienam vaikui skirtume pakankamai laiko, kai patys negeba prižiūrėti vieno*), kitas – nepritarė tėvų išsakytai minčiai, *jog mokytojai nesupranta vaikų, neįvertina jų galimybių. Gal*

tik mažai pamokoje laiko kiekvieno individualiam priėjimu. Analizuojant su dalyvių savijauta susijusius leksinius – semantinius vienetus pastebėta gera tiek tėvų, tiek pedagogų savijauta, didelis susidomėjimas (*buvo įdomu išgirsti kitų nuomonę ir padiskutuoti*), bendrumo jausmas (*džiugu jausti ir kitos pusės (tėvų) paramą*). Pedagogės, kurios jautėsi blogai, šioje diskusijoje nedalyvavo. Po šios diskusijos užfiksuota gana nemažai leksinių semantinių vienetų susijusių su naujų žinių kategorija. Pedagogai pripažino savo iniciatyvos svarbą (*skatinti tėvus bendradarbiauti*), pagalbos svarbą ne tik vaikui, bet ir tėvams (*dažniau kalbėti su tėvais, kad jie įgautų pasitikėjimą ir būtų drąsesni*), bendravimas pripažintas labai veiksmingu būdu susitarti ir spręsti problemas (*kartu susėdus galima rasti problemos sprendimo būdą*). Buvo formuluojami nauji savo veiklos tikslai (*rengti informacinio pobūdžio rekomendacijas tėvams bei pedagogams*).

6 diskusijos (bendradarbiavimo būdai ir metodai) analizė. Šios diskusijos metu buvo naudojamas “minčių lietaus “ metodas ir tokiu būdu ieškoma naujų bendradarbiavimo formų, metodų, aptariamų jų pritaikymo galimybių ugdymo praktikoje (žr. 10 lentelę ir 30 priedą). Dalyviai aptarus metodus surašė ant popieriaus lapo kaip sau priimtinius. Pedagogai pripažino, kad **būtina bendradarbiavimo formų ir metodų įvairovė ir jų derinimas tarpusavyje.**

10 lentelė

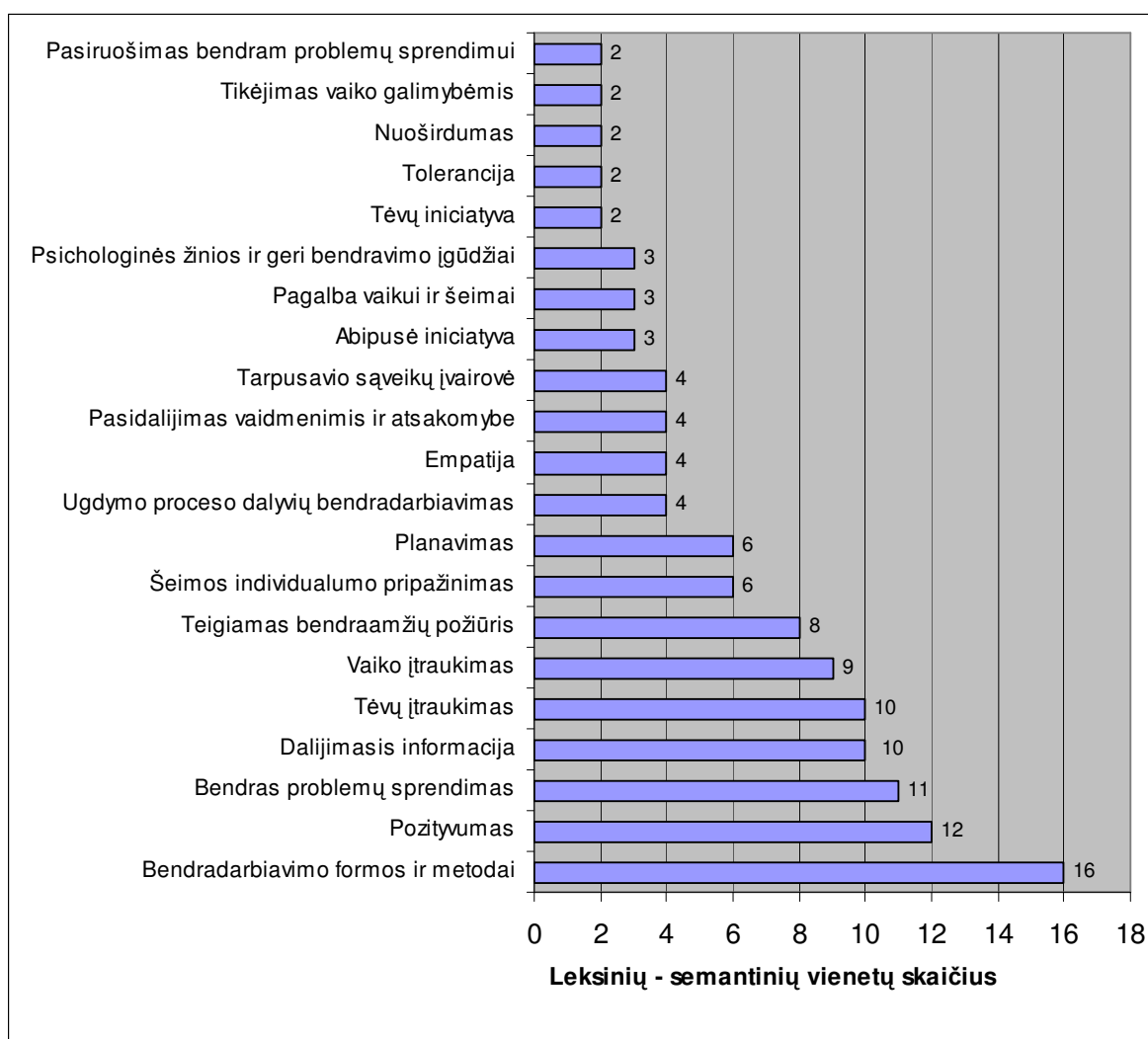
Bendradarbiavimo priemonės (formos, metodai)

	<i>Bendradarbiavimo būdai, metodai, formos</i>
<i>Bendras problemų sprendimas (tiesioginė sąveika)</i>	Specialiojo ugdymo komisijos (SUK) posėdžiai Iš anksto suplanuoti bendri susitikimai, kurių dažnumas priklausytų nuo individualios situacijos
<i>Dalijimosi informacija būdai (netiesioginė sąveika)</i>	“Keliaujantis sąsiuvinis” skirtas informacijos pasikeitimui. Jame galėtų rašyti tiek pedagogai, tiek ir tėvai Ataskaitos apie pasiekimus (kiekvieno trimestro pabaigoje trumpai parašoma kas sekėsi, kas sunkiau ir pan.) Elektroninis dienynas, kuriame pedagogai gali parašyti ne tik pažymius, bet ir savo pastabas, pagyrimus Pokalbiai telefonu (esant skubiems, neatidėliotiniams darbams)
<i>Vienkrypčiai informacijos perdavimo būdai</i>	Informaciniai susirinkimai (tėvams, pedagogams)
<i>Individualūs bendradarbiavimo būdai</i>	Individualios konsultacijos tėvams ir vaikui (pedagogų, reikalingų specialistų) Individualios konsultacijos pedagogams
<i>Neformalūs bendravimo būdai</i>	Neformalūs susitikimai su tėvais užklasinės veiklos metu Neformalūs pedagogų susitikimai, pokalbiai pertraukų metu

Kalbant apie sėkmingos veiklos sąlygas buvo akcentuojamas tinkamas laiko, veiklos planavimas (*apie susitikimus turi būti pranešama iš anksto ir visiems*), sistemingumas (*svarbu, kad susitikimai neapsiribotų vienu susitikimu*).

Individualių refleksijų turinio analizė. Individualiai vertindami diskusijos metu girdėtas mintis, pedagogai labiausiai pritarė *bendram problemų sprendimui, susitikimų planavimui,*

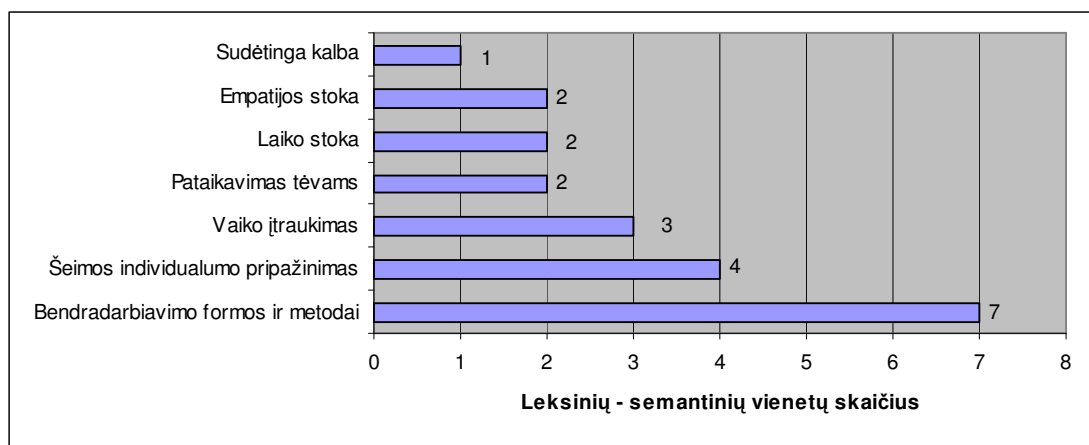
bendradarbiavimo formoms ir metodams, tarpusavio sąveikai (žr. 31 priedą). Pedagogai nenorėjo sutikti, kad jų kalba nesuprantama, kai kurie išvelgė bendradarbiavimo formų netobulumų (“Keliaujantys sąsiuviniai” gali nepasiteisinti vyresnėse klasėse. Vaikai gali meluoti. Tai gali būti ne pats tinkamiausias būdas bendrauti). Vyravo gera savijauta, dalyviai patyrė bendrumo jausmą (supratau, kad kartu mes kažką galime nuveikti). Atsakydami į klausimą “Ko pasimokiau?” pedagogai jautėsi įgiję žinių, susijusių su bendradarbiavimo formomis ir metodais (gavau daug informacijos apie įvairius bendradarbiavimo metodus), diskusija paskatino pripažinti aktyvaus vaiko vaidmens svarbą (supratau, kad į susitikimus galima įtraukti ir vaikus. Niekada apie tai nepagalvodavau), apmąstyti savo veiklą ir jos tobulinimo galimybes (liko tik išbandyti aptartus būdus).

8 pav. Kategorijos, kurioms dažniausiai buvo pritarta individualiame lygmenyje (po kiekvienos diskusijos)

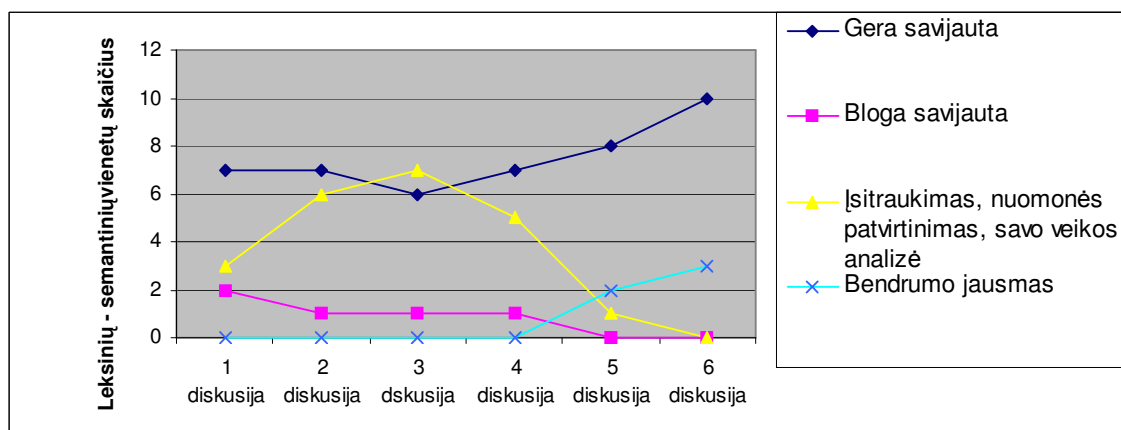
Daugiausiai pedagogų nepritarimo individualiame lygmenyje susilaukė veiksniai, kuriuos atspindi šios kategorijos (žr. 9 paveikslą): vienokių ar kitokių **bendradarbiavimo formų ir metodų tinkamumas** ir pritaikomumas, **šeimos individualumo pažinimas**, **vaiko įtraukimas**

aptariant jo problemas, pataikavimas tėvams, laiko bei empatijos stoka. Galima konstatuoti, kad daugiausia prieštaravimų kilo dėl bendradarbiavimo formų ir metodų tinkamumo bei pritaikomumo aukštesnėse klasėse. Neretai buvo išsakoma mintis, jog aukštesnėse klasėse bendradarbiavimas reikalauja tam tikros metodikos, turi savo specifiką.

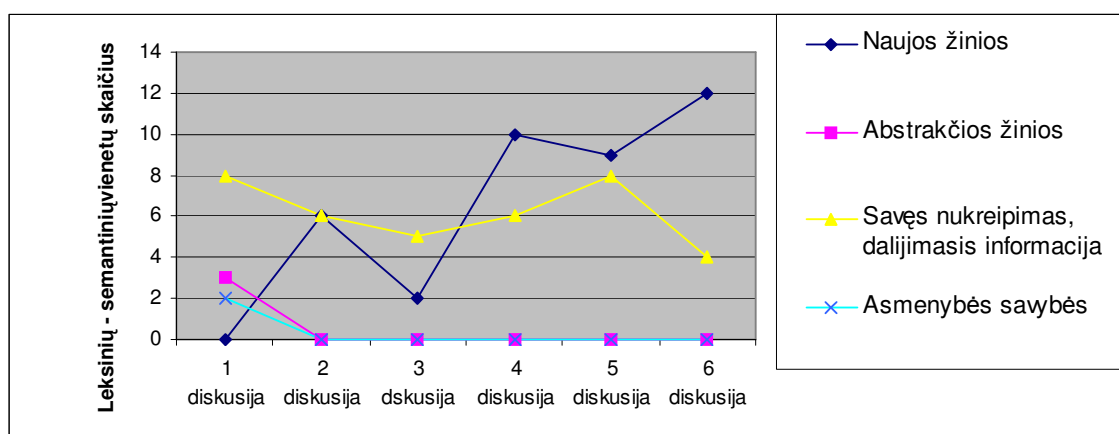
9 pav. Kategorijos, kurioms dažniausiai buvo prieštaraujama individualiame lygmenyje (po kiekvienos diskusijos)

Diskusijų eigoje grupės nariai priprato vienas prie kito ir diskutuodami jautėsi vis geriau, labiau įsitraukė į šį procesą. Su *gera savijauta* susijusių leksinių – semantinių vienetų kiekvienos diskusijos metu vis daugėjo (žr. 10 paveikslą). Keturiuose diskusijose buvo dalyvių, kurios jautėsi blogai, nes ne viską galėjo pasakyti, ne visada rado bendrą kalbą su kitomis kolegėmis. Likusiose diskusijose pedagogės, kurios blogai jautėsi nedalyvavo. Pedagogai analizavo savo veiklą praktinėse situacijose (pateikiant sumodeliuotas situacijas ir taikant pasikeitimo vaidmenimis metoda). Galima teigti, kad šie metodai skatina kritinę analizę, savirefleksijas (*kilo daug, įvairių minčių; pagalvojau, kad turiu labai panašią situaciją ir savo klaseje*). Per paskutiniąsias dvi diskusijas išryškėjo *bendrumo jausmo* kategorija. Pedagogės džiaugėsi kai jų nuomonės sutapo su kolegių, taip pat kai jų nuomonę patvirtino kiti diskusijos dalyviai.

10 pav. Pedagogų savijautos pokyčiai diskusijų metu

Apibendrinus atsakymo į klausimą “Ko pasimokiau?” rezultatus paaiškėjo, jog labiausiai išsiskyrė *naujų žinių* kategorija (žr. 11 paveikslą). Pirmosios diskusijos metu neužfiksuota nė vieno leksinio – semantinio vieneto, atitinkančio šios kategorijos turinį, tačiau nustatyta *abstrakčių žinių* kategorija. Daugiausiai naujų žinių pedagogai įgijo paskutinių trijų diskusijų metu. Veikla sutelktoje grupėje paskatino pedagogus kelti sau naujus tikslus, planuoti galimas intervencines priemones (*savęs nukreipimo* kategorija). Diskusijos sutelktoje grupėje dalyvius paskatino viešą *dalijimąsi informacija*. Tai galima vertinti kaip pozityvų reiškinį, susijusį su tobulėjimu. Didžiausias leksinių – semantinių vienetų skaičius šioje subkategorijoje užfiksuotas po pirmosios diskusijos. Taip pat pirmosios diskusijos metu kai kurie dalyviai pasimokė iš kolegų *kantrybės, šaltumo (asmenybės savybės)*.

11 pav. Pedagogų tobulėjimo pokyčiai

2. 3. 3. Bendradarbiavimo priemonių išbandymas sprendžiant realius probleminius atvejus

Po paskutinės diskusijos sutelktoje grupėje pedagogams buvo pasiūlyta išbandyti numatytas bendradarbiavimo priemones. Pirmiausiai buvo nuspręsta pabandyti organizuoti visų ugdymo proceso dalyvių (vaikų, tėvų, pedagogų) susitikimus ir vaiko mokymosi pasiekimų ir problemų analizę su tomis šeimomis, kurios dalyvavo tyrime, tokiu būdu išbandant aptartas bendradarbiavimo priemones. Susitikimai buvo planuojami specialistų iniciatyva. Pedagogai buvo konsultuojami pasirengimo susitikimams klausimais, suteikiama informacijos apie galimą susitikimo eigą, mokinių paruošimą dalyvauti aptariant savo problemas (žr. 32 priedą). Įvyko penki specialiojo ugdymo komisijos posėdžiai, kurių metu buvo sprendžiami realūs probleminiai atvejai. Posėdžiuose buvo kviečiamas mokinys, turintis specialiųjų ugdymosi poreikių, jo tėvai, dalykų mokytojai, klasės auklėtojas, specialistai (specialusis pedagogas, socialinis pedagogas, psichologas), mokyklos specialiojo ugdymo komisijos vadovas, mokyklos direktorius (vienos mamos pageidavimu). Posėdžiai vyko tėvams patogiu laiku. Į posėdžius atvyko visi kvieštieji mokiniai (išskyrus vieną atvejį, kuomet dėl objektyvių priežasčių mokinė negalėjo dalyvauti

susitikime. Tačiau jos problema buvo sprendžiama dviejuose posėdžiuose ir viename iš jų ji dalyvavo), jų tėvai (t. y. mamos), ugdantys pedagogai, administracijos atstovai ir specialistai. Pirmojo posėdžio metu tyrimo organizatoriai tiesiogiai dalyvavo šioje veikloje, kituose posėdžiuose sąmoningai buvo skatinama pedagogų savarankiška veikla ir siekiama proceso natūralumo. Posėdžių turinys buvo stenografuojamas, tačiau pokalbių turinys nebuvo detaliai analizuojamas pokalbių turinio požiūriu. Praėjus kelioms dienoms po susitikimų, kuriuose buvo analizuojami realūs probleminiai atvejai, visi dalyvavę asmenys buvo apklausiami individualaus interviu metodu. Tokiu būdu buvo siekiama paskatinti institucinės ir individualios elgsenos pokyčių refleksijas. Pokalbio turinys buvo analizuojamas naudojant turinio (*content*) analizės metodą.

Ugdytinių refleksijų turinys ir jo analizė.

Apklausiant ugdytinius buvo pateikiami panašūs klausimai (žr. 33 priedą), kaip ir interviu metu, kuris vyko tik prasidėjus tyrimui (prieš diskusijas sutelktoje grupėje). Ugdytiniai atsakė į tokius klausimus: „Ar pasikeitė kas nors dėl tavo mokslų po to, kai mes kalbėjomės paskutinį kartą? Jei taip, tai kas?"; „Ar tu dalyvavai, kai mokytojai ir tėvai kalbėjo apie tavo mokymąsi? Papasakok, kas ten vyko"; „Koks tu esi?"; „Koks norėtum būti?"; „Ką apie tave galvoja kiti (tėvai, mokytojai, draugai)?"; „Ką tau reiktų daryti, kad geriau sektųsi mokytis?"; „Kodėl tu eini pas spec. pedagogę, logopedę?“. Buvo apklausti keturi ugdytiniai (specialiojo ugdymo komisijos nariai analizavo šių mokinių probleminius atvejus): 1 berniukas ir 3 mergaitės.

1 ugdytinis. 14 metų berniukas, mokosi 7 klasėje. Pedagoginė psichologinė tarnyba nustatė ugdymo(si) sunkumus dėl raidos sutrikimo: riboto intelekto ir skyrė specialiąją pedagoginę pagalbą. Mokiniui adaptuojamos visų mokomųjų dalykų programos ir bendrosios programos derinamos su specialiosiomis. Du kartus per savaitę mokiniui skiriamos specialiojo pedagogo pamokos (viena lietuvių kalbos ir viena matematikos pamoka per savaitę) bei vieną kartą savaitėje skiriamas logopedinis užsiėmimas. Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo trukmė 6 metai.

2 ugdytinis. 12 metų mergaitė, mokosi 5 klasėje. Pedagoginė psichologinė tarnyba nustatė ugdymo(si) sunkumus dėl raidos sutrikimo: riboto intelekto ir skyrė specialiąją pedagoginę pagalbą. Mokinei adaptuojamos visų mokomųjų dalykų programos ir bendrosios programos derinamos su specialiosiomis. Vieną kartą savaitėje mokinė dalyvauja logopedinėse pratybose, skiriamos specialiojo pedagogo pamokos (dvi lietuvių kalbos ir viena matematikos pamoka per savaitę). Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo trukmė 5 metai.

3 ugdytinis. 18 metų mergina, mokosi 10 klasėje. Pedagoginė psichologinė tarnyba nustatė ugdymo(si) sunkumus dėl intelekto sutrikimo: nežymaus protinio atsilikimo ir skyrė specialiąją pedagoginę pagalbą. Mokinei adaptuojamos visų mokomųjų dalykų programos ir bendrosios

programos derinamos su specialiosiomis. Du kartus per savaitę mokinėi skiriamos specialiojo pedagogo pamokos (viena lietuvių kalbos ir viena matematikos pamoka per savaitę) bei vieną kartą savaitėje skiriamas logopedinis užsiėmimas. Specialioji pedagoginė pagalba teikiama nuo 2 klasės.

4 ugdytinis. 13 metų mergaitė, mokosi 7 klasėje. Pedagoginė psichologinė tarnyba nustatė ugdymo(si) sunkumus dėl kompleksinio sutrikimo: kompleksinės mokymosi negalės dėl judesio ir padėties sutrikimo (VCP) bei intelekto sutrikimo: nežymaus protinio atsilikimo. Vieną kartą savaitėje mokinė dalyvauja logopedinėse pratybose, skiriamos specialiojo pedagogo pamokos (dvi lietuvių kalbos ir dvi matematikos pamokos per savaitę) ir du kartus savaitėje lanko kineziterapeuto užsiėmimus. Iki 5 klasės mokinė buvo mokoma namuose, dėl fizinės negalės.

Ugdytinių interviu turinio analizės metu identifikuotos 7 kategorijos ir 38 subkategorijos (žr. 34 priedą). Dauguma kategorijų sutapo su pirmojo interviu turinio analizės metu atrastomis kategorijomis (žr. 12 priedą). Kategorijų turinys buvo lyginamas ieškant galimų nuomonių ar elgesio pokyčių. Pokyčių tendencija buvo fiksuojama tik tuo atveju, jei nuomonės prieš tyrimą ir po tyrimo žymiai skyrėsi (t. y. visų keturių mokinių atsakymai, gauti antrojo vertinimo metu, buvo priešingi pirmojo vertinimo metu išsakytai nuomonei arba skyrėsi tik vieno ugdytinio nuomonė). Pokyčių tendencijos buvo užfiksuotos mokinio *savivaizdžio* kategorijoje. Žymiai daugiau leksinių – semantinių vienetų užfiksuota ties kategorija *gera fizinė – emocinė savijauta*, tačiau mokiniai kalbėjo ir apie *blogą fizinę – emocinę savijautą*, kuri pasireiškia baime (*labai bijau kontrolinių; bijau, kad nespėsiu dirbti su visa klase*). Taip pat žymūs skirtumai pastebėti lyginant subkategorijų *konkretūs pagalbos sau būdai ir abstraktūs pagalbos sau būdai*. Antrajame etape mokiniai labiau orientavosi į racionalius ir konkrečius pagalbos sau būdus (*svarbius dalykus turiu pasižymėti kita spalva; užsivedžiau taisyklių sąsiuvinį; dažniau lankyti pamokas*), taip pat planavo savo geresnius pasiekimus (*darysiu eksperimentą, dvi savaites stengsiu klausytis, viską užsirašyti, kad būtų geresni rezultatai*). Pirmojo interviu metu mokiniai gana abstrakčiai įvardijo jiems kylančius sunkumus (*sunkiausiai sekasi lietuvių k. ir matematika; sunku atlikti užduotis*), po antrojo interviu išryškėjo gebėjimas konkrečiau įvardinti savo problemas (*kai rašau padarau labai daug klaidų*). Taipogi kalbėdami apie teikiamą specialiąją pagalbą, tiksliau suvokė jos naudą (*man geriau dirbti vienam, negu klasėje; man daug aiškiau*) ir paklausus: "Kodėl tu eini pas spec. pedagogę ar logopedę?" neliko tokių atsakymų kaip *einu, nes liepia; reikia; turiu palengvintą programą*. Kalbant apie įvykusius pokyčius, viena mokinė įsitraukusi į šį tyrimą kiek vėliau, jais liko ne itin patenkinta (*mama pradėjo labiau kontroliuoti, dažniau ateina į mokyklą*). Santykiuose su pedagogais mokiniai pasigedo pozityvios informacijos (*mokytoja nepastebi, kad aš dažniau atlieku namų užduotis; mokytojai ir toliau galvoja, kas aš nesikeičiu*). Visi keturi ugdytiniai dalyvavo specialiojo ugdymo komisijos posėdyje aptariant

savo ugdymosi problemas, todėl buvo identifikuota nauja (pirmojo interviu metu neužfiksuota) kategorija *vaiko dalyvavimas aptariant jo problemas*. Mokiniais patiko, kai *paminėjo ne tik blogus dalykus* (kategorija *pozityvumas*). Taip pat ugdytiniai teigė, jog posėdžio metu viską suprato ir tai leidžia manyti, kad pedagogai ir tėvai priėmė vaiką ir bendravo su juo atsižvelgdami į jo amžių ir kitus individualius ypatumus. Mokiniai kalbėjo apie pedagogų pastangas sužinoti jų nuomonę (*klausė mano nuomonės; uždavinėjo klausimus*), savo savijautą (*bijojau, nes mano mama daug ko apie mane nežinojo; aš buvau ramus nes ir taip dažnai eidavau su mama pas mokytoją kartu*), pasyvų arba aktyvų vaidmenį (*kalbėjau tik kai manęs klausė; stengiausi būti atviras, nieko neslėpti, išsakyti savo mintis*), kuris dažniau buvo pasyvus, bendrą problemų sprendimą (*visi susėdę kalbėjomės kaip man sekasi*). Pirmojo interviu metu visi mokiniai teigė nenorintys dalyvauti tokiuose pasitarimuose, tačiau po antrojo įvertinimo trys ugdytiniai iš keturių patikino, jog norėtų ir galėtų kitą kartą dalyvauti aptariant savo mokymosi problemas. Motyvai, dėl ko mokiniai norėtų ar nenorėtų dalyvauti iš esmės liko tie patys kaip ir pirmojo vertinimo metu. Nenorėtų dalyvauti tik viena mokinė, kuri liko ne itin patenkinta tokia patirtimi. Ji teigė, jog dėl savo problemų daugiausiai kalta ji pati (*dažnai bėgu iš pamokų; supratau, kad daug kas priklauso nuo manęs pačios*).

Tėvų ir pedagogų refleksijų turinys ir analizė.

Susitikus su keturiomis mamomis, kurios kartu su vaikais dalyvavo analizuojant savo vaikų atvejus, ir aštuoniais dalyvavusiais pedagogais buvo pateikiami tokie klausimai: “Kaip Jūs įvertintumėte vykusius susitikimus, kuriuose dalyvavo mokiniai, jų tėvai, ugdantys pedagogai?”, “Kas pavyko, nepavyko?”, “Kas jums patiko?”, “Ką kitą kartą reikėtų daryti kitaip?”, “Kaip Jūs jautėtės susitikimo metu?”, “Kas pasikeitė nuo to laiko, kai buvome susitikę pirmąjį kartą?” (žr. 35 priedą).

Atsakymai į klausimus buvo stenografuojami. Interviu rezultatų analizei naudotas turinio (*content*) analizės metodas. Išanalizavus visus atsakymus, jie buvo suskirstyti į 7 kategorijas ir 68 subkategorijas (žr. 36 priedą). Lentelėse pateikiamos kategorijos ir identifikuotos subkategorijos tėvų ir pedagogų grupėse, joms priskirtų leksinių – semantinių vienetų skaičius.

11 lentelė

Tėvų ir pedagogų nuomonė apie susitikimus

Susitikimų vertinimas	
Tėvai	Pedagogai
Bendras problemų sprendimas (3)	Gera atmosfera (4)
Naujos žinios (2)	Dalijimasis informacija (4)
Pasitenkinimas specialiąją pagalba ir jos rezultatais (2)	Pozityvumas (3)
Gera atmosfera (2)	Pozityvus rezultatas (3)
Specialiosios pagalbos poreikio pripažinimas (2)	Pasidalijimas atsakomybe (3)
Kaltinimai pedagogams (2)	Bendras tikslas (3)
Specialistų kompetencijų pripažinimas (1)	Pasitikėjimas specialistais (3)
Atvirumas (1)	Naujos žinios (2)
Pasidalijimas atsakomybe (1)	Bendras problemų sprendimas (2)

Vaiko mokymosi sunkumų pripažinimas (1) Vaiko negalės nepripažinimas (1)	Vaiko paruošimas (1) Orientacija į šeimą (1) Atvirumas (1)
---	--

Tėvų ir pedagogų nuomonės **apie** įvykusius **susitikimus** kai kuriais atvejais sutapo (žr. 11 lentelę). Susitikimų metu vyravo **gera atmosfera** (*atmosfera vyravo gera, nors pradžioj buvo siek tiek neramu; dingo baimė eiti į mokyklą. Anksčiau galvodavau, kad nepasakys nieko gero. Dabar žinau, kad susėsime, pasikalbėsime, kažką nutarsime*), **problemos** buvo **sprendžiamos bendrai** (*kartais patys tėvai ar net pats vaikas gali rasti geriausią išeitį; labai džiaugiuosi, kad galiu prisidėti prie mano vaiko problemų sprendimo*). Abi dalyvių grupės džiaugėsi galimybe **pasidalinti atsakomybe** (*kai tėvams sakai nelabai gerus dalykus lieki kaltas, šiuo atveju apie tai kalbi ne tu vienas; kiekvienas tėvas turi būti atsakingas už tai kas vyksta namuose*). Tiek tėvai, tiek pedagogai išreiškė savo **pasitikėjimą specialistais** (*Man labai smagu dirbti su spec. pedagoge, viskas pasidaro labai aišku, visada randame tinkamą išeitį; kiekvienas gali pasakyti iš savo pusės*), pripažino, kad įgijo **naujų žinių** (*man ir pačiai buvo naudingi tie susitikimai; daug kas pasidarė aiškiau, gavau žinių apie pagalbos būdus*) bei abiejose grupėse užfiksuota **atvirumo** subkategorija (*vertinu tai, kad galime atvirai, be užuolankų apie viską pasikalbėti; aš savo vaiko nesigėdiju ir nesislepiu kaip yra, taip yra. Gyvename dabar ir bandome spręsti dabar kylančias problemas*).

Tėvų interviu analizė išryškino tokias subkategorijas, kurių nebuvo pastebėta pedagogų interviu analizės metu. Tai **pasitenkinimas specialiąja pagalba ir jos rezultatais, specialiosios pagalbos poreikio pripažinimas, vaiko mokymosi sunkumų pripažinimas, vaiko negalės nepripažinimas, kaltinimai pedagogams**.

Pedagogai analizuodami individualius atvejus orientavosi į **pozityvius** dalykus (*tėvai buvo įtraukti į jų vaikų ugdymo procesą*) ir **į šeimą** (*vis tik labai daug priklauso nuo pačios šeimos, jei vienas iš tėvų perduos blogas mintis savo vaikui, mes sunkiai ką galėtume pakeisti*). Dalyviai suvokė, kad jų **tikslas – bendras** (*visi norime gero vaikams*) ir bendras problemų sprendimas leido pajusti **pozityvius rezultatus** (*vis tik kartu sugebėjome išspręsti nemažai problemų*).

Kalbėdami apie savo **savijautą** pedagogai teigė patyrę tiek malonių, tiek ir nemalonių išgyvenimų (žr. 12, 13 lenteles).

12 lentelė

Dalyvių savijauta

Dalyvių savijauta ir reakcijos	
Tėvai	Pedagogai
Gera savijauta (3)	Pasitenkinimas savo darbu (3) Nerimas, baimė, įtampa (3) Bendrumo jausmas (2) Gera pedagogų savijauta (2) Savirefleksijos (1)

Specialistų savijauta ir reakcijos

Specialistų reakcijos (specialistų nuomonė)
Pasitenkinimas savo darbu (3)
Nerimas, baimė, įtampa (3)
Komandinis darbas (2)
Pasimetimas (2)
Gera pedagogų savijauta (2)
Kalbos paprastumas (1)
Savirefleksijos (1)

Tiek pedagogai, tiek specialistai jautė *pasitenkinimą savo darbu* (*Visada širdį paglosto geri rezultatai; sunku vienam parašyti išvadas. Dabar yra galimybė visiems susėsti pasitarti, kas geriausia vaikui. Kiekvienas dalyvis išsako savo nuomonę*). Kai kurie dalyviai susitikimo metu jautė *nerimą, baimę, įtampą* dėl tėvų ir vaikų reakcijos, susitikimo eigos, kai kuriose situacijose specialistai jautėsi *pasimete* (*sunku ir nežinai ką pasakyti, kai mamos pradeda verkti, o emocijų čia būna dažnai*). Specialistai įvardijo, jog sunku kalbėtis su tėvais *paprasta*, jiems suprantama *kalba* ir atsiriboti nuo įprastos pedagoginės leksikos (*sunku sudėtingus dalykus tėvams įvardinti paprastais žodžiais, kai turim savo profesinę leksiką ir taip vieni kitus suprantame*). Nepaisant to, buvo minima *gera savijauta* (*po produktyvaus darbo būna labai gera savijauta*), atsiradęs *bendrumo jausmas* (*gera kai problemos sprendžiamos bendrai*), *savirefleksijos* (*kartais turiu pati sau priekaištų, kad ne viską padariau iki galo*), *darbas komandoje* (*ši veikla mus labai sujungė, manau tai tikro komandinio darbo pradžia*). Tėvų pasisakymuose neigiamų reakcijų neužfiksuota.

Tėvai ir pedagogai analizavo ir **vaiko dalyvavimo** situaciją (žr. 14 lentelę). Nuomonės sutapo kalbant apie *gerą vaiko savijautą, blogą vaiko savijautą, pasyvų vaiko vaidmenį, pedagogų palaikymą*. Tėvai pripažino *vaiko dalyvavimo svarbą*, o pedagogai – *vaiko gebėjimą įsitraukti* aptariant jo problemas ir atstovauti savo interesams. Dalyviai teigė jog vaiko savijauta, vaidmuo, diskusijos sėkmė ir eiga labai priklausė nuo individualių vaiko charakterio savybių bei nuo kitų dalyvaujančių. Todėl reikalingas ypatingas tiek pedagogų, tiek ir pačio vaiko parengimas, sprendžiant probleminius atvejus. Buvo mama, kuri džiaugėsi *vaiko atsakomybe* prieš visus ugdytojus (*ji pasižadėjo visų akivaizdoje nebepraleidinėti pamokų*). Pedagogai pastebėjo *pozityvią* tokių susitikimų *įtaką* vaikui (*su pačiu vaiku buvo kalbama, pats galėjo pasisakyti*). Pedagogai konstatavo, jog susitikimų metu geriau *pažino vaiką ir jo šeimą* (*gerai matosi kaip mama bendrauja su savo vaiku. Būna, kad mamos tik ir gąsdina mokytojais, direktoriais, šiuo atveju jie tarėsi*).

Tėvų ir pedagogų nuomonė apie vaiko dalyvavimą

Vaiko dalyvavimas	
Tėvai	Pedagogai
Gera vaiko savijauta (2)	Geresnis vaiko ir šeimos pažinimas (3)
Vaiko dalyvavimo svarbos pripažinimas (1)	Pozityvi nauda vaikui (2)
Bloga vaiko savijauta (1)	Gera vaiko savijauta (2)
Pedagogų palaikymas (1)	Aktyvus vaiko vaidmuo (2)
Vaiko atsakomybė (1)	Pasyvus vaiko vaidmuo (2)
Vaiko pasyvus vaidmuo (1)	Vaiko gebėjimo ištraukti pripažinimas (2)
	Vaiko bloga savijauta (1)
	Palaikymas (1)

Apibendrinus atsakymų į klausimą “Kas nepatiko?” rezultatus, išryškėjo **sunkumų ir negatyvių aspektų** kategorija (žr. 15 lentelę).

Tėvų ir pedagogų išskirti neigiami aspektai

Sunkumai, neigiami aspektai	
Tėvai	Pedagogai
Vaiko įtraukimo sunkumai (2)	Pataikavimas (4)
Baimė dėl ateities (2)	Vaiko įtraukimo sunkumai (3)
Atskirties baimė (1)	Atsakomybė (3)
Pasimetimas (1)	Pedagogų kaita (3)
	Organizaciniai sunkumai (2)
	Tėvų įtraukimo sunkumai (2)

Abi dalyvių grupės susidūrė su **vaiko įtraukimo sunkumais** (*sunku prakalbinti vaikus, ypač kai kalbama ne apie pačius maloniausius dalykus. Jie pasijaučia kaltais ir tyli; sūnus nieko nesakė, ko jis norėtų*). Tėvai išsakė savo nerimą dėl **vaiko atskirties** (*noriu, kad mokytoji su visais*) ir **baimės** (*labai buvo neramu, kad priimtų į mokyklą, dabar neramu, kad ją užbaigtų, įgytų kokią specialybę*), taip pat savo **pasimetimą** (*kažkaip jaudinausi ir tik parėjusi namo mažščiau kodėl nepaklausiau*), kuris buvo jaučiama susitikimo metu. Dalis pedagogų kritiškai analizavo savo veiklą susitikimo metu ir pastebėjo norą **pataikauti** vaikui ir tėvams (*per daug mes tai mamai nuolaidžiauojame, ji turėtų apsispręsti*). Taip pat pedagogai jautė didelę **atsakomybės** našta (*dažnai mamos “geriau žino” ko reikia jų vaikui, kaip mes turėtume mokyti, bet kai kreipiesi realios pagalbos – dažnai jos negauni*), buvo pabrėžiami tokių susitikimų **organizavimo** (*nepakanka laiko skirti tiek dėmesio individualiems svarstymams, tam galbūt turėtų būti skirtos konsultacinės valandos*) bei **tėvų įtraukimo sunkumai** (*dalis tėvų susiranda šimtus priežasčių kodėl jie negali lankytis mokykloje*). Susitikimų eigai ir nuoseklumui įtakos turėjo gana dažna **pedagogų kaita** (*visas procesas jau buvo prasidėjęs, kai aš atėjau, buvo sunku įsijungti*).

Siekiant išsiaiškinti dalyvių nuomonę apie tokios veiklos tobulinimo galimybes, buvo pateiktas klausimas: “Ką kitą kartą reikėtų daryti kitaip?”. Apibendrinus atsakymų rezultatus

buvo įvardinta kategorija **perspektyvos ir galimybės** (žr. 16 lentelę). Dalyvavusieji asmenys gana vieningai pripažino, jog *bendras problemų sprendimas puikus bendradarbiavimo būdas (jeigu ir toliau taip dirbtume, daug daugiau pasiektume; man labai patiko dalyvauti tokiuose susitikimuose. Turėjau galimybę išgirsti informaciją iš pirmų lūpų)*, leidžiantis siekti specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo kokybės ir aukštesnio šeimos (vaiko ir tėvų) išitraukimo ir dalyvavimo lygio bei leidžiantis efektyviau **dalintis informacija** (*tėvams turėtų būti pateikiama labai konkreti, aiškiai suprantama informacija, tada galėsime daryti bendras išvadas*). Tėvai pageidavo daugiau **konkretumo** (*ką konkrečiai turėtume daryti*), tinkamo **susitikimų laiko** numatymo (*būtų gerai vakare po darbų, bet visada vakaras trukdosi ir mokytojams*), gilesnio **šeimos ir vaiko pažinimo** (*jei vaikas turi prieš kiekvieną susitikimą būti toks neramus, gal jos nesikviesti*) bei didesnės **pedagogų iniciatyvos** (*kartais gerai kai kas nors už tave suplanuoja, tau tik reikia prisiderinti ir ateiti*). Pedagogai numatydami tokios veiklos tobulinimo galimybes daug dėmesio skyrė procedūriniams dalykams ir pasiruošimui: **planavimui** (*nereikėtų nutraukti tokių susirinkimų*), **įvairesnių bendravimo formų paieškai** (*svarbu aptarti kokia bendravimo forma priimtina abiems pusėms*), **atsakingesniai kiekvieno dalyvio paruošimui** (*reikėtų atsižvelgti į kiekvieną konkrečią situaciją ir pagal ją skirti laiko pasirėngimui*), **pasidalijimui vaidmenimis** (*svarbu kas už ką atsakingas ir kas kokią informaciją turi tėvams pranešti*), **pokyčių įgyvendinimo ilgalaikiškumui** (*būt smagu, kad tie pokyčiai kuriuos vardijame tęstųsi ir toliau, nereikėtų sustoti ties šiais laimėjimais*). Pedagogai akcentavo **pedagogų iniciatyvos** svarbą (*manau, kad mamos, kurios jau įsijungusios į šią veiklą, mielai dalyvautų ir toliau. Tik reikia šito neužleisti*), pastebėjo, kad **pagalbos** reikia visai **šeimai** (*reikia daugiau informacijos suteikti šeimai, nes mama spaudžia tą mergaitę prie mokslų, nors tai visai netikslinga sėdėti prie knygų iki 12 val. nakties*), pabrėžė **psichologinės pagalbos** poreikį (*gal mokyklos psichologas galėtų toliau pratęsti vestas savitarpio pagalbos grupes. Jos buvo labai naudingos*).

16 lentelė

Tėvų ir pedagogų nuomonė apie galimas perspektyvas

Perspektyvos ir galimybės	
Tėvai	Pedagogai
Dalijimasis informacija (4)	Bendras problemų sprendimas – puikus būdas siekti SUP tenkinimo kokybės (7)
Bendras problemų sprendimas – puikus bendradarbiavimo būdas (3)	Planavimas (5)
Konkretumas (2)	Įvairesnių bendravimo formų paieška (2)
Šeimos ir vaiko pažinimas (2)	Parama šeimai (2)
Susitikimų laikas (2)	Pokyčių įgyvendinimo ilgalaikiškumas (1)
Pedagogų iniciatyva (1)	Pedagogų iniciatyva (1)
	Dalijimasis informacija su tėvais (1)
	Psichologinė pagalba (1)
	Atsakingas kiekvieno dalyvio išankstinis pasiruošimas (1)
	Pasidalijimas vaidmenimis (1)

Interviu metu pedagogai vertino ir **tėvų dalyvavimo** situaciją (žr. 17 lentelę). Jie įsitikino, kad tėvai domisi savo **vaiko ugdymu(si)** ir yra **linke kooperuotis** (viena mama ypač aktyviai domisi, siekia suburti ir kitus tėvus, auginančius SUP vaikus), pabrėžė **tėvų aktyvumą** (kai kurios mamos labai drąsiai klausė, atsakinėjo), **atvirumą ir nuoširdumą** (mamos labai atvirai pasakojo savo bėdas), **pasitikėjimą** bei **pedagogų ir specialistų kompetencijų pripažinimą** (viena mama minėjo, jog niekada nebesikonsultuos su kaimyne, o eis tiesiai į mokyklą), džiaugėsi tėvų **gebėjimu bendrauti** (mamos ėmė laisviau bendrauti, daugiau kalbėjo pačios, klausėsi savo vaiku) bei gebėjimu pripažinti **specialiosios pagalbos poreikį ir efektyvumą** (gerai, kai tėvai pradeda suprasti teikiamos pagalbos svarbą, patys prašo)

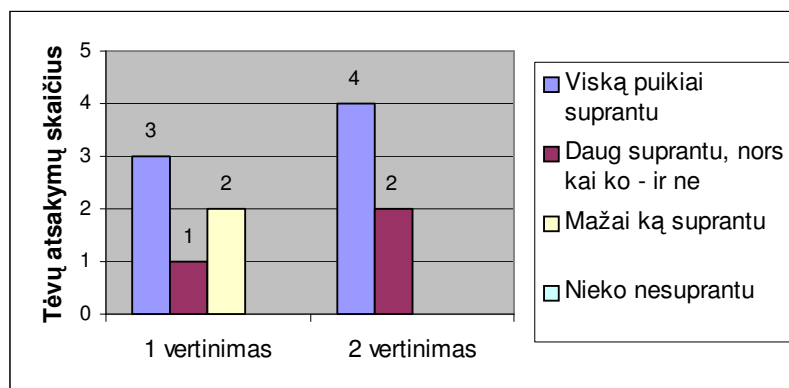
17 lentelė

Pedagogų nuomonė apie tėvų dalyvavimą susitikimuose

Tėvų dalyvavimas (pedagogų nuomonė)
Tėvų domėjimasis ir kooperatyvumo pripažinimas (3)
Atvirumas, nuoširdumas (2)
Aktyvus tėvų vaidmuo (2)
Pasyvus tėvų vaidmuo (2)
Pasitikėjimas (2)
Specialiosios pagalbos poreikio ir efektyvumo pripažinimas (1)
Pedagogų ir specialistų kompetencijų pripažinimas (1)
Bendravimo įgūdžiai (1)
Pagalba tėvams (1)

2. 3. 4. Subjektyvių refleksijų turinio pokyčių individualiame lygmenyje įvertinimas

Praėjus mėnesiui po diskusijų grupėse buvo pakviestos šešios mamos, dalyvavusios tose grupėse. Buvo prašoma antrą kartą užpildyti tų pačių anketų (žr. 5 priedą) 7 – 10 puslapius (*Papasakokite apie savo bendravimą su mokytojais, specialistais*), siekiant užfiksuoti įvykusius pokyčius. Paskutinis vertinimas buvo skirtas tik tėvams. Pedagogai bei ugdytiniai nebuvo vertinami.

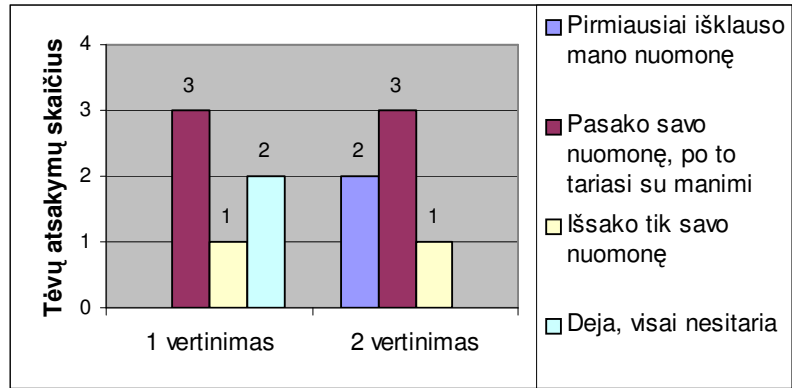

12 pav. Tėvų gebėjimas suprasti specialistų kalbą

Apibendrinus atsakymų į klausimą “Ar suprantate apie ką kalba specialistai?” rezultatus nustatyta, jog neliko mamų, kurios *mažai ką suprantu* (žr. 12 paveikslą). Didžioji dalis *viską*

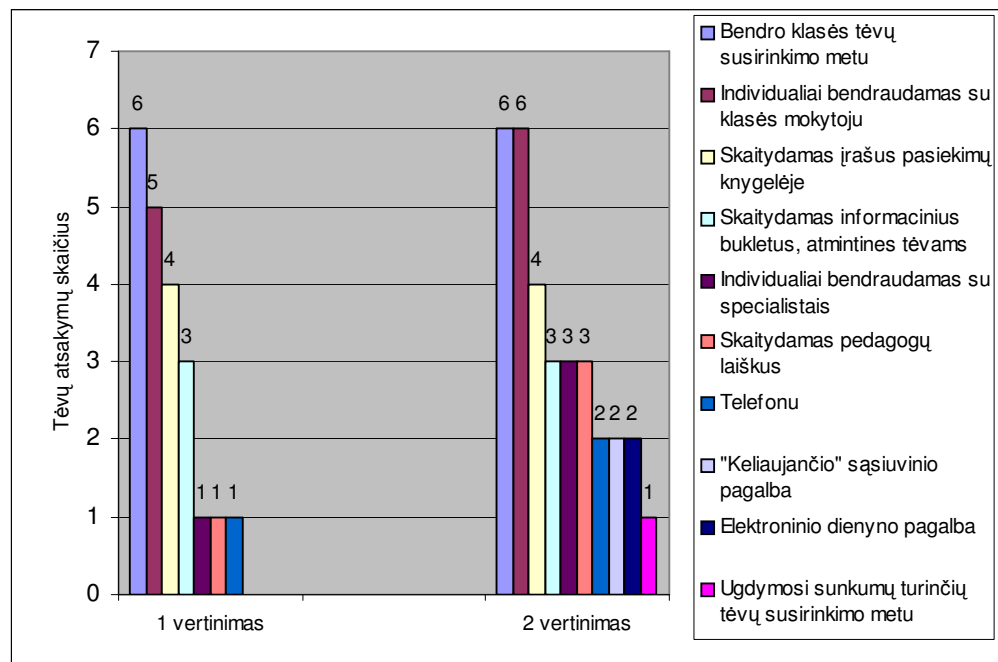
puikiai supranta, kita dalis daug supranta, nors kai ko – ir ne, tačiau buvo patikslinta, jei ko nesupranta -klausia.

Antrojo vertinimo metu paaiškėjo, jog specialistai priimdami sprendimą dėl vaiko ugdymo dažniau klausia tėvų nuomonės, tariasi su jais (žr. 13 paveikslą).

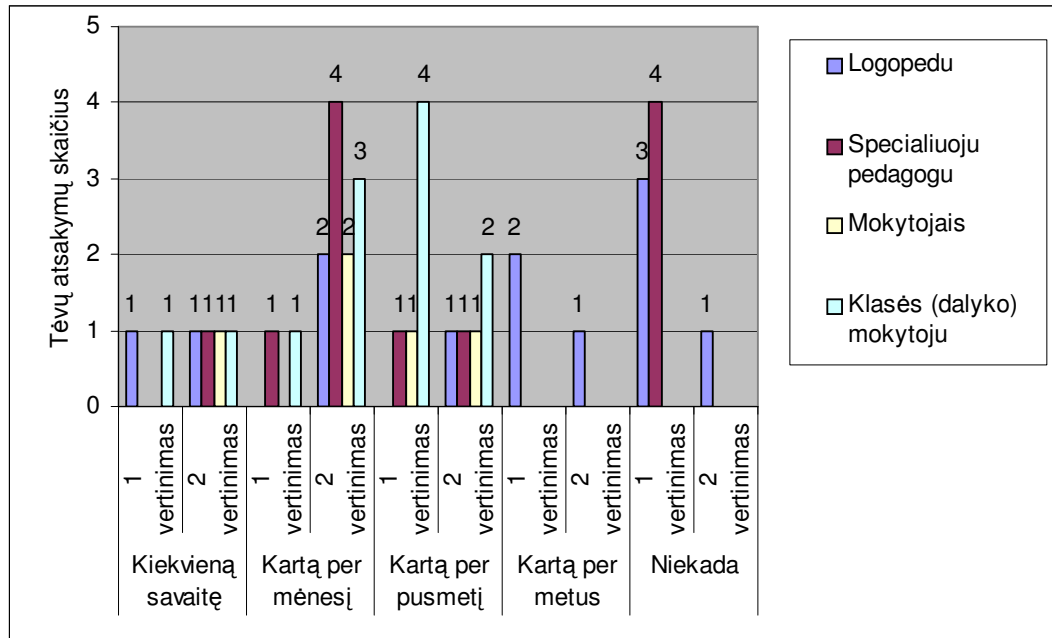
13 pav. Specialistų veiksmai priimant sprendimus dėl vaiko problemų

Pirmojo vertinimo metu, su vaiko ugdymu susijusi informacija, dažniausiai buvo gaunama *bendrų klasės tėvų susirinkimų metu, skaitant įrašus pasiekimų knygelėse, skaitant informacinius bukletus bei atmintines tėvams, individualiai bendraujant su specialistais; rečiau telefonu, skaitant pedagogų laiškus.* Po antrojo įvertinimo atsirado naujų būdų informacijai gauti, tokių kaip: *“keliaujantis” sąsiuvinis, bendravimas telefonu, laiškų rašymas, organizuojami ugdymosi sunkumų turinčių tėvų susirinkimai, bendravimas elektroninio dienyno pagalba* (žr. 14 paveikslą).

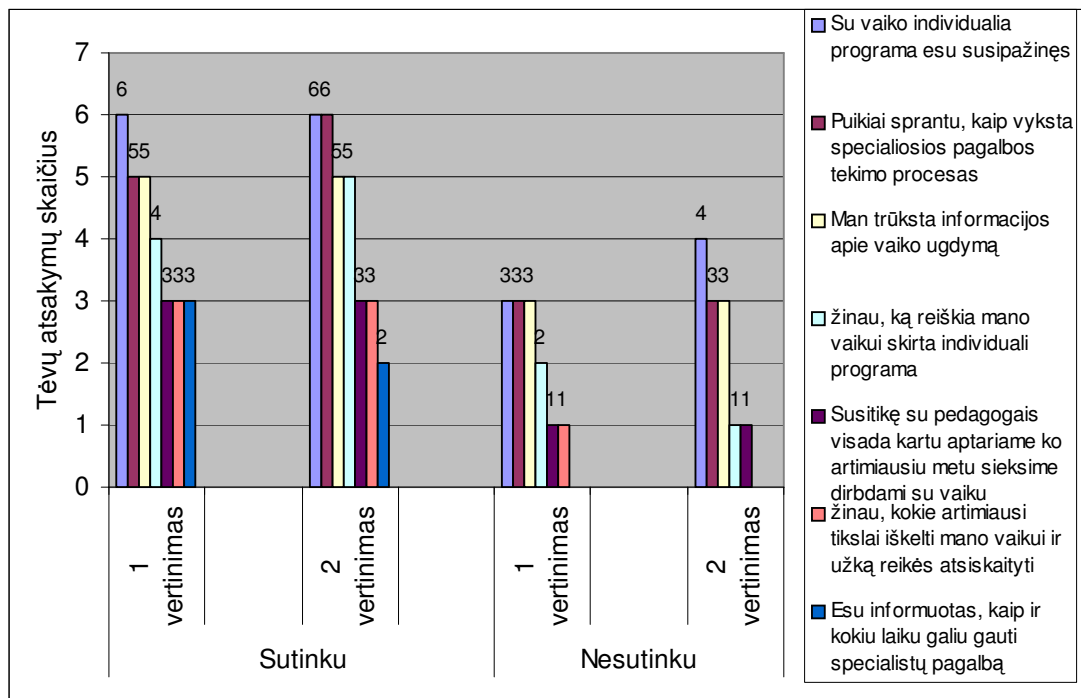

14 pav. Informacijos, susijusius su vaiko ugdymu, gavimo būdai

Po antrojo vertinimo mamos nurodė, jog dažniau susitinka su vaiką ugdančiais specialistais (logopede, specialiąja pedagoge). Tiek pirmojo, tiek ir antrojo vertinimo metu išryškėjo glaudžiausias tėvų bendravimas su klasės auklėtojais. Dalyvavimas sutelktose grupėse suteikė galimybę dažniau bendrauti ir su dalykų mokytojais (žr. 15 paveikslą). Tik viena mama nurodė, jog mokykloje dažniausiai lankosi tėtis.

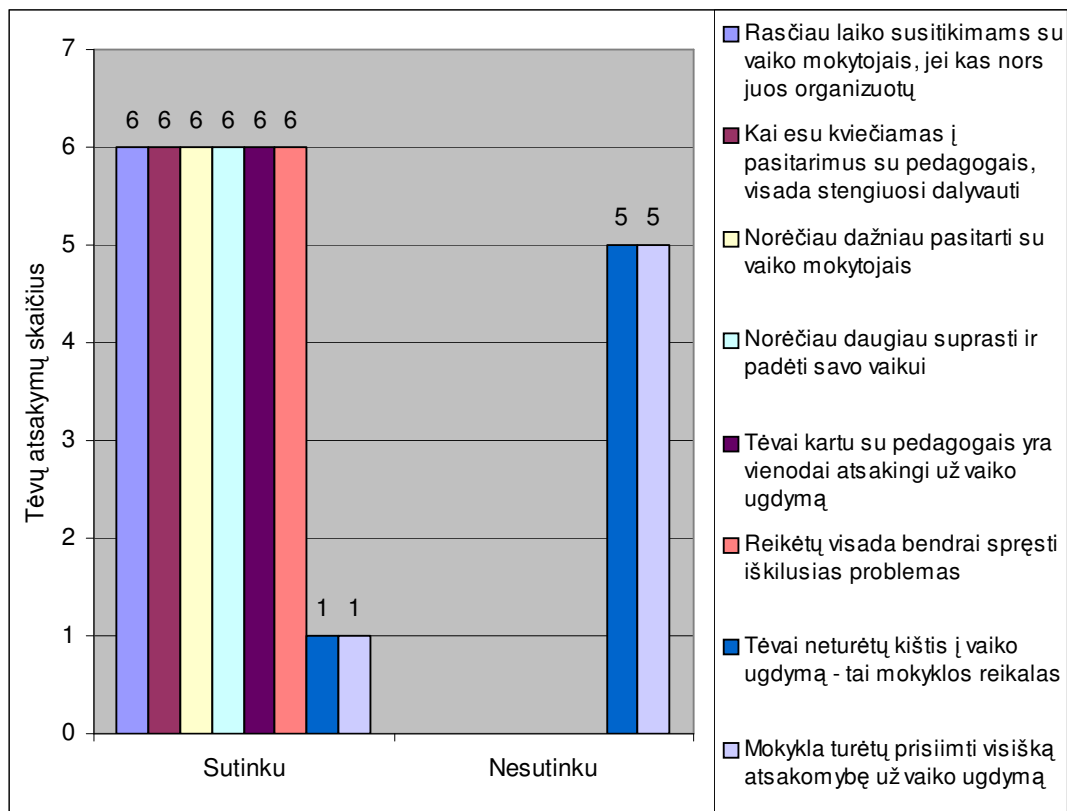
15 pav. Susitikimų, su vaiką ugdančiais pedagogais, periodiškumas

16 pav. Pritarimus gavę teiginiai

Atlikus antrąjį vertinimą paaiškėjo, jog mamos yra informuojamos *kaip ir koku laiku gauti specialistų pagalbą, supranta kaip vyksta specialiosios pagalbos teikimo procesas, žino ką reiškia individualios programos* ir yra su jomis susipažinusios. Susitikimų metu mažiau aptariami *artimiausiai keliami tikslai, bei siekiai*. Taip pat diskusijų ir susitikimų su pedagogais metu mamos gavo daugiau informacijos apie savo vaikų ugdymą (žr. 16 paveikslą).

17 pav. Savo vaidmens vertinimas vaiko ugdymo procese

Vertindamos savo vaidmenį vaikų ugdymosi procese, mamų nuomonė nesikeitė. Abu kartus jos pritarė, jog *tėvai ir pedagogai prisiima vienodą atsakomybę už vaiko ugdymą, pasisakė už bendrą problemų sprendimą, išreiškė savo norą suprasti ir padėti savo vaikui, taip pat norėtų dažniau pasitarti su mokytojais* ir tam *rastų laiko* (žr. 17 paveikslą).

2. 4. Bendradarbiavimo modelio išorinio tinkamumo (*validity*) patikrinimas

Perkeliant sukurtą bendradarbiavimo modelį į kitą institucinį kontekstą išryškėjo prielaidos, leidusios sėkmingai jį įgyvendinti.

Specialiosios ugdymo komisijos narių veikloje ėmė ryškėti komandinis darbas. Tuo metu 2005/2006 m. m., kai mokykloje buvo atliekamas tyrimas, dirbančių specialiojo ugdymo komisijoje narių darbo stažo vidurkis šioje mokykloje buvo 2 metai. Tai buvo visiškai naujai susidariusi komanda. Kiekvienas šios komisijos narių iki tyrimo pradžios atlikdavo savo darbą, tačiau tai nebuvo komandinis darbas. Dalyvaujant sutelktose pedagogų diskusijų grupėse ėmė ryškėti komandinio darbo siekimo principai: komandos narių sutelktumas (*ši veikla mus labai*

sujungė, manau tai tikro komandinio darbo pradžia); atsirado aiškus problemų supratimas: kokių veiksmų reikalauja užsibrėžtas tikslas (mes visi dirbame siekdami vieno tikslo, turime padėti specialiujų poreikių turintiems vaikams); problemų komplekso išskaidymas ir paskirstymas kiekvienam nariui (labai gražiai nusibrėžė atsakomybės ribos, kas už ką atsako; kiekvienas turi žinoti savo atsakomybės ribas ir atsakyti už savo atliktą darbą; svarbu kas už ką atsakingas ir kas kokią informaciją turi tėvams pranešti); mokymas ir mokymasis dirbti kartu, priimti ir apdoroti kitų idėjas (lengviau priimti sprendimą dirbant komandoje); kai sprendimas neaiškus, sudaryti visų galimų sprendimo būdų sąrašą, įtraukiant ir tėvus (kartais patys tėvai ar net pats vaikas gali rasti geriausią išeitį); išklausti visų komandos narių nuomonės prieš galutinai nusprendžiant (dažniau įsiklausome vienas į kitą ir bandomė priimti bendrą sprendimą; sunku vienam parašyti išvadas. Dabar yra galimybė visiems susėsti pasitarti, kas geriausia vaikui. Kiekvienas dalyvis išsako savo nuomonę); būtina garantija, jog priėmę sprendimą, nariai žino, kaip jį įgyvendinti, ką padaryti.

Ryšėja tėvas – “tiltas”. Kaip specialistai ar pedagogai besistengtų kalbėtis su tėvais paprasta, jiems suprantama kalba ir atsiriboti nuo įprastos pedagoginės leksikos, tačiau tėvai geriausiai susikalba su tėvais. Kad tai įvyktų, reikalingas tėvas – “tiltas”, kuris suvienytų visus tėvus. Tuomet tėvų grupė drąsiau galėtų išsakyti savo lūkesčius ir pageidavimus pedagogams, specialistų komandai bei mokyklos administracijai. Tyrimo eigoje viena mama ypač aktyviai domėjosi, siekė suburti ir kitus tėvus, auginančius specialiujų ugdymosi poreikių turinčius vaikus.

Dingo tėvų nepasitikėjimas specialistais, mokyklos baimė. Prieš tyrimą daugelis tėvų apie bendrus susitikimus kalbėjo kiek skeptiškai: ką naujo ten pasakys; ko ten eiti, nesužinosiu nieko naujo; pati žinau, kad mano vaiko rezultatai ne kokie ir t.t. Po tyrimo paaiškėjo, jog tėvai ėmė labiau pasitikėti specialistais (esu patenkinta mokykloje dirbančiais specialistais; pasitariam ką toliau darysime ir mažais žingsniukais darbuojamės). Taip pat daugelis tėvų atsikratė mokyklos baimės (dingo baimė eiti į mokyklą. Anksčiau galvodavau, kad nepasakys nieko gero. Dabar žinau, kad susėsime, pasikalbėsime, kažką nutarsime; atėjusi, jaučiuosi rami).

Pedagogai ėmė labiau pasitikėti specialistais. Specialistų komandai labai svarbu, kad jų darbo rezultatai būtų matomi ir pripažįstami kitų kolegų - pedagogų tarpe. Neretai pedagogai kaltina specialistus, neva jie nieko neveikia ir jų darbas labai lengvas. Po darbo sutelktose grupėse, pedagogų požiūris į specialistų darbą ėmė keistis (reikia nebijoti konsultuotis, matai, kad ko nežinai ir kreipkis pagalbos; man labai smagu dirbti su specialiaja pedagoge, viskas pasidaro labai aišku, visada randame tinkamą išeitį; manau, kad specialistai kompetentingi išspręsti kylančias problemas; dabar tiksliai žinau kur kokių klausimų kreiptis)

Taikant L. Miltenienės (2005) sukurtą bendradarbiavimo modelį, tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius, kitoje edukacinėje aplinkoje buvo fiksuojami ne vien teigiami pokyčiai. Kuriant bendradarbiavimą konkrečioje mokykloje iškilo sunkumų, kurie trukdė sistemingai ir nuosekliai dirbti.

Administracijos nepalaikymas. Dar prieš prasidedant tyrimui buvo kreiptasi į mokyklos administraciją juos informuojant, jog mokykloje vyks toks tyrimas ir paaiškinant kokiu tikslu visa tai bus atliekama. Administracijos atstovai ne itin palankiai sureagavo į šio tyrimo įgyvendinimą. Buvo pateikta daugybė klausimų, tokių kaip: kokia nauda iš to mokyklai (galbūt net ir materialinė)?; ar tyrėja nemananti, jog pedagogai ir taip labai užimti įvairių projektų įgyvendinimu ir vargu ar jie tam rastų laiko?; ar tai tikslinga? ir pan. Sukvietus vakare tėvus diskusijoms, administracijos atstovai visuomet paklausdavo: kokiu tikslu tai daroma?; ir ar tikrai turima pakankamai informacijos, kad būtų verta daryti tokius susitikimus?.

Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių socialinė devalvacija (devalvacija (pranc. *devaluation* + lot. *valeo*) ko nors vertės sumažėjimas, sumenkinimas. Tarptautinių žodžių žodynas, 2004, p. 161). J. Ruškus (2002) nurodo, jog devalvacija reiškia, kad kai kurios socialinės grupės ar individai dėl vienos ar kitos priežasties laikomi žemesnės rūšies, netinkami ir dėl tokio aplinkinių vertinimo yra netekę vertingo socialinio statuso. Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymas nėra prioritetinga mokyklos darbo kryptis. Mokykloje labiau orientuojamasi į žinias ir rezultata, nei į individualius vaiko poreikius. Specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai pasyviai įsijungia į užklasinę veiklą, jų mokymosi rezultatai ir kiti gebėjimai yra žemesnio lygio, todėl mokykla negali pasidžiaugti jų laimėjimais (sporto srityje, olimpiadose, įvairiuose konkursuose ir t. t.).

Laiko vadyba. Sukurtą bendradarbiavimo modelį buvo siekiama pritaikyti vienos Klaipėdos bendrojo lavinimo mokyklos, aukštesnėse klasėse (5 – 10 klasėse). Kaip žinia, vyresnėse klasėse su viena klase dirba skirtingų dalykų mokytojai. Kiekvieno jų darbo laikas yra labai skirtingas: vieni dirba pirmąją dienos dalį, kiti ateina tik po pietų, dalis mokytojų turi mažą krūvį, t. y. labai mažai pamokų. Todėl norint išspręsti konkrečias problemas ir susėsti visiems kartu vienu metu tai aptarti, yra gana sudėtinga. Ši problema buvo įvardinta ne kartą diskusijų metu (*labai sunku suderinti visų laiką. Visi mokytojai skirtingu laiku baigia pamokas ir visiems susėsti ne pripuolamai sudėtinga; nepakanka laiko skirti tiek dėmesio individualiems svarstymams, tam galbūt turėtų būti skirtos konsultacinės valandos*). Dar didesnių laiko planavimo problemų iškilo, siekiant pakviesti tėvus ir pedagogus bendroms diskusijoms (*būtų gerai vakare po darbų, bet visada vakaras trukdosi ir mokytojams*).

Pedagogų kaita. Tuo metu 2005/2006 m. m., kai mokykloje buvo atliekamas tyrimas vyko didelė pedagogų kaita. Tais mokslo metais pasikeitė 3 matematikos mokytojai, 4 užsienio kalbų

specialistai, 2 lietuvių kalbos bei chemijos ir fizikos mokytojai. Trys iš jų dalyvavo pedagogų sutelktose diskusijose. Naujai atvykusiems pedagogams kilo sunkumų įsijungiant į šią veiklą dėl žinių ir patirties stokos (*visas procesas jau buvo prasidėjęs, kai aš atėjau; buvo sunku įsijungti trūko žinių bei dalyvavimo tokiose diskusijose patirties*). Tyrime alyvavusiems pedagogams kilo abejonių dėl pradėto darbo tęstinumo (*nežinau ar kas tęs mano pradėtą darbą*).

Tėvų nenoras dalyvauti. Tėvai pildydami anketas (žr. 5 priedą) neretai minėjo, jog *rastų laiko savo vaiko problemoms spręsti, norėtų gauti daugiau konsultacijų, informacijos*. Tačiau tyrime dalyvavusių tėvų skaičius parodė, jog tėvai labai pasyviai priėmė pasiūlymą aktyviai dalyvauti sprendžiant vaiko ugdymosi procese kylančias problemas (*vis tik didžioji dalis tėvų nepanoro atvykti į mokyklą; net įvardijus telefonu vaikui kylančias problemas tėvai į mokyklą neateina; dalis tėvų susiranda šimtus priežasčių kodėl jie negali lankytis mokykloje, tarkim ... mamai buvo skambinta, eita į namus prieš kiekvieną susitikimą, tačiau ji arba nedarė durų, ar vis išsisukinėjo, jog prarado darbą ir reikia eiti į darbo biržą*).

IŠVADOS

Atlikus mokslinės literatūros analizę galima teigti, jog organizacijoje vykstantys pokyčiai paliečia ne tik žmones, bet ir organizaciją, jos struktūras, normas, ją supančią aplinką. Todėl jie negali įvykti sėkmingai, jei nėra palaikomi, kreipiami norima linkme arba nesudaromos jiems palankesnės sąlygos. Kad pokyčių sukelti padariniai būtų nežymūs, juos būtina planuoti.

Siekiant perkelti jau sukurtą bendradarbiavimo modelį ir patikrinti jo tinkamumą (*validity*), rekomenduojama vadovautis Guba ir Lincoln (1985) įvardintais tinkamumo kriterijais: patikimumas (*credibility*), perkeliamumas (*transferability*), priklausomumas (*dependability*) bei patvirtinimas (*confirmability*).

Tyrimo rezultatai patvirtino hipotezę, kad sukurtas bendradarbiavimo modelis yra veiksmingas kuriant bendradarbiavimą konkrečiose praktinėse situacijose, leidžiantis inicijuoti specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo ir bendradarbiavimo pokyčius. Kuriamo bendradarbiavimo modelio pagrindą sudarė veiklos tyrimas, naudojant sutelktos grupės metodą. Veikla sutelktose grupėse, praktinių situacijų analizė, diskusijos, pasikeitimas vaidmenimis leido:

- tėvams ir pedagogams pažinti tarpusavio lūkesčius ir geriau suvokti savo vaidmenis vaikų specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo procese;
- tobulinti bendrąsias pedagogines kompetencijas (bendravimo įgūdžius, empatiškumą);
- numatyti sėkmingo bendradarbiavimo veiksnius;
- paskaino dalyvių savirefleksijas, kritinę savo veiklos analizę, leido pajusti bendrumo jausmą;
- abstrakčias žinias papildyti naujomis žiniomis;
- sukurti palankią atmosferą atviram pokalbiui;
- pripažinti tėvų domėjimąsi vaiko ugdymu ir norą kooperuotis;
- suaugusiems pripažinti vaiko dalyvavimo svarbą ir jo gebėjimą įsitraukti;

Tyrimo pradžioje sutelktose tėvų diskusijų grupėse (*focus group*) dalyvavo tik trys mamos. Tyrimo eigoje, prieš kiekvieną diskusiją vėl buvo kviečiami dalyvauti visi tėvai (skambučiu, laišku, apsilankymu namuose). Po visų bandymų į šios grupės veiklą įsijungė dar trys mamos. Tai patvirtina hipotezę, jog specialistų ir pedagogų iniciatyva, remiantis pragmatiniu požiūriu, paskatintų tėvus aktyviau dalyvauti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymo procese.

Kuriant bendradarbiavimą konkrečioje mokykloje iškilo sunkumų (administracijos atstovų nepalaikymas, specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių socialinė devalvacija), kurie trukdė sistemingai ir nuosekliai dirbti. Patvirtinta hipotezė, jog siekiant perkelti praktinį

bendradarbiavimo modelį į kitą edukacinę aplinką gali kilti ugdymo aplinkos pasipriešinimas planuojamam pokyčiui, kurį lemia specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių socialinių vaidmenų devalvacija.

REKOMENDACIJOS

Tyrimo gauti rezultatai ir išvados leidžia formuluoti rekomendacijas, kurios skatintų pozityvius pokyčius, keičiant bendradarbiavimo situaciją Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose.

Siekiant perkelti sukurtą bendradarbiavimo modelį reikėtų įvertinti bendradarbiavimo situaciją konkrečiame instituciniame lygmenyje ir tik identifikavus panašų (šiuo tyrimu aprašytą) institucinį kontekstą, galėtų būti panaudota šiam tyrimui sukurta bendradarbiavimo modelio konstravimo metodika.

Siekiant išvengti pasipriešinimo, skatinant bendradarbiavimo procesą, svarbu gauti mokyklos administracijos atstovų pritarimą ir palaikymą. Tuomet būtų galima tikėtis palankesnių sąlygų tyrimui atlikti.

Svarbiausia sąlyga, kuriant bendradarbiavimo modelį, tai visų ugdymo proceso dalyvių (pedagogų, tėvų bei ugdytinių) į(si)traukimas į bendradarbiavimo modelio kūrimo procesą, bendra diskusija ir jų metu bendrai priimamas sprendimas.

Daugiau bendradarbiavimo iniciatyvos, kviečiant tėvus ir tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius, turėtų prisiimti vaiką ugdantys pedagogai ir specialistai.

Tenkinant ugdytinių specialiuosius ugdymosi poreikius ir kuriant bendradarbiavimo santykius svarbu surasti tėvą "tiltą", kuris suvienytų visus tėvus. Tuomet tėvų grupė drąsiau galėtų išsakyti savo lūkesčius ir pageidavimus pedagogams, specialistų komandai bei mokyklos administracijai.

Tikslinga būtų tyrimą tęsti ilgesnį laiką (1-3 metus), siekiant išsamiau pažinti sukurto bendradarbiavimo modelio perkėlimo galimybes konkrečioje edukacinėje erdvėje, nuolat vertinant institucinės ir individualios elgsenos bei refleksijų pokyčius.

LITERATŪRA

1. Ališauskas, A., Miltenienė, L. (2001). Specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimas bendrojo lavinimo mokyklose: pokyčių analizė. Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas: *Specialiosios pagalbos teikimas bendrojo ugdymo įstaigose: mokslinės konferencijos medžiaga*, [Šiauliai, 2001 m.]. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, p. 6 – 11.
2. Ališauskas, A. (2002). *Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių į vertinimas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
3. Ališauskienė, S. (2002). *Ankstyvosios reabilitacijos tarnybų veiklos optimizavimas konstruojant bendradarbiavimo su šeima modelį. Daktaro disertacija*. Šiaulių universitetas, Šiauliai.
4. Ambrukaitis, J., Ruškus, J. (2002). Adaptuotos bei modifikuotos ugdymo programos: taikymo efektyvumo veiksniai. *Specialusis ugdymas*, 2 (7), 6 – 23.
5. Anzenbacher, A. (1992). *Filosofijos įvadas*. Vilnius: Katalikų pasaulis.
6. Arends, R. I. (1998). *Mokomės mokyti*. Vilnius: Margi raštai.
7. Armstrong, F., Moore, M. (Ed.) (2004). *Action Research for Inclusive Education: Changing places, changing practise, changing minds*. London: RoutledgeFalmer.
8. Barvydienė, V., Kasiulis, J. (2001). *Vadovavimo psichologija*. Kaunas: Technoogija.
9. Bitinas, B. (2000) *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija.
10. Bosas, A., Smilga, E. (1999). Vadovas ir jo komanda: vadovavimo (funkcionavimo) – bendradarbiavimo procesas ir jo ypatybės. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 12, 220-222.
11. Burns, R. B. (2000). *Introduction to Research methods*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publication.
12. Butkenė, G., Kepalaitė, A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius: Margi raštai.
13. Calhoun, E. (1994). *How to use action research in the self – renewing school*. Alexandria, VA: ASCD.
14. Charles, C. M. (1999). *Pedagoginio tyrimo įvadas*. Vilnius: Alma littera.
15. Dettmer, P., Dyck, N., Thurson, L P. (1999). *Consultation, Collaboration, and Teamwork for Students with Special Needs*. Boston: Allyn and Bacon.
16. Everard, K. B., Morris, G. (1997). *Efektyvus mokyklos valdymas*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
17. Fiske, J. (1990). *Įvadas į komunikacijos studijas*. Baltos lankos.
18. Freine, P. (2000). *Kritinės sąmonės ugdymas*. Vilnius.

19. Fullan, M. (1998). *Pokyčių jėgos: skverbimasis į ugdymo reformos gelmes*. Vilnius: Tyto alba.
20. Galkienė, A. (2003). *Pedagginė sąveika integruoto ugdymo sąlygomis: monografija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
21. Gevorgianienė, V. (2003). Pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas ugdant specialiųjų poreikių turinčius vaikus. J. Ambrukaitis ir kt. (Red. kol.), *Specialiojo ugdymo pagrindai*, p. 173 – 195.
22. Hargreaves, A. (1999). *Keičiasi mokytojai, keičiasi laikai*. Vilnius: Tyto alba.
23. Hopkins, D., Ainscow, M., West, M. (1998). *Kaita ir mokyklos tobulinimas*. Vilnius: Tyto alba.
24. Jacikevičius, A. (1995). *Žmonių grupių (socialinė) psichologija*. Vilnius: Žodynas.
25. Jacikevičius, A. (1999). *Siela, Mokslas, Gyvenimas*. Vilnius: Žodynas.
26. Janiūnaitė, B., Jotautienė, M., Cibulskas, G. (2002). *Edukacinių pokyčių ir novacijų valdymas*. Kaunas.
27. Johansen, C. G., Pors, N. O. (2005). *Pokyčių ir kokybės valdymas bibliotekose*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
28. Jurašaitė – Harbison, E. (2000). Veiksmo tyrimo vaidmuo siekiant profesionalumo. *Pedagogika*, 46, p. 76 – 87.
29. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex.
30. Kemmis, S., McTaggart, R. (Eds.) (1988). *The action research reader (3rd ed.)*. Geelong, Victoria, Australia: Deakin University Press.
31. Lepeškieienė, V. (1996). *Humanistinis ugdymas mokykloje*. Vilnius.
32. *Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos* (1997). Vilnius.
33. *Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas* (1998-12-15 Nr. VIII-969).
34. Merkys, G. (1995). *Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys*. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
35. Miltenienė, L. (2005). *Bendradarbiavimo modelio konstravimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius. Daktaro disertacija*. Šiaulių universitetas, Šiauliai.
36. Osterman, K. F., Kottkamp, R. B. (1993). *Reflective practice for educators: Improving schooling through professional development*. Newbury Park, CA: Corwin.
37. *Psichologijos žodynas* (1993). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
38. Ruškus, J. (2002). *Negalės fenomenas: monografija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
39. Stoner, J. A. F., Freeman, R. E., Gilbert, D. R. (2000). *Vadyba*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.

40. Stoškus, S., Beržinskienė, D. (2005). *Pokyčių valdymas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
41. Šaparnis, G. (2000). *Kokybinių ir kiekybinių metodų derinimas, diagnozuojant mokyklos vadybą nestandartizuotu atviro tipo klausimynu. Daktaro disertacija*. Šiaulių universitetas, Šiauliai.
42. Šaparnis, G., Merkys, G. (2000). Kokybinių ir kiekybinių metodų derinimas mokyklinės vadybos diagnostikoje: hipotezė ir pirmieji žingsniai. *Socialiniai mokslai*, 2 (23), 43 – 55.
43. Tamošiūnas, T., Bivainienė, L. (2003). *Socialinių tyrimų metodologijos pagrindai*. Teorinė studijų medžiaga. Šiauliai: Socialinių mokslų fakultetas.
44. *Tarptautinių žodžių žodynas* (2004). Vilnius: Alma littera.
45. Teresevičienė, M., Gedvilienė, G. (2000). *Mokymasis bendradarbiaujant*. Vilnius: Garnelis.
46. Vasiliauskas, A. (2001). *Firmų strateginis valdymas*. Vilnius: VVK leidykla.
47. Vijeikienė, B., Vijeikis, J. (2000). *Komandinio darbo pagrindai*. Vilnius: Rosma.
48. Wells, G. (Ed.) (1994). *Changing schools from within: Creating communities of inquiry*. Portsmouth, NH: Heinemann.
49. Zakarevičius, P. (2003). *Pokyčiai organizacijose: priežastys, valdymas, pasekmės*. Monografija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
50. Želvys, R. (2003). *Švietimo organizacijų vadyba*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
51. Žilionienė, V., Midvikienė, A. (1998). *Komandos formavimas*. Kaunas.
52. Žydžiūnaitė, V. (2001). *Slaugos mokslinių tyrimų metodologijos pagrindai*. Vilnius.
53. Белановский, С. А. (2001). *Метод фокус групп*. Москва: Никколо - Медиа.
54. Burge, E. J. (1994). Learning in Computer Conferenced Contexts: The Learner's Perspective. *Journal of Distance Education/Revue de l'enseignement à distance* [žiūrėta 2006-04-13]. Prieiga per internetą: <<http://cade.icaap.org/vol9.1/burge.html>>.
55. Mills, G. E. *Action Research: A Guide for the Teacher Researcher* (2 ed.) [žiūrėta 2006-03-10]. Prieiga per internetą: <http://www.sou.edu/education/action_research>.
56. Morse, J. M., Barrett, M., Mayan, M., Olson, K., Spiers, J. (2002). Verification Strategies for Establishing Reliability and Validity in Qualitative Research. *International Journal of Qualitative Methods* 1 (2), Article 2. Retrieved DATE from [žiūrėta 2006-04-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.ualberta.ca/~ijqm/>>.
57. Ruškus, J., Gerulaitis, D., Blinstrubas, A. (2005). *Prioritetinių mokslo kryptių projekto "Naujų žinių ir aktyvaus neįgaliųjų bei jų šeimų socialinio dalyvavimo strategijų ir metodų kūrimas"*. Tyrimo ataskaita. [žiūrėta 2006-03-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.smm.lt/>>

58. Validity and Reliability. Criteria and Standards. [žiūrēta 2006-03-24]. Prieiga per internetą:
<<http://72.14.203.104/search?q=cache:CPbr1ch2XdUJ:oak.cats.ohio>>.
59. Qualitative Validity. [žiūrēta 2006-03-24]. Prieiga per internetą:
<<http://www..socialresearchmethods.net/kb/qualval.htm> >.

PRIEDAI

1 priedas. METODAI ĮVEIKTI PASIPRIEŠINIMĄ POKYČIAMS

METODAS	ĮEINA	PAPRASTAI NAUDOJAMAS, KAI	PRANAŠUMAI	TRŪKUMAI
1. Išsilavinimas+ bendravimas	Pokyčio poreikio ir logikos aiškinimas pavieniems asmenims, grupėms ir net ištisoms organizacijoms.	Trūksta informacijos ar kai informacija ir analizė netiksli.	Jau įtikinti žmonės dažnai padeda pokytį įdiegti.	Gali pareikalauti labai daug laiko, jei apima daug žmonių.
2. Dalyvavimas + įtraukimas	Organizacijos narių prašoma padėti suprojektuoti pokytį.	Iniciatoriai neturi visos reikalingos informacijos, kad suprojektuotų pokytį, o kiti turi pakankamai valdžios priešintis.	Dalyvaujantys žmonės bus pasiryžę įdiegti pokytį ir bet kuri turima informacija bus įtraukta į pokyčio planą.	Gali pareikalauti labai daug laiko, jei dalyviai suprojektuoja netinkamą pokytį.
3. Pagalba + parama	Žmonėms, paveiktiems pokyčio, siūlomos perkvalifikavimo programos, poilsio dienos, emocinė parama ir supratimas.	Žmonės priešinasi dėl prisitaikymo problemų.	Joks metodas taip gerai netinka sprendžiant prisiderinimo problemas.	Gali užimti daug laiko, bus brangus ir vis tiek nepasiteisins.
4. Derybos + susitarimas	Derėjimasis su galimais besipriešinančiais; net supratimo protokolų raštu reikalavimas.	Kuris nors asmuo ar grupė, turintys nemažai valdžios pasipriešinti, įvykus pokyčiui aiškiai pralaimės.	Kartais tai palyginti lengvas būdas išvengti didesnio pasipriešinimo.	Gali būti per brangus, jei paskatins kitus derėtis dėl paklusimo.
5. Manipuliavimas + kooptavimas	Pagrindiniams asmenims suteikiamas norimas vaidmuo pokytį suprojektuoti ir įgyvendinti.	Kitos taktikos nepasiteisins ir bus per brangios.	Tai gali būti palyginti greitas ir nebrangus pasipriešinimo problemų sprendimas.	Gali skatinti tolesnes problemas, jei žmonės pajus, jog jais manipuliuojama.
6. Aiški + numatoma prievarta	Darbo netekimo ar perkėlimo grėsmė, pareigų paaukštinimo nebuvimas ir t. t.	Esmė – greitis, o pokyčio iniciatoriai turi žymią valdžią.	Tai greitas metodas ir gali nugalėti bet kokią pasipriešinimą.	Gali būti rizikingas, jei žmonės pasipiktins iniciatoriais.

Šaltinis: Stoner, J. A. F., Freeman, R. E., Gilbert, D. R. (2000). *Vadyba*, p. 411. Perspausdinta leidus *Harvard Business Review* iš "Choosing Strategies for Change" John P. Kotter ir Leonard A. Schlesinger (1979 m. kovas – balandis). Copyright 1979, President and Fellows of Harvard College, visos teisės išsaugotos.

2 priedas. KAITOS PAKOPOS

Šaltinis: Everard, K. B., Morris, G. (1997). *Efektyvus mokyklos valdymas*, p. 255

3 priedas. POKYČIŲ VADYBAI BŪTINOS ŽINIOS, ĮGŪDŽIAI, ASMENINĖS SAVYBĖS

ŽINIOS	ĮGŪDŽIAI	ASMENINĖS SAVYBĖS
Apie žmones ir motyvacijos sistemas – kas verčia juos dirbti	Analizuoti dideles, sudėtingas sistemas	Stiprus asmeninių normų jautimas, padedantis tinkamai elgtis
Apie organizacijas ir socialines sistemas – nuo ko priklauso gera jų būklė, efektyvumas, gebėjimas pasiekti tikslus	Kaupti didelės apimties informaciją ir su ja dirbti bei supaprastinti veiklą	Atitinkamas intelekto lygis ir pagal išsimokslinimą ir pagal būdą
Apie organizaciją supančią aplinką – sistemas, kurios daro įtaką ir kelia reikalavimus	Kelti tikslus ir planuoti	Tvirtas optimistinis nusiteikimas
Apie vadovavimo stilius ir jų poveikį darbui	Sutartinai spręsti	Mokėjimas džiaugtis iš veiksmingumo išplaukiančiu pastiprinimu, nebūtinai viešai pritarus
Apie savo asmeninį vadovavimo stilių ir polinkius	Spręsti konfliktus	Tvirtas pasiryžimas apgalvotai rizikuoti ir susitaikyti su pasekmėmis neišgyvenant nereikalingo streso
Apie organizacinius procesus (sprendimų priėmimą, planavimą, konfliktų sprendimą, paskatinimo sistemą)	Įsijausti į kaitą	Gebėjimas priimti konfliktą ir noras jį išspręsti
Apie kaitą	Elgtis politiškai	Švelnus balsas ir negriežtas būdas
Apie mokymo ir lavinimo būdus bei teorijas	Palaikyti santykius su visuomene	Aukšto lygio savimonė – savęs pažinimas
	Konsultuotis ir tartis	Pakantumas neaiškumui ir painiavai
	Mokytis ir mokyti	Polinkis neskirstyti daiktų į juodus ir baltus, teisingus ir klaidingus
		Didelis gebėjimas klausytis

Šaltinis: Everard, K. B., Morris, G. (1997). *Efektyvus mokyklos valdymas*, p. 250 - 252

4 priedas. VAIDMENYS KOMANDOJE IR JŲ YPATYBĖS

Tipas	Būdingi bruožai	Teigiamybės	Leistinos silpnybės
Pirmininkas	Santūrus, pasitikęs savimi, susivaldęs	Be išankstinio nusistatymo, moka tinkamai elgtis su visais galimais pagalbininkais, vertinti jų gerąsias ypatybes, gerai jaučia tikslą	Eilinis intelektas ir neišsiskiriantys kūrybiniai sugebėjimai
Idėjų žmogus	Individualistas, rimtas, neortodoksas	Gabus, geros vaizduotės, aukšto intelekto, išmanantis	Skraido padebesiais, linkęs nepaisyti praktinių detalių, protokolo
Organizatorius	Konservatyvus, pareigingas, nuspėjamas	Gebėjimas organizuoti, sveikas protas, darbštumas, drausmingumas	Lankstumo stoka, nepriima neįrodytų idėjų
Veiklos žmogus	Pasitempęs, draugiškas, veržlus	Pasirengęs ir norįs priešintis inercijai, neveiksmingumui, nusiramimui, arba savęs apgaudinėjimui	Greitai suirzta ir nekantrus
Komandos žmogus	Socialiai orientuotas, gana jautrus	Geba reaguoti į žmones bei situacijas ir kelti komandos dvasią	Neryžtingas ištikus krizei
Teisėjas	Blaiviai mąstantis, apdairus, neemocingas	Turi savo nuomonę, diskretiškas, praktiškas	Stinga įkvėpimo arba gebėjimo skatinti kitus
Kontaktų žmogus	Ekstravertas, entuziastingas, smalsus, komunikabilus	Geba bendrauti su žmonėmis, ieškoti naujovių, atsakyti į iššūki	Linkęs nebesidomėti dalyku praėjus pradiniam susižavėjimui
Tikrintojas	Uolus, tvarkingas, sąžiningas, nerimastingas	Geba atlikti darbą iki galo (ir tobulai), būdingas perfekcionizmas	Linkęs nerimauti dėl menkų dalykų, nenori, kad kas nors vyktų savaime

Šaltinis: Žilionienė, V., Midvikienė, A. (1998). *Komandos formavimas*. Kaunas.

5 priedas. ANKETA TĒVAMS

6 priedas. ANKETA MOKYTOJAMS

7 priedas. ANKETA MOKINIAMS

1 klausimui galimi nukreipiamieji klausimai:

Ar tu dažnai jautiesi pavargęs?

Ar tu dažnai būni liūdnas?

Ar kiti vaikai nori su tavimi draugauti (Ar turi klasėje daug draugų?)

Ar tu gali ilgai ir susikaupęs dirbti?

Ar tu jauti baimę, kai reikia eiti į mokyklą? Ar jauti baimę, kai mokytojai skiria užduotį?

Ar tu visada atlieki namų darbus, užduotis klasėje? Kodėl?

Ar būna, kad pats pasisiūlai atlikti kokią nors užduotį, atsakyti į klausimą? Ar dažnai klasėje užduodi klausimus?

Ar tau lengva susikaupti?

Ar tu dažnai supyksti? Kaip tu pyksti?

Ar visada elgiesi taip, kaip liepia mokytojai, tėvai?

Kuris sakinys tau labiau tiktų:

Man dažnai sekasi.

Man dažnai nesiseka.

Ar tiki ateityje mokytis geriau nei dabar ar anksčiau

8 priedas. INTERVIU SU MOKYKLOS SPECIALIOJO UGDYMO KOMISIJOS NARIAIS: KLAUSIMAI

1. Koks jūsų kasdienis vaidmuo (funkcijos) tenkinant mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius?
2. Už ką jaučiatės labiausiai atsakingi?
3. Su kuo dažniausiai kalbatės apie vaiko problemas?
4. Kaip dalinatės informacija, susijusia su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio vaiko ugdymu?
5. Koks yra ir turėtų būti tėvų vaidmuo vaiko ugdymosi procese?
6. Kaip dažnai bendraujate su tėvais? Kaip sekasi bendrauti su tėvais?
7. Koks vaiko vaidmuo specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo procese (kaip jis dalyvauja)?
8. Koks vaiko vaidmuo turėtų būti? Ar jis galėtų kartu su suaugusiais dalyvauti aptariant problemas?
9. Su kokiomis problemomis susiduriate ugdydami vaiką, turintį specialiųjų ugdymosi poreikių, organizuodami specialiąją pagalbą?
10. Kokios stipriosios jūsų mokyklos specialiojo ugdymo komisijos pusės?
11. Kokios silpnosios pusės, veiklos trūkumai?

**9 priedas. INTERVIU SU MOKYKLOS SPECIALIOJO UGDYMO KOMISIJOS NARIAIS:
KATEGORIJOS, SUBKATEGORIJOS, LEKSINIAI – SEMANTINIAI VIENETAI (N = 7)**

1 lentelė

1 kategorija. Specialistų vaidmuo

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Identifikavimas	<i>Turiu nustatyti kalbos, kabėjimo ir komunikacijos sutrikimų turinčius mokinius Svarbu laiku pastebėti vaiko bėdas ir laiku pradėti teikti pagalbą</i>
2.	Pagalbos organizavimas mokinių grupėms/individams pagal sutrikimą	<i>Vedu užsiėmimus vaikams, turintiems kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimų Grupuoju mokinius į grupes pagal sutrikimus ir vedu jiems užsiėmimus Organizuojant pratybas yra lavinama sutrikusi mokinio funkcija Stengiuosi kiekvienam pritaikyti tinkanti mokymosi stilių</i>
3.	Vaiko įgalinimas	<i>Svarbu, kad tie vaikai gebėtų naudotis jiems pateikiama mokomąja medžiaga: vadovėlyje rastą reikiamą informaciją, mokėtų naudotis lentelėmis</i>
4.	Mokinių pažinimas, individualus priėjimas	<i>Kiek įmanoma, tiek ir dirbama su tais vaikais per pamoką, nenuskriaudžiant kitų Dažnai klausiu atarimo kaip dirbti su tais vaikais spec. pedagogės</i>
5.	Ryšių palaikymas	<i>Ko nesuprantu, ateinu pasiklausti Kartais trūksta dalykinių žinių vertinat gebėjimus ir tai aptariama su dalykų mokytojais Šiame darbe labai svarbūs tėvai Svarbu laiku informuoti tėvus</i>
6.	Dalyvavimas SUK veikloje	<i>Būna SUK posėdžiai</i>
7.	Socialinių ryšių kūrimas	<i>Esu atsakinga už vaiko socialinius poreikius</i>

2 lentelė

2 kategorija. Sunkumai organizuojant/teikiant pagalbą

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Pamokos organizavimo sunkumai	<i>Sunku dirbant su visa klase, dirbti su tokiais vaikais Jų mokymosi tempas, atmintis skiriasi nuo kitų vaikų Reikia kartoti daugiau kartų nei kitiems vaikams Per tuos vaikus nukenčia tiek vidutinieji mokiniais, tiek ir gabieji Dirbant su tokiais vaikais yra reikalingas pagalbininkas, ypač jei klasėje yra keletas tokių mokinių</i>
2.	Laiko vadyba	<i>Šių vaikų gebėjimas įsisavinti mokomąją medžiagą daug lėtesnis, todėl daugiau laiko reikia skirti aiškinimui, kartojimui, įtvirtinimui, ne visada geba dirbti su visa klase Pamokoje trūksta laikoties vaikams bei skirtingų užduočių parengimui</i>
3.	Darbo diferencijavimo sunkumai	<i>Sunku diferencijuoti mokomąją medžiagą, įvairias užduotis Sunkiai sekasi dirbti grupėmis</i>
4.	Kompetencijų stoka	<i>Trūksta žinių kaip dirbti su tokiais vaikais, kaip prie jų prieiti Sunku rašyti adaptuotas bei modifikuotas programas sunku tuos mokinius vertinti pažymiais</i>
5.	Specialiosios pagalbos organizavimo sunkumai	<i>Kodėl mes tiems vaikams nuolat lengvinam, gerinam, o egzaminą laiko tokį patį kaip visi – nieko nepalengvina Ar nealėtų tie vaikai papildomai mokytis po pamokų, o ne eiti iš pamokos Mažai laiko lieka papildomoms užduotims, nes turi išdėstyti tai, ką jie mokosi klasėje</i>

6.	Aukštesniųjų klasių mokinių ugdymo sunkumai	<i>Dalykinėje sistemoje daugiau problemų nei pradinėse klasėse, daug mokytojų, daugiau popierizmo, kartais nebeina rasti galo Aukštesniųjų klasių mokiniams dažnai būna gėda, jie vengia spec. pedagogo Šiems vaikams labai svarbi kitų klasės draugų nuomonė</i>
7.	Mokinių mokymosi motyvacijos stoka	<i>Jeigu patiems vaikams nieko nereikia, tai nieko ir neišmokysi Dažnai tik atėję jau turi nuostatą, kad nieko nemoka, nežino, nors užduoties nė nematė ir nebandė atlikti</i>

3 lentelė

3 kategorija. Pedagogų bendradarbiavimas

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Neformalūs pokalbiai	<i>Dažnai kalbamės pamokų, pertraukų metu Kartais pasikalbame ir pietaudamos</i>
2.	Klasės/dalyko mokytojo iniciatyva	<i>Pirmiausiai mokytojai kreipiasi į mus specialistus, tada jau kalbama su tėvais</i>
3.	Individualios konsultacijos	<i>Konsultuojuos su spec. pedagoge, logopede, psichologe, soc. pedagoge, priklausomai nuo esamos situacijos</i>
4.	Svarbus klasės auklėtojo vaidmuo aukštesnėse klasėse	<i>Tai tarsi šeimos mama, kuri geriausiai pažįsta savo vaikus Iškilius problemoms, pirmiausiai kreipiamasi į mus – klasės auklėtojus</i>
5.	SUK posėdžiai	<i>SUK posėdžiuose dalyvauja specialistų komanda ir mokytojai dirbantys su tais vaikais Dažnai pakviečiami ir tėvai, tuomet ir svarstome iškilusius klausimus</i>
6.	Paskaitos, seminarai pedagogams mokykloje	<i>Skaitomi pranešimai posėdžių metu, atskiriems metodiniams rateliams Bibliotekoj kaupiama literatūra apie spec. poreikių vaikų ugdymą, ypatumus</i>
7.	Pasitikėjimas specialistais	<i>Visada gausi atsakymą Padarys kaip galima geriau</i>
8.	Pasidalijimo funkcijomis tarp pedagogų sunkumai	<i>Vaikas išėina dirbti pas spec. pedagoge, kitą dieną ateina ir sako: „man nieko neuždavė“ Labai sunku greitai ir operatyviai perduoti informaciją, nes per pertrauką laukia dar 1000 reikalų Dažnai pas spec. pedagogę yra įtvirtinama praeitos pamokos medžiaga, kai vaikas ateina į klasę jis jau būna praleidęs klasėje aiškintą temą</i>

4 lentelė

4 kategorija. Bendradarbiavimas su tėvais

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Tėvų iniciatyva	Yra tėvų kuriems ne vis vien kas vyksta, domisi patys, ateina
2.	Tėvų informavimas	<i>Dažniausiai yra skambinama, norint pasikviesti tėvus į mokyklą Kartais informacija perduodama per vaikus</i>
3.	Tėvų įtraukimas	<i>Jei tėvai įtraukiami į šį darbą, daug lengviau dirbti, kontroliuoti ir kažko pasiekti Vaikas daugiau laiko praleidžia su šeima ir tik šeima jį geriausiai pažįsta</i>
4.	Tėvų neigiamos reakcijos (kaltinimai pedagogams, problemos)	<i>Dažnai tėvai sako, kad namuose viską moka, viską žino, tik kažkaip mokykloje niekas nebeįsėina</i>

	nepripažinimas)	<i>Kaltina, kad mokytojai užsisėdo</i>
5.	Kaltinimai tėvams pasyvumu, abejingumu	<i>Sunku prisikviesti tėvus į mokyklą Ateina tie, kurie ir taip domisi bei viską puikiai žino</i>
6.	Tėvų kaltinimas dėl vaiko problemų	<i>Dažniau pačios mamos turi didesnių problemų nei tie vaikai Nelabai tėvai supranta tas iškilusias problemas, dažnai turi savo nusistatymus, ar prisiklausiusios nebūtų mitų</i>
7.	Atsakomybės vengimas	<i>Jie mano, kad mokytojai visagaliai, matydami vaiką kartą per savaitę išspręs visas jo problemas Dažnai nori labai greito rezultato: duok piliulę, kad rytoj viskas būtų tvarkoj. Nėra tokio recepto. Daugiausiai pretenzijų turi tie, kurie rečiausiai lankosi mokykloje</i>
8.	Specialiosios pedagoginės pagalbos vengimas (atskirties baimė)	<i>Pirmas klausimas: kur ta programa bus įrašyta Neretai gėdijasi giminių, kaimynų, draugų pasakymų, nes jie visi su aukštaisiais Klausia kaip tai vaikui atsilieps</i>
9.	Nerealūs lūkesčiai	<i>Neįvertina vaiko galimybių ir spaudžia kiek galėdami Nori to ko vaikas realiai negeba</i>
10.	Tėvų kompetencijų nuvertinimas	<i>Ko galima tikėtis iš tokios mamos Tėvai dažnai linkę kaltinti kitus</i>
11.	Tėvai – trukdytojai	<i>Pasakius, kad vaikas turi problemų tėvai ilgai galvoja Nepasitiki specialistais, mano, kad norima padaryti kaip blogiau Konsultuojasi ne su specialistais, bet su kaimynais, giminaičiais</i>
12.	Psichologinė parama vaikui	<i>Šeimoje turėtų būti stiprus ryšys, kad vaikas turėtų kuo pasitikėti, į ką atsiremti Jei nesiseka mokykloje, kad bent šeima jį palaikytų</i>
13.	Pedagogų kompetencijų pripažinimas – būtinas sėkmingos veiklos kriterijus	<i>Jeigu tėvai nepasitiki, tai perduoda savo vaikams ir pasidaro uždaras ratas, tada specialistams labai sunku dirbti</i>
14.	Informacijos tėvams stoka	<i>Kartais tėvai gal ir nori padėti savo vaikui, bet nežino kaip, neturi žinių</i>
15.	Empatija tėvams	<i>Sunku šeimoms, kurios augina tokius vaikus... toms mamos ir tėvams nebesinori girdėti nieko blogo, o gerai išgirsta labai retai Tas jų nenoras suprantamas - natūralus. Kas norėtų girdėti apie savo vaikų blogus dalykus</i>

5 lentelė

5 kategorija. Klasės/dalyko mokytojo vaidmuo

Eil. Nr.	Subkategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Identifikavimas/vertinimas	<i>Gavusi naują klasę, visuomet susipažįstu su mokiniais, pasižiūriu kas turi programas. Pastebėjusi, jog kažkam sunkiai sekasi, paklausu spec. pedagogės ar tam mokiniui yra skirta kokia programa, jei ne - gal reikia skirti Nuolat stebiu kokias klaidas daro vaikai, ko neįsisavina, kur padarė pažangą</i>
2.	Individualios konsultacijos su specialistais	<i>Kalbuosi su mokykloje dirbančia specialistų komanda Dažnai klausiu rekomendacijų kolegų, dirbančių toje pačioje klasėje</i>
3.	Individuali pagalba mokiniui	<i>Yra mokinių dalis su kuriais galima pasiekti šiokių tokių rezultatų tik dirbant individualiai Dirbu su jis individualiai kiek tik įmanoma, kartais užduotis jau išdalinu ir paaiškinu pertraukos metu</i>
4.	Žinios, programa	<i>Negali toli nueiti nuo programos Juk turim išeiti programą, negali ilgai žaisti, juk ir egzaminus reikės laikyti</i>
5.	Mokinio aktyvumo skatinimas, motyvacijos palaikymas	<i>Neišskiriu tų vaikų, visada stengiuosi paklausti tai ką geba, ką žino Skatinu šių vaikų dalyvavimą pamokoje, skiriu nesudėtingas, bet reikšmingas užduotis</i>
6.	Ugdymo individualizavimas	<i>Labai gerai, kad yra galimybė padirbėti su tais vaikais</i>

		<i>individualiai Visada stengiuosi pamokoje laiko skirti ir tiems vaikams</i>
7.	Palankaus mikroklimato klasėje kūrimas	<i>Per pamokas kalbam, kad visi esame skirtingi, kad tik nesumanytų pašiepti Jiems svarbu jaustis saugiai</i>
8.	Bendravimo su tėvais įgūdžiai	<i>Reikia tinkamai tėvus nuteikti Sunku tėvams pasakyti, kad vaikas turi problemų, tačiau tenka</i>

6 lentelė

6 kategorija. Pedagogų požiūris į SUP vaikus ir jų ugdymą

Eil. Nr.	Subkategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Požiūris kaip į problemą	<i>Kai klasėje tau sėdi 7 mokiniai su programom, nebežinai nuo ko pradėti ir kuriems daugiau aiškinti</i>
2.	Integracijos idėjų atmetimas	<i>Čia tik teorija, o praktiškai taip dirbti labai sunku ir kai tokių vaikų tik daugėja darosi nebeįmanoma Ši problema turi būti sprendžiama kitais būdais Jiems turi būti atskiros mokyklos</i>

7 lentelė

7 kategorija. Specialiojo ugdymo komisijos veikla

Eil. Nr.	Subkategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Identifikavimas	<i>Komisijos darbo sudėtinė dalis identifikuoti visus problemų turinčius vaikus</i>
2.	Organizavimas	<i>Tinkamai organizuoti tokių mokinių ugdymo procesą</i>
3.	Vertinimas	<i>Kas trimestrą aptariam kokių rezultatų pasekė kiekvienas mokinys</i>

8 lentelė

8 kategorija. SUP turinčio vaiko vaizdinys

Eil. Nr.	Subkategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Socialinės – mokomosios veiklos kryptingumo stoka	<i>Neretai veikia kas patinka Kalbina klasės draugus Užsiima pašaliniais darbais</i>
2.	Vaiko galimybių nuvertinimas (netikėjimas jo galimybėmis)	<i>Niekas čia jau ir nepasikeis Net paprastų dalykų neišmoksta</i>
3.	Bendraamžių neigiamos nuostatos ir atstūmimas	<i>Pasijuokia klasė, kai nežino atsakymo į klausimą Kartais pavadina durneliais, atsilikėliais</i>
4.	Bloga fizinė – emocinė savijauta	<i>Labai trumpai išlaiko sukaupę dėmesį</i>
5.	Orientacija į sutrikimą, problemas	<i>Raštas baisus, teksto nesuvokia Nežino skaičių numeracijos, ką jau kalbėt apie kitus dalykus</i>
6.	Pedagogų dėmesio stoka	<i>Mokytojams nebelieka laiko pamokoje pabendrauti su tais vaikais Gal čia turėtų daugiau dirbti klasės auklėtojas</i>

9 lentelė

9 kategorija. Vaiko gebėjimas aktyviai dalyvauti sprendžiant savo problemas

Eil. Nr.	Subkategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
----------	----------------	----------------------------------

1.	Mokinių galimybių dalyvauti pripažinimas	<i>Aš manau, kad turėtų dalyvauti, kad girdėtų ir vėliau nekiltų nesusipratimų Jie turėtų žinoti viską kas vyksta; Kartais įdomu išgirsti ir jų nuomonę</i>
2.	Epizodiškas aukštesniųjų klasių mokinių įtraukimas į problemų sprendimą	<i>Su didžiaisiais galima pasikalbėti, juk jie beveik suaugę žmonės, kiekvienas turi savo nuomonę Sėdam prie apskrito stalo ir kalbamės Dažniausiai, tai kaip išeina</i>

10 lentelė

10 kategorija. Pedagogų savijauta

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Nepasitenkinimas savimi ar savo darbo rezultatu	<i>Visada jiems trūksta laiko Žinai, kad ne viską padarei ką galėjai</i>
2.	Bejėgiškumas	<i>Nebežinai nei ką, nei kaip bedaryti Pats prarandi vidinę motyvaciją</i>

11 lentelė

11 kategorija. SUK koordinatoriaus vaidmuo ir veiklos prioritetai

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Organizavimas	<i>Organizuoti efektyvų komandinį darbą</i>
2.	Koordinavimas	<i>Koordinuoti teikiamą pagalbą</i>
3.	Komandinis darbas	<i>Darbas turi vykti komandoje – tėvai, mokytojai, specialistai, mokyklos administracija</i>

10 priedas. INTERVIU SU SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ TURINČIŲ MOKINIŲ TĖVAIS: KLAUSIMAI

1. Papasakokite apie save, savo šeimą, vaikus (Kiek šeimoje narių? Ką dažniausiai veikiate drauge su vaiku? Kokiomis vaiko savybėmis labiausiai didžiuojatės?...)
2. Kaip jūs sužinojote, kad vaikui reikalinga specialioji pedagoginė pagalba?
3. Kaip dėl to jautėtės?
4. Kokių turite rūpesčių, susijusių su vaiko mokymusi, mokykla?
5. Ką žinote apie vaiko problemas? Kaip jas sprendžiate? Su kuo dažniausiai jas aptariate? (su mokytojais, su spec. pedagogais...)
6. Ką pagalvojate, kai gaunate kvietimą ateiti į mokyklą? Kodėl?
7. Kaip bendraujate su pedagogais?
8. Kada jums malonu bendrauti su mokytojais ir kada jaučiatės nemaloniai?
9. Ar norėtumėte labiau dalyvauti sprendžiant vaiko problemas, dažniau susitikti su mokytojais?
10. Kaip vertinate galimybę problemas aptarti kartu su vaiku?

**11 priedas. INTERVIU SU SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ TURINČIŲ MOKINIŲ TĖVAIS:
KATEGORIJS, SUBKATEGORIJS, LEKSINIAI – SEMANTINIAI VIENETAI (N = 3)**

1 lentelė

1 kategorija. Tėvų konstruojamas vaiko vaizdinys

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Teigiamos asmenybės savybės	<i>Kantri, labai atsakinga, tvarkinga, stropi Labai atviras – viską pasisako, nieko neslepia, nuoširdus, draugiškas</i>
2.	Neigiamos asmenybės savybės	<i>Yra labai uždara, viską reikia labai ilgai išklausinėti, pati nepasakoja, pakėlus toną susigūžia, gaudinasi, labai daug verkė kol adaptavos; trūksta iniciatyvos Labai jautriai reaguoja į pašaipą, kritiką Nedaro namų darbų, vietoj jų piešia, sunku priversti dirbti Kai ruošia namų darbus veja lauk iš kambario, nenori, kad padėčiau, po to pasirodo, kad tie namų darbai visiškai neatlikti; visas ruošimasis kontroliniam baigiasi pasakymu: „špargalka pasidariau“ Vengia lietuvių kalbos ir matematikos Mokytojai visada man sako: „...sėdi pamokoje kaip pelytė po šluota, papiešia, pasiklauso. Užsiima pašaliniais darbais. Yra didžiausias svajotojas klasėje“ Nedrįsta klausti klasėje mokytojos, labai nesavarankiška, susikausčiusi, trūksta pasitikėjimo savo jėgomis, kompleksuoja dėl savo apkūnumo, trūksta savarankiškumo, neturi motyvacijos Nepilnavertiškumo kompleksas pasireiškia nešiojant ortopedinę avalynę, klasiškai juos vadina invalidiškais batais</i>
3.	Mokomosios veiklos kryptingumas	<i>Be galo darbšti, daug skaito, ilgai ruošia pamokas, daug dirba, geografiją skaito į priekį Daug dirba kompiuteriu ir daug supranta</i>
4.	Kaltinimai vaikui	<i>Jam trūksta darbštumo, labai tingi dirbti, sunku prisėsti ir ką nors padaryti. Jei daugiau stengtųsi, tikrai galėtų mokytis kaip ir kiti vaikai</i>
5.	Bloga fizinė – emocinė savijauta	<i>Ilgai sėdi, mokosi ir pervargsta</i>
6.	Pomėgiai	<i>Piešimas, geografija Patinka darbų pamokos, drožinėjimas, medžio darbai, gal ir specialybę pagal tai rinksis</i>
7.	Vaiko iniciatyva	<i>Visuomet, kai kas neaišku kreipiasi pagalbos</i>
8.	Bendraamžių neigiamos nuostatos ir atskirtis	<i>Nėra ko daug tikėtis, vaikai yra žiaurūs, jie sunkiai prima kitokius Buvo laikas, kai į mokyklą kartu su dukra ėjom verkdamos</i>

2 lentelė

2 kategorija. Tėvų lūkesčiai iš pedagogų

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Didesni reikalavimai, rezultatas	<i>Norėčiau, kad dažniau būtų tikrinami namų darbai, lieptų daugiau skaityti</i>
2.	Dalijimasis informacija	<i>Labai daug tikiuosi iš elektroninio dienyno, kad ten rasiu pastabas ir kitus dalykus, kurie man svarbūs Kai susitinku su mokytojais ar per susirinkimus, jie man tik pasako: „na ramus, geras vaikas, šiaip viskas gerai“, tai jei vaikas ramus ir geras, tai nereiškia, kad viskas gerai, norisi konkretumo, tikslumo Galėtų dažniau organizuoti susitikimus Gal būtų galima susiskambinti su mokytojais, ar bendrauti elektroniniu paštu</i>
3.	Specifinės žinios, domėjimasis	<i>Mokytojai patys turėtų daugiau domėtis šiais vaikais, ieškoti</i>

	specialiųjų poreikių vaikų ugdymu	<i>būdų kaip dirbti ir kaip padėti</i>
4.	Teigiamų bendraamžių nuostatų skatinimas	<i>Klasės vadovas ar dalykų mokytojai turėtų pakalbėti su klase apie tokius vaikus</i>
5.	Pasitikėjimo savimi skatinimas	<i>Gal galėtų mokytojai užduoti tokias užduotis, kurias vaikas gebėtų atlikti, nes dabar jau visai nebenori eiti į darbų pamokas, nes mano, jog nesugeba atlikti skirtų užduočių bent taip paskatintų pasitikėti savimi Gal galėtų dažniau akcentuoti vaiko sėkmes, skatintų susidomėjimą, labiau motyvuotų</i>
6.	Pagalba vaikui	<i>Tikiuosi, kad mokytojai paaiškins ko vaikas nesupranta, pati jau nesugebu išaiškinti Norėčiau, kad mano vaikui būtų daugiau skiriama dėmesio per pamoką, dažniau klaustų, prašytų atsakinėti</i>

3 lentelė

3 kategorija. Bendravimas su pedagogais ir specialistais

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Kaltinimai pedagogams (atsakomybės, pastangų, kuriant palankų mikroklimatą stoka)	<i>Dažnai mokytojai nenori suprasti vaiko, nepasikonsultuoja su specialistais Kartais pavadina vaiką modifikuotu visos klasės akivaizdoje</i>
2.	Tėvų empatiškumas	<i>Kai žinai kiek tas mokytojas uždirba ir kaip dabar viskas sunku, nieko nebereikalauju Dabar didelės klasės, tai nebelieka laiko kiekvienam vaikui</i>
3.	Nuomonių nesutapimas	<i>Ne visada mokytojai linkę įsiklausyti į mūsų norus Per tuos darbus neišgirsta mūsų</i>
4.	Klasės mokytojas (auklėtojas) – pagrindinis kontaktinis asmuo	<i>Su klasės auklėtoja</i>
5.	Bendravimo su specialistais stoka	<i>Su specialistais beveik nebendraujam, ateinam tik kai pasikviečia Dažnai pasirašau, kad reikia, bet ne visada suprantu kam</i>

4 lentelė

4 kategorija. Specialioji pedagoginė pagalba

Eil. Nr.	Subkategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Tėvų iniciatyva skiriant specialųjį ugdymą	<i>Pati ėjau kalbėtis su specialistais, lankėm gydytojus, lankiau mokykloje organizuotą savitarpio pagalbos grupę Pati ieškojau pagalbos ir norėjau, kad būtų skirtas palengvintas mokymasis</i>
2.	Pedagogų tarpusavio bendradarbiavimo stoka	<i>Grįžusi iš spec. pedagogo ji turi atlikti visas užduotis ką atliko klasė, kažkoks nesusipratimas</i>
3.	Noras kartu spręsti problemas	<i>Galėtume dažniau susitikti ir aptarti vaiko problemas, tuo pačiu ir mes žinotume ką galime padaryti</i>
4.	Pasitikėjimas specialistais ir pasitenkinimas specialiąja pagalba	<i>Dirbdama spec. pedagogės kabinete ji atlieka daugiau užduočių, nei sėdėdama klasėje Išėjusi iš klasės ji labiau susikaupia ir geriau atlieka užduotis</i>

5 lentelė

5 kategorija. Bendravimas su vaiku ir tėvų vaidmuo

Eil. Nr.	Subkategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Savarankiškumo skatinimas	
2.	Pagalba namuose	<i>Labai daug dirbam kartu namuose, nes ji labai lėtai skaito, tai kai ketvirtadieniui reikia paruošti biologiją, geografiją ir istoriją, ji skaito iki 23. 30, aš būtinai turiu pagelbėti</i>

		<i>Mes kartu siuвам, kartu rašom, nes pati ji labai nesavarankiška</i>
3.	Domėjimasis ir kontrolė	<i>Visada stengiuosi pasiteirauti kaip sekėsi mokykloje Kontroliuoju namų darbų atlikimą</i>
4.	Vaiko poreikio bendrauti pripažinimas	<i>Vengia tiesiogiai bendrauti su auklėtoja. Tariausi dėl visų sprendimų, pas mus tolerantiškas bendravimas, visuomet jam leidžiu rinktis. Manau, kad mūsų santykiai tikrai draugiški Visuomet pasipasakoja, neturim jokių paslapčių</i>
5.	Mokymosi sunkumų pripažinimas	<i>Suprantu, kad mano vaikas ne toks kaip kiti, stengiuosi tai suprasti ir mylėti jį tokį koks yra Manoji labai silpna matematikoje, nežino skaičiaus sandaros, tai lygčių sprendimas ir tekstiniai uždaviniai mums tikra tragedija</i>
6.	Psichologinio atsparumo skatinimas	<i>Stengiamės nesigilinti į problemas, o bandom jas spręsti Mokau kovoti už save, jei kažkas tau pasakė ką įžeidžiančio, tai surask ir tu to žmogaus trūkumus - tikrai jų turi kiekvienas. Kol adaptavosi kartu ėjome į mokyklą. Dažnai atsitinka taip, kad ir ji mus jau sugeba paskatinti</i>
7.	Vaiko sveikata	<i>Svarbu, kad dar kokių ligų neprisidėtų</i>

6 lentelė

6 kategorija. Tėvams išskylantys sunkumai

Eil. Nr.	Subkategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Silpna mokymosi motyvacija	<i>Sugalvoja kaip išsisukti, sukuria įvairių istorijų Ateinu į kambarį – skaito, o po knyga padėtas piešinys</i>
2.	Dalykinių žinių stoka	<i>Aš jau nebegaliu paaiškinti 7 klasės matematikos uždavinių Užsienio kalbos nemoku taip gerai, kad galėčiau paaiškinti</i>
3.	Vaiko fizinė būklė	<i>Mes daug laiko praleidžiame sanatorijose Besimokydama labai greitai nuvargsta</i>

7 lentelė

7 kategorija. Vaiko dalyvavimas sprendžiant problemas

Eil. Nr.	Subkategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Teigiamas tėvų požiūris	<i>Visuomet į susirinkimus veduosi sūnų, kartu su mokytojais aiškinamės problemas Nematau čia jokio blogumo, kad vaikas dalyvautų aptariant jo bėdas</i>

8 lentelė

8 kategorija. Tėvų savijauta, reakcijos

Eil. Nr.	Subkategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Orientacija į savo patirtį	<i>Abu su vyru esam baigę mokslus ir ne vienus, o mūsų mergaitei jie nesiseka Rodos, abu taip gerai mokėmės, o vaikas visai neturi atminties</i>
2.	Kaltė	<i>Aš tik lankydama psichologus supratau, kad per daug reikalavau iš savo vaiko, per daug spausdavau, užduodavau, dirbdavau. Daug darbo – mažai naudos. Matyt dėl to jis toks dabar nemotyvuotas, pats nieko nebenori</i>
3.	Negalės priežasčių ieškojimas	<i>Niekada niekas nieko nesakė, viskas buvo gerai, bet vieną dieną viskas užgriuvo. Negi darželyje nesimatė, kad vaikas vystosi ne kaip visi? Kankino nuolatinis galvojimas, kodėl nemoki?</i>
4.	Pagalbos ieškojimas	<i>Kai viskas paaiškėjo, norėjosi greito ir tikslaus atsakymo iš ko nors Labai daug kur kreipėmės, daug lankėm</i>
5.	Ateities baimė	<i>Nežinau kas bus toliau, jau dabar pradedu kalbėti apie tai kokią</i>

		<i>specialybę galės įsigyti Baisu darosi vien nuo tos minties, kas bus toliau</i>
6.	Emociniai išgyvenimai	<i>Man labai sunku apie tai kalbėti</i>
7.	Nuovargis	<i>Pavargsti nuo minčių, nuo pastangų ką nors pakeisti</i>
8.	Stresas	<i>Tas nuolatinis galvojimas, veda prie nuolatinio streso</i>

**12 priedas. VAIKŲ INTERVIU: KATEGORIJOS, SUBKATEGORIJOS IR LEKSINIAI – SEMANTINIAI
VIENETAI (N = 3)**

1 lentelė

1 kategorija. Realus vaiko savęs vaizdinys

Eil. Nr.	KATEGORIJOS	TEIGINIAI
1.	Socialiai priimtinas elgesys	<i>Paklusnumas Neieškau problemų, nesikeikiu, nesimušu Neišdykęs</i>
2.	Mokomosios veiklos kryptingumas	<i>Labai daug mokausi Stengiuosi sužinoti kuo daugiau</i>
3.	Socialiai nepriimtinas elgesys	<i>Pykstuosi su sese Ne visada klausau</i>
4.	Teigiamos asmenybės savybės	<i>Geras Tvarkingas Linksmas Nesiginčiju</i>
5.	Neigiamos asmenybės savybės	<i>Tingus Liūdna</i>
6.	Gera fizinė – emocinė savijauta	<i>Turiu daug energijos Linksmas</i>
7.	Bloga fizinė – emocinė savijauta	<i>Kartais bijau eiti į mokyklą Liūdna Labai greitai pavargstu</i>
8.	Tikėjimas savo galimybėmis	<i>Stengiuosi padaryti kas liepta, ko reikalauja mokytojai ir tikrai bus geriau Manau, kad susitvarkysiu Man gerai sekasi siūti, tai gal būsiu siuvėja</i>
9.	Netikėjimas savo galimybėmis	<i>Aš stengiuosi, bet nelabai man išeina</i>
10.	Mokymosi sunkumai ir jų pripažinimas	<i>Aš mikčioju ir turiu palengvintą programą Aš turiu ilgiau nei kiti sėdėti prie knygų Ne visada viską suprantu Sunku atlikti užduotis Sunkiausiai sekasi lietuvių k. ir matematika</i>
11.	Dažniau patiria nesėkmę	<i>Man dažnai nesiseka</i>
12.	Teigiama mokymosi motyvacija	<i>Noriu pabaigti mokyklą gerais pažymiais, nes noriu būti dailės mokytoja Turiu pabaigti mokyklą, nes reikės įgyti specialybę</i>
13.	Mokymosi motyvacijos stoka	<i>Reikia eiti į mokyklą, kad ką nors pasiektum Nepatinka mokytis ko nesuprantu</i>
14.	Racionalūs ir konkretūs pagalbos sau būdai	<i>Įsiklausyti ką sako mokytojai; Pamokas ruošiu atskirai nuo mažosios sesės, kad netrukdytų Mokytis taisykles</i>
15.	Abstraktūs pagalbos sau būdai	<i>Mažiau sėdėti prie kompiuterio Ilgiau sėdėti prie knygų Daugiau mokytis Turiu labiau pasistengt</i>

2 lentelė

2 kategorija. Mokinio siekiamas vaizdinys

Eil. Nr.	KATEGORIJOS	TEIGINIAI
1.	Socialiai priimtinas elgesys	<i>Darbštesnis Nepykti</i>
2.	Teigiamos asmenybės savybės	<i>Norėčiau būti ne toks tinginys Norėčiau būti drąsesnis</i>

		<i>Daugiau klausyti mokytojų</i>
3.	Geresni mokymosi pasiekimai	<i>Norėčiau geriau mokytis Norėčiau geriau viską suprasti Kad daugiau atsiminčiau Kad spėčiau dirbti su visa klase</i>
4.	Socialinė integracija	<i>Norėčiau turėti daugiau draugų Norėčiau daugiau bendrauti su klasės draugais</i>
5.	Geresnė fizinė – emocinė savijauta per pamokas	<i>Norėčiau geriau susikaupti</i>
6.	Pasitenkinimas esama situacija	<i>Esu tokia, kokia esu</i>

3 lentelė

3 kategorija. Santykiai su bendraamžiais

Eil. Nr.	KATEGORIJA	TEIGINIAI
1.	Teigiamos bendraamžių nuostatos ir vertinimai	<i>Mane dažnai kalbina klasiokai, sako, kad esu gera</i>
2.	Neigiamos bendraamžių nuostatos ir vertinimai	<i>Mane užgaulioja Juokiasi iš mano batų Juokiasi, kai nežinau atsakymo</i>
3.	Socialinė atskirtis (neprisitaikymas prie bendraamžių)	<i>Nedaug aš turiu draugų Ne visi nori su manim bendrauti</i>
4.	Priėmimas	<i>Klasiokai padeda rasti kabinetą, pakilti liftu į kitą aukštą</i>

4 lentelė

4 kategorija. Tėvų ir vaikų santykiai

Eil. Nr.	KATEGORIJA	TEIGINIAI
1.	Teigiamos tėvų nuostatos į vaiką	<i>Geras vaikas Neieškau problemų Nesimušu, nesikeikiu</i>
2.	Neigiamos tėvų nuostatos į vaiką	<i>Jie galvoja, kad tingiu Dažnai sako, kad nesistengiu Kartais sako, kad per pamokas žioplanėju</i>
3.	Tėvų lūkesčiai	<i>Mama nori, kad galėčiau įgyti kokią specialybę</i>
4.	Pagalba mokantis	<i>Kai supranta padeda ruošti namų darbus Mama dažnai man perskaito tekstus Aš su mama ruošu matematikos namų darbus</i>
5.	Domėjimasis ir iniciatyva	<i>Mama dažnai skambina auklėtojai</i>
6.	Tėvų emociniai išgyvenimai	<i>Mane myli toks koks esu</i>
7.	Psichologinis palaikymas	<i>Pagiria už gerus pažymius, už gerus darbus</i>
8.	Paklusnumo tėvams pozicija	<i>Darau taip kaip sako</i>
9.	Priešinimosi tėvams pozicija	<i>Kartais specialiai elgiuosi ne taip kaip prašo</i>

5 lentelė

5 kategorija. Santykiai su pedagogais

Eil. Nr.	KATEGORIJA	TEIGINIAI
1.	Neigiamos pedagogų nuostatos ir vertinimai	<i>Jie blogai galvoja, tik neišsako savo blogos nuomonės</i>
2.	Teigiamos pedagogų nuostatos ir vertinimai	<i>Mokytoja galvoja, kad esu geras, nes nekeliu konfliktų, įvykdau užduotis Mokytoja sako, kad esu stropi</i>

3.	Aktyvinančios instrukcijos	<i>Mokytoja liepia labiau klausytis Dažnai man sako, nemiegok</i>
4.	Netikslingos instrukcijos	<i>Mokytoja liepia žiūrėti į knygą</i>
5.	Teigiami vaikų vertinimai mokytojų atžvilgiu	<i>Mokytoja niekada nešaukia, kai nesuprantu Mano mokytoja gera</i>
6.	Psichologinis palaikymas	<i>Pastebi ne tik kas bloga, bet ir ką padarau gero Mane dažnai pagiria</i>
7.	Bendravimo problemos (ignoravimas, abejingumas, neigiamos emocijos)	<i>Mokytoja manęs neklausia, nes galvoja, kad nemoku Kartais bijau klausyti mokytojos Mokytoja man nieko nesako Kartais mokytoja šaukia, nori, kad greičiau kalbėčiau</i>
8.	Pagalba mokantis	<i>Man mokytoja skiria lengvesnes užduotis Visada prieina ir atskirai paaiškina</i>

6 lentelė

6 kategorija. Asmenys, teikiantys informacijos apie specialiąją pagalbą

Eil. Nr.	KATEGORIJA	TEIGINIAI
1.	<i>Mama</i>	<i>Mama sakė, kad reikia eiti per pamokas pas spec. pedagogę</i>
2.	Giminaičiai	<i>Man taip patarė dėdė ir kiti giminaičiai</i>
3.	Mokytojai	<i>Spec. pedagogė su manim kalbėjosi</i>
4.	Niekas	<i>Liepia ir einu</i>

7 lentelė

7 kategorija. Specialioji pedagoginė pagalba

Eil. Nr.	KATEGORIJA	TEIGINIAI
1.	Specialiosios pagalbos poreikio pripažinimas	<i>Man sunkiai sekasi lietuvių k. ir matematika Reikia eiti Turiu eiti, kad man paaiškintų</i>
2.	Specialioji pagalba – būdas siekti geresnių rezultatų	<i>Kad geresni pažymiai būtų Kad geresnis gyvenimas būtų, nes ateity reiks mokėti už mokslą pinigais Einu, kad išmokčiau geriau rašyti Kad geriau suprasčiau matematiką</i>
3.	Specialiosios pagalbos efektyvumas	<i>Man vienam viską paaiškina Galiu labiau susikaupti ir daugiau padarau Išsiaiškinam klaidas</i>
4.	Išklausymas	<i>Kalbamės apie tai kas man nesiseka</i>
5.	Specialiosios pagalbos prasmės nesuvokimas	<i>Einu pas spec. pedagogę, nes man palengvinta programa</i>
6.	Specialioji pagalba natūrali ugdymo proceso dalis	<i>Einu ten per pamoką ir man aiškina tą pačią pamoką</i>
7.	Specialioji pagalba – atskirtis nuo bendraamžių	<i>Kartais labai nenoriu eiti pas spec. pedagogę Pamirštu nueiti po pamokų pas logopedę</i>
8.	Neigiama bendraamžių reakcija	<i>Anksčiau juokdavosi kai išeidavau</i>
9.	Įprasta mokymosi veikla	<i>Mokytoja užduoda tas pačias užduotis Sprendžiame uždavinius Atliekame pratimus</i>

8 lentelė

8 kategorija. Vaiko dalyvavimas komandoje

Eil. Nr.	KATEGORIJA	TEIGINIAI
1.	<i>Dalyvavimas</i>	<i>Nedalyvauju</i>

	<i>komandoje</i>	<i>Kartais dalyvauju</i>
2.	Pasyvus vaiko vaidmuo	<i>Aš tik klausiausi ką kalba</i>
3.	Bloga vaiko savijauta dalyvaujant	<i>Man buvo nedrąsu kalbėti Bijojau, kad nepasakytų nieko blogo</i>
4.	Tėvų palaikymo poreikis	<i>Mama sėdėjo šalia manęs ir laikė už rankos</i>

9 lentelė

9 kategorija. Vaiko apsisprendimas dėl dalyvavimo

Eil. Nr.	KATEGORIJA	TEIGINIAI
1.	<i>Nenoras dalyvauti</i>	Nenorėčiau dalyvauti
2.	Neapsisprendimas	<i>Nežinau, turbūt nelabai</i>

10 lentelė

10 kategorija. Vaiko nedalyvavimo susitikimuose motyvai

Eil. Nr.	KATEGORIJA	TEIGINIAI
1.	Neigiamos informacijos baimė	<i>Nelabai patinka, kai apie mane blogai prie mamos kalba Aš labai nerimauju</i>
2.	Nepasitikėjimas savo galimybėmis	<i>Aš galiu ten ne viską suprasti</i>
3.	Suaugusiųjų pripažinimas	<i>Man viską paaiškina namuose mama</i>
4.	Abejingumas	<i>Ką aš ten veiksiu</i>

13 priedas. KLAUSIMAI SAVIREFLEKSIJOMS PO KIEKVIENOS DISKUSIJOS

Mintys, kurioms visiškai pritariu.

Mintys, su kuriomis nesutinku.

Kaip aš jaučiausi diskusijos metu?

Ko pasimokiau?

14 priedas. NEPAŽIŪSTAMO MOKINIO ISTORIJA (projekcijos metodas)

IGNO RŪPESTIS

6 klasės mokiniui Ignui labai sunkiai sekasi mokytis lietuvių kalbos. Rašydamas diktantus, atlikdamas testus jis beveik visada padaro daugybę klaidų. Sunkiai sekasi skaityti, pasakoti. O ir klasės draugai nelabai nori su Ignu draugauti... Visos berniuko bėdos prasidėjo jau 2 klasėje. Ignas niekaip negali suprasti, kodėl jam taip sunkiai sekasi: jis labai stengiasi atlikti visas užduotis klasėje, visada atlieka namų užduotis, eina mokytis pas specialiąją pedagogę, logopedę, namuose ir tėveliai padeda... Berniukas dažnai pagalvoja: „Aš taip norėčiau geriau mokytis... Ką man daryti?“

Kartą klasės mokytoja Ignui sako:

- Kviečiu, Ignai, tave ir tavo mamą (arba tėvelį) į susitikimą. Tame susitikime dalyvausiu ir aš, ir specialioji pedagogė, galbūt ką nors patart norės ir pavaduotoja.
- Kviečiate ir mane dalyvauti? – pasitikslino berniukas.
- Taip, labai norėtumėme, kad tu dalyvautum, - atsakė mokytoja.
- O ką mes ten veiksime? – pasidomėjo Ignas.

Mokytoja atsakė:

- Kalbėsime apie tave ir tavo mokslus.

Ignas susirūpinusiu žvilgsniu pažvelgė į savo mokytoją ir susimąstė...

Klausimai:

Dėl ko susimąstė Ignas? Kokių minčių jam kilo?

Kodėl Ignas susirūpino?

Kodėl mokytoja pakvietė Igną dalyvauti tokiame susitikime?

Ką Ignas ten galėtų veikti?

15 priedas. MOKINIŲ DISKUSIJŲ TURINYS (N = 6)

1 lentelė

1 kategorija. Mokinių sau skiriamas vaidmuo

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Pasyvus klausytojas	Geriausiai būtų tylėti
2.	Aktyvus dalyvis	Reikėtų baimę išvartyti ir susikaupti, viską sakyti drąsiai <i>Vertėtų įsiklausyti į keliamas problemas ir spręsti jas su mokytojais ir tėvais Reikia gintis ir sakyti, kas aš nesuprantu tos temos ir tėvai viską supras</i>
3.	Tinkamas elgesys	Reikėtų susikaupti <i>Nesijaudinti</i>

2 lentelė

2 kategorija. Savijauta

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Kaltė	Reikia pripažinti, kad nepakankamai laiko skiriu savo mokslams
2.	Baimė	Kad tik ko negero nepasakytų <i>Kad nepaliktų antrais metais Kad viskas baigtųsi geruoju</i>

3 lentelė

3 kategorija. Lūkesčiai iš tėvų

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	<i>Pagalba vaikui</i>	Kad daugiau namuose prispaustų prie knygų ir diktantų <i>Daugiau laiko skirti, padėti rašyti</i>
2.	Objektyvios informacijos perdavimas	<i>Daro visus namų darbus</i> Paaikškinti kas nesiseka <i>Blogai mokosi</i>
3.	Pozityvios informacijos suteikimas	Pasakyti, kad labai

		<p>stengiasi namuose</p> <p><i>Labai daug mokosi namuose Kad nori geriau mokytis Geras vaikas</i></p>
4.	Psichologinis palaikymas	<p><i>Tėvai turi nuraminti, pasakyti, kad aš ant tavęs nešauksiu, nemušiu, ramiai pasišnekėti Tėvam vaiko reikėtų nespausti, už gerus pažymius pagirti, jei nesiseka viena tema pereiti į priekį gal ta tema bus jam lengvesnė Bendriau mokytis, o ne žaisti nes geriau išmoksi ir tada galėsi džiaugtis ir eiti į kiemą</i></p>
5.	Bendravimo kultūra	<p>Įsiklausyti į mokytoją ir stengtis suprasti vaiko problemas</p> <p><i>Tėvams reikėtų vaikų taip nebausti, o kad susėstų prie vieno stalo ir ramiai pasišnekėtų</i></p>
6.	Vaiko individualumo pripažinimas	<p><i>Neturėtų mušti savo vaiko, nesimti drastiškų priemonių dėl blogo mokymosi</i></p>

4 lentelė

4 kategorija. Lūkesčiai iš mokytojų

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	<i>Objektyvi informacija</i>	<p>Pasakyti, kad neina mokytis, kad nesupranti tos temos</p> <p><i>Įvardinti problemas, kodėl nesiseka Turėtų pasakyti tik teisybę, nieko ne pridėti</i></p>
2.	Empatija ir supratimas	<p><i>Mokytoja turi pasakyti nebijok aš nieko baisaus nesakysiu, o tik pasakysiu kaip tau sekasi mokslai ir viskas Turi nuraminti, pasakyti dėl ko nori pasikalbėti</i></p> <p>Negali išduoti paslapčių</p>
3.	Pozityvi informacija	<p>Reikia ir pagirti</p> <p><i>Jei pasistengtų, viskas būtų geriau</i></p>
4.	Patarimai mokytojams	<p><i>Mokytojai vertėtų padirbėti po pamokų ir nevertėtų kalbėti su tėvais Turėtų sumažinti užduočių skaičių</i></p>

16 priedas. KONFLIKTINĖ SITUACIJOS TARP TĖVŲ, AUGINANČIŲ SPECIALIŲŲ UGDYMO SIŲ POREIKIŲ TURINTŲ VAIKŲ, IR PEDAGOGŲ

1 situacija

Andrius šiuo metu yra 6 klasės mokinys. Jau 2 klasėje mokytoja pastebėjo, kad vaikui itin sunkiai sekasi mokytis tiek lietuvių kalbos, tiek ir matematikos, nepaisant didelių berniuko pastangų ir noro išmolti, sunku buvo suspėti kartu su bendraamžiais. Tėvai išsilavinę. Mama 39 m., anksčiau dirbo mokytoja, šiuo metu – prekiauja turguje, tėvas – 43 m., vienoje iš privačių įmonių užima vadovaujantį postą. Vaikas viskuo aprūpintas, namuose puikios darbo sąlygos – atskiras kambarys, kompiuteris. Šeimoje auga vienas.

Mokytoja pasiūlė tėvams dėl vaiko mokymosi problemų pasikonsultuoti su mokykloje dirbančiais spec. pedagogu ir logopedu. Tėvai pasirašė sutikimą dėl vaiko gebėjimų įvertinimo mokyklos specialiojo ugdymo komisijoje tikėdamiesi pagalbos įveikiant sunkumus ir patarimų, kaip padėti vaikui. Atlikus mokinio gebėjimų įvertinimą tėvai buvo pakviesti į mokyklą. Atvyko mama. Susitikimo metu ji buvo supažindinta su vertinimo išvadomis, specialistai (logopedas ir spec. pedagogas) rekomendavo skirti lietuvių kalbos ir matematikos individualią (modifikuotą) programą. Du kartus per savaitę buvo skirtos logopedinės pratybos ir dvi savaitinės spec. pedagogo lietuvių kalbos pamokos bei viena matematikos pamoka. Susitikimo metu mama atidžiai išklausė informaciją, tačiau į pokalbį beveik neįsiterpė. Niekas jos nepaklausė, kokios pagalbos ir kokių rezultatų tikisi šeima. Tik pasidomėjo, ar priimtina siūloma pagalba. Mama pasiūlymą priėmė...

Tėvai kviečiami visada atvykdavo į mokyklą, dalyvaudavo klasės tėvų susirinkimuose (tiesa dažniausiai tai būna mama) kol vaikas buvo 1 – 4 klasėje. Mama rūpestinga, domisi Andriaus problemomis, namuose padeda vaikui ruošti namų darbus, savo nuožiūra skiria papildomų užduočių. Tėvas yra labai griežtas, daug reikalauja iš savo vaiko, nori, kad jis labai gerai mokytųsi. Šeima samdo mokytoją, kuri Andrių moko papildomai po pamokų. Savo vaiką mama giria, pasakoja, kad namuose jam daug geriau sekasi, kad jis tikrai gali visko išmolti, tačiau niekaip nesulaukia geresnių rezultatų mokykloje. Kai Andrius pradėjo mokytis dalykinėje sistemoje, tėvai pradėjo rečiau lankytis susirinkimuose, vis dažniau kviečiami „negali“ atvykti.

Tėvams atrodo, kad mokytojai per mažai dėmesio skiria jų vaikui, „gal ne taip moko kaip pradinėse klasėse“, per daug reikalauja dėl to jam ir nesiseka mokslai. Mama klasės auklėtojai išreiškė nepasitenkinimą ir specialistų pagalba, nes ji nesupranta ko ten moko, jei nepaaiškina tų dalykų, kas iš tiesų vaikui sunku. Pats berniukas mamai pasakoja, kad ten mokosi panašiai kaip klasėje... gal tik lėčiau... Sakė nenoriš ten eiti, nes jam reikia išeiti iš pamokos, kai kiti pasilieka klasėje... Mama nesupranta, kokia nauda iš tos pagalbos?

Per visą tą laiką su tėvais daugiau bendravo klasė auklėtoja, esant neaiškumams dėl specialistų pagalbos tėvams buvo rekomenduota asmeniškai kreiptis į spec. pedagogą ir logopedą, tačiau jokių susitikimų su specialistais nebuvo (tėvai nesikreipė į specialistus, specialistai nebendravo su tėvais ir iniciatyvos nerodė).

Atėjus laikui toliau pratęsti mokymą modifikuojant programą tėvai atsisakė tai daryti. Jie pageidavo vaiką mokytį pagal bendrąją programą. Tokiu atveju būtų nebeteikiama ir specialistų pagalba...

O Andriui labai reikia individualaus programos pritaikymo ir specialistų žinančių, kaip padėti tokiems vaikams, pagalbos...

2 situacija

Monika į 5 klasę atėjo iš kitos mokyklos (prieš tai mergaitė pakeitė dvi mokyklas). Tai labai rami, nuolanki, niekada neprieštaraujanti, užsisklendusi savyje mokinė. Paaikėjo, kad jau nuo 1 klasės jai buvo individualiai pritaikoma (modifikuojama) lietuvių kalbos, o nuo 3 klasės ir matematikos programa. Specialistai (spec. pedagogas ir logopedas) pusę metų teikė savo pagalbą, tačiau mokymosi problemos vis gilėjo. Negana to, mergaitėi buvo sunku įsiliesti į klasės kolektyvą: niekas nenorėjo su ja draugauti, vadino „nemokša“, „kvailele“, „ubage“. Ji labai noriai išeidavo iš klasės į spec. pedagogo pamokas, tačiau į logopedines pratybas, kurios vyko po pamokų dažnai neateidavo.

Kai mergaitės atsilikimas moksle tiek padidėjo, jog reikėjo žymiai keisti ugdymo programą (adaptuoti), mokyklos Specialiojo ugdymo komisija nusprendė, kad būtina pasikonsultuoti su Pedagoginės psichologinės tarnybos specialistais dėl tolesnio ugdymo. Klasės auklėtojas buvo įpareigotas informuoti mamą apie susidariusią situaciją, numatomą konsultaciją ir gauti mamos sutikimą.

Monikos mamai – 34 metai. Ji neištekėjusi, viena augina dvi mergaites (Monika turi jaunesnę sesutę). Mama niekur nedirba, gyvena iš pašalpu, neturi jokios specialybės, yra baigusi 8 klases. Jautri, dirgli, nervinga, dažnai pernelyg audringai ir emocingai reaguoja į nemalonus situacijas. Mergaitėmis rūpinasi, tiki jų geresne ateitimi, nori, kad mokytųsi, ko nors pasiektų... Trys mokyklos pakeistos mamos iniciatyva (buvo nepatenkinta vaiką mokiusiais pedagogais, pyko ant jų).

Klasės auklėtojas paskambino telefonu ie paaiškino, kodėl reikia eiti konsultuotis į Pedagoginę psichologinę tarnybą, kas ten vyks. Mama informaciją išklausė, nieko nepaklausė, leido suprasti, kad sutikimą patvirtins savo parašu. Atėjus laikui konsultuoti mergaitę mokyklos spec. pedagogas parašė mamai laišką ir informavo, kada reikia atvykti. Sutartu laiku pirma atvyko mergaitė turėdama mamos pasirašytą sutikimą, tačiau neužilgo atskubėjo ir pati mama. Ji buvo labai susinervinusi, ėmė priekaištauti, kodėl be jos žinios yra vedamas vaikas, pareikalavo grąžinti sutikimą ir kai tai buvo padaryta, iškart jį suplėšė. Ėmė barti mergaitę, kodėl ši mamos nepalaukusi išėjo. Spec. pedagogė bandė priminti, kad ji kalbėdama su klasės auklėtoju su viskuo sutiko... Mama viską neigė, vis kartojo, kad „niekam aš neįtinku“, „niekam ir mano vaikai neįtinka...“. Pasiėmė savo mergaitę už rankos ir nusivedė namo...

**17 priedas. TĖVŲ DISKUSIJA ANALIZUOJANT KONFLIKTINES SITUACIJAS:
KATEGORIJOS, SUBKATEGORIJOS, LEKSINIAI – SEMANTINIAI VIENETAI (N = 5)**

1 lentelė

1 kategorija. Tėvų ir pedagogų bendravimas

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Nuomonių skirtumai	<i>Tėvai galvoja vienaip, mokytojai – kitaip Kiekvienas žiūri iš savo pozicijų</i>
2.	Dalijimasis informacija	<i>Reikia kalbėtis apie tai Paaiškins kaip dirbti, kaip padėti vaikui</i>
3.	Kalbos paprastumas	<i>Specialistų kalboje daug terminų, kurių tėvai nesupranta</i>
4.	Ryšių palaikymas, bendravimas	<i>Dažniau bendrauti su mokytojais ir specialistais Niekas kitas taip gerai nepaaiškins Daugiau reikia susitikimų ir pokalbių</i>
5.	Pasitikėjimas pedagogais	<i>Labai pasitikėjau mokytojais, kurie dirbo su mano vaiku</i>
6.	Šeimos individualumo pripažinimas	<i>Būna tėvų, kai niekas neįtinka Dažnai tėvai neturi laiko Tėvų jau nebepakeisi</i>
7.	Pozityvumas	<i>Ramus situacijos paaiškinimas</i>

2 lentelė

2 kategorija. Tėvų vaidmuo ir dalyvavimas

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	<i>Iniciatyva</i>	<i>Pačiai reikia kreiptis į specialistus Mama turėtų rasti laiko savo vaikui Mama turėjo kontroliuoti lankymąsi pas specialistus Ėjau pas mokytoją, tariausi</i>
2.	Tėvų kaltė	<i>Tai pačios mamos problema Mama nelabai gilinasi į situaciją, nesiklauso Kaip mama nesusiprotėja</i>
3.	<i>Pagalba vaikui namuose</i>	<i>Tėvai turėtų daugiau dirbti su vaiku namuose Tėvai turėtų skirti daugiau laiko</i>
4.	Svarbus tėvų vaidmuo	<i>Tėvai gali paskatinti savo vaikus</i>
5.	Vaiko interesų gynimas	<i>Norėjau, kad būtų geriau</i>

3 lentelė

3 kategorija. Pedagogų vaidmuo

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Iniciatyva	<i>Stengčiausi paaiškinti mamai... Reiktų nenuleisti rankų ir tiksliai mamai viską paaiškinti</i>
2.	Pedagogų kompetencija	<i>Mokytojai, tam daug skyrė dėmesio Mokytojai sudarė programas Mokytojai kartais geriau žino kaip viskas yra</i>
3.	Klasės mikroklimato kūrimas ir teigiamų bendraamžių nuostatų skatinimas	<i>Aš kalbėčiau su klase, kodėl jis turi mokytis kitur Mokytoja galėjo vaikams paaiškinti kodėl vaikas išeina Viskas priklauso nuo klasės mokytojo. Jei jis leis šaipytis...</i>
4.	Pagalba šeimai	<i>Galima mama nukreipti ten, kur jai būtų suteikta pagalba Mamai reikia pagalbos</i>
5.	Suskirstymas ir etiketizavimas	<i>Vaikų skirstymas į silpnus ir į stiprius „Niekam tikęs“, „visai durnas“</i>
6.	Individuali pagalba vaikui	<i>Gal įmanoma su vaiku padirbėti individualiai</i>
7.	Vaiko individualumo pripažinimas, empatija	<i>Mergaitei per sunku tai pakelti Negalima sakyti visiems girdint „jums mažiau, lengviau ir pan.“</i>

4 lentelė

4 kategorija. Specialioji pedagoginė pagalba

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Specialistų kompetencija	<i>Spec. pedagogė labai daug padėjo Reikia specialisto, kuris viską paaiškintų</i>
2.	Specialioji pagalba – vaiko atskirtis	<i>Klasės vaikai mato, kad dalis mokinių per pamoką išeina mokyti kitur Aš nenoriu ten eiti</i>
3.	Pagalbos savalaikiškumas ir kokybė	<i>Jeigu laiku būtų pastebėta ir pradėta dirbti, problemų būtų mažiau</i>
4.	Pozityvių bendraamžių nuostatų skatinimas	<i>Nuvesti klasės vaikus kartu su spec. poreikių vaikais pas spec. pedagogę Garsiai nepasakyti sutrikimų Svarbu, kad kiti žinotų ir suprastų</i>
5.	Kasdienės leksikos perkrovimas specifiniais terminais ir pavadinimais	<i>Dažnai spec. pedagogę vadina „durniukų mokytoja“</i>

5 lentelė

5 kategorija. Tėvų savijauta

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Nusivylimas vaiku	Visada galvojau, kad mano vaikas bus kaip ir kiti
2.	Bejėgiškumas	<i>Pritrūksta kantrybės Niekaip negaliu išmokyti</i>
3.	Abejonės savo kompetencija	<i>Galbūt nežinau kaip tai teisingai daryti</i>

18 priedas. PIRMOJI PEDAGOGŲ DISKUSIJA (SĖKMINGAS ATVEJIS IŠ MANO PATIRTIES): KATEGORIJOS, SUBKATEGORIJOS, LEKSINIAI – SEMANTINIAI VIENETAI (N = 14)

1 lentelė

1 kategorija. Pedagogų bendradarbiavimas

Eil. Nr.	Subkategorija	Teiginiai
1.	Pedagogų bendravimas su specialistais	<i>Reikia nuolat stebėti vykstančius pokyčius ir apie tai kalbėti su specialistais</i>
2.	Dalijimasis informacija	<i>Informacija turi būti kečiamasi nuolat Tik taip galima rasti bendrą išeiį</i>
3.	Specialiosios pagalbos pripažinimas	<i>Tai visos komandos darbo vaisius</i>
4.	Bendrumo jausmas	<i>Džiaugėmės visi, kad pastangos nebuvo bevaisės</i>

2 lentelė

2 kategorija. Tėvų įtraukimas ir dalyvavimas

Eil. Nr.	Subkategorija	Teiginiai
1.	Konkretūs patarimai	Buvo kabama apie tai, kaip galima padėti vaikui namuose
2.	Šeimos ir vaiko pažinimas	<i>Žinant kokia situacija šeimoje... Ne visi ori garsiai ir visiems skelbti savo bėdas</i>
3.	Parama (psichologinė, socialinė) šeimai	<i>Tėvus taip pa reikia nuolat padrąsinti, paskatinti, kad patikėtų savimi, savo vaiku</i>
4.	Informacijos perdavimas	<i>aš skambinau, kalbėjausi Aš jai sakiau, kad taip gali nutikti</i>
5.	Tėvų kompetencijų nuvertinimas	<i>Nežinau ko ji tokiu savo elgesiu siekia Ji nesupranta ko vaikui reikia Jei mane taip nuolat persekiotų, tai ir aš nebeičiau mokyklą</i>
6.	Tėvų įtraukimo sunkumai	<i>Labai sunku pasikviesti mamą į mokyklą, o jei ir ateina, tai visada turi daug reikalų ir stengiasi kuo greičiau ištrūkti</i>
7.	Tinkamos aplinkos ir atmosferos sukūrimas (šeimos priėmimas)	<i>Tėvai atėję į mokyklą neturi jausti įtampos</i>
8.	Pozityvumas	<i>Riktų tėvams skambinti ar rašyt laiškus ne tik kai kas blogai, bet galima ir pagirti jų vaiką</i>

3 lentelė

3 kategorija. Vaiko situacija ir vaidmuo

Eil. Nr.	Subkategorija	Teiginiai
1.	Orientacija į sutrikimą (problemas) ir gebėjimus	<i>Dažnai rezultatai pasiekiami dirbant su disgrafikais, sunkiau kai vaikas turi intelekto sutrikimų Tas mokinys nebuvo riboto intelekto</i>
2.	Vaiko pastangos (darbštumas) ir teigiama motyvacija	<i>Parašėm diktantą, vos neapsiverkiau iš džiaugsmo, kad jis sugebėjo taip susiimti</i>
3.	Bendraamžių pagalba ir pripažinimas	<i>Svarbus teigiamas klasė draugų požiūris Šiame amžiaus tarpsnyje labai svarbi kitų nuomonė, ypač jei tas kažkas klasės ar mokyklos autoritetas</i>
4.	Bloga vaiko savijauta	<i>Jei vaikas yra pašiepiamas dėl savo negebėjimo atlikti užduotis, po to jis pradeda jų vengti, užsisklendžia savyje</i>
5.	Vaiko pažinimas	<i>Pastebėjau, kad ji daug geriau atlieka schematizuotas užduotis, bet tik palik nors minutei vieną ir vėl stop</i>

6.	Pagalbos savalaikiškumas	<i>Laku buvo suteikta specialioji pagalba</i>
7.	Pozityvumas	<i>Džiugu, kai matai, kad mokiniui nebereikia skirti lengvinančios programos, kai jau sugeba dirbti su visa klase</i>
8.	Socialinė atskirtis	<i>Karts nuo karto išlenda tų vaikų užgauliojimas, manymas kad viskas pasiekiam tik mokslo dėka</i>

4 lentelė

4 kategorija. Ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimas

Eil. Nr.	Subkategorija	Teiginiai
1.	Bendras problemų sprendimas (tėvai, pedagogai, specialistai)	<i>Problemos sprendime turėtų dalyvauti tėvai, mokytojai, specialistai</i>
2.	Pasitenkinimas bendra veikla	<i>Susitikus su tėvais, paaiškėja iš kur kyla visos bėdos Mama iš to susirinkimo išėjo rami, ramiau buvo ir mums patiems</i>
3.	Individualūs pokalbiai	<i>Individualiai kalbėjau su mama ir su pačia mokine, konsultavusi su specialistais</i>

**19 priedas. INDIVIDUALIŲ PEDAGOGŲ REFLEKSIJŲ TURINIO ANALIZĖ PO
PIRMOSIOS DISKUSIJOS (N = 14)**

1 lentelė

Mintys, kurioms visiškai pritariu

Kategorijos *	Leksiniai – semantiniai vienetai
Teigiamas bendraamžių požiūris (8)	<i>Labai svarbu, ką mano apie tokį vaiką klasės draugai Įtakos turi ir klasės mikroklimatas Vyresnėse klasėse mokiniams svarbi aplinkinių nuomonė Svarbu, kad mokytojai klasės akivaizdoje jų neetiketizuotų, jie nori jaustis saugiai</i>
Pozityvumas (5)	<i>Sugebėti pamatyti net ir mažus vaiko pasiekimus Ieškoti vaiko gerųjų stipriųjų pusių</i>
Ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimas (4)	<i>Turi būti ryšys tarp vaiko namų ir mokyklos Visi turėtų įsijungti į šį procesą Auklėtojas turėtų būti bendradarbiavimo tarpininkas</i>

* skliausteliuose žymimas leksinių – semantinių vienetų skaičius kategorijoje

2 lentelė

Kaip aš jaučiausi diskusijos metu?

Kategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
Gera savijauta (7)	<i>Gerai Neblogai Normaliai</i>
Savo veiklos analizė (3)	<i>Visada įdomu išgirsti kaip sekasi kitiems, kokiais būdais sprendžia iškilusias problemas, vėliau tai galima panaudoti ir savo darbe</i>
Bloga savijauta (2)	<i>Ne viską galėjau pasakyti Ne visada kolegos suprato ką turėjau minty, ką norėjau pasakyti</i>

3 lentelė

Ko pasimokiau?

Kategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
Dalijimasis informacija (7)	<i>Dalijomės darbo patirtimi Turėjau galimybę išgirsti kitų kolegų nuomonę Smagu ne tik pasidalinti, bet po to ir padiskutuoti Pasidalinom patirtimi, žiniomis</i>
Abstrakčios žinios (3)	<i>Kolegos priminė senus gerus metodus Kai kurie atvejai privertė susimąstyti</i>
Asmenybės savybės (2)	<i>Kantrybės ir šaltumo dirbant šį darbą Išmokau iš kolegės į sudėtingą situaciją pažvelgti kitu kampu</i>
Savęs nukreipimas (1)	<i>Nuolat tobulėti, domėtis, skaityti, neužmigti</i>

20 priedas. VAIKŲ, TURINČIŲ SUP, CHARAKTERISTIKOS (atvejų analizei)

1 atvejis

Vytautui 13 m. Berniukas yra trečias vaikas šeimoje („pagrandukas“) visų labai mylimas ir lepinamas. Abu tėvai įgiję aukštąjį išsilavinimą: mama dirba darželio vedėja, tėvas – vienoje valstybinėje įmonėje, padalinio vadovu. Vytauto seserys – jau suaugusios, studijuoja aukštosiose mokyklose. Šeimoje vyrauja labai demokratiški tarpusavio santykiai. Tėvai ir seserys sprenddami šeimai svarbius klausimus priima „mažąjį“ kaip lygiavertį narį, bendrauja su juo pagal suaugusiųjų taisykles. Priimant šeimai svarbius sprendimus berniuko nuomonė būna tiek pat svarbi, kaip ir kitų. Vaikui dažnai leidžiama pačiam pasirinkti (kokį kilimą pirkti į jo kambarį ir pan.), apsispręsti. Vytautas yra drąsus, bendraujantis.

2 atvejis

Agniui 12 m. Vaikas auga šeimoje vienas. Mama – oficialiai bedarbė, tačiau pragyvenimui užsidirba prižiūrėdama svetimus vaikus, išsilavinimas – vidurinis; tėvas – dirba staliumi, yra baigęs profesinę mokyklą. Agnius namuose dažniausiai būna vienas, tėvai vaiku rūpinasi, tačiau mažai su juo bendrauja. Tėvas labai autoritariškas, daug reikalaujantis iš žmonos ir vaiko. Berniuką neretai auklėja diržu. Vaikas baudžiamas fizine bausme tiek už netinkamą (tėvo manymu) elgesį, tiek už nesėkmes moksle (už neigiamus vertinimus, už negatyvias pastabas). Agnius labai jautriai reaguoja į pastabas, yra uždaras, kartais demonstruoja atsainų požiūrį į mokymąsi ir mokytojų teikiamą pagalbą.

21 priedas. ANTROJI PEDAGOGŲ DISKUSIJA (VAIKO DALYVAVIMAS BENDRAI SPRENDŽIANT UGDYMOŠI PROBLEMAS): KATEGORIJOS, SUBKATEGORIJOS, LEKŠINIAI – SEMANTINIAI VIENETAI (N = 15)

1 lentelė

1 kategorija. Vaiko savijauta ir lūkesčiai nedalyvaujant bendrame susitikime

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Pozityvios informacijos lūkesčiai (pozityvumas)	<i>Praneš, jog man gerai sekasi moksluose Nelaukčiau nieko blogo Informuotų apie mano pasiekimus</i>
2.	Negatyvios informacijos baimė	<i>Nieko gero net ir neverta tikėtis Bus blogai</i>
3.	Pasitikėjimas suaugusiaisiais	<i>Grįžę tėvai viską papasakos man Tėvai išklausys ir mano poziciją</i>
4.	Suaugusiųjų autoritarizmas	<i>Tėvai neklausys mano paaiškinimo Tėvai klausys tik mokytojų</i>
5.	Neigiamos emocijos	<i>Jam labai neramu, negali surasti sau vietos Labai pergyvena</i>

2 lentelė

2 kategorija. Pozityvūs vaiko dalyvavimo veiksniai

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Galimybė atstovauti savo interesus	<i>Vaikas turi galimybę pasisakyti, išsakyti savo nuomonę Jis savo žodžiais gali įvardinti problemą Gali būti, jog tik taip tėvai klausys savo vaiko</i>
2.	Tėvų neigiamų nuostatų keitimas	<i>Galbūt tėvai sugebėtų išgirsti savo vaiką Dažnesni susiejimai tėvo poziciją pakeistų Vaikas drąsiau išsakytų savo nuomonę, gal tėvai susimąstytų</i>
3.	Pozityvios informacijos gavimas/suteikimas	<i>Visuomet pokalbį pradėti nuo pozityvių dalykų Negatyvius dalykus pasakyti per teigiamų dalykų prizmę Pradžioj užtektų, kad vaikas tik klausytų kas apie jį kalbama teigiamo, kad būtų įgyjamas pasitikėjimas suaugusiaisiais</i>
4.	Gera vaiko savijauta	<i>Ši veikla turėtų būti įprasta vaikui Vaikas turėtų jaustis saugiai, ramiai</i>
5.	Visapusiškas problemos pažinimas	<i>Į iškilusią problemą kiekvienas specialistas turėtų pažvelgti iš savo pusės ir pasakyti savo nuomonę</i>

3 lentelė

3 kategorija. Negatyvūs vaiko dalyvavimo veiksniai

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Baimė (bloga vaiko savijauta)	<i>Vaikas gali jaustis nepatogiai Vaikas gali bijoti savo tėvų reakcijos į išsakytus dalykus Vaikas gali bijot kalbėti prie savo tėvų</i>
2.	Tėvų ir pedagogų nesutarimai	<i>Šeimos narių ir mokyklos atstovų nuomonės gali nesutapti Tėvai gali nesuprasti mokytojų kalbos dėl specifinio žodyno įvardinant problemas</i>
3.	Vaiko manipuliavimas suaugusiaisiais	<i>Negerai vaikui girdėti dėl jo kylančius nesutarimus tarp suaugusiųjų</i>
4.	Bendravimo su tėvais sunkumai, tėvų kaltinimas	<i>Tėvai nesupranta, kaip vaikas kažko negali įsisavinti Įvardinus vaiko problemą, tėvai gali imtis puolimo kaip gynybinės reakcijos Dažnai tėvai būna ne ką protingesni, baigę specialiąsias mokyklas</i>
5.	Smurtas šeimoje	<i>žinodama kad už nesėkmes vaikas “vaišinamas” diržu, tėvui</i>

		<i>visko nepasakočiau Vaikas baudžiamas už nesėkmes smurtu, už tai, ko negali pats pakeisti</i>
--	--	---

4 lentelė

4 kategorija. Sėkmingo vaiko dalyvavimo sąlygos

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Vaiko išankstinis paruošimas	<i>Kad vaikas gerai jaustųsi tokio pokalbio metu, jį reiktų paruošti Pokalbio metu, stengtis sumažinti įtampą Informuoti vaiką kokių tikslu jis turi dalyvauti tokiam susiėjime</i>
2.	Šeimos ir vaiko individualumo pažinimas	<i>Ne visi vaikai gali laisvai reikšti savo mintis Į tokį susitikimą geriau kviesti mamą, nei smurtaujant tėvą Reikia labai gerai pažinoti šeimą, kurios narius kviečiame į pasitarimą</i>
3.	Informacijos tėvams suteikimas	<i>Tėvus reikia informuoti apie ką vyks pokalbis Būtina paaiškinti kodėl svarbu, kad pasitarime dalyvautų ir vaikas Stengtis nuraminti tėvus, jog atvyktų be jokių išankstinių nuostatų</i>
4.	Savanoriškas vaiko dalyvavimas	<i>Negalime vaiko priversti dalyvauti, jei jis nenori</i>
5.	Aktyvus vaiko vaidmuo pasitarimo metu	<i>Sudaryti galimybes pasisakyti vaikui Suformuluoti taip klausimus, kad ir vaikas norėtų išsakyti savo nuomonę</i>
6.	Susitikimų sistemingumas, proceso nenutrūkstamumas ir ilgalaikiškumas	<i>Jei taip būtų daroma nuolat, tai būtų įprastas pasitarimas Vienas kartas neduos jokios naudos</i>
7.	Pedagogų paruošimas bendram problemų sprendimui	<i>Pedagogas turi ruoštis tokiam susitikimui Pedagogas turi žinoti ką kalbėti</i>
8.	Specialistų kompetencijos pripažinimas	<i>Reikia, kad specialistai padėtų išspręst iškilusias problemas</i>

**22 priedas. INDIVIDUALIŲ PEDAGOGŲ REFLEKSIJŲ TURINIO ANALIZĖ PO
ANTROSIOS DISKUSIJOS (N = 15)**

1 lentelė

Mintys, kurioms visiškai pritariu

Kategorijos *	Leksiniai - semantiniai vienetai
Vaiko įtraukimas (9)	<i>Vaikas privalo žinoti kas vyksta siekiant išspręsti jo mokymosi problemas Mokinys turėtų būti įtraukiamas aptariant jo mokymosi problemas Vaikas turėtų būti dalis šio proceso Vyresnių klasių mokiniai tikrai turėtų dalyvauti visame tame</i>
Pozityvumas (3)	<i>Būtina akcentuoti vaiko sėkmes, stipriąsias puses Labai svarbus pozityvus vertinimas, tai skatina mokinio mokymosi motyvaciją Reikia pastebėti tai ką šiandien atliko geriau nei vakar</i>
Pasiruošimas bendram problemų sprendimui (2)	<i>Ruošiantis susitikimui, reikia gerai viską apgalvoti Reikia pasiruošti norint į susirinkimą pasikviesti mokinį</i>
Tikėjimas vaiko galimybėmis (2)	<i>Nereikėtų nuvertinti vaiko, turinčio SUP Tie vaikai turi savo stiprybių, talentų</i>

* skliausteliuose žymimas leksinių – semantinių vienetų skaičius kategorijoje

2 lentelė

Mintys, su kuriomis nesutinku

Kategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
Vaiko įtraukimas (3)	<i>Ne į visus susirinkimus reiktų kvieisti mokinius Ne visuomet bendras susėdimas duos geriausių rezultatą</i>
Bendradarbiavimo formos ir metodai (4)	<i>Su vyresniųjų klasių mokiniais reikia žinoti kaip tai padaryti Vyresnėse klasėse yra sunkiau pritaikyti tinkamą metodą</i>

3 lentelė

Kaip aš jaučiausi diskusijos metu?

Kategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
Gera savijauta (7)	<i>Gerai jaučiausi Puikiai Normaliai</i>
Galimybė pasisakyti (2)	<i>Galėjau drąsiai išsakyti savo nuomonę diskutuojamu klausimu Galėjau išsakyti man kilusias mintis</i>
Nuomonės patvirtinimas (1)	<i>Smažu kai ir kiti kolegos pritaria tavo mintims. Jauti palaikymą ir susikalbėjimą</i>
Įsitraukimas (2)	<i>Manau, kad aktyviai dalyvavau diskusijoje Buvo įdomu diskutuoti</i>
Savo veiklos analizė (1)	<i>Pagalvojau, kad turiu labai panašią situaciją ir savo klasėje</i>
Bloga savijauta (1)	<i>Nelabai susikalbėjau su kitais diskusijos dalyviais</i>

4 lentelė

Ko pasimokiau?

Kategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
Naujos žinios, nauja patirtis (6)	<i>Galėjau naujai pažvelgti į tokią probleminę situaciją Pasisėmiau patirties Tai buvo nauja patirtis</i>
Savęs nukreipimas (4)	<i>Reikėtų pabandyti sukviesti visus į pasitarimą Dažniau kviesiu mokinius į susirinkimus Daugiau iniciatyvos imtis pačiai</i>
Dalijimasis informacija (2)	<i>Galėjau pasidalinti savo mintimis su kolegomis Pasiklausiau kitų ir bandžiau argumentuoti pateikti savo nuomonę</i>

23 priedas. TREČIOJI PEDAGOGŲ DISKUSIJA (TĖVŲ DALYVAVIMAS TENKINANT SPECIALIUOSIUS UGDYMOŠI POREIKIUS): KATEGORIJOS, SUBKATEGORIJOS, LEKŠINIAI – SEMANTINIAI VIENETAI (N = 13)

1 lentelė

1 kategorija. Tėvų savijauta ir reakcijos

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Stresas, baimė	<i>Tėvai bijo Dažnam tėvui ta baimė išlikusi no pačio mokymosi laikų Dažniausiai susidaręs stereotipas: “jei kviečia į mokyklą – gero nelauk” Tėvai bijo tų programų, įrašų, vertinimo komisijų</i>
2.	Kaltės jausmas	<i>Dažnai tėvai jaučia kaltę už vaikų nesėkmes</i>
3.	Gėda	<i>Tėvai gėdijasi prieš kaimynus, gimines, bendradarbius, kad jų vaikas kitoks Tėvai gėdijasi, kai apie jų vaiką nekalba gerai</i>
4.	Nepasitikėjimas	<i>Neretai tėvai specialistų išsakytą nuomonę “pasitikrina” su artimaisiais ir t. t.</i>
5.	<i>Priešiškumas, kaltinimai kitiems</i>	<i>Staiga išsakyta nuomonė įspraudžia tėvus į kampą, neduoda laiko pagalvoti ir jie jaučiasi puolami Gynybinė mamos reakcija, ji kaltina kitus, turėdama sau susikūrus pateisinamą priežastį savo elgesiui</i>

2 lentelė

2 kategorija. Tėvų įtraukimas ir dalyvavimas

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Išklausymas	<i>Reikia ne tik patiems kalbėti, bet leisti išskalbti ir mamai, jai nuo to turi palengvėti</i>
2.	Šeimos pažinimas	<i>Reikia žinoti kokioje aplinkoje auga vaikas</i>
3.	Atsakomybės pasidalijimas	<i>Būtina nubrėžti ribas kas už kurią ugdymo dalį atsakingas</i>
4.	Kalbos paprastumas	<i>Kalbant su tėvais, negalime naudoti įmantrių specifinių terminų. Jei jie ir vartojami, būtina paaiškinti jų reikšmę</i>
5.	Šeimos individualumo pripažinimas	<i>Ne visi tėvai vienodai reaguoja, kai kalbama apie jų vaikus Vienai mamai labai sunku rūpintis viskuo</i>
6.	Tėvų kompetencijų pripažinimas	<i>Būtina išklausti mamą, galbūt ji pasakys ta, kas padėtų tolimesniame darbe su vaiku Tėvai savo vaikus pažįsta kitoje aplinkoje</i>
7.	Dalijimasis informacija	<i>Svarbu ne tik įvardinti, kad reikalinga pagalba, bet ir kodėl, kaip ji bus teikiama, supažindinti su kiekvienu specialistu Nepakankamai gerai buvo paaiškinta</i>
8.	Empatija	<i>Reikia suprasti ir tėvus Negalima teisti tėvų, nes nežinia kaip patys elgtumėmės atsidūrę tokioje situacijoje</i>
9.	Abipusė iniciatyva	<i>Iškilus problemoms abi pusės turėtų rodyti iniciatyvą spręsti susiklosčiusią situaciją Pedagogai turėtų rodyti didesnę iniciatyvą</i>
10.	Parama šeimai	<i>Tėvų reakcijos persiduoda vaikams, todėl kai mama jausis rami ir mergaitei bus geriau Mama pati turėtų pasirūpinti savo sveikata Būtina mamą nukreipti kur nors, kur ji gaut konkrečią pagalbą</i>
11.	Parama pedagogams	<i>Susitikimų metu, turėtų dalyvauti mokyklos psichologas, kuris padėtų sukurti tinkamą aplinką Galbūt psichologas turėtų vesti tokio tipo susirinkimus Man labai sunku su tėvais kalbėti apie negerus dalykus</i>
12.	Atvirumas	<i>Tėvai turi teisę žinoti realią situaciją</i>

		<i>Nereikia gražinti situacijos</i>
13.	Susitikimų sistemingumas (planuoti susitikimai)	<i>Būtų galima įsivesti susitikimų tvarkaraštį Tėvai dažniau turėtų būti kviečiami, dažniau tariamasi atskirais klausimais</i>
14.	Pozityvios informacijos suteikimas	<i>Įvardinti ne vien tik neigiamus dalykus bet nepamiršti ir gerų Nuolat tėvus informuoti apie vaiko daromą pažangą</i>
15.	Kaltinimas pasyvumu	<i>Tėvai patys turėtų kelti klausimus dėl jų vaikų ugdymo Negi po pokalbio neiškyla klausimų kodėl, kas, kur ir kaip? Tėvai dažnai pasyviai žiūri į problemas, kaip sako, taip ir darom</i>
16.	Tėvų individualumo nepripažinimas	<i>Ką jau ta mama išmano apie mokyklą. Ji žino tiek, kiek prisimena nuo savo laikų</i>

3 lentelė

3 kategorija. Pedagogų savijauta

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	<i>Pyktis</i>	<i>Lyg ir jau buvo sutarta, bet mama staiga persigalvojo Pikta, kodėl tėvai neateina į mokyklą kviečiami</i>
2.	Nusivylimas	<i>Kontaktas tarp tėvų ir pedagogų liko neužmegztas Įvyko paprasčiausias nesusikalbėjimas</i>

4 lentelė

4 kategorija. Pagalba vaikui

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Socialinė integracija	Reikia rasti būdą, kaip įtraukti mergaitę į klasės kolektyvą

24 priedas. INDIVIDUALIŲ PEDAGOGŲ REFLEKSIJŲ TURINIO ANALIZĖ PO TREČIOSIOS DISKUSIJOS (N = 13)

1 lentelė

Mintys, kurioms visiškai pritariu

Kategorijos *	Leksiniai - semantiniai vienetai
Šeimos individualumo pripažinimas (3)	<i>Skirtingos šeimos, skirtingi ir tėvai Reikėtų atsižvelgti į šeimos socialinę padėtį Kiekviena šeima yra kitokia</i>
Empatija (4)	<i>Svarbu kaip jaučiasi tėvai Reikėtų pabūti tų tėvų kailyje, kad suprastum realią situaciją Norint suprasti ką jaučia tėvai, reikia pabūti jų vietoje</i>
Psichologinės žinios ir geri bendravimo įgūdžiai (3)	<i>Tėvų negalima išgąsdinti, atėjimą į mokyklą turi priimti kaip normalią kasdienę situaciją Reikia mokėti bendrauti su mokinių tėvais, jie labai jautriai reaguoja į sakomas pastabas</i>
Pozityvumas (2)	<i>Reikia tėvus informuoti po kiekvienos pažangos</i>
Nuoširdumas (2)	<i>Mūsų nuoširdumą jaučia tiek vaikai, tiek ir tėvai Reiktų nuoširdžiai domėtis</i>
Bendradarbiavimo formos ir metodai (3)	<i>Su tėvais reiktų palaikyti nuolatinį ryšį</i>
Dalijimasis informacija (2)	<i>Visi kas dirba su vienu vaiku turi dalintis informacija, ji visuomet labai svarbi Tėvų nuomonė apie vaiką labai svarbi</i>
Tėvų įtraukimas (7)	<i>Vaiko ugdyme tėvai tikrai turėtų būti ne paskutinėje vietoje</i>

* skliausteliuose žymimas leksinių – semantinių vienetų skaičius kategorijoje

2 lentelė

Mintys, su kuriomis nesutinku

Kategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
Šeimos individualumo pažinimas (4)	<i>Mokytojas negali tiek laiko skirti vaikui, kiek jo šeima Mokykla negali išspręsti visų šeimos problemų Mokytojai moko savo dalyką, nelieka laiko tiesioginiam vaiko auklėjimui</i>
Pataikavimas tėvams (2)	<i>Nereikėtų gražinti esamos situacijos, tėvai turi žinoti realią situaciją</i>

3 lentelė

Kaip aš jaučiausi diskusijos metu?

Kategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
Gera savijauta (6)	<i>Gerai Puikiai</i>
Įsitraukimas (3)	<i>Diskusijos tema labai aktuali Patiko šios dienos diskusija</i>
Savo veiklos analizė (4)	<i>Kilo daug, įvairių minčių Esu patyrusi panašia situaciją Turiu labai panašų vaiką</i>
Bloga savijauta (1)	<i>Likau nepatenkinta šios dienos diskusija. Neturėjau galimybės išsakyti savo nuomonę iki galo</i>

4 lentelė

Ko pasimokiau?

Kategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
Naujos žinios (2)	<i>Naujų bendravimo su tėvais būdų Naujų bendravimo su tėvais metodiką</i>
Savęs nukreipimas (4)	<i>Reikėtų išbandyti naujus bendravimo su tėvais būdus Dažniau organizuoti gerosios patirties sklaidą tarp kolegų</i>
Bendravimo įgūdžiai (1)	<i>Išsakyti savo nuomonę argumentuotai</i>

25 priedas. KONFLIKTINĖ SITUACIJA TARP BENDROJO UGDYMO PEDAGOGŲ IR SPECIALISTŲ

Situacija

Mokslo metų pradžioje pedagogai rengia individualias ugdymo programas (adaptuoja, modifikuoja bendrojo ugdymo programų turinį). Specialiojo ugdymo koordinatorius įpareigojo mokyklos specialiąją pedagogę pasirūpinti, kad mokytojai gautų programų individualizavimo formas ir parengtų programas. Atėjus nurodytam terminui, kai programos turėjo būti parengtos ir atiduotos specialiojo ugdymo komisijos nariams aprobavimui, specialioji pedagogė pastebėjo, jog trūksta penkiolikos mokinių lietuvių kalbos individualizuotų ugdymo programų, kurias turėjo parengti viena mokytoja. Pertraukos metu specialioji pedagogė užsuko pas tą mokytoją į kabinetą. Tuo metu klasėje buvo nemaža dalis mokinių. Specialioji pedagogė priminė mokytojai, kad programos jau turėjo būti parengtos ir paklausė, kada mokytoja planuoja atnešti programas. Lietuvių kalbos mokytoja labai piktu tonu pareiškė: „Kokias dar programas aš turėčiau rašyti!? Juk iš tiesų – tai jūsų darbas, kodėl jūs nerašote? Aš turiu ne vieną klasę ir ne po 5 mokinius, kaip ne kurie asmenys... Nemanau, kad aš turėčiau pulti rašyti 15 programų! Ir apskritai, nesuprantu kokia ta jūsų pagalba... Išsivedate per pamoką tuos vaikus, neaišku ką ten veikiate, po vieną kitą pratimą padarote, o po to jie atėję „plavinėja“, naudojasi tuo, kad nebuvo klasėje, neatlieka namų darbų... Nesuprantu, kokia iš tokios pagalbos nauda, vis tiek tos pačios žinių spragos lieka... Geriau jau tegul jie sėdi klasėje ir su visais dirba! Ir nereikia jokių programų“. Specialioji pedagogė išklusė, ką kalbėjo mokytoja ir atsakė taip pat piktu tonu: „Deja programų rengimas – tai jūsų darbas ir jūs turėsite padaryti! O dėl kitų dalykų... , tai nemanau, kad turėtumėte tai aptarinėti mokiniams girdint. Atsiprašau, kad sutrukdžiau“. Specialistė apsisuko ir išėjo... Apie įvykusį konfliktą specialioji pedagogė pranešė mokyklos specialiojo ugdymo koordinatoriui ir pageidavo su minėta mokytoja programų rengimo klausimų daugiau nespręsti.

Papildoma informacija: Lietuvių kalbos mokytoja jau ne pirmus metus savo klasėse ugdo mokinius, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių, ir yra rašiusi adaptuotas ir modifikuotas programas.

26 priedas. KETVIRTOJI PEDAGOGŲ DISKUSIJA (PEDAGOGŲ BENDRADARBIAVIMAS TENKINANT SPECIALIUOSIUS UGDYMOŠI POREIKIUS): KATEGORIJS, SUBKATEGORIJS, LEKSINIAI – SEMANTINIAI VIENETAI (N = 11)

1 lentelė

1 kategorija. Pedagogų bendradarbiavimas su specialistais

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Bendravimo įgūdžių stoka	<i>Reiktų leisti aprimti susiklosčiusiai situacijai ir dar kartą pasikalbėti, o ne skubėti skųsti Labai priklauso nuo pačio žmogaus Gal spec. pedagogė netiksliai pasakė</i>
2.	Nepasidalijimas vaidmenimis ir atsakomybe	<i>Mokytojams visuomet atrodo, kad spec. pedagogai nieko nedirba Nepakankamai informacijos apie tai, ką veikia specialistai</i>
3.	Laiko stoka	<i>Fiziškai neįmanoma spėti atlikti visus darbus Vyr.klasių mokytojai turi skirtingą pamokų skaičių per dieną, todėl į SUK posėdžius atleikia kada gali, kada patogų, ne visada išgirsta reikiamą informaciją</i>
4.	Vaikų manipuliacijos	<i>Vaikai dažnai meluoja tiek mokytojai, tiek spec.pedagogei</i>
5.	Nesidalijimas informacija	<i>Reiktų dažniau bendrauti, keistis turima informacija</i>
6.	Empatija	<i>Suprantu kiek visokių dokumentų turi rašyti mokytojai mokslo metų pradžioje.</i>
7.	Koordinatoriaus parama	<i>Viskas yra derinama kartu su pavaduotoja, kuri kuruoja specialųjį ugdymą</i>
8.	Iniciatyva	<i>Darbo metu būname savo kabinete, kuomet galima ateiti ir konsultuotis</i>
9.	Konkretus planavimas ir bendradarbiavimo formų numatymas	<i>Mūsų bendravimas nesisteminas: susitinkam koridoriui prasilenkamos – pakalbam, nesusitinkam – dažnai nusprendžiam ką daryti pačios Reiktų numatyti tokius dalykus aiškiau ir apibrėžčiau</i>
10.	Lankstumas	<i>Visuomet yra pratęsimi įvairūs terminai, nebūna, kad neatlikus darbo imamės griežtų sankcijų</i>
11.	Pedagogų neigiamos nuostatos	<i>Dažnai tenka susidurti su mokytojų nepasitenkinimu</i>
12.	Atsakomybės stoka ar noras atsakomybę perduoti kitam	<i>Dažnai tenka gaudyti mokytojus Įduodi užpildyti kokią formą ir žiūrėk kai paprašai sako, kad niekas nieko nedavė Reikia nuolat prašyti, priminti ką turi padaryti mokytojai</i>

2 lentelė

2 kategorija. Pedagogų lūkesčiai iš specialistų

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Sisteminio dalijimosi informacija apie vaiko pasiekimus	<i>Kad vaikas išėjęs dirbti į spec. pedagogo kabinetą parsineštų kažkokią ataskaitą už padarytą darbą Gauti įvairių formų pildymų pavyzdžių</i>
2.	Informacijos apie specialiųjų poreikių vaikus	<i>Kai tik rudenį gauname naujus vaikus, gauti apie juos pakankamai informacijos, kad būtų galima rašyti tas programas Gauti konkrečių patarimų individualiu atveju</i>
3.	Pagalba klasėje teikiant pagalbą vaikui	<i>Jei klasėje yra keletas spec. poreikių turinčių mokinių, specialistas turėtų padėti mokytojui dirbti klasėje</i>
4.	Metodinė parama	<i>Patarimų rengiant padalomąją medžiagą</i>

3 lentelė

3 kategorija. Specialistų lūkesčiai iš pedagogų

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Teigiamas požiūris į vaiką, turintį specialiųjų ugdymosi poreikių	<i>Teigiamo požiūrio į vaiką, turintį specialiųjų ugdymosi poreikių. Mokytojai labai dažnai šiuos vaikus etiketizuoja. Kartais pašaipiai sako silpniau besimokantiems, ar tik nevertėtų ir jiems skirti programos. Ta programa kaip kaltė, kaip bausmė už kažką.</i>
2.	Empatija	<i>Mokytojai turėtų surasti ir priimt tą vaiką, tokį koks jis yra. Taip pat supratingumo specialistams. Jei jie neveda užsiėmimų, tai dar visiškai nereiškia kad nieko nedirba.</i>
3.	Sisteminis dalijimasis informacija apie vaiko pasiekimus	<i>Aukštesnėse klasėse tiek daug mokytojų, kasmet mokomųjų dalykų vis daugėja, todėl būtina sisteminė ir nuolatinė vaiko pasiekimų kontrolė.</i>
4.	Iniciatyva	<i>Pedagogai ir patys galėtų daugiau domėtis šių vaikų pasiekimais. Pranešti apie tuos vaikus, kuriems galbūt reikalinga pagalba, kuriems nebereikalinga programa.</i>

4 lentelė

4 kategorija. Specialistų ir pedagogų lūkesčiai iš specialiojo ugdymo koordinatoriaus

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Iniciatyva organizuojant tėvų ir pedagogų švietimą	<i>Galėtų labiau inicijuoti įvairių mokomųjų seminarų rengimą tiek pedagogams, tiek ir tėvams</i>
2.	Parama sprendžiant konfliktus	<i>Turėtų gelbėti sprendžiant iškilusius konfliktus</i>
3.	Informacijos sklaida	<i>Supažindinti su svarbia informacija, naujienomis</i>
4.	Efektyvi organizacija ir vadovavimas	<i>Labiau domėtis visais einamaisiais klausimais bei efektyviau organizuoti SUK veiklą</i>

**27 priedas. INDIVIDUALIŲ PEDAGOGŲ REFLEKSIJŲ TURINIO ANALIZĖ PO
KETVIRTOSIOS DISKUSIJOS (N = 11)**

1 lentelė

Mintys, kurioms visiškai pritariu

Kategorijos *	Leksiniai - semantiniai vienetai
Tolerancija (2)	<i>Pedagogai specialistams turėtų būti tolerantiškesni, supratingesni Turi būti abipusė tolerancija bendradarbiaujant</i>
Pasidalijimas vaidmenimis ir atsakomybė (4)	<i>Kiekvienas turi dirbti savo darbą Svarbu suvokti, kuo gali būti naudingas vaikui turinčiam SUP</i>
Bendradarbiavimo sistemos sukūrimas (4)	<i>Daugiau turėtų bendradarbiauti spec. pedagogas su mokytojais Reikia ieškoti būdų, kaip greitai keistis naudinga informacija Turėtų būti kokio nors keitimosi informacija sistema</i>
Dalijimasis informacija (6)	<i>Reikalingas nuolatinis vaiko pasiekimų perdavimas vieni kitiems Mokytojams reikia dažniau susėsti Specialistai ir mokytojai turėtų glaudžiau bendradarbiauti Informacija neturėtų likti pas vieno iš komandos dalyvių</i>
Tėvų įtraukimas (2)	<i>Tėvai turi tame dalyvauti, tai liečia jų vaiką</i>

* skliausteliuose žymimas leksinių – semantinių vienetų skaičius kategorijoje

2 lentelė

Mintys, su kuriomis nesutinku

Kategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
Bendradarbiavimo formos ir metodai (1)	<i>Nebus naudos jei visi sueis į krūvą, galbūt reiktų mokytojus grupuoti pagal dalykus. Tada jie savo “kalba” galės pasidalinti savo gerą patirtimi</i>

3 lentelė

Kaip aš jaučiausi diskusijos metu?

Kategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
Gera savijauta (8)	<i>Ramiai Gerai Patiko dalyvauti diskusijoje</i>
Įsitraukimas (2)	<i>Buvo kalbama apie man svarbius dalykus</i>
Galimybė išsakyti savo nuomonę (3)	<i>Labai norėjau išsakyti savo nuomonę, pateikti savo pasiūlymus dėl bendradarbiavimo</i>
Bloga savijauta (1)	Tos mūsų kalbos man atrodo bevertės

4 lentelė

Ko pasimokiau?

Kategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
Naujos žinios (10)	<i>Pamačiau, kad daugumai kolegų iškyla tos pačios problemos Išgirdau, ko tikisi pedagogai iš specialistų Sužinojau, ko tikisi specialistai iš pedagogų ir koordinatoriaus Visi siekiam to paties tikslo, tik nelieta laiko pasidalijimui Įdomu atlikti kito žmogaus vaidmenį Kiekvienas turime prisiimti atsakomybę už savo darbus</i>
Savęs nukreipimas (5)	<i>Turime įsiklausyti į išsakytus lūkesčius Reikia atkreipti dėmesį gautas pastabas Ši informacija naudinga ateičiai</i>
Dalijimasis informacija (1)	<i>Buvo įdomu diskutuoti ir ieškoti atsakymų</i>

28 priedas. PENKTOJI PEDAGOGŲ DISKUSIJA (TĖVŲ IR PEDAGOGŲ BENDRADARBIAVIMAS: LŪKESČIAI IR GALIMYBĖS): KATEGORIJOS, SUBKATEGORIJOS, LEKSIINIAI – SEMANTINIAI VIENETAI (N = 12)

1 lentelė

1 kategorija. Tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Bendras tikslas	Mūsų išsakytos mintys daug kur sutampa su jūsų
2.	Iniciatyva	<i>Dažnai iniciatyvos trūksta iš abiejų pusių Dažnai problemas tėvai sprendžia atskirai nuo mokytojų</i>
3.	Tinkamos aplinkos ir atmosferos kūrimas (šeimoms priėmimas)	<i>Ne visada į mokyklą kviečiame norėdami pasakyti kažką blogo, tiesiog reikia kartu priimti kažkokį sprendimą Jei iškyla kokių klausimų, visada reikia klausti, kad vėliau nekiltų nesusipratimų</i>
4.	Tėvų abejonės savo kompetencija	<i>Ne visada drąsu klausti, atrodo paklausi nesąmonės (t) Jūs labiau suprantate ką ir kaip reikia daryti (t)</i>

(t) – tėvų nuomonė

2 lentelė

2 kategorija. Tėvų lūkesčiai iš pedagogų (t)

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Empatija	Supratimo ir pakantumo mūsų vaikams
2.	Pagalba vaikui kuriant socialinius ryšius	<i>Moralinės paramos pamokų metu ir padedant bendrauti su klasės draugais</i>
3.	Šeimoms priėmimas	<i>Paprastesnio bendravimo su šeima. Mes visi skirtingi, bet žmonės</i>
4.	Konkrečių patarimų	<i>Reikalingi konkretūs patarimai, kad žinotume kas geriau ir kaip reikia elgtis</i>
5.	Dažnesni susitikimai su specialistais	<i>Dažniau bendrauti su spec. pedagoge, logopede, psichologe</i>
6.	Psichologinės paramos šeimai	<i>Anksčiau labai gerai buvo vedamos jūsų mokykloje savitarpio pagalbos grupės. Jos labai reikalingos. Šeimai reikalinga psichologinė parama</i>
7.	Vaiko individualumo pripažinimas	<i>Tas vaikas kitoks nebus, gal jis vis tiek kažką geba, gal nereikėtų jam nuolat rašyti 2 jei jis nepadaro visko su klase. Po to vaikas visai nebenori mokytis</i>

3 lentelė

3 kategorija. Tėvų galimybės dalyvauti vaiko ugdymo(si) procese (t)

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	<i>Savo kompetenc ijų nuvertinim as</i>	Nebeturiu jau tiek žinių, kad galėčiau paaiškinti
2.	Pagalbos suteikimas namuose	<i>Ką suprantu visada padedu ruošti</i>
3.	Psichologinis palaikymas	<i>Gal ne visada tai darome, bet iš tiesų tai nėra sudėtinga ir</i>

		<i>nieko nekainuoja</i>
4.	Dažnesni susitikimai su specialistais	<i>Būtų gerai dažnesni tokie bendri susitikimai su specialistais</i>

4 lentelė

4 kategorija. Pedagogų lūkesčiai iš tėvų

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Pasitikėjimas	<i>Labai svarbu, kad būtų pasitikėjimas, kurio dėka yra galimybė padėti jūsų vaikams Mes norime padaryti kaip vaikui būtų geriau, tikrai nesistengiame pakenkti</i>
2.	Iniciatyva	<i>Norėtumėme didesnės iniciatyvos bendrauti su mumis iš jūsų pusės</i>
3.	Vaiko negalės pripažinimas	<i>Turite priimti savo vaiką tokį koks jis yra. Suprasti, kad jis gal kiek kitoks nei kiti ir galbūt niekada nebus tiks kaip kiti. Todėl neverta vaiko barti jei jis negeba ko nors išmokti ar atlikti</i>

5 lentelė

5 kategorija. Pedagogų galimybės bendradarbiauti ir suteikti pagalbą

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Konsultavimas ir kompleksinė pagalba vaikui ir šeimai	<i>Mokykloje dirba komanda specialistų, kurie visada mielai priims ir pakonsultuos iškilusiais klausimais</i>
2.	Švietimas	<i>Galime organizuoti mini seminarus iškilusiais klausimais arba padėti susirasti reikalingos literatūros rūpimais klausimais</i>

**29 priedas. INDIVIDUALIŲ PEDAGOGŲ REFLEKSIJŲ TURINIO ANALIZĖ PO
PENKTOSIOS DISKUSIJOS (N = 12)**

1 lentelė

Mintys, kurioms visiškai pritariu

Kategorijos *	Leksiniai - semantiniai vienetai
Pagalba vaikui ir šeimai (3)	<i>Suteikti kuo daugiau įvairios pagalbos Psichologo pagalbą teikti ne tik vaikams, bet ir jų tėvams</i>
Tarpusavio sąveikų įvairovė (3)	<i>Susitikimai turėtų būti dažnesni Tėvai dažniau turėtų kreiptis į specialistus</i>
Šeimos individualumo pripažinimas (3)	<i>Reikia tėvus priimti tokius, kokie jie yra Neturėti išankstins susiformavusios neigiamos nuomonės apie šeimą</i>
Pozityvumas (2)	<i>Nereikia nuverti spec. poreikių mokinio</i>
Dalijimasis informacija (2)	<i>Abi pusės, kurios atsakingos už vaiko ugdymąsi, turėtų keistis informacija Dažniau bendrauti su tėvais, tuomet sistemingai bus perduodamos žinios apie vaiką</i>
Tėvų iniciatyva (2)	<i>Iniciatyvą turėtų rodyti ir tėvai</i>
Abipusė iniciatyva (3)	<i>Abi pusės turi būti suinteresuotos bendradarbiauti</i>
Bendras problemų sprendimas (1)	<i>Problemų sprendime turėtų dalyvauti abi pusės</i>
Svarbus tėvų vaidmuo (1)	<i>Tėvai labai svarbūs šiame procese</i>

*skliausteliuose žymimas leksinių – semantinių vienetų skaičius kategorijoje

2 lentelė

Mintys, su kuriomis nesutinku

Kategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
Laiko stoka (2)	<i>Nesutinku, kad tėvai neranda laiko patikrinti namų užduotis. Kodėl jie tuomet nori, kad mes pamokoje kiekvienam vaikui skirtume pakankamai laiko, kai patys negeba prižiūrėti vieno</i>
Empatijos stoka (1)	<i>Nebūčiau linkusi teigti, jog mokytojai nesupranta vaikų, neįvertina jų galimybių. Gal tik mažai pamokoje laiko kiekvieno individualiam priėjimui</i>

3 lentelė

Kaip aš jaučiausi diskusijos metu?

Kategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
Gera savijauta (8)	<i>Gerai Labai patiko</i>
Įsitraukimas (1)	<i>Buvo įdomu išgirsti kitų nuomonę ir padiskutuoti</i>
Bendrumo jausmas (2)	<i>Smagu kai tėvų ir mokytojų lūkesčiai panašūs Džiugu jausti ir kitos pusės (tėvų) paramą</i>

4 lentelė

Ko pasimokiau?

Kategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
Naujos žinios (9)	<i>Skatinti tėvus bendradarbiauti Rodyti daugiau iniciatyvos patiems Kartu susėdus galima rasti problemos sprendimo būdą Tėvus kviešti į mokyklą, nelaukti kol jie ateis Dažniau kalbėti su tėvais, kad jie įgautų pasitikėjimą ir būtų drąsesni</i>
Savęs nukreipimas (4)	<i>Rengti informacinio pobūdžio rekomendacijas tėvams bei pedagogams</i>
Dalijimasis informacija (4)	<i>Įdomu išgirsti tėvų poziciją Buvo įdomu išgirsti tėvų pasiūlymus problemoms spręsti</i>

30 priedas. ŠEŠTOJI PEDAGOGŲ DISKUSIJA (BENDRADARBIAVIMO BŪDAI IR METODAI): KATEGORIJOS, SUBKATEGORIJOS, LEKSINIAI – SEMANTINIAI VIENETAI (N = 13)

1 lentelė

1 kategorija. Bendradarbiavimo būdai ir metodai

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Bendras problemų sprendimas (tiesioginė sąveika)	<i>Specialiojo ugdymo komisijos (SUK) posėdžiai Iš anksto suplanuoti bendri susitikimai, kurių dažnumas priklausytų nuo individualios situacijos</i>
2.	Dalijimosi informacija būdai (netiesioginė sąveika)	<i>“Keliaujantis sąsiuvinis” skirtas informacijos pasikeitimui. Jame galėtų rašyti tiek pedagogai, tiek ir tėvai Ataskaitos apie pasiekimus (kiekvieno trimestro pabaigoje trumpai parašoma kas sekėsi, kas sunkiau ir pan.) Elektroninis dienynas, kuriame pedagogai gali parašyti ne tik pažymius, bet ir savo pastabas, pagyrimus Pokalbiai telefonu (esant skubiems, neatidėliotiniams darbams)</i>
3.	Vienkrypčiai informacijos perdavimo būdai	<i>Informaciniai susirinkimai (tėvams, pedagogams)</i>
4.	Individualūs bendradarbiavimo būdai	<i>Individualios konsultacijos tėvams ir vaikui (pedagogų, reikalingų specialistų) Individualios konsultacijos pedagogams</i>
5.	Neformalūs bendravimo būdai	<i>Neformalūs susitikimai su tėvais užklausinės veiklos metu Neformalūs pedagogų susitikimai, pokalbiai pertraukų metu</i>

2 lentelė

2 kategorija. Sėkmingos veiklos sąlygos

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Laiko vadyba	<i>Geriausias konsultacijų laikas būtų vakare, po darbų, tačiau specialistai taip ilgai nedirba</i>
2.	Konkretus planavimas	<i>Apie susitikimus turi būti pranešama iš anksto ir visiems</i>
3.	Sistemingumas	<i>Svarbu, kad susitikimai neapsiribotų vienu susitikimu</i>

31 priedas. INDIVIDUALIŲ PEDAGOGŲ REFLEKSIJŲ TURINIO ANALIZĖ PO ŠEŠTOSIOS DISKUSIJOS (N = 13)

1 lentelė

Mintys, kurioms visiškai pritariu

Kategorijos*	Leksiniai - semantiniai vienetai
Bendras problemų sprendimas (10)	<i>Darbas turėtų vykti sistemingai Problemas turėtų spręsti tėvai kartu su mokytojais Sutinku, kad problemų sprendime turi dalyvauti visi ugdymo dalyviai: tėvai, mokytojai, specialistai ir vaikai</i>
Bendradarbiavimo formos ir metodai (9)	<i>Kiekvienu atveju gali būti tinkama skirtinga bendravimo forma Reikia ieškoti kuo įvairesnių formų Susitikimai turėtų būti ir bendri, ir individualūs Vyresnių klasių mokiniai galėtų patys pateikti pasiūlymų kaip jie norėtų bendrauti</i>
Planavimas (6)	<i>Susitikimai turėtų būti planuojami iš anksto Susitikimus reikia planuoti, kad visi galėtų tinkamai tam pasiruošti, nusiteikti Laikas numatytas tėvams patogiu laiku</i>
Tarpusavio sąveikų įvairovė (1)	<i>Organizuoti teminius susitikimus su specialistais tėvams</i>

*skliausteliuose žymimas leksinių – semantinių vienetų skaičius kategorijoje

2 lentelė

Mintys, su kuriomis nesutinku

Kategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
Sudėtinga kalba (1)	Nemanau, kad mes mokytojai kalbame nesuprantamai
Bendradarbiavimo formos ir metodai (2)	<i>“Keliantys sąsiuviniai” gali nepasiteisinti vyresnėse klasėse. Vaikai gali meluoti. Tai gali būti ne pats tinkamiausias būdas bendrauti</i>

3 lentelė

Kaip aš jaučiausi diskusijos metu?

Kategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
Gera savijauta (10)	<i>Labai gerai Laisvai ir ramiai</i>
Bendrumo jausmas (3)	<i>Supratau, kad kartu mes kažką galime nuveikti Mes dirbame su tais pačiais vaikais Mūsų visų tikslas toks pat</i>

4 lentelė

Ko pasimokiau?

Kategorijos	Leksiniai – semantiniai vienetai
Naujos žinios (12)	<i>Gavau daug informacijos apie įvairius bendradarbiavimo metodus Išmokau būti atlaidesnė, atsisakiau kartais perdėm kritiško požiūrio į SP vaikus Supratau, kad į susitikimus galima įtraukti ir vaikus. Niekada apie tai nepagalvodavau Dažniau pagalbos kreiptis į tėvus Tartis su tėvais</i>
Savęs nukreipimas (2)	<i>Liko tik išbandyti aptartus būdus</i>
Dalijimasis informacija (2)	<i>Galėjau nevaržomai reikšti savo mintis Turėjau galimybę padiskutuoti su kitais mokytojais</i>

32 priedas. KAIP PARUOŠTI MOKINĮ AKTYVIAI DALYVAUTI SUSITIKIME?

Pokalbis su mokiniu.

I. POKALBIS APIE SUSITIKIMĄ.

Paaiškinama, kodėl organizuojamas susitikimas (koks jo tikslas).

Kas dalyvaus susitikime ir kokios dalyvių funkcijos?

Dalyvaus tie žmonės, kurie tau padeda siekiant įveikti mokymosi sunkumus. Visi tie žmonės dirba kartu norėdami, kad tau pasisektų įveikti sunkumus.

Tai:

- *Tu*
- *Tavo tėvai (jie tave labai gerai pažįsta, gali papasakoti, kaip tau sekasi namuose, ...)*
- *Tavo klasės auklėtoja (ji gerai žino, kaip tau sekasi klasėje, ...)*
- *Dalykų mokytojai (priklausys nuo srities, kurioje vaikas patiria mokymosi sunkumų)*
- *Specialioji pedagogė (ji gerai žino, kaip mokosi vaikai, kurie patiria sunkumų, kaip geriausiai jiems padėti, kaip tau sekasi, kai tu mokaisi kartu su spec.pedagoge, ...)*
- *Logopedė (...)*
- *Psichologė (...)*
- *Socialinė pedagogė (jei vaikas turi elgesio ar socialinių problemų)*
- *Mokyklos pavaduotoja (ji daugiausiai supranta apie tai, kokia pagalba tau gali pasiūlyti mokykla, kokie žmonės tau dar gali padėti, ...)*

Kiek laiko gali tęstis susitikimas?

Kodėl ten reikėtų dalyvauti ir man? Kas ten vyks?

Todėl, kad tame susitikime visi kalbės būtent apie tavo mokymosi problemas, aptars, ką tu išmokai, ko dar ne, ką reikėtų daryti, kad tau geriau sektųsi. Visiems labai svarbu išgirsti tavo nuomonę. Ten visi kalbėsime ir ieškosime būdų, kaip tau padėti.

Kaip man reikės elgtis?

Pateikiama keletas iš galimų taisyklių mokiniui:

1. *Susitikimo metu stenkis sėdėti savo vietoje.*
2. *Stenkis žiūrėti į akis tam žmogui, kuris su tavimi kalba.*
3. *Kai kiti kalba jų nepertraukti, o išklausti iki galo.*
4. *Jei tu ko nors nesupranti, mandagiai atsiprašyk ir paprašyk, kad dar kartą paaiškintų.*
5. *Palauk savo eilės norėdamas ką nors pasiūlyti ar pasakyti.*
6. *Jei tu nesutinki, ramiai išsakyk savo nuomonę ir pateik savo pasiūlymą.*
7. *Atsakyk į klausimus.*

Kada man reikės kalbėti?

Dažniausiai mokiniams leidžiama kalbėti pirmiems. Po to tu bet kada gali paklausti jei ko nesuprasi, įsiterpti ir bet kada pasakyti, ką galbūt pamiršai ar sugalvojai.

II. PASIRUOŠIMAS AKTYVIAM DALYVAVIMUI SUSITIKIME

Ką aš galiu papasakoti?

Mokinys apibūdina, tai kas jam patinka, nusako savo prioritetus. Dažniausiai pasitarimai prasideda mokinio pasisakymu. Jis išsako patinkančius ir nepatinkančius dalykus ir tokiu būdu įneša savo indėlį, kuris padeda priimti sprendimus susijusius su vaiko poreikių tenkinimu. Ši informacija leidžia pedagogams kurti palankesnę aplinką, pasirinkti tinkamesnius metodus, veiklą, padeda formuluoti tikslus, uždavinius, galbūt paskatina numatyti papildomos informacijos šaltinius ar net pakartotiną vertinimą. Tai puikus būdas siekiant išsiaiškinti esamas ir potencialias vaiko stipriąsias puses. Kartais pasitaiko, kad mokiniai nurodo netinkamus ar nerealius pomėgius, tikslus. Tokiais atvejais reikėtų patarti, kartu pasvarstyti galimas alternatyvas iš kurių galima rinktis.

Moksleivis pats vertina save. Galima iš anksto paruošti klausimyną, savęs vertinimo skalę, kurių pagalba mokinys pats įvertina save (nurodo savos stipriąsias, silpnąsias puses, kompetencijas, pasiekimus siekiant užsibrėžtų tikslų). Ši informacija labai svarbi siekiant išnaudoti vaiko stipriąsias puses ir atsižvelgiant į sutrikimus.

Moksleiviai, kurie išmoksta patys vertinti savo pasiekimus ir įgyvendintus tikslus, formuluoja realius lūkesčius. Savęs vertinimo formą mokinys gali pildyti savarankiškai arba teiginius skaito mokytojas, o mokinys tik atsako į klausimus. Po to šis įvertinimas turi būti kartu aptariamas, formuluojami tikslai ir uždaviniai.

Mokinys nustato tikslus ir siekius. Tą padaryti gali padėti norų (pageidavimų sąrašas). Toks sąrašas padeda planuoti ateitį, numatyti lūkesčius ir siektinus įgūdžius. Tuo tikslu gali būti naudojami įvairūs paveikslėliai, nuotraukos, kita veikla klasėje ir tai panaudojama formuluojant tikslus.

Po tokios veiklos pedagogai ir tėvai diskutuoja ir lygina įvertinimo rezultatus, numato ką dar reikėtų aptarti su pačiu mokiniu. Komandos nariai, kartu su mokiniu, formuluoja tikslus atsižvelgiant į gautą informaciją.

Mokymas. Mokinys kasdienėje savo veikloje turėtų būti mokomas kaupti duomenis apie savo pasiekimus, juos analizuoti, vertinti progresą, iš naujo formuluoti tikslus. Tai daryti turėtų padėti pedagogai (įvesti taškų, žetonų ar kitą sistemą, organizuoti savo pasiekimų aptarimus bendraamžių grupėse ir pa.), padėti suprasti, kada mokinys pasiekė savo tikslą (išmoko 30 žodžių ir pan.).

PRIEDAI

1 PRIEDAS. Galima moksleivio savęs vertinimo forma

1. Kokie dalykai tau sekasi?

2. Kas tau geriausiai sekasi mokantis?

- Skaityti
- Rašyti
- Pasakoti žodžiu
- Skaičiuoti
- Dirbti grupėje
- Dirbti vienam
- Piešti
- Atlikti namų darbus
- ...

3. Kas tau labiausiai padeda mokantis?

- Įdomi tema
- Mano atmintis
- Mano kantrumas ir užsispyrimas
- Kitų pagalba (kokia?)
- ...

4. Kurie dalykai tau sunkiausi?

5. Kas tau sunku mokantis?

- Susikaupti
- Klausytis
- Skaityti
- Rašyti
- Suprasti ką sako mokytoja
- Skaičiuoti
- Ramiai sėdėti
- Atsiminti naują informaciją
- Dirbti grupėje su draugais
- Dirbti vienam
- Atlikti namų darbus
- ...

6. Kas tau galėtų padėti? Kokios pagalbos tu norėtum? (aptarti sąlygas mokantis kiekvieno sunkaus dalyko)

2 PRIEDAS. Ugdytinio naudojamų mokymosi strategijų vertinimo forma

Mokinio vardas, pavardė.....

Data..... Klasė.....

1. Kas tau yra lengva? Kodėl?.....

.....
.....

2. Ką tu mėgsti veikti? (mokykloje, už mokyklos ribų).....

.....
.....

3. Kas tau yra sunku? Kodėl?.....

.....
.....

4. Ko tu nemėgsti daryti? (mokykloje, už jos ribų).....

.....
.....

5. Ką tu darai, kai nori ką nors išiminti?.....

.....
.....

6. Ar tu visada supranti, ką sako mokytoja?.....

.....
.....

7. Ką tu darai, kai nesupranti ar negali prisiminti, ką sakė mokytoja?.....

.....
.....

8. Kodėl tau sunkūs kai kurie dalykai?.....

.....
.....

9. Kaip tu galėtum sau padėti?.....

.....
.....

Ugdytinio stipriosios pusės:.....

.....
.....

.....
Ugdytinio silpnosios pusės:.....

.....
.....
.....

Galimi intervenciniai būdai (strategijos):.....

.....
.....
.....

Pastabos:.....

.....
.....
.....
.....

3 PRIEDAS. Vaiko problemos aptarimas mokyklos specialiojo ugdymo komisijoje (dalyviai ir turinys)

Ugdytinis

- Kas ugdytiniai patinka ir kas sekasi, kokie jo pomėgiai?
- Kokie įprastiniai jo mokymosi būdai (strategijos)?
- Mokymosi sunkumai, kuriuos patiria ir nurodo vaikas.
- Vaiko pageidavimai ir pasiūlymai dėl geresnio jo specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo.

Tėvai

- Teigiamos vaiko savybės ir raidos bei ugdymosi poslinkiai, kuriuos pastebi tėvai.
- Vaiko sunkumai, kuriuos pastebi tėvai.
- Kurių specialistų konsultacijos pageidauja tėvai?
- Ką įsipareigoja daryti tėvai, siekdami geriau padėti vaikui?

Klasės (dalyko) mokytojas

- Moksleivio pasiekimai ir pozityvūs ugdymosi poslinkiai.
- Programos sritys, kur moksleivis patiria daugiausiai sunkumų.
- Mokymosi sunkumų pobūdis ir priežastys (konkreči analizė).
- Kokias priemones ir būdus mokytojas taikė, siekdamas įveikti mokymosi sunkumus?
- Pasiektas rezultatas.
- Kurių specialistų konsultacijos mokytojui reikėtų?
- Kokios konkrečios pagalbos pageidauja mokytojas?

Mokyklos specialusis pedagogas

- Ar teikė ir kokią pedagoginę pagalbą vaikui teikė specialusis pedagogas?
- Moksleivio gebėjimai (teigiamos savybės).
- Sunkumų pobūdis bei priežastys.
- Ugdytinio taikomų mokymo strategijų analizė (strategijų racionalumas ir kt.).
- Koks pasiektas rezultatas?
- Pasiūlymai dėl tolesnės pedagoginės pagalbos vaikui.

Mokyklos logopedas

- Ar teikė ir kokią logopedinę pagalbą vaikui teikė logopedas?
- Koks pasiektas rezultatas?
- Pasiūlymai dėl tolesnės pagalbos vaikui.

**33 priedas. VAIKŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ, INTERVIU
FORMA (po probleminių atvejų analizės)**

Ši informacija gaunama iš dokumentų ar vaiko mokytojo:

Vaiko inicialai: _____ **Vaiko lytis:** _____

Amžius: _____

Klasė: _____

Pedagoginio psichologinio įvertinimo išvada (diagnozė): _____

_____
_____
_____

Kas atliko įvertinimą (PPT, SUK, ...): _____

Išvada apie SUP: _____

_____
_____

Specialiosios pedagoginės pagalbos turinys (kas, kiek dažnai teikia specialiąją pagalbą): _____

_____
_____
_____

Kada pradėta teikti specialioji pedagoginė pagalba? _____

_____
_____

Ugdymo programos tipas (modifikuota, adaptuota, ...): _____

_____
_____

Interviu vieta: _____

Data ir laikas: _____

Interviu trukmė: _____

1. Ar pasikeitė kas nors dėl tavo mokslų po to, kai mes kalbėjomės paskutinį kartą? Jei taip, tai kas?

2. Ar tu dalyvavai, kai mokytojai ir tėvai kalbėjo apie tavo mokymąsi? Papasakok, kas ten vyko.

Galimi nukreipiamieji klausimai:

Ką tu ten veikei?

Apie ką visi kalbėjo?

Ko tavęs klausė?

Ar pasakei savo nuomonę?

Ar viską supratai, ką kalbėjo suaugę?

Kaip jauteisi?

Ar tau patiko dalyvauti tokiame susitikime? Kodėl?

3. Ką tu apie save galvoji? (Koks tu esi?)

Galimi nukreipiamieji klausimai:

Ar tu dažnai jautiesi pavargęs?

Ar tu dažnai būni liūdnas?

Ar kiti vaikai nori su tavimi draugauti? (Ar turi klasėje daug draugų?)

Ar tu gali ilgai ir susikaupęs dirbti?

Ar tu jauti baimę, kai reikia eiti į mokyklą? Ar tu jauti baimę, kai mokytoja skiria užduotį?

Ar tu visada atlieki namų darbus, užduotis klasėje? Kodėl?

Ar būna taip, kad pats pasisiūlai atlikti kokią nors užduotį, atsakyti į klausimą? Ar dažnai klasėje užduodi klausimus?

Ar tau lengva susikaupti?

Ar tu dažnai supyksti? Kaip tu pyksti?

Ar visada elgiesi taip, kaip liepia mokytojai, tėvai?

Kuris sakinys tau labiau tiktų:

Man dažnai sekasi.

Man dažnai nesiseka.

Kaip tau seksis mokytis toliau?

4. Koks tu norėtum būti?

5. Ką apie tave galvoja kiti (tėvai, mokytojai, draugai)?

6. Ką tau reikėtų daryti, kad geriau sektųsi mokytis?

7. Kodėl tu eini pas spec. pedagogę, logopedę?

**34 priedas. INTERVIU SU UGDYTIMINIAIS PO PROBLEMINIŲ ATVEJŲ ANALIZĖS:
KATEGORIJOS, SUBKATEGORIJOS IR LEKSINIAI – SEMANTINIAI VIENETAI (N = 4)**

1 lentelė

1 kategorija. Pokyčiai vaiko akimis

Eil. Nr.	KATEGORIJOS	TEIGINIAI
1.	Pozityvūs pokyčiai	<i>Supratau, kad daug priklauso nuo manęs pačios Anksčiau praleisdavau spec. pedagogės ar logopedės užsiėmimus, dabar dažniau ten lankausi</i>
2.	Pokyčių nebuvimas	<i>Man ir prieš tai nebuvo blogai</i>
3.	Negatyvūs pokyčiai	Mama pradėjo labiau kontroliuoti, dažniau ateina į mokyklą

2 lentelė

2 kategorija. Dalyvavimas aptariant mokymosi problemas

Eil. Nr.	KATEGORIJOS	TEIGINIAI
1.	<i>Dalyvavo</i>	<i>Dalyvavau</i>
2.	Bendras problemų sprendimas	Visi susėdę kalbėjomės kaip man sekasi
3.	Objektyvi informacija	<i>Jau beveik išmokau daugybės lentelę Išmokau įvairių figūrų plotų formules ir galiu apskaičiuoti Kai rašau padarau labai daug klaidų</i>
4.	Planavimas	<i>Darysiu eksperimentą, dvi savaites stengsiu klausytis, viską užsirašyti, kad būtų geresni rezultatai</i>
5.	Pozityvumas	Patiko, kad paminėjo ne tik blogus dalykus <i>Kažkaip įdomu buvo kalbėtis su mokytojais. Kažkaip visai kitaip. Geriau. Mokytojai gerai apie mane kalbėjo</i>
6.	Aktyvinimas	Klausė mano nuomonės <i>Uždavinėjo klausimus</i>
7.	Pasyvus vaidmuo	<i>Aš tik klausiausi Kalbėjau tik kai manęs klausė Kai klausdavo manęs, atsakydavau, bet pats pasakyti dar nediršau</i>
8.	Aktyvus vaidmuo	Stengiausi būti atviras, nieko neslėpti, išsakyti savo mintis
9.	Vaiko individualumo pripažinimas	<i>Mokytojai kalbėjo aiškiai ir aš viską supratau</i>

10..	Bloga savijauta	<i>Truputį pradžioj jaudinausi</i> Bijojau, nes mano mama daug ko apie mane nežinojo <i>Baisu buvo, kad ir direktorius ir pavaduotojos dalyvavo</i>
11.	Gera savijauta	<i>Aš buvau ramus nes ir taip dažnai eidavau su mama pas mokytojų kartu</i>

3 lentelė

3 kategorija. Dalyvavimas

Eil. Nr.	KATEGORIJS	TEIGINIAI
1.	Noras dalyvauti	Noriu
2.	Nenoras dalyvauti	<i>Nenorėčiau</i>
3.	Noro dalyvauti motyvai	<i>Patiko dalyvauti pasitarime</i>
4.	Nenoro dalyvauti motyvai	<i>Labai bijojau Man tai nelabai priimtina</i>

4 lentelė

4 kategorija. Realus vaiko vaizdinys

Eil. Nr.	KATEGORIJA	TEIGINIAI
1.	Neigiamos asmenybės savybės	Dažnai bėgu iš pamokų <i>Nelabai gerai mokausi, nors galėčiau ir geriau</i>
2.	Bloga fizinė – emocinė savijauta	Labai bijau kontrolinių <i>Bijau, kad nespėsiu dirbti su visa klase</i>
3.	Gera fizinė – emocinė savijauta	<i>Į mokyklą eiti nebijau Dažniausiai būnu geros nuotaikos, linksmas Jei ko nežinau, visada galiu klausti Turiu klasės draugę, kuri man daug padeda kai ko nerandu, nesuprantu</i>
4.	Aktyvumas mokymosi veikloje	<i>Kai kas nors neaišku, stengiuosi pasitikslinti</i>
5.	Pasyvumas mokymosi veikloje	<i>Niekada pati neklausiu</i>
6.	Prieštaravimas	<i>Dažnai neklausau mamos ir mokytojų</i>
7.	Paklusnumas	<i>Kaip liepia, taip ir darau</i>
8.	Sėkmės išgyvenimai	<i>Kartais man sekasi</i>
9.	Nesėkmės išgyvenimai	<i>Man nesiseka</i>
10.	Tikėjimas savo galimybėmis	<i>Turi būti gerai Jeigu stengsiuosi, tai ir bus gerai</i>
11.	Netikėjimas savo galimybėmis	<i>Manęs gali neprileisti prie egzaminų</i>

5 lentelė

5 kategorija. Siekiamas vaizdinys

Eil. Nr.	KATEGORIJA	TEIGINIAI
1.	Geresni mokymosi rezultatai	Išmokti taisyklingiau

		rašyti Mokytis, kad galėčiau laikyti egzaminus
2.	Bendraamžių pripažinimas	<i>Turėti daugiau draugų klasėje</i>

6 lentelė

6 kategorija. Specialioji pedagoginė pagalba

Eil. Nr.	KATEGORIJA	TEIGINIAI
1.	<i>Specialiosios pagalbos efektyvumas</i>	Man geriau dirbti vienam, negu klasėje Man daug aiškiau
2.	Specialioji pagalba – būdas siekti geresnių rezultatų	<i>Kad geriau mokytis Kad sužinočiau kaip sau pagelbėti</i>
3.	Konkretūs pagalbos sau būdai	<i>Reikia susikaupti Svarbius dalykus turiu pasižymėti kita spalva</i> Užsivedžiau taisyklių sąsiuvinį <i>Dažniau lankyti pamokas</i>
4.	Abstraktūs pagalbos sau būdai	<i>Daugiau laiko skirti mokslams</i>
5.	Mokymosi negalės pripažinimas	<i>Aš darau labai daug rašybos klaidų Aš nemoku visai matematikos Man sunku atsiminti</i>

7 lentelė

7 kategorija. Santykiai su pedagogais

Eil. Nr.	KATEGORIJA	TEIGINIAI
1.	Pozityvios informacijos stoka	<i>Mokytoja nepastebi, kad aš dažniau atlieku namų užduotis</i> Mokytojai ir toliau galvoja, kas aš nesikeičiu
2.	Teigiami vertinimai	<i>Esu geras mokinys Esu labai atsakinga ir stropi, mokytojai tai žino</i>

35 priedas. INTERVIU SU PEDAGOGAIS IR TĒVAIS KLAUSIMAI (po probleminių situacijos analizės)

1. Kaip Jūs įvertintumėte vykusius susitikimus, kuriuose dalyvavo mokiniai, jų tėvai ir ugdantys pedagogai?
2. Kas Jums patiko?
3. Kas nepatiko?
4. Ką kitą kartą darytumėte kitaip (reikėtų daryti kitaip)?
5. Kaip Jūs jautėtės susitikimo metu?
6. Kas pasikeitė nuo to laiko, kai buvome susitikę pirmąjį kartą?

**36 priedas. INTERVIU PO PROBLEMINIŲ SITUACIJŲ ANALIZĖS:
KATEGORIJOS, SUBKATEGORIJOS, LEKSINIAI – SEMANTINIAI VIENETAI**

1 lentelė

1 kategorija. Pedagogų interviu turinio analizė (N=8)

Eil.Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Gera atmosfera (4)	<i>Atmosfera vyravo gera, nors pradžioj buvo siek tiek neramu Visi galėjo laisvai bendrauti, išsakyti savo mintis Svarbiausia, kad visi jautėsi patogiai</i>
2.	Dalijimasis informacija (4)	<i>Labai svarbu nuolat dalintis informacija, tėvai ne visada žino kas vyksta mokykloje, mes nežinome situacijos namuose Reikia nebijoti konsultuotis, matai, kad ko nežinai ir kreipkis pagalbos Svarbu, kad reikiama informacija mus pasiektų laiku</i>
3.	Bendras problemų sprendimas (2)	<i>Stengtis išklaudyti visas suinteresuotas puses Kartais patys tėvai ar net pats vaikas gali rasti geriausią išeitį</i>
4.	Pozityvumas (3)	<i>Tėvai ir pedagogai turėjo galimybę pabendrauti vieni su kitais Mokiniai galėjo išsakyti savo nuomonę Tėvai buvo įtraukti į jų vaikų ugdymo procesą</i>
5.	Naujos žinios (2)	<i>Man ir pačiai buvo naudingi tie susitikimai Gavau naujų žinių iš specialistų, kolegų, tėvų</i>
6.	Pozityvus rezultatas (3)	<i>Vis tik kartu sugebėjome išspręsti nemažai problemų Svarbu, kad mamai po mūsų pokalbių būtų bent truputį lengviau</i>
7.	Pasidalijimas atsakomybe (3)	<i>Kiekvienas turi žinoti savo atsakomybės ribas ir atsakyti už savo atliktą darbą Lengviau priimti sprendimą dirbant komandoje Kai tėvams sakai nelabai gerus dalykus lieki kaltas, šiuo atveju apie tai kalbi ne tu vienas</i>
8.	Bendras tikslas (3)	<i>Visi norime gero vaikams Juk visi dirbame siekdami vieno tikslo</i>
9.	Pasitikėjimas specialistais (3)	<i>Man labai smagu dirbti su spec. pedagoge, viskas pasidaro labai aišku, visada randame tinkamą išeitį Manau, kad specialistai kompetentingi išspręsti kylančias problemas Dabar tiksliai žinau kur kokių klausimų kreiptis</i>
10.	Vaiko paruošimas (1)	<i>Būtinai vaiko paruošimas nes jam sunku psichologiškai pasiruošti tokiam susitikimui su suaugusiais</i>
11.	Orientacija į šeimą (1)	<i>Vis tik labai daug priklauso nuo pačios šeimos, jei vienas iš tėvų perduos blogas mintis savo vaikui, mes sunkiai ką galėtume pakeisti</i>
12.	Atvirumas (1)	<i>Vertinu tai, kad galime atvirai, be užuolankų apie viską pasikalbėti</i>

2 lentelė

2 kategorija. Pedagogų savijauta ir reakcijos

Eil.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
-------------	----------------------	---

N r .		
1.	Pasitenkinimas savo darbu (3)	<i>Visada širdį paglosto geri rezultatai Džiugina tai, kad esi reikalingas ir kad gali padėti silpnesniems mokiniams</i>
2.	Nerimas, baimė, įtampa (3)	<i>Ne visada gali žinoti, kaip čia geriau padarius: skirti programą ar ne Neramu kai vaiko likimą kartais netgi tiesiogiai valdai tu. Tai slegia. Nežinia kaip tėvai reaguos į mūsų pastabas</i>
3.	Bendrumo jausmas (2)	<i>Gera kai problemos sprendžiamos bendrai Atsirado keistas bendrumo jausmas, bet jis malonus</i>
4.	Savirefleksijos (1)	<i>Kartais turiu pati sau priekaištų, kad ne viską padariau iki galo</i>
5.	Gera pedagogų savijauta (2)	<i>Malonu kai pavyksta pokalbis Gerai jaučiuosi pasikalbėjusi su mama, pasitarusi, informavusi ją. Kažkaip ramiau</i>

3 lentelė

3 kategorija. Specialistų savijauta ir reakcijos

Eil. N r .	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Pasitenkinimas savo darbu (3)	<i>Sunku vienam parašyti išvadas. Dabar yra galimybė visiems susėsti pasitarti, kas geriausia vaikui. Kiekvienas dalyvis išsako savo nuomonę</i>
2.	Nerimas, baimė, įtampa (3)	<i>Prieš susitinkant su tėvais visada neramu, kad viskas vyktų sklandžiai Baisu, kai tėvams reikia pranešti blogas naujienas, susijusias su jų vaikų, tarkim: "ribotas intelektas"</i>
3.	Komandinis darbas (2)	<i>Ši veikla mus labai sujungė, manau tai tikro komandinio darbo pradžia Labai gražiai nusibrėžė atsakomybės ribos, kas už ką atsako</i>
4.	Pasimetimas (2)	<i>Sunku ir nežinai ką pasakyti, kai mamos pradeda verkti, o emocijų čia būna dažnai Dažnai pasimeti, kai nebežinai ką pasakyti nutilusiai mamai ar vaikui</i>
5.	Savirefleksijos (1)	<i>Po kiekvieno atvejo analizuoju savo atliktą darbą. Ar nieko neįžeidžiau, ar teisingai ir aiškiai viską pasakiau?</i>
6.	Gera pedagogų savijauta (2)	<i>Po produktyvaus darbo būna labai gera savijauta Džiugu, kai randame išeitį</i>
7.	Kalbos paprastumas (1)	<i>Sunku sudėtingus dalykus tėvams įvardinti paprastais žodžiais, kai turim savo profesinę leksiką ir taip vieni kitus suprantame</i>

4 lentelė

4 kategorija. Vaiko dalyvavimas

Eil. N r .	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
---------------------	---------------	----------------------------------

1.	Pozityvi nauda vaikui (2)	<i>Vaikas neliko nuošaly Su pačiu vaiku buvo kalbama, pats galėjo pasisakyti</i>
2.	Gera vaiko savijauta (2)	<i>Berods mokiniai nebuvo labai įsitempę Ramiai kalbėjo uždavę klausimų</i>
3.	Geresnis vaiko ir šeimos pažinimas (3)	<i>Pasimato kokie santykiai yra šeimoje Gerai matosi kaip mama bendrauja su savo vaiku. Būna, kad mamos tik ir gąsdina mokytojais, direktoriais, šiuo atveju jie tarėsi</i>
4.	Aktyvus vaiko vaidmuo (2)	<i>Mokinys kalbėjo ne tik paklaustas Manau, kad ir kiti mokiniai galėtų taip išsakyti savo nuomonę, ar kažką pasižadėti, kaip ...</i>
5.	Pasyvus vaiko vaidmuo (2)	<i>Sunkiai sekėsi prakalbinti, pats nerodė iniciatyvos Sėdėjo tylus, rodos bijojo, kiekvieno klausimo</i>
6.	Vaiko gebėjimo įsitraukti pripažinimas (2)	<i>Nuo pačio vaiko priklauso kiek jis kalba Manau, svarbu kas dalyvavo susitikime. Ne visi vaikai noriai kalba prie savo tėvų. Kiti gal atvirkščiai – jautėsi saugiau</i>
7.	Vaiko bloga savijauta (1)	<i>Tikrai nesmagu susėsti ir su visais kalbėtis apie ne itin smagius dalykus</i>
8.	Palaikymas (1)	<i>Mokytojai stengėsi su vaiku bendrauti natūraliai, kaip kalba kiekvieną dieną, taip pat ir padrąsinti</i>

5 lentelė

5 kategorija. Tėvų dalyvavimas

Eil.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Tėvų domėjimasis ir kooperatyvumo pripažinimas (3)	<i>Tėvai rūpinasi vaiku, ateina prašo pagalbos Ateina pasitarti ir dėl programos Viena mama ypač aktyviai domisi, siekia suburti ir kitus tėvus, auginančius SUP vaikus</i>
2.	Atvirumas, nuoširdumas (2)	<i>Mamos labai atvirai pasakojo savo bėdas Mamų bendravimas buvo labai nuoširdus</i>
3.	Aktyvus tėvų vaidmuo (2)	<i>Kai kurios mamos labai drąsiai klausė, atsakinėjo Po visų diskusijų mamos tapo aktyvesnės</i>
4.	Pasyvus tėvų vaidmuo (2)	<i>Vist tik didžioji dalis tėvų nepanoro atvykti į mokyklą Net įvardijus telefonu vaikui kylančias problemas tėvai į mokyklą neateina</i>
5.	Specialiosios pagalbos poreikio ir efektyvumo pripažinimas (1)	<i>Gerai, kai tėvai pradeda suprasti teikiamos pagalbos svarbą, patys prašo</i>
6.	Pedagogų ir specialistų kompetencijų pripažinimas (1)	<i>Viena mama minėjo, jog niekada nebesikonsultuos su kaimyne, o eis tiesiai į mokyklą</i>
7.	Bendravimo įgūdžiai (1)	<i>Mamos ėmė laisviau bendrauti, daugiau kalbėjo pačios, klausėsi savo vaikų</i>
8.	Pagalba tėvams (1)	<i>Tėvams reikalinga informacija apie vaiko vystymosi ypatumus</i>
9.	Pasitikėjimas (2)	<i>Tėvai dėkojo už pagalbą</i>

		<i>Linkėjo stiprybės ir kantrybės dirbant su šiais vaikais</i>
--	--	--

6 lentelė

6 kategorija. Sunkumai, negatyvūs dalykai

Eil.Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Pataikavimas (4)	<i>Per daug mes tai mamai nuolaidžiauojame, ji turėtų apsispręsti</i>
2.	Vaiko įtraukimo sunkumai (3)	<i>Sunku prakalbinti vaikus, ypač kai kalbama ne apie pačius maloniausius dalykus. Jie pasijaučia kaltais ir tyli Tėvai turėtų pasikalbėti su vaiku, jį nuraminti, kad susitikime būtų lengviau bendrauti Vyresniųjų klasių mokiniai dažniau išsisukinėja, meluoja, kviečiami neatvyksta į pasitarimus</i>
3.	Organizaciniai sunkumai (2)	<i>Labai sunku suderinti visų laiką. Visi mokytojai skirtingu laiku baigia pamokas ir visiems susėsti ne pripuolamai sudėtinga Nepakanka laiko skirti tiek dėmesio individualiems svarstymams, tam galbūt turėtų būti skirtos konsultacinės valandos</i>
4.	Atsakomybė (3)	<i>Tėvai ne visada nori prisiimti atsakomybę už savo vaiką Dažnai mamos “geriau žino” ko reikia jų vaikui, kaip mes turėtume mokyti, bet kai kreipiesi realios pagalbos – dažnai jos negauni Neretai tenka išgirsti, jog mama vaiko mokslo reikalus perdavė tėvui, o tėvo neina rasti nė su žiburiu</i>
5.	Tėvų įtraukimo sunkumai (2)	<i>Dalis tėvų susiranda šimtus priežasčių kodėl jie negali lankytis mokykloje, tarkim ... mamai buvo skambinta, eita į namus prieš kiekvieną susitikimą, tačiau ji arba nedarė durų, ar vis išsisukinėjo, jog prarado darbą ir reikia eiti į darbo biržą</i>
6.	Pedagogų kaita (3)	<i>Visas procesas jau buvo prasidėjęs, kai aš atėjau, buvo sunku įsijungti Trūko žinių bei dalyvavimo tokiose diskusijose patirties Nežinau ar kas tęs mano pradėtą darbą</i>

7 lentelė

7 kategorija. Perspektyvos, tolesni planai

Eil.Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Bendras problemų sprendimas – puikus būdas siekti SUP tenkinimo	<i>Jeigu ir toliau taip dirbtume, daug daugiau pasiektume. Manau, kad turėtų daugiau tėvų įsijungti į šią veiklą Dažniau turėtume susėsti visi kartu Atėję tėvai suprastų, kad norime ne pabarti juos,</i>

	kokybės (7)	<i>o dirbti kartu, išvien</i>
2.	Planavimas (5)	<i>Nereikėtų nutraukti tokių susirinkimų Pakalbėjusi su mama, galiu toliau planuoti savo veiklą Svarbu žinoti ko nori tėvai ir tada galime spręsti ką darysime ateityje. Tarkim, jei mama pageidauja, kad būtų nuimta adaptuota programa ir jų vaikas laikytų egzaminus, pagal tai turime koreguoti mokomąją programą</i>
3.	Įvairesnių bendravimo formų paieška (2)	<i>Svarbu aptarti kokia bendravimo forma priimtina abiem pusėms Ne visiems tinka bendrauti pagal vieną šablona, ne visi gal nori kalbėti viešai prieš visus, gali būti jog arčiau širdies individualus pokalbis</i>
4.	Pokyčių įgyvendinimo ilgalaikiškumas (1)	<i>Būt smagu, kad tie pokyčiai kuriuos vardijame tęstųsi ir toliau, nereikėtų sustoti ties šiais laimėjimais</i>
5.	Pedagogų iniciatyva (1)	<i>Manau, kad mamos, kurios jau išjungusios į šią veiklą, mielai dalyvautų ir toliau. Tik reikia šito neužleisti</i>
6.	Parama šeimai (2)	<i>Reikia daugiau informacijos suteikti šeimai, nes mama spaudžia tą mergaitę prie mokslų, nors tai visai netikslinga sėdėti prie knygų iki 12 val. nakties. Mama nori padaryti iš jos kažką</i>
7.	Dalijimasis informacija su tėvais (1)	<i>Tėvams turėtų būti pateikiama labai konkrečiai, aiškiai suprantama informacija, tada galėsime daryti bendras išvadas</i>
8.	Psichologinė pagalba (1)	<i>Gal mokyklos psichologas galėtų toliau pratęsti vestas savitarpio pagalbos grupes. Jos buvo labai naudingos</i>
9.	Atsakingas kiekvieno dalyvio išankstinis pasiruošimas (1)	<i>Reikėtų atsižvelgti į kiekvieną konkrečią situaciją ir pagal ją skirti laiko pasirėngimui. Būtina informuoti apie ką eis kalba, kad kiekvienas galbūt pasiruoštų ką į tai atsakyti</i>
10.	Pasidalijimas vaidmenimis (1)	<i>Svarbu kas už ką atsakingas ir kas kokią informaciją turi tėvams pranešti</i>

II. Tėvų interviu turinio analizė (N=4)

8 lentelė

1 kategorija. Susitikimo eiga

Eil.Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Bendras problemų sprendimas (3)	<i>Labai džiaugiuosi, kad galiu prisidėti prie mano vaiko problemų sprendimo Visi iš savo srities pataria, po to ieškom bendro varianto kas tinka</i>
2.	Naujos žinios (2)	<i>Daug kas pasidarė aiškiau, gavau žinių apie pagalbos būdus Daugiau sužinojau kaip vyksta darbas su mano vaiku ir kas čia per mechanizmas</i>
3.	Pasitenkinimas specialiąją pagalba ir jos rezultatais (2)	<i>Esu patenkinta mokykloje dirbančiais specialistais Pasitariam ką toliau darysime ir mažais žingsniukais darbuojamės</i>
4.	Gera atmosfera (2)	<i>Dingo baimė eiti į mokyklą. Anksčiau galvodavau, kad nepasakys nieko</i>

		<i>gero. Dabar žinau, kad susėsime, pasikalbėsime, kažką nutarsime Atėjusi, jaučiuosi rami</i>
5.	Specialiosios pagalbos poreikio pripažinimas (2)	<i>Reikalinga ta specialioji pagalba ir pats sūnus sako, kad jam taip geriau Man ramiau kad su ja dirbama individualiai</i>
6.	Specialistų kompetencijų pripažinimas (1)	<i>Kiekvienas gali pasakyti iš savo pusės</i>
7.	Atvirumas (1)	<i>Aš savo vaiko nesigėdiju ir nesislepiu kaip yra, taip yra. Gyvename dabar ir bandome spręsti dabar kylančias problemas</i>
8.	Pasidalijimas atsakomybe (1)	<i>Kiekvienas tėvas turi būti atsakingas už tai kas vyksta namuose</i>
9.	Vaiko mokymosi sunkumų pripažinimas (1)	<i>Mano dukra daug dalykų nesupranta, stengiuosi u mokytojais pakalbėti, kad jai skirtų tik pačias minimaliausias užduotis</i>
10.	Vaiko negalės nepripažinimas (1)	<i>Suprantu, kad kuo toliau, tuo bus sunkiau, bet ji vis tiek turi mokytis iš visų jėgų. Nemanau, kad reikia mažinti mokymosi apimtį</i>
11.	Kaltinimai pedagogams (2)	<i>Mokytojai ne visada geranoriškai tariasi, reikalauja savo Labai ilgai niekas nieko nesakė, negi nesimatė</i>

9 lentelė

2 kategorija. Tėvų savijauta

Eil.Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Gera savijauta (3)	<i>Jaučiausi gerai Kai pakalbi su tokio pat likimo žmonėmis, pasidaro ramiau</i>

10 lentelė

3 kategorija. Vaiko dalyvavimas

Eil.Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Gera vaiko savijauta (2)	<i>Mes dar iš vakaro pasikalbėjom ir manau, kad js jautėsi gerai,ramiai Mano vaikas visada ramiai jaučiasi kai esu šalia</i>
2.	Vaiko dalyvavimo svarbos pripažinimas (1)	<i>Labai gerai kai pasikalbam jai girdint, ji gal labiau susimąsto, nes manęs ji jau nebeklauso</i>
3.	Bloga vaiko savijauta (1)	<i>Prieš tą pokalbį dukra labai blogai jautėsi, sunkiai miegojo, matyt labai jaudinosi</i>
4.	Pedagogų palaikymas (1)	<i>Sakė, kas su juo kalbėjosi mokyklos psichologė ir padrąsino</i>
5.	Vaiko atsakomybė (1)	<i>Ji pasižadėjo visų akivaizdoje nebepraleidinėti pamokų</i>
6.	Vaiko pasyvus vaidmuo (1)	<i>Ji tik sėdėjo ir klausėsi</i>

11 lentelė

4 kategorija. Negatyvūs aspektai

Eil.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
------	---------------	----------------------------------

Nr.		
1.	Vaiko įtraukimo sunkumai (2)	<i>Sūnus nieko nesakė, ko jis norėtų</i>
2.	Atskirties baimė (1)	<i>Noriu, kad mokytųsi su visais</i>
3.	Baimė dėl ateities (2)	<i>Labai buvo neramu, kad priimtų į mokyklą, dabar neramu, kad ją užbaigtų, įgytų kokią specialybę Nežinau ką reikės daryti toliau</i>
4.	Pasimetimas (1)	<i>Kažkaip jaudinausi ir tik parėjusi namo mažiau kodėl nepaklausiau</i>

12 lentelė

5 kategorija. Perspektyvos, galimybės

Eil. Nr.	Subkategorija	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Bendras problemų sprendimas – puikus bendradarbiavimo būdas (3)	<i>Man labai patiko dalyvauti tokiuose susitikimuose. Turėjau galimybę išgirsti informaciją iš pirmų lūpų Aš ir pati visada domėjausi savo vaiku, bet tai buvo daug geriau</i>
2.	Konkretumas (2)	<i>Kaip aš turėčiau paaiškinti 10 kl. kursą jai Ką konkrečiai turėtume daryti</i>
3.	Šeimos ir vaiko pažinimas (2)	<i>Jeį vaikas turi prieš kiekvieną susitikimą būti toks neramus, gal jos nesikviesti Labai daug dirbu ir mažai būnu namie, tėtis čia daugiau galėtų pagelbėti. Dabar jo atsakomybėje vaiko mokslai</i>
4.	Susitikimų laikas (2)	<i>Būtų gerai vakare po darbų, bet visada vakaras trukdosi ir mokytojams Galima nutarti, kad tarkim paskutinis mėnesio ketvirtadienis</i>
5.	Dalijimasis informacija (4)	<i>Pedagogai galėtų sukonkretinti kiek mes turėtume mokytis Turim žinoti kas svarbu, kas ne, kad vaikas nebijotų eiti į mokyklą neperskaitęs pusę straipsnelio Turim viską žinoti laiku</i>
6.	Pedagogų iniciatyva (1)	<i>Kartais gerai kai kas nors už tave suplanuoja, tau tik reikia prisiderinti ir ateiti</i>